

1899—1910 551 kronor 36 öre, för landsarkivet i Lund under åren 1903—1910 346 kronor 43 öre och för landsarkivet i Uppsala under åren 1903—1904 36 kronor 70 öre. Slutligen hade sistnämnda landsarkiv ett par gånger på kontot för bokinköp upptagit inkomst för försålda dupletter, tillsammans 5 kronor 50 öre.

Landsarkivens hittillsvarande inkomster för bokinköp hade sålunda ställt sig på följande sätt:

	Vadstena	Uppsala	Lund
Ursprungligt anslag	1,000: — (1899).	1,500: — (1903).	1,500: — (1903).
Tilläggsanslag	500: — (1908).	300: — (1910).	300: — (1906).
			300: — (1910).
Räntemedel	551: 36 (1899—1910).	36: 70 (1903—04).	346: 43 (1903—10).
Tillfälliga inkomster.....		5: 50 (1906—09).	
	2,051: 36	1,842: 20	2,446: 43
Behållning vid 1910 års slut, däruti inberäkn. de ⁹ / ₁₂ 1910 be- viljade anslagen, som dock ej uppburits förr än under år 1911.	198: 06	334: 16	335: 24

Hvad beträffar arkivdepån i Visby hade ett belopp å 500 kronor af det för arkivdepåns anordnande af Riksdagen på extra stat för år 1904 beviljade anslag afsetts till anskaffande af ett handbibliotek, och hade nämnda belopp enligt nådigt beslut den 31 december 1904 ställts till den blifvande depåföreståndarens förfogande för att af honom i samråd med riksarkivarien för afsedt ändamål användas. Å detta anslag hade vid 1910 års slut funnits en behållning af endast 50 öre. Genom nådigt bref den 10 mars 1911 hade emellertid för inköp under år 1911 af behöfliga böcker till arkivdepån i Visby anvisats ett belopp af högst 50 kronor, att utbetalas af allmänna besparingarna å anslagen under riksstatens åttonde hufvudtitel.

Med fränseende af de räntemedel och tillfälliga inkomster, som öfverförts till kontot för bokinköp, hade således, sedan de vid arkivens organisation beviljade anslag gått åt, visat sig behöfligt att erhålla tilläggsanslag för komplettering af landsarkivens och arkivdepåns i Visby bibliotek. Enligt de anvisningar, som riksarkivarien gifvit, borde dessa bibliotek i främsta rummet omfatta dels vissa allmänna uppslagsböcker, dels historisk och topografisk litteratur rörande respektive landsarkivdistrikt. För de medel, som hittills stått till landsarkivens förfogande, hade, med iakttagande häraf, visserligen en god grund blifvit lagd till de för landsarkivens behof afsedda referensbiblioteken, men på denna grund måste i alla fall byggas vidare, om biblioteken skulle motsvara de fordringar, som rimligen kunde ställas på dem. Behöfliga äldre arbeten, som ännu ej kunnat anskaffas, borde, då tillfällen därtill erbjödes, t. ex. vid bokauktioner, förvärfvas, hvarjämte borde inköpas utkommande nya böcker och tidskrifter af den beskaffenhet, som nyss angifvits. Det vore således i själfva verket ett permanent behof för landsarkiven att hafva medel tillgängliga för inköp af böcker. Om nödiga medel alltjämt såsom hittills, när behof uppstode, anvisades af åttonde hufvudtitelns besparingar, vore ju från landsarkivens sida ingenting att däremot erinra. Men det kunde ju också sättas i fråga, huruvida icke på landsarkivens ordinarie stat kunde för detta ändamål uppföras ett mindre anslag till belopp, som då lämpligen borde beräknas med ledning af de i efterföljande tabell sammanställda uppgifter rörande landsarkivens och arkivdepåns i Visby årliga utgifter för anskaffande af böcker till och med år 1910.

[1.]

[1.]

	Vadstena	Uppsala	Lund	Visby
1899	141: 40			
1900	319: 80			
1901	167: 30			
1902	192: 75			
1903	11: 25	187: 75	601: 44	
1904	139: 77	220: 68	588: 53	
1905	316: 90	92: 95	251: 40	
1906	55: 90	144: 30	183: 10	369: 40
1907	36: 50	237: 35	93: 54	105: 60
1908	184: 67	262: 56	238: 55	20: 50
1909	151: 39	170: 85	25: 75	4: —
1910	135: 67	191: 60	128: 88	—
	1,853: 30	1,508: 04	2,111: 19	499: 50
Medeltal för år ...	154: 44	188: 50	263: 90	83: 25

Landsarkivarierna hade af riksarkivariern anmodats att inkomma med yttranden rörande det ifrågasatta bokanslaget på ordinarie stat.

Landarkivariern i Vadstena hade därvid framhållit, att då inköpen under åren 1903, 1906 och 1907 »af vissa anledningar varit så obetydliga och otillräckliga», man vid beräkningen af det årliga medelinköpet borde bortse från dessa års inköpssiffror, hvarigenom man komme till ett medeltal af omkring 200 kronor, som kunde anses vara ett skäligt belopp för ett årligt anslag, i synnerhet som Vadstena saknade offentligt bibliotek af den beskaffenhet, att det vore användbart för landsarkivet eller för forskare, som besökte arkivet.

Landsarkivariern i Uppsala hemställde om utverkande af ett årligt anslag till bokinköp af 200 kronor, eller om detta ej skulle låta sig göra, att anslaget åtminstone ej måtte sättas lägre än till 150 kronor om året.

Landarkivariern i Lund ansåge, att man vid bestämmandet af ett årligt anslag till bokinköp borde frånräkna de under bibliotekets grundläggningstid åren 1903—1904 gjorda utgifterna — tillhopa 1,189 kronor 97 öre — då medeltalet för de sex åren 1905—1910 blefve 153 kronor 54 öre. För att få de tillgängliga medlen för bokinköp att räcka hade gifvetvis stor sparsamhet måst iakttagas, på grund hvaraf ett flertal för arbetet i landsarkivet nödiga verk ännu icke kunnat anskaffas. För den händelse det skulle anses lämpligt, att ett årligt anslag till bokinköp uppfördes å landsarkivets stat, hemställde han, att detta anslag, äfven under förutsättning att upplupna räntor å tillgängliga medel fortfarande finge öfverföras till kontot för bokinköp, icke måtte sättas lägre än till 175 kronor för år.

Af den sist intagna tablån framginge, att åtgången för år varit ganska olika i de tre landsarkiven, i medeltal störst i Lund, minst i Vadstena. Att den varit störst i Lund hade sannolikt, såsom framhållits i riksarkivarierns underdåniga skrivelser angående tilläggsanslag den 1 november 1906 och den 30 november 1910, sin grund i flera samverkande omständigheter och framför allt däri, att den historisk-topografiska litteraturen på det sydsvenska landsarkivområdet torde vara rikhaltigare än på de båda öfriga. Anledningen till den ringa åtgången i Vadstena hade hufvudsakligen varit den, att

[1.]

anslaget från början varit mindre, hvarför en sparsamhet måst iakttagas, som icke kunde anses hafva varit i allo lycklig. Ett ordinarie anslag för detta landsarkiv torde därför icke böra sättas lägre än ungefär det medeltal, som tablån utvisade. Däremot ansåge riksarkivarien, i likhet med landsarkivarien i Lund, att man för de båda andra landsarkiven borde frånräkna en större del af det ursprungliga anslaget, som användts till inköp af arbeten, som bildade en stomme i biblioteket och ej behöfde kompletteras eller ersättas af andra. Anslaget på ordinarie stat borde således för dessa landsarkiv blifva mindre än det i tablån upptagna medeltalet, hvilket särskildt gällde landsarkivet i Lund, som haft större anslag än de båda andra. Lägre än till 150 kronor torde det dock icke böra sättas och detta under förutsättning, att de räntemedel, som i Vadstena och Lund hittills öfverförts till kontot för bokinköp (omkring 45 kronor per år), fortfarande finge för detta ändamål användas, hvilket kunde anses motiveradt för Vadstenas räkning därför att man, såsom landsarkivarien framhållit, saknade tillgång till ett större bibliotek på platsen, och för Lunds räkning därför att behofvet där visat sig vara större än i Uppsala.

Hvad åter anginge arkivdepån i Visby syntes behofvet för närvarande icke vara synnerligt stort. Detta berodde åtminstone delvis därpå, att den nuvarande föreståndaren i arkivdepån deponerat sin samling af litteratur om Gottland. Emellertid behöfdes t. ex. för fortsatt inköp af Nordisk familjebok, liksom en och annan tidskrift, alltså ett mindre anslag, som ej torde kunna sättas lägre än 50 kronor. Skulle ett sådant anslag för arkivdepån i Visby uppföras på ordinarie stat och sålunda först år 1913 få användas, erfordrades emellertid för år 1912, på samma sätt som för år 1911, ett extra anslag, som, enär enligt inhämtade upplysningar ännu några arbeten återstode att komplettera med redan utgifna band, icke torde böra sättas lägre än 100 kronor. Det för år 1911 anvisade beloppet, 50 kronor, hade användts till komplettering af Geografiskt-statistiskt lexikon öfver Sverige, Sveriges historia intill tjugonde seklet samt till inköp af två band af Nordisk familjebok, hvarefter endast några få kronor återstode.

Anslag för inköp af arkivalier hade landsarkiven hittills saknat. Det vore dock önskvärdt att i någon mån hafva medel tillgängliga för inköp af handlingar, som borde tillhöra landsarkivens samlingar, när sådana, såsom emellanåt hände, hembjödtes eller förekomme på bokauktioner eller eljest uppspanades. Om ett anslag på ordinarie stat beviljades för inköp af tryckta böcker, skulle detsamma i fall af behof också kunna användas för inköp af arkivalier och borde i så fall, liksom riksarkivets motsvarande anslag, kallas: »Anslag till inköp af arkivalier och tryckta arbeten».

Under förutsättning att det ifrågasatta ordinarie anslaget beviljades, skulle detsamma komma att utgå från och med år 1913. För åren 1911 och 1912 torde de för landsarkiven i Uppsala och Lund år 1910 beviljade anslagen räcka till. Däremot vore den vid landsarkivet i Vadstena vid 1910 års slut befintliga behållningen (kronor 198: 06) väl knapp. Om bokanslaget beräknades till 150 kronor för år, skulle ytterligare omkring 100 kronor här behövas, hvilket belopp möjligen kunde anvisas från åttonde hufvudtitelns besparingar.

Hvad beträffade landsarkivet i Göteborg, som år 1911 börjat sin verksamhet, torde frågan om ordinarie bokanslag för detsamma böra anstå, tills det anslag å 1,500 kronor af besparade medel å landsarkivets aflöningsstat under år 1911, som anvisats genom nådigt bref den 1 september 1911, blifvit användt.

För den händelse det sålunda skulle befinnas lämpligare att, i stället för det hittills brukliga sättet att anvisa medel för landsarkivens bokinköp, uppföra för deras

[1.] räkning anslag på ordinarie stat under titeln »Anslag till inköp af arkivalier och tryckta arbeten», hemställde riksarkivarien i underdånighet,

att ett sådant anslag måtte äskas för hvar och ett af landsarkiven till ett belopp af 150 kronor årligen, dock hvad landsarkivet i Göteborg vidkomme med förbehåll, att detta anslag ej utfölle, förr än riksarkivarien, efter inhämtade upplysningar därom, gjort underdånig framställning, i fall det icke skulle befinnas lämpligare att för närvarande lämna sistnämnda landsarkiv alldeles ur räkningen;

att för arkivdepån i Visby måtte äskas ett årligt anslag af 50 kronor till inköp af böcker; samt

att under dessa förutsättningar af tillgängliga medel åt landsarkivet i Vadstena för år 1912 måtte beredas ett anslag till bokinköp af 100 kronor och för arkivdepån i Visby ett dylikt anslag af 100 kronor.

Departementschefen.

Hvad riksarkivarien sålunda anført synes mig ådagalägga, att landsarkiven samt arkivdepån i Visby årligen äro i behof af ett mindre belopp till inköp af arkivalier och tryckta arbeten. Då behovet sålunda är af stadigvarande natur, synes det mig lämpligast, att detsamma tillgodoses däri genom, att anslag för ändamålet — liksom förut skett beträffande riksarkivet — uppföres å ordinarie stat, detta så mycket mera som både ecklesiastikdepartementets anslag till extra utgifter och de allmänna besparingarna å anslagen under riksstatens åttonde hufvudtitel äro mycket hårdt anlitade. Mot storleken af de belopp, riksarkivarien ansett för ändamålet erforderliga, har jag ej funnit skäl till anmärkning.

Då landsarkivet i Göteborg, som, enligt hvad riksarkivarien erinrat, genom nådigt bref den 1 september 1911 för anskaffande af ett hand- och referensbibliotek erhållit ett belopp af 1,500 kronor, emellertid ännu icke på några år torde vara i behof af ytterligare anslag för ifrågavarande ändamål, anser jag något sådant anslag, hvarom nu är fråga, för närvarande icke böra uppföras å staten för sagda landsarkiv.

Hvad beträffar de af riksarkivarien begärda anslagen för *innevarande år* å 100 kronor till landsarkivet i Vadstena och likaledes 100 kronor till arkivdepån i Visby har jag visserligen icke något att invända mot framställningen i denna del, men torde, med hänsyn till obetydligheten af de begärda beloppen och då det gäller allenast en tillfällig utgift, medel härtill kunna beredas utan Riksdagens medverkan.

I anledning af hvad sålunda förekommit får jag, som framdeles i annat sammanhang kommer att å nyo anmäla riksarkivariens framställning i hvad den afser nyssberörda tillfälliga anslag för år 1912, nu i underdånighet hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att under rubrik: »Till inköp af arkivalier och tryckta arbeten» i ordinarie staten för hvar och ett af landsarkiven i Vadstena, Uppsala och Lund uppföra ett belopp af 150 kronor och för arkivdepån i Visby ett belopp af 50 kronor samt att för ändamålet höja anslaget till riks- och landsarkiven från dess nuvarande belopp, 101,150 kronor, med 500 kronor eller till 101,650 kronor.

Under återopande af hvad chefen för justitiedepartementet till statsrådsprotokollet öfver justitiedepartementets ärenden denna dag anført beträffande semester för vaktmästare i vissa ämbetsverk får jag — under erinran, att i den för riksarkivet gällande aflöningsstaten finnas uppförda en förste vaktmästare och två vaktmästare samt under uttalande tillika, att därest rätt till semester i förutsatt omfattning medgifves ifrågavarande vaktmästare, någon ökning af det på riksarkivets stat uppförda anslaget till amanuenser, vikariatsersättning m. m. icke torde erfordras — hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

[2.]

Semester för
vaktmästare
m. fl. vid
riksarkivet.

att godkänna följande tillägg till de genom kungl. kungörelsen den 11 juni 1909 stadgade villkoren och bestämmelserna för åtnjutande af de i ny aflöningsstat för riksarkivet upptagna aflöningsförmånerna, nämligen

att enhvar vaktmästare må årligen, i den mån sådant kan ske utan hinder för göromålens behöriga gång, åtnjuta semester under 15 dagar, samt

att vid sjukdomsförfall för förste vaktmästaren, eller när det erfordras för beredande åt honom af semester, annan vaktmästare skall vara skyldig att, om han förordnas att uppehålla förste vaktmästarens befattning, bestrida densamma, dock ej längre än sammanlagdt tre månader under ett och samma kalenderår, med rätt att därunder, i stället för egna tjänstgöringspennningar, åtnjuta, vid sjukdomsförfall för förste vaktmästaren de med dennes befattning förenade tjänstgöringspennningar och under hans semester ett mot samma tjänstgöringspennningar svarande belopp.

Kungl. biblioteket.

[3.]
Fast biträde
å kungl.
bibliotekets
stat.

Chefen för finansdepartementet har till statsrådsprotokollet öfver finansärenden denna dag anmält frågan om fasta biträdens uppförande å stat hos vissa ämbetsverk och myndigheter samt därvid angifvit de allmänna grunder, enligt hvilka dylika biträden borde anställas, och föreslagit vissa allmänna villkor och bestämmelser att gälla beträffande sådana befattningar. Under återopande af hvad i nämnda statsrådsprotokoll beträffande nu förevarande ärende anförts anhåller jag att få underställa Kungl. Maj:ts pröfning en af riksbibliotekarien uti skrifvelse den 10 oktober 1910 gjord framställning om uppförande å kungl. bibliotekets stat af ett fast biträde.

Staten för kungl. biblioteket, antagen vid 1909 års Riksdag, upptager ett anslag af 20,000 kronor »till vikariatsersättning, arfvoden, flitpenningar åt extra biträden, renskrifning, eftermiddagstjänst m. m.».

Af Kungl. Maj:ts proposition n:r 1 vid samma Riksdag, 8:de hufvudtiteln, sid. 74, framgår, att renskrifningskostnaden beräknats till 1,300 kronor.

Riksbibliotekarien har i sin förutnämnda framställning meddelat, att i kungl. biblioteket sysselsattes följande extra biträden med nedan angifna, för år 1910 bestämda aflöningsbelopp:

1 kvinnligt biträde för renskrifning, hufvudsakligen maskinskrift	1,000 kronor	
1 manligt biträde för ordnande och registrering af kartor, planscher och smatryck	1,000	»
1 manligt biträde för ordnande och registrering af svenska porträtt	200	»
2 kvinnliga biträden företrädesvis för katalogisering, hvarterda biträdet 720 kronor	1,440	»

Dessa aflöningsbelopp utgingo af ofvanberörda anslag å 20,000 kronor.

Riksbibliotekarien har angifvit vissa omständigheter, på grund af hvilka han ansåge det vara klart, att åtskilliga af bibliotekets 5 biträden icke kunnat påräknas för stadigvarande sysselsättning. I betraktande dels däraf, dels ock af de öfriga förutsättningar, som syntes honom hafva lagts till grund för skrifbiträdens uppförande på ordinarie stat inom fängvårdsstyrelsen och generaltullstyrelsen, har riksbibliotekarien ansett sig ej kunna ifrågasätta fast anställning af ifrågavarande art för mer än *ett* biträde inom kungl. biblioteket, nämligen det, som företrädesvis sysselsattes med renskrifning.

Af ett dylikt biträde förefunnes — säger riksbibliotekarien — för kungl. biblio-

teket ett stadigvarande behof. Oaktadt det då anställda biträdet från och med 1910 års början fått den dagliga tjänstgöringstiden ökad till sex timmar, med en månads semesterledighet, måste för en del renskrifning tillfälliga arbetskrafter anlitas.

[3.]

Riksbibliotekarien har alltså föreslagit uppförande å kungl. bibliotekets stat af ett skrifbiträde med normalaflöning samt, under förutsättning af bifall därtill, hemställt, att ofvanberörda anslag å 20.000 kronor måtte minskas till 19,000 kronor, eller med 1.000 kronor, d. v. s. det belopp, som utgick till aflönande af ett kvinuligt biträde för renskrifning.

Renskrifningskostnaden vid kungl. biblioteket har, enligt riksbibliotekariens uppgift, utgjort

år 1909	kronor 1,070: 20
» 1910	» 1,898: 57,

Häri ingå renskrifningskostnader i anledning af utgifvandet af en katalog öfver äldre samlingar med 141 kronor 75 öre för år 1909 och 367 kronor 50 öre för år 1910.

Löneregleringskommittén har uti sitt i dagens statsrådsprotokoll öfver finansärenden återopade betänkande förklarar sig icke hafva något att erinra emot riksbibliotekariens ofvanberörda förslag; och har kommittén fördenskull hemställt,

att å staten för kungl. biblioteket måtte uppföras 1 kvinnligt skrifbiträde med aflöning efter den normala typen, samt

att, vid bifall därtill, anslaget till vikariatsersättning m. m. måtte under förändrad benämning »till vikariatsersättning, arvoden, flitpenningar åt extra biträden, tillfällig renskrifning, eftermiddagstjänst m. m.» upptagas till ett belopp af 19,000 kronor.

Uti häröfver afgifvet underdånigt yttrande den 27 september 1911 har riksbibliotekarien anför:

Då riksbibliotekarien i förenämnda framställning den 10 oktober 1910 hemställt, att anslaget till vikariatsersättning m. m. måtte minskas med 1,000 kronor, hade han ledts af den föreställningen, att anslaget borde minskas med hela det belopp, som för närvarande utginge till det ändamål, som framdeles skulle med ett annat ordinarie anslag tillgodoses. Nu hade emellertid kommittén i sitt ofvanberörda betänkande förklarar sig anse, att minskningen i befintliga anslag till renskrifning m. m. icke skäligen borde i allmänhet sättas till högre belopp än *tre fjärdedelar* af bitrådets begynnelseaflöning enligt stat, d. v. s. för biträden med normalaflöning till 900 kronor i Stockholm. Visserligen vore — yttrar riksbibliotekarien — en skillnad af 100 kronor icke af betydelse att kunna förrycka de ekonomiska beräkningarna inom en förvaltning sådan som kungl. bibliotekets, men att hvarje tillgång vore väl behöflig framginge tillfullo af de uppgifter angående utgifter för öfrigt biträde, som kommittén ur riksbibliotekariens merberörda yttrande meddelat och hvaraf bland annat framginge, att eburu ett skrifbiträde redan funnes med den tjänstgöring, som framdeles af de på stat anställda skulle fordras, ett icke ringa behof af »tillfällig» renskrifning vore för handen. Under år 1910 hade för sådant tillfälligt arbete utbetalats 531 kronor 7 öre.

På grund af hvad sålunda anförts tilltyrkte riksbibliotekarien i underdånighet bifall till löneregleringskommitténs förevarande förslag i hvad det rörde kungl. biblio-

[3.]

teket, med den ändring att den af förslaget föranledda minskningen i anslaget till vikariatsersättning m. m. måtte sättas till 900 kronor och att alltså sagda anslag med af kommittén föreslagen förändrad benämning måtte upptagas till ett belopp af 19,100 kronor.

Departement-
schefen.

På grund af hvad i detta ärende förekommit anser jag det vara ådagalagdt, att inom kungl. biblioteket förefinnes behof af ett fast biträde, hvilket, i enlighet med riksbibliotekariens och löneregleringskommitténs enstämmiga förslag, synes böra aflönas efter den för ifrågavarande befattningar föreslagna normala typen. Härmed afser jag såväl nu som i efterföljande punkter, där frågan om fasta biträdens anställande afhandlas, en begynnelseaflöning af 1,200 kronor, däraf lön 700 kronor, tjänstgöringspenningar 350 kronor och ortstillägg 150 kronor. Då enligt chefens för finansdepartementet förut af mig åberopade yttrande ifrågavarande befattningar i regel böra besättas med kvinnor samt anledning icke förefinnes att beträffande kungl. biblioteket frångå denna regel, torde den af mig nu föreslagna befattningen böra förbehållas kvinnor.

Riksbibliotekarien har i sitt senast i ärendet afgifna yttrande hemställt om den ändring i det af löneregleringskommittén afgifna förslaget, att minskningen i anslaget till vikariatsersättning m. m. måtte sättas till 900 kronor i stället för 1,000 kronor. Jag biträder denna hemställan så mycket hellre, som enligt de af löneregleringskommittén föreslagna och af chefen för finansdepartementet godtagna grunderna ifrågavarande kvinnliga skrifbiträde skulle vara berättigadt till en månads semester om året, under hvilken tid särskildt vikariearfvode erfordras.

Under åberopande af hvad sålunda anförts får jag i underdånighet hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att

dels i staten för kungl. biblioteket uppföra ett kvinnligt skrifbiträde med en aflöning af 1,200 kronor, däraf 700 kronor lön, 350 kronor tjänstgöringspenningar och 150 kronor ortstillägg, med rätt till två ålderstillägg till lönen, hvartera å 200 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring;

dels vid bifall härtill bestämma, att det i nämnda stat uppförda anslaget till vikariatsersättning m. m. skall under förändrad benämning »till vikariatsersättning, arfvoden, flitpenningar åt extra biträden, tillfällig renskrifning, eftermiddagstjänst m. m.» upptagas till ett belopp af 19,100 kronor;

dels för genomförande af ifrågavarande förändringar i staten öka det i riksstaten under rubriken: kungl.

biblioteket upptagna anslaget med 300 kronor, hvarigenom samma anslag, nu 131,500 kronor, kommer att uppgå till 131,800 kronor;

dels föreskrifva, att beträffande ifrågavarande skrifbiträde skola lända till efterrättelse de allmänna villkor och bestämmelser, som af chefen för finansdepartementet i statsrådsprotokollet öfver finansärenden denna dag föreslagits i fråga om fasta biträden hos vissa ämbetsverk och myndigheter, med bestämmelse tillika att skrifbiträde, som vid den nya befattningens tillkomst å ordinarie stat är anställdt vid kungl. biblioteket och antages till skrifbiträde å stat, äger att för åtnjutande af löneförhöjning räkna sig till godo den tid, hon därinnan innehaft stadig anställning vid biblioteket;

dels ock medgifva, att de ofvannämnda skrifbiträde vid kungl. biblioteket tillkommande ålderstilläggen må utgå af det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

Under åberopande af hvad chefen för justitiedepartementet till statsrådsprotokollet öfver justitiedepartementsärenden denna dag anført beträffande semester för vaktmästare i vissa ämbetsverk får jag — under erinran, att i den för kungl. biblioteket gällande aflöningsstaten finnas uppförda en förste vaktmästare och fyra vaktmästare, samt under uttalande tillika, att enligt hvad som framgår af riksbibliotekariens i ärendet afgifna yttrande någon särskild kostnad icke skulle föranledas däraf, att kungl. bibliotekets vaktmästare tillerkändes semester i förutsatt omfattning — hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

[4.]

Semester för
vaktmästarna.

att godkänna följande tillägg till de genom kungl. kungörelsen den 11 juni 1909 stadgade villkoren och bestämmelserna för åtnjutande af de i ny aflöningsstat för kungl. biblioteket upptagna aflöningsförmånerna, nämligen

att enhvar vaktmästare i kungl. biblioteket må årligen, i den mån sådant kan ske utan hinder för göromålens behöriga gång, åtnjuta semester under 15 dagar samt

att vid sjukdomsförfall för förste vaktmästaren, eller när det erfordras för beredande åt honom af semester,

annan vaktmästare skall vara skyldig att, om han förordnas att uppehålla förste vaktmästarens befattning, bestrida densamma, dock ej längre än sammanlagdt tre månader under ett och samma kalenderår, med rätt att därunder, i stället för egna tjänstgöringspenningar, åtnjuta, vid sjukdomsförfall för förste vaktmästaren de med dennes befattning förenade tjänstgöringspenningarna och under hans semester ett mot samma tjänstgöringspenningar svarande belopp.

Nationalmuseum.

[5.]
Ny stat för
national-
museum m. m.

Gällande ordinarie stat för nationalmuseum slutar å 45,850 kronor. Dessutom finnes å ordinarie stat under rubriken Nationalmuseum uppfördt ett anslag å 15,000 kronor till inlösen af lefvande svenska konstnärers arbeten. Å ordinarie stat under rubriken Nationalmuseum uppförda anslag utgöra sålunda tillhoppa 60,850 kronor.

På extra stat för år 1912 hafva därjämte för nationalmuseum anvisats särskilda anslag å tillhoppa 20,145 kronor.

Anslagen å ordinarie och extra stat för nationalmuseum under år 1912 uppgå alltså tillsammans till 80,995 kronor.

Uti underdånig framställning den 15 oktober 1909 har nationalmusei nämnd framlagt förslag till ny ordinarie stat för nationalmuseum, slutande på ett belopp af 104,250 kronor.

Vidare hafva fyra tjänstemän vid nationalmuseum i underdånig framställning den 19 juni 1911 — hvilken framställning tillstyrkts af nämnden — hemställt om viss höjning af de utaf nämnden i skrivelsen den 15 oktober 1909 föreslagna aflöningsbeloppen för några befattningshafvare vid museum, hvilken hemställan skulle medföra, att det ordinarie anslaget höjdes med ytterligare 2,400 kronor.

Slutligen har intendenten vid nationalmuseum uti underdånig framställning den 6 oktober 1911, hvilken nämnden jämväl förordat, framlagt förslag, innebärande att anslaget å ordinarie stat skulle för beredande af

aflöning åt tre nya ordinarie vaktmästare höjas med än ytterligare 4,500 kronor.

[5.]

Summan af begärda anslag å ordinarie stat uppgår alltså till 111,150 kronor.

I sistnämnda framställning har intendenten dessutom anhållit om anvisande under år 1912 af ett belopp å 3,600 kronor till aflöning redan under sistnämnda år åt omförmälda tre nya vaktmästare.

Samtliga dessa framställningar hafva öfverlämnats till löneregleringskommittén för att tagas i öfvervägande vid fullgörande af kommitténs uppdrag beträffande nationalmuseum.

Kommittén har visserligen icke ännu afgifvit utlåtande i ämnet, men enligt hvad jag inhämtat torde det vara anledning antaga, att sådant inom kort skall inkomma till Kungl. Maj:t och att frågan om lönereglering för nationalmuseum sålunda kan, såsom önskvärdt vore, föreläggas 1912 års Riksdag. Jag har därför ansett mig böra redan nu i underdånighet anmäla denna fråga, på det att erforderligt belopp må vardas taget i beräkning vid framläggande af propositionen angående statsverkets tillstånd och behof för år 1913.

Ofvannämnda framställningar om lönereglering vid nationalmuseum afse, såsom nyss nämnts, en ökning i det ordinarie anslaget till nationalmuseum från nu utgående 60,850 kronor till 111,150 kronor eller med 50,300 kronor. Därest denna anslagsökning beviljas — jag kan naturligtvis icke i sakens närvarande läge i enskildheter närmare bestämma min ståndpunkt till de gjorda åskandena — torde de å extra stat för år 1912 anvisade anslagen å tillhoppa 20,145 kronor icke behöfva begäras å extra stat för år 1913. Däremot synes det af intendenten vid nationalmuseum begärda beloppet å 3,600 kronor till aflöning åt tre nya vaktmästare under år 1912 böra tagas i beräkning vid uppgörande af förslag till extra stat för år 1913.

Återkommande i det följande till frågan, i hvad angår den sistnämnda anslagsposten, hemställer jag nu, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att i afbidan på nådig proposition angående ny stat för nationalmuseum m. m. för sagda ändamål beräkna en höjning i ordinarie anslaget till nationalmuseum från dess nuvarande belopp, 60,850 kronor, till 111,150 kronor eller med 50,300 kronor.

Kleresistaten.

[6.]

Ersättning till
kontrakts-
prosten i
Ångerman-
lands nord-
östra kontrakt
för rätt till
vissa proste-
tunnor.

Uti underdånig skrifvelse den 16 december 1908 har domkapitlet i Härnösand på anförda skäl hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes bereda kontraktsprosten i Ångermanlands nordöstra kontrakt J. E. Björkqvist, hvilken för närvarande åtnjöte *ersättning för prostetunnor* från allenast tre af kontraktets sex församlingar, sådan ersättning för öfriga tre församlingar. Domkapitlet har i sin skrifvelse anfört:

Björkqvist hade, med åberopande af 24 § i nådiga resolutionen och förklaringen på prästerskapets allmänna besvär den 10 mars 1719, enligt hvilken kontraktsprostarna ägde att såsom ersättning för deras myckna besvär med resor, korrespondenser och hvarjehanda ämbetet vidhängande sysslor åtnjuta en tunna spannmål af hvarje tillydande församlings kyrkohärbärge, hos domkapitlet anhållit, att då ersättning för de kontraktsprosten i ifrågavarande kontrakt tillkommande prostetunnorna syntes utgå allenast för Arnäs, Gideå och Grundsunda församlingar, åtgärder måtte vidtagas i syfte att kontraktsprosten måtte komma i åtnjutande af ersättning för prostetunnor jämväl från öfriga till kontraktet hörande, eller Själevads, Örnsköldsviks och Trehörningsjö församlingar. Jämlikt den af Björkqvist förebragta utredning utgjorde det i ifrågavarande hänseende för närvarande utgående ersättningsbeloppet omkring 45 kronor årligen, motsvarande dels lösen i penningar efter tioårigt medelmarkegångspris för 4,9461 hektoliter korn, dels ersättning för forsellön med 1 krona 51 öre.

Efter nådig remiss lät kammarkollegium kontraktsprosten Björkqvist ånyo yttra sig i ärendet samt inhämtade Kungl. Maj:ts befallningshafvandes i Västernorrlands län underdåniga utlåtande. Kollegium, som med anledning af hvad sistnämnda myndighet anförut infordrade yttranden af kontraktsprosten i Ångermanlands nordvästra kontrakt J. G. Dixelius och domkapitlet, anmodade sedermera, efter i kammarkollegium verkställd utredning, Kungl. Maj:ts befallningshafvande att efter kontraktsprosten Dixelius hörande inkomma med utredning i närmare angifvet hänseende.

Kontraktsprosten Björkqvist har i sitt till följd häraf inkomna yttrande, med framhållande hurusom den utgående ersättningen för forsellön vore allt för ringa, yrkat, att samma ersättning, i händelse af bifall till domkapitlets framställning, måtte fastställas till tio kronor årligen.

Kungl. Maj:ts befallningshafvande har i ärendet yttrat:

Ångermanlands nordöstra kontrakt hade intill utgången af år 1905 af församlingar inom länet omfattat allenast Arnäs, Gideå med Trehörningsjö kapellförsamling och Grundsunda. Från ingången af år 1906 hade till detta kontrakt blifvit från Ångermanlands nordvästra kontrakt öfverflyttad Själevads församling, hvilken från och med år 1908 delats i Själevads och Örnsköldsviks församlingar. Då kontraktsprosten i nordvästra kontraktet likväl, oaktadt öfverflyttningen af Själevad, fått behålla proste-

tunnorna därifrån samt uppburit ersättning för åtta sådana tunnor, ehuru till kontraktet numera hörde endast sex församlingar, hemställde Kungl. Maj:ts befallningshafvande, att den för två prostetunnor utgående ersättningen mätte för framtiden öfverflyttas på kontraktsprosten i nordöstra kontraktet. Beträffande den ifrågasatta ersättningen för prostetunna från Trehörningsjö kapellförsamling ansåge Kungl. Maj:ts befallningshafvande sådan ersättning icke böra ifrågakomma; och då ersättningen för forsellön enligt gällande bestämmelser utginge med visst belopp för kubikfot, ansåge Kungl. Maj:ts befallningshafvande anspråket på högre sådan ersättning böra afslås.

Kontraktsprosten Dixelius har biträdt Kungl. Maj:ts befallningshafvandes hemställan om öfverflyttning af ifrågavarande två ersättningsbelopp.

Äfven domkapitlet har förenat sig i samma hemställan under uttalande tillika af den meningen, att kontraktsprosten enligt bestämmelserna i ofvan åberopade resolution af år 1719 syntes vara berättigad till ersättning för prostetunna jämväl från Trehörningsjö församling.

Kammarkollegium har i underdånigt utlåtande den 29 november 1909 anfört:

På sätt Kungl. Maj:ts befallningshafvande meddelat, utginge till kontraktsprosten i Angermanlands nordvästra kontrakt, till hvilket numera hörde sex församlingar, nämligen Nätra, Sidensjö, Skorped, Anundsjö, Mo och Björna, ersättning för åtta prostetunnor, under det att kontraktsprosten i Angermanlands nordöstra kontrakt, dit numera — och efter det i sammanhang med Härnösands stifts delning två till Västerbottens län hörande församlingar flyttats därifrån — räknades sex församlingar, nämligen Själevad, Örnköldsvik, Arnäs, Gideå, Trehörningsjö och Grundsunda, åtnjöte ersättning endast för tre prostetunnor.

Sistnämnda tre tunnor hade, såsom äfven i ärendet uppgifvits, utgått från Arnäs, Gideå och Grundsunda församlingar.

Beträffande den till kontraktsprosten i nordvästra kontraktet utgående ersättningen för åtta prostetunnor, hvilken ersättning utgjordes för sju tunnor (11,5409 hektoliter) korn med lösen efter tioårigt medelmarkegångspris jämte forsellönersättning och för en tunna (1,6487 hektoliter) korn efter sådant pris utan ersättning för forsellön, yore utredt följande.

Enligt 1715 års landsbok utginge i dåvarande Angermanlands norra fögderi sju prostetunnor, en för hvardera af fögderiets sju socknar. Af dessa tillhörde fyra nordvästra kontraktet, sådant detta kontrakt bestod till år 1906, nämligen Nätra, Sidensjö, Anundsjö och Själevad. Sedan inom kontraktet Mo och Björna utbrutits till särskilda socknar, anvisades enligt nädligt bref den 14 augusti 1843 en prostetunna att utgå från hvardera af dessa socknar. Antalet kontraktsprosten tillkommande prostetunnor skulle alltså därefter utgjort sex. Detta bestyrktes äfven af en i kammarkollegium förvarad officiell uppgift från tiden omkring år 1850, som visade, att i dåvarande Angermanlands norra fögderi antalet prostetunnor utgjorde tolf, en för en hvar af fögderiets dåvarande tolf socknar, af hvilka sex — de nyss angifna — räknades till nordvästra kontraktet. Efter det inom kontraktet jämväl Skorped utbrutits till egen socken och kyrkoförsamling, anvisades enligt nädligt bref den 29 december 1860 prostetunna åt kontraktsprosten äfven för Skorped, att utgå af oindelt spannmål. Enligt den förteck-

[6.]

ning öfver till ämbets- och tjänstemän samt inrättningar indelt och anordnad ränta och tionde inom Norra Ångermanlands fögderi, som till kammarkollegium aflåtits jämlikt föreskriften i nådiga kungörelsen den 5 oktober 1871 och som af kollegium pröfvats den 13 augusti 1874 samt därvid lämnats utan anmärkning i nu ifrågavarande hänseende, hade prosten P. M. Klockhoff (i nordvästra kontraktet) åtnjutit prostetunnor med 44 kubikfot 1 kanna korn i kronotionde, motsvarande sju tunnor eller en tunna för en hvar af kontraktets dåvarande sju församlingar, Skorpeds inberäknad.

Enligt hvad Kungl. Maj:ts befallningshafvande upplyst, hade emellertid bemälda kontraktsprost åren 1875, 1876 och 1879—1908 varit i åtnjutande af ersättning för åtta prostetunnor. Rörande anledningen till att ersättning för denna åttonde tunna utgått hade Kungl. Maj:ts befallningshafvande anfört följande. Sedan, efter det på grund af nådiga förordningen den 23 juli 1869 godtgörelse till vederbörande för prostetunnorna blifvit fastställd, i staten för Västernorrlands län föreskrifvits, att under åttonde hufvudtiteln, kleresistaten, skulle i räkenskaperna afföras under rubrik »indelningsersättning» bland annat dels godtgörelse för till staten indragna löningsräntor och tionde och dels godtgörelse för prostetunnan till prosten i Ångermanlands nordvästra kontrakt för Skorpeds församling, syntes denna bestämmelse hafva föranlett därtill, att förnämnda är utanordnats icke blott godtgörelse för de förutvarande tretton prostetunnorna utan därjämte särskild godtgörelse för prostetunnan från Skorpeds församling, för hvilken sistberörda tunna till följd häraf dubbel ersättning kommit att utgå.

Den af Kungl. Maj:ts befallningshafvande sända afgifna förklaringen öfverensstämde med hvad som framgått af de undersökningar, kammarkollegium verkställt i för kollegium tillgängliga handlingar.

Oaktadt, på sätt jämväl i handlingarna finnes upplyst, Själevads församling från och med år 1906 öfverflyttats från nordvästra till nordöstra kontraktet, hade ersättningen för den från denna församling utgående prostetunnan fortfarande kommit att uppbåras af kontraktsposten i nordvästra kontraktet. Då kontraktsposten i nordöstra kontraktet i och genom Själevads församlings öfverflyttande till detta kontrakt syntes hafva inträdt i rättigheten att tillgodonjuta denna ersättning, hemställde kollegium, att Kungl. Maj:ts befallningshafvande måtte anbefallas att för framtiden låta till bemälda kontraktsprost utbetala nämnda ersättning med tillägg af forsellön, med hvilket belopp alltså ersättningen åt kontraktsposten i nordvästra kontraktet skulle förminskas.

På grund af stadgandet i åberopade nådiga resolution och förklaring den 10 mars 1719 syntes kontraktsposten i nordöstra kontraktet böra erhålla ersättning för en prostetunna från Örnköldsviks nya församling.

Hvad Trehörningsjö församling beträffade, så hade visserligen densamma uppstått såsom ett kapellag inom Gideå församling, men då detta kapellag enligt nådigt bref den 18 januari 1884 förklarats ej mindre vara att anse såsom en särskild kyrkoförsamling än äfven skola från 1885 års början upptagas i jordeboken såsom en särskild socken, likasom den utgjorde egen kommun, ansåge kollegium lika med domkapitlet kontraktsposten böra åtnjuta ersättning jämväl för prostetunna från denna församling.

Kontraktsposten skulle alltså böra undfå ersättning för ytterligare två prostetunnor utöfver den från Själevad utgående.

Då upplyst blifvit, att kontraktsposten i nordvästra kontraktet uppbure — utöfver tunnan från Själevad — ersättning för en tunna mer än som motsvarade hans rättighet, ansåge kollegium ersättningen för den ena af berörda två nya tunnor böra

beredas kontraktsprosten i nordöstra kontraktet sålunda att, med rättelse af den förelupna oriktigheten i afseende å aflöningen till kontraktsprosten i nordvästra kontraktet, ersättningen för den öfverskjutande tunnan öfverflyttades från kontraktsprosten i nordvästra till kontraktsprosten i nordöstra kontraktet. Enligt kontraktsprosten Dixelius' yttrande mötte från hans sida ej hinder för förändringens genomförande redan under hans tjänstetid. Dock borde i värdet å denna tunna göras den ändring, att detsamma beräknades på sätt i nämnda förordningen den 23 juli 1869 föreskrefves och alltså förklarades skola utgå med fixt belopp af 12 kronor 60 öre, under det att ersättningsbeloppet nu utginge efter medelmarkegångspris med tillägg af forsellön, för närvarande motsvarande tillhopa omkring 15 kronor.

Hvad anginge slutligen det andra af de två ersättningsbeloppen, som enligt kollegii mening borde anvisas kontraktsprosten i nordöstra kontraktet, syntes ett särskildt anslag för detsamma böra utverkas.

I denna del af ärendet hemställde fördenskull kollegium, det Kungl. Maj:t tacktes efter Riksdagens hörande i den omfattning, sådant funnes erforderligt, jämte förordnande att den till kontraktsprosten i Ångermanlands nordvästra kontrakt nu utgående indelningsersättningen skulle — utöfver hvad förut föreslagits — minskas med värdet efter tioårigt medelmarkegångspris å 1,6487 hektoliter korn jämte tillagd forsellönsersättning, medgifva, att såsom årlig ersättning till kontraktsprosten i Ångermanlands nordöstra kontrakt för prostetunnor från Örnsköldsviks och Trehörningsjö församlingar finge utgå 25 kronor 20 öre.

Efter nådig remiss har statskontoret den 4 maj 1911 afgifvit underdånigt utlåtande i detta ärende och därvid, med instämmande i och åbe-ropande af hvad kammarkollegium anfört, hemställt, att Kungl. Maj:t tacktes *dels* förklara, att kontraktsprosten i Ångermanlands nordvästra kontrakt endast vore berättigad till ersättning för sex prostetunnor i stället för nu utgående åtta och att för framtiden ersättning för prostetunna från Själevads församling jämte forsellön skulle utgå till kontraktsprosten i Ångermanlands nordöstra kontrakt, *dels ock* i nådig proposition till Riksdagen göra framställning om uppförande under anslaget till kleresistaten af ett belopp af 25 kronor 20 öre, utgörande värdet af två tunnor kronotiondespannmål af det sädesslag, hvari tionden inom Väster- norrlands län utginge, eller korn, förvandlade till penningar på sätt i nämnda förordningen den 23 juli 1869 föreskrefves, att såsom ersättning för prostetunnor för Örnsköldsviks och Trehörningsjö församlingar årligen utgå till kontraktsprosten i Ångermanlands nordöstra kontrakt.

Hvad kammarkollegium och statskontoret sålunda anfört finner jag väl grundadt, och synes mig således nådig framställning till Riksdagen böra aflåtas på sätt statskontoret hemställt. Varder sådan framställning gjord och af Riksdagen bifallen, torde jag framdeles få ånyo inför Kungl. Maj:t i samband med Riksdagens beslut anmäla ärendet för sådan åtgärd,

Departementschefen.

som kan varda af omständigheterna påkallad. Jag får alltså nu hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

dels medgifva, att under anslaget till kleresistaten må uppföras ett belopp af 25 kronor 20 öre, utgörande värdet af två tunnor krönotiondespannmål af det sädesslag, hvari tionden inom Västernorrlands län utgår, eller korn, förvandlade till penningar på sätt i nådiga förordningen den 23 juli 1869 föreskrifves, att såsom ersättning för prostetunnor för Örnsköldsviks och Trehörningsjö församlingar årligen utgå till kontraktsposten i Ångermanlands nordöstra kontrakt;

dels ock för samma ändamål öka den under *klere-sistaten* uppförda anvisningen i kontant, nu 29,721 kronor, med 25 kronor 20 öre till 29,746 kronor 20 öre eller i rundt tal 29,747 kronor.

Vid bifall härtill kommer *summan* af de under anslaget till klere-sistaten uppförda beloppen, nu 369,308 kronor, att utgöra 369,334 kronor.

Domkapitlens expeditioner.

[7.]
Höjning af
anslaget.

I anledning af Kungl. Maj:ts framställning antog 1902 års Riksdag ny lönestat för tjänstemännen vid de ecklesiastika konsistorierna, hvilken stat af Kungl. Maj:t fastställdes att gälla från och med den 1 januari 1903. Denna stat med tillhörande bestämmelser återfinnes i nådiga cirkuläret till domkapitlen och Stockholms stads konsistorium den 13 juni 1902.

Sedan *dels* genom nådigt beslut den 27 oktober 1903 fastställts af Riksdagen godkänd stat för det nya domkapitlet i Luleå, *dels* jämlikt nådigt beslut den 10 juni 1904 verkställets viss af Riksdagen medgifven ökning af de i staten för domkapitlens expeditioner upptagna anslagen till extra biträden och till vaktbetjäning, utgör det ordinarie statsanslaget för domkapitlens expeditioner 89,930 kronor.

Aflöningen till de hos domkapitlen anställda tjänstemännen, som tillförene influtit från många olika inkomstkällor, bestrides efter löneregleringens genomförande i stort sedt uteslutande med statsmedel. Från denna regel finnas dock två *undantag*, nämligen beträffande aflöningarna till tjänstemän vid domkapitelsexpeditionerna i *Uppsala* och *Strängnäs*, enär af de i staten upptagna aflöningsbeloppen vid den förra expeditionen ett belopp af 1,020 kronor och vid den senare ett belopp af 400 kro-

nor utgå af vederbörande domkyrkas egna medel. I Uppsala ingå af nämnda 1,020 kronor 520 kronor uti konsistorienotariens och 500 kronor uti konsistorieamanuensens aflöning, och i Strängnäs utgör beloppet å 400 kronor en del af konsistorienotariens aflöning.

[7.]

Nu anförda undantagsförhållanden hafva föranledt domkapitlen i Uppsala och Strängnäs att hos Kungl. Maj:t göra underdåniga framställningar i syfte att den sålunda befintliga olikheten måtte varda aflägsnad; och hafva de båda domkapitlen vidare andragit åtskilliga rent ekonomiska skäl, hvilka skulle göra det lämpligt, att för vederbörande domkyrkors eget behof måtte få användas de domkyrkomedel, som sålunda vore afsedda att frigöras från lönestaten. Emellertid hafva de båda domkapitlen icke stannat härvid, utan jämväl ifrågasatt, huruvida icke ytterligare några domkapitelsexpeditionerna påhvilande utgiftsposter, som afse sagda domkapitels vaktmästares aflöningsförhållanden och som enligt de i samband med 1902 års lönestat gifna nådiga föreskrifterna skulle bestridas med vederbörande domkyrkors tillgångar, hädanefter jämväl kunde få utgå af statsmedel.

Till närmare belysning af denna senare fråga ber jag få erinra om de bestämmelser, som Kungl. Maj:t, i samband med fastställande af 1902 års stat, meddelat till efterrättelse från och med den 1 januari 1903.

Genom dessa bestämmelser föreskrifves: »att till minskning af statsverkets utgifter för konsistorierna fortfarande tills vidare skola, förutom de i staten upptagna aflöningsbidrag från domkyrkorna i Uppsala och Strängnäs, utgå från Uppsala domkyrka till aflöning åt domkapitlets vaktmästare 260 kronor, från Linköpings domkyrka till aflöning åt domkapitlets vaktmästare lösen för sex tunnor spannmål med 86 kronor 70 öre samt till bestridande af domkapitlets utgifter för skrifmaterialier och expenser 86 kronor 83 öre, från Skara domkyrka till aflöning åt domkapitlets vaktmästare lösen för tio tunnor spannmål med 126 kronor 25 öre samt till bestridande af domkapitlets utgifter för skrifmaterialier lösen för fyra tunnor spannmål med 50 kronor 50 öre, från Strängnäs domkyrka till aflöning åt domkapitlets vaktmästare lösen för 19,79 hektoliter spannmål samt forsellön och ersättning för mistade boställsrum med tillhoppa 211 kronor, från Växjö domkyrka till aflöning åt domkapitlets vaktmästare lösen för aderton tunnor spannmål med 230 kronor 25 öre, från biskopshusfonden i Göteborg till hyresersättning åt domkapitlets vaktmästare 400 kronor samt till bestridande af domkapitlets expenser 200 kronor, från Karlstads domkyrka till aflöning åt domkapitlets vaktmästare lösen för tio tunnor spannmål och kontant med tillhoppa 153 kronor 22 öre samt från Härnösands stads kyrka och stiftets synodalhus till bestridande af domkapitlets utgifter för skrifmaterialier och expenser lösen för spannmålsanslag med 300 kronor, allt årligen, hvarjämte dels, fortfarande tills vidare, Uppsala domkyrka skall åt domkapitlets vaktmästare upplåta bostad, bestående af två rum och kök i kyrkans hus, eller utgifva hyresersättning med 250 kronor årligen, vaktmästaren hos domkapitlet i Linköping skall åtnjuta fri bostad i ett stiftets byggnadskassa tillhörigt hus, Västerås domkyrka skall tillhandahålla domkapitlets vakt-

[7.]

mästare fri bostad i ett domkyrkan tillhörigt hus samt fri vedbrand, vaktmästaren hos domkapitlet i Härnösand skall åtnjuta bostad i konsistoriehuset samt äldre pastoraliefonden i Lund skall bekosta domkapitlets utgifter för bokinköp, inbindning af böcker och tidningsprenumeration, dels ock *Uppsala domkyrka skall till den nuvarande vaktmästaren hos domkapitlet utgifva ersättning för ett rum med 100 kronor årligen.*»

Jämte förut omförmälda bidrag till aflöning af vederbörande konsistorietjänstemän i Uppsala och Strängnäs, är det från de i detta nådiga beslut fastställda bidragen till vaktmästare från Uppsala och Strängnäs domkyrkokassor, som dessa två domkapitel, enligt hvad jag nyss nämnt, nu önska blifva befriade.

Domkapitlet i Strängnäs har i underdånig skrifvelse den 11 november 1908 till en början erinrat om de af domkyrkomedlen, enligt hvad jag förut anført, utgående beloppen, nämligen bidrag till konsistorienotariens aflöning med 400 kronor och till domkapitlets vaktmästare med förenämnda spannmålslösen m. m. Domkapitlet har därvid framhållit, hurusom ifrågavarande lösen m. m., genom nådiga beslutet den 13 juni 1902 bestämd till sammanlagdt 211 kronor, i förslag till ny stat för Strängnäs domkyrka från och med år 1910, hvilket förslag domkapitlet samtidigt till Kungl. Maj:t för pröfning insände, blifvit med någon afjämning beräknad till 235 kronor, ungefär motsvarande det belopp, som enligt gällande markegångspris numera utginge till vaktmästaren.

Ifrågavarande belopp, 235 kronor, ingår ock i af Kungl. Maj:t den 27 maj 1909 fastställd stat för Strängnäs domkyrka såsom domkyrkans bidrag till vaktmästarens aflöning. Den återstående delen af hans aflöning bestrides af det i staten för tjänstemännen vid de ecklesiastika konsistorierna upptagna anslaget till vaktbetjäning och utgår enligt Kungl. Maj:ts fördelning af nämnda anslag för år 1912 med 555 kronor.

I sin förberörda framställning den 11 november 1908 har domkapitlet i Strängnäs vidare anført:

Det syntes icke förefinnas något skäl, hvarför domkyrkan skulle bidraga till konsistorienotariens och konsistorievaktmästarens aflöning, och härtill komme, att i och för domkyrkans pågående restaurering så mycket som möjligt af dess tillgångar behöfde anlitas för detta ändamål. Domkapitlet ville därför hemställa, att ifrågavarande löneposter måtte från domkyrkans stat afföras och att konsistorienotarien, i likhet med de öfriga konsistorienotarierna i riket med undantag af den i Uppsala, måtte bekomma den honom enligt nådiga cirkuläret den 13 juni 1902 tillkommande aflöningen helt och hållet af statsmedel samt att vaktmästarens aflöning af statsmedel måtte ökas från då utgående 550 kronor till 785 kronor.

Efter härå erhållen nådig remiss hafva kammarkollegium och statskontoret i underdånigt utlåtande den 16 april 1909 anført:

Då domkapitlet grundat sin förevarande framställning i främsta rummet därpå, att intet skäl skulle förefinnas, hvarför domkyrkan skulle bidraga till konsistorienotariens och konsistorievaktmästarens aflöning, torde icke böra lämnas oanmärkt, att då dels i 1902 års lönestat för tjänstemännen vid de ecklesiastika konsistorierna såsom tillgång för notariens aflöning upptagits 400 kronor från domkyrkan, dels ock genom nådiga cirkuläret den 13 juni 1902 förordnats, att till minskning af statsverkets utgifter för konsistorierna fortfarande tillsvidare skulle, förutom det i staten sålunda upptagna aflöningsbidraget, från domkyrkan i Strängnäs utgå till aflöning åt domkapitlets vaktmästare lösen för 19,79 hektoliter spannmål samt forsellön och ersättning för mistade boställsrum med tillhopa 211 kronor, detta skett först efter sorgfällig utredning och i strid mot domkapitlets yrkande, att domkyrkans bidrag till aflönande af konsistorienotarien och konsistorievaktmästaren skulle indragas.

Beträffande omförmälda till konsistorienotariens aflöning från domkyrkan utgående belopp förekomme emellertid dels att, då genom nådigt bref den 26 maj 1762 honom beviljats 15 tunnor spannmål i årlig lön af domkyrkotunnorna, detta skett med det uttryckliga förbehåll, att domkyrkan därigenom icke komme att lida i dess årliga nödiga byggnader, dels ock att, då genom nådigt bref den 23 december 1806 medgifvits, att konsistorienotarien finge såsom tillökning i dåvarande lönen erhålla ytterligare 15 tunnor spannmål, det tillagts, att denna löneförbättring icke borde förorsaka någon brist uti hvad till kyrkans behöriga vidmakthållande och andra på dess stat förut fastställda behof erfordrades, utan skulle dessa framför allt besörjas.

Äfven det genom nådiga cirkuläret den 13 juni 1902 från domkyrkan anvisade bidraget af 211 kronor till aflöning af domkapitlets vaktmästare torde få anses hafva lämnats under förutsättning, att domkyrkans tillgångar medgäfve beloppets utbetalande.

Den gemensamma förutsättning, hvarunder samtliga här ofvan omförmälda bidrag anvisats till utgående af domkyrkans medel, syntes numera icke vara för handen; och ämbetsverken funne sig vid sådant förhållande icke böra göra någon erinran mot att domkyrkan befriades från utgifvande af ifrågavarande lönebidrag och att staten öfvertogte jämväl dessa utgifter.

Uti underdånig skrifvelse den 3 oktober 1911 har därefter, såsom förut antydts, jämväl domkapitlet i Uppsala gjort framställning i frågan om befrielse för dess kassa att bestrida ej mindre bidragen till konsistorienotariens och amanuensens aflöning med respektive 520 och 500 kronor årligen, än äfven förenämnda, enligt nådiga beslutet den 13 juni 1902 domkyrkokassan påhvilande utgifter för domkapitelsexpeditionens vaktbetjäning, nämligen till aflöning af vaktmästaren 260 kronor, till hyresersättning åt denne 250 kronor samt till vaktmästaren hos domkapitlet ersättning för ett rum med 100 kronor, sålunda tillhopa 610 kronor, allt årligen. Beträffande sistnämnda anslag å 100 kronor har domkapitlet upplyst, att detsamma utbetalts till f. d. pedellen S. Olsson, till dess han den 1 mars 1911 erhållit afsked med pension. Emellertid uttalar domkapitlet samtidigt, att samma anslag borde fortfarande utgå för uppbringande af vaktmästarens aflöning till 1,050 kronor, hvilket belopp domkapitlet ansåge oundgängligen erforderligt för tjänstens behöriga uppehållande.

[7.]

Jag vill i detta sammanhang omnämna, att af det i staten för de ecklesiastika konsistorierna upptagna anslaget till vaktbetjäning utgår enligt Kungl. Maj:ts fördelning af nämnda anslag för år 1912 till vaktbetjäning vid domkapitelsexpeditionen i Uppsala ett belopp af 440 kronor.

Jag återgår nu till domkapitlets i Uppsala nyssnämnda framställning.

Domkapitlet betonar däri till en början, att domkyrkans bidrag till löner, hvilka ju till sin största del utgå af statsmedel, äro för domkyrkan mycket betungande, och att domkapitlet därför icke utan bekymmer funnit, att desamma icke längre som hitills kunde utgå utan ett betänkligt intrång på den domkapitlet åliggande tillsynen öfver och vården om domkyrkan.

Till belysande häraf har domkapitlet meddelat åtskilliga utdrag ur domkyrkans räkenskaper för åren 1903—1910. En sammanställning af de lämnade uppgifterna ter sig sålunda:

Tillgångar den 1/1 1903	kronor	171,651: 06
Inkomster åren 1903—1910	»	236,757: 17
Skulder den 31/12 1910	»	45,288: 13
Summa kronor		453,696: 36

Skulder den 1/1 1903	kronor	65,754: 62
Utgifter åren 1903—1910	»	206,706: 45
Tillgångar den 31/12 1910	»	181,235: 29
Summa kronor		453,696: 36

Denna tablå ådagalägger, att under perioden 1903—1910 tillgångarna utöfver skulderna ökats med 30,050 kronor 72 öre. Domkapitlet framhåller emellertid, att detta gynnsamma resultat varit beroende på *tillfälliga* inkomster till betydande belopp. Under de i gällande stat upptagna inkomstposterna har nämligen i medeltal för hvar och ett af åren 1903—1910 influtit ett belopp af 17,636 kronor 63 $\frac{1}{4}$ öre eller för hela perioden kronor 141,093: 06

under det att i staten icke upptagna opåräknade inkomster, där-

ibland sådana som gäfvor till betydande belopp, köpeskilling

för en försäld tomt m. m., uppgått till » 95,664: 11

Summa kronor 236,757: 17

Utgifterna hafva enligt domkapitlets framställning varit följande:

Till i staten upptagna utgiftsposter hafva i medeltal för hvar och ett af åren 1903—1910 åtgått ett belopp af 19,708 kronor 90 öre eller för hela perioden kronor 157,671: 29

under det att för mera tillfälliga utgifter användts ett belopp af » 49,035: 16

Summa kronor 206,706: 45

Domkapitlet påpekar, hurusom inkomsterna af de i staten upptagna posterna, såsom nyss nämnts uppgående till 141,093 kronor 6 öre, visserligen influtit något rikligare, än som beräknats — enligt staten skulle inkomsterna under perioden hafva

utgjort 131,166 kronor 80 öre — men att, då utgifterna för i staten upptagna poster belöpt sig till 157,671 kronor 29 öre, till deras bestridande ju erfordrats ett ytterligare belopp af 16,578 kronor 23 öre utöfver de faktiska inkomsterna; och för att med dessa senare jämväl verkställa skuld amortering skulle erfordrats ännu större inkomstbelopp.

[7.]

Utgifternas stegring beror på flera orsaker, säger domkapitlet. Så hade genomförts anordningar för vården af domkyrkan tillhöriga textilier och öfriga där förvarade föremål, som äga ett synnerligen högt kulturhistoriskt, konstnärligt och pekuniärt värde. Vidare hade reparation af ärkebiskopsgården dragit kostnader, som öfverstigit det årliga anslaget till ärkebiskopsgårdens underhåll. Men inkomsternas otillräcklighet berodde ock på andra och mer konstanta omständigheter. I fråga om de flesta utgiftsposterna i kyrkans stat gällde, att de vore alltför knappa, och de under senare tiden ytterligare i betydlig mån höjda material- och arbetsprisen hade icke kunnat undgå att kännbart inverka på domkyrkans ekonomi. För framtiden komme ock domkyrkans stat att påverkas af utgifter för brandförsäkring, hvarför från och med år 1907 erlagts årlig premie m. m., samt från och med år 1910 premie för inbrottsförsäkring, tillhoppa dragande omkring 1,000 kronor årligen. Vidare behöfde domkyrkans betydliga murverk under den närmaste framtiden undergå reparation. Af dessa och många andra anförda skäl ansåge domkapitlet det ådagalagdt, att domkyrkan behöfde sina inkomster för egna ändamål; och då det numera genom inkomst- och utgiftsstaten ordnats så, att domkyrkan vidkändes alla utgifter för domkapitlets expeditionslokal, syntes det endast leda till önskvärd reda vid reglerandet af expeditionens stat, om lönerna till tjänstemännen och vaktmästaren i sin helhet komme att utgå från ett och samma håll.

Öfver domkapitlets framställning har statskontoret den 2 november 1911 afgifvit infordradt utlåtande och därvid anført:

I sitt den 22 oktober 1901 afgifna underdåniga utlåtande angående lönereglering för de vid domkapitlen och Stockholms stads konsistorium anställda tjänstemän och betjante yttrade statskontoret beträffande bidrag från vissa domkyrkor till aflöning åt nämnda befattningshafvare — efter framhållande, att af stadgandet i § 3 af nådiga förordningen den 11 februari 1687, huru med rättegång uti domkapitlen skulle förhållas, icke kunde härledas någon skyldighet för domkyrkorna att lämna dylika bidrag — att, där aflöningsbidragen funnes beviljade från äldre tider i för domkyrka fastställd stat eller sedermera genom särskilda kungl. bref anvisade, desamma syntes fortfarande böra utgå och beräknas såsom en tillgång vid reglering af lönerna för konsistoriernas tjänstemän och betjante.

Någon i författning stadgad skyldighet för domkyrka att utgöra lönebidrag, som nu nämnts, torde, enligt hvad den af statskontoret i anledning af ofvanberörda lönereglering verkställda undersökningen gäfvé vid handen, icke finnas, utan berodde den omständigheten, att dessa bidrag lämnades, därpå, att de af ålder utgått. Förr, då domkapitelsexpeditionerna haft till hufvudsaklig uppgift att utgöra stiftskansli för prästerskapets angelägenheter och de rent kyrkliga ärendenas vård, hade utan tvifvel funnits större fog för domkyrkornas bidragsskyldighet än i våra dagar, då till domkapitlens åligganden bland annat jämväl hörde en så viktig statsfunktion som öfverinseendet öfver det sig starkt utvecklande folkskoleväsendet.

De historiska förhållanden, som läge till grund för oförmälda bidrags utgifvande, torde i nu föreliggande fall så mycket mindre böra tillmätas afgörande bety-

[7.] delse, som — på sätt genom domkapitlets i Uppsala underdåniga framställning torde blifvit ådagalagdt — Uppsala domkyrkas inkomster under de senare åren visat sig otillräckliga för bestridande af de år för år stegrade, nödvändiga utgifterna för domkyrkans egna ändamål.

På grund af det nu anförda, och då Uppsala domkyrka i jämförelse med flertalet öfriga domkyrkor i landet intoge en särställning, i det att domkyrkobyggnaden vore afsevärdt större, än som ur synpunkten af invånarantalet i församlingen erfordrades, hvarjämte underhållskostnaderna för densamma stege till relativt betydande höjd, ansåge statskontoret skäligt, att domkyrkan blefve befriad från utgörande af de därifrån till aflöning åt tjänstemän och vaktbetjante vid domkapitlets expedition hittills årligen lämnade bidragen af sammanlagdt 1,630 kronor.

Departementschefen.

Hvad beträffar bidragen af domkyrkomedel till aflöningen för notarierna vid domkapitlen i Uppsala och Strängnäs samt till amanuensen vid det förstnämnda domkapitlet får jag ansluta mig till hvad i ärendet hörda myndigheter därom anført. Det synes mig mindre lämpligt, att de nu ifrågavarande två domkapitlen i detta särskilda afseende skola intaga en annan ställning än landets öfriga ecklesiastika konsistorier; och de i ärendet åberopade grunderna för att staten i första hand bör bestrida aflöningen till dessa konsistoriers tjänstemän synas tillfyllestgörande. Härtill kommer den viktiga omständigheten, att båda nu ifrågavarande domkyrkokassor torde af utredningen i ärendet att döma vara i särskildt behof af sina medel för domkyrkornas egna ändamål. Jag finner mig därför böra hemställa, att af Riksdagen måtte utverkas de för fyllande af nu berörda aflöningar erforderliga medlen.

Annorlunda synes mig saken ställa sig beträffande den af domkapitlen i Uppsala och Strängnäs ifrågasatta befrielsen för deras kassor att utgöra bidrag till vaktbetjäningens aflöning. Visserligen hafva de hörda myndigheterna funnit sig icke hafva något att erinra mot att jämväl bidrag af detta slag aflyftas från domkapitlens kassor och att statsverket åtager sig att helt sörja för nämnda aflöning. Men, såsom jag i det föregående haft tillfälle framhålla, äro i detta afseende domkapitlen i Uppsala och Strängnäs ingalunda olikställda med en del öfriga domkapitel, då enligt nådiga beslutet den 13 juni 1902 jämväl andra domkyrkors kassor eller motsvarande fonder tillsvidare hafva att vidkännas utgifter för vaktbetjäning eller andra uppgifna ändamål för vederbörande domkapitels-expeditioners räkning. Hvad i ärendet förekommit synes mig icke heller gifva vid handen, att aflyftandet från domkyrkokassorna i Uppsala och Strängnäs af bidrag till aflöning af vaktbetjäningen skulle vara af ekonomiska grunder alldeles nödvändigt.

Af dessa skäl finner jag mig icke böra biträda domkapitlens i Uppsala och Strängnäs framställningar i senast omförmälda afseende.

På grund af hvad sålunda anförts får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att — med uteslutande från och med år 1913 ur gällande aflöningsstat för tjänstemännen vid de ecklesiastiska konsistorierna af följande nu utgående belopp, nämligen från domkyrkan i Uppsala 520 kronor till notarien och 500 kronor till amanuensen vid domkapitlet därstädes samt från domkyrkan i Strängnäs 400 kronor till notarien vid därvarande domkapitel — för fyllande af dessa tjänstemäns aflöning till i staten upptagna belopp höja ordinarie anslaget till domkapitlens expeditioner med 1,420 kronor eller från dess nuvarande belopp, 89,930 kronor, till 91,350 kronor.

Universitetet i Uppsala.

Vid den lönereglering, delvis omorganisation, som ägde rum beträffande universiteten och karolinska mediko-kirurgiska institutet år 1908, blefvo de extra ordinarie professurerna i allmänhet förvandlade till ordinarie professurer. Undantag härifrån gjordes beträffande några få lärostolar. En af dem var *extra ordinarie professuren i praktisk teologi* vid universitetet i Uppsala.

[8.]
Ombildning
af extra ordinarie professuren i praktisk teologi m. m.

Enligt hvad vederbörande departementschef anförde till det vid propositionen i ämnet fogade protokollet öfver ecklesiastikärenden för den 6 mars 1908 ansågs denna extra ordinarie professorsbefattning — hvilken i själfva verket syntes vara i viss mån jämförlig med en assistentbefattning — böra undergå ombildning. Vid underdånig anmälan den 13 juni 1908 af Riksdagens beslut i ofvannämnda lönereglerings- och omorganisationsärende föreskref ock Kungl. Maj:t, att därest ledighet uppstode i berörda extra ordinarie professorsbefattning, skulle med åtgärder för dess återbesättande tillsvidare och intill dess Kungl. Maj:t annorlunda förordnade anstå.

Den ifrågavarande lärostolen innehades vid tiden för den omreglering, hvarom jag nu talat, af extra ordinarie professorn J. E. Quensel. Det hade ansetts, att denne — i likhet med vissa andra extra ordinarie professorer, hvilkas befattningar ej förvandlades till ordinarie professurer,

- [8.] billigtvis borde erhålla någon förbättring i sina innehafvande löneförmåner. För Quensel utgjordes dessa af

kontant aflöning	3,540: —
behållen inkomst af Börje prebendepastorat, beräknad till	960: —
6 famnar ved, beräknade till	90: —
Summa kronor	4,590: —

Till förbättring af dessa aflöningsförmåner uppförde Riksdagen å allmänna indragningsstaten ett personligt lönetillägg å 1,410 kronor att af Quensel åtnjutas, så länge han kvarstode vid sin befattning. Quensels samlade aflöning kunde således beräknas till 6.000 kronor.

Den 23 juli 1909 utnämndes Quensel till professor i pastoralteologi vid universitetet i Uppsala, och frågan om huru med hans dittillsvarande extra ordinarie professur skulle förfaras blef då aktuell.

Redan dessförinnan hade denna fråga emellertid varit föremål för uppmärksamhet vid universitetet, och särskilda förslag hade framställts, åsyftande att från olika synpunkter på olika sätt till det teologiska studiets båtnad ordna förhållandena.

Innan jag går att i korthet redogöra för dessa förslag, anser jag mig böra erinra om den i teologiska examensstadgan af den 30 oktober 1903 gifna föreskriften angående en praktisk-teologisk öfningskurs. Sedan i första stycket af stadgans § 4 meddelats bestämmelser om hållandet af vetenskapliga föreläsningar och om propedeutiska kurser samt teoretiska seminarie- eller öfningskurser, heter det i därpå följande stycke af samma paragraf:

»Dessutom hålles hvarje lästermin en praktisk öfningskurs, så anordnad, att den fullständigt genomgås under terminens lopp, och innefattande kateketiska, liturgiska, homiletiska och kyrkorättsliga öfningar. Dessa skola åsyfta de studerandes fostran till prästämbetets förvaltning inom svenska kyrkan och, i den mån sådant är möjligt, anordnas såsom kyrkliga funktioner. De liturgiska öfningarna skola afse såväl tal som sång; dock skola de deltagare i öfningskursen, som vid anställd pröfning befunnits sakna anlag för sångkonst, vara befriade från deltagande i sångöfningarna. Professorn i praktisk teologi eller annan ledamot af fakulteten, som kanslern för rikets universitet, på fakultetens förslag, förordnar, handhafver såsom föreståndare uppsikten öfver de praktiska öfningarna. Dessa ledas af de på fakultetens praktiska linje tjänstgörande lärare enligt de närmare bestämmelser, som af kanslern, på förslag af fakulteten, meddelas.»

Vidare vill jag påpeka, hurusom i Uppsala universitets stat finnes dels ett anslag å 3,000 kronor till arfvode åt en as-sistent vid teologiska fakultetens praktiska afdelning, hvilken as-sistent tillika in natura åtnjuter 4 famnar ved, beräknade till 60 kronor, dels ock ett anslag å 1,500 kro-

nor till uppehållande af kostnadsfri undervisning och examination i kyrkosång. Teologiska fakulteten förfogar vidare öfver ett docentstipendium i praktisk teologi å 2,500 kronor. — Beträffande assistentbefattningen gälla i nådigt bref den 18 maj 1878 meddelade bestämmelser, enligt hvilka arfvodet vid densamma må af kanslern efter fakultetens förslag tilläggas någon i teologiska studier väl vitsordad prästman, som äger erfarenhet i prästämbetets utöfning, med skyldighet att i de kateketiska öfningarna handleda de teologie studerande. Något beslut af Riksdagen i afseende å sättet för assistentens anställning och hans kompetens föreligger ej.

Jag återgår nu till de nyss omnämnda ändringsförslagen.

Ett af dem, framställt af professorn L. O. J. Söderblom, gick ut på att ersätta den extra ordinarie professuren i praktisk teologi med en professur i *patristik och symbolik* eller i *symbolik med dogmhistoria* med en aflöning af 6,000 kronor. För ändamålet borde den disponibla lönen vid extra ordinarie professuren i praktisk teologi tillökas med af Riksdagen anslagna medel till samma belopp, som utgått till särskild fyllnad åt Quensel. I motiveringen för detta förslag framhölls såsom ett missförhållande den dåvarande anordningen, att symboliken, som enligt den teologiska examensstadgan vore ett själfständigt examensämne och som genom det nyare teologiska arbetet vunnit en ny innebörd och vikt, vore på det sättet illa lottad vid Uppsala universitet, att pröfning och vitsord däri skulle anställas och meddelas i sammanhang antingen med kyrkohistoria eller med dogmatik. I universitetets hela organisation gäfves icke något motsvarande exempel på att två så omfattande och i den nutida forskningen så viktiga ämnen som symbolik å ena samt kyrkohistoria eller dogmatik å den andra sidan vore hopade på en lärarkraft. Genom en professur i symbolik vore för fakultetens vidkommande principen om *en* undervisare och examinerator i hvarje själfständigt examensämne genomförd.

Förutsättningen för den sålunda föreslagna ombildningen af berörda lärostol vore, enligt förslagsställaren, att den tekniska, åt praktiska öfningar ägnade delen af dess förutvarande uppgift blefve fullt ut tillgodosedd genom en omorganisation af den till fakulteten hörande institutionen för praktisk utbildning i till prästämbetet hörande uppgifter. Den praktiska teologien inom Uppsala teologiska fakultet förfogade öfver fem lärarplatser, nämligen: 1) professuren i pastoralteologi, 2) extra ordinarie professuren i praktisk teologi, 3) docentstipendium i praktisk teologi, 4) en assistentbefattning samt 5) en lärarbefattning i kyrkosång. Af dessa fem platser hade dock docenturen ej tagits i anspråk — alltsedan år 1898 hade ingen docent i praktisk teologi varit anställd hos fakulteten. Enligt förslagsställaren borde

[8.] nu docenten i praktisk teologi för sitt docentstipendium biträda vid de kateketiska öfningarna. Assistentens arfvode skulle användas till aflöning åt en för hvarje termin eller läsår anmodad lämplig prästman, hvilken såsom *direktor i fakultetens praktiska institut* skulle införa de teologie kandidaterna i de homiletiska och andra till församlingstjänst och självavård hörande uppgifterna. Då lärarbefattningen i kyrkosång skulle kvarstå, innebure Söderbloms förslag, att fakulteten fortfarande skulle förfoga öfver lika många lärarplatser inom praktisk teologi, som densamma *faktiskt* haft under en följd af år.

Ett annat inom teologiska fakulteten af professorn, numera förste teologie professorn och domprosten A. H. Lundström framställt förslag innebar, att extra ordinarie professuren i praktisk teologi skulle vid Quensels afgang därifrån ombildas till en *assistentbefattning*. Den blifvande innehafvaren af denna befattning skulle leda icke blott de kateketiska utan äfven de homiletiska öfningarna samt öfningarna i liturgiskt föredrag. Därjämte kunde han föreläsa en timme i veckan i homiletik eller kateketisk metodik. Vid öfningarnas ledning skulle han biträdas af den med docentstipendium honorerade docenten i praktisk teologi, eller — om sådan saknades — af annan skicklig lärare eller prästman, som af kanslern, efter förslag af fakulteten, därtill förordnades.

Såsom aflöning skulle den nya assistentbefattningens innehafvare åtnjuta 7,500 kronor, nämligen dels afkomsten af Börje pastorat med lönefyllnad intill ett belopp af 4,500 kronor, med rätt till ett ålderstillägg å 500 kronor, dels ock arfvodet för nuvarande assistentbefattning, hvilken skulle uppgå i den nya tjänsten. Börje prebendepastorat skulle för framtiden ständigt vara knutet vid den nya assistentbefattningen.

Att dennas aflöning sattes så hög, som Lundström föreslagit, nämligen till 7,500 kronor, motiverar han därmed, att man, för att alltid kunna för befattningen förvärfva kunniga män af bepröfvad prästerlig duglighet och rik pastoral erfarenhet, ovillkorligen måste bjuda sådana löneförmåner, att de ej alltför mycket understege en kyrkoherdelön i ett medelmåttigt stads-pastorat; genom Lundströms förslag borde fakulteten uppenbarligen sättas i tillfälle att för assistentbefattningen förvärfva en verkligt framstående kraft ur det i församlingen tjänstgörande prästerskapets led.

Gentemot Söderbloms förslag anmärker Lundström, att genom det samma den praktiska prästutbildningen vid universitetet skulle komma att sakna såväl nödig kontinuitet som önskelig konsistens. Väl borde gärna en professur i symbolik och dogmatik upprättas, men därtill borde icke användas för den praktiska prästutbildningen anslagna medel.

Ett tredje förslag framställdes i augusti 1909 af Quensel, hvilken under tiden blifvit utnämnd till professor i pastoralteologi. Quensel

yrkade, att benämningen pastoralteologi på hans nya professur borde utbytas mot *praktisk teologi*; den förutvarande extra ordinarie professuren i detta ämne borde ombildas till en akademisk *seminarieinstitution*, i spetsen för hvilken ställdes en *seminariedirektor*, tillsatt på högst två år i sänder. Denne direktor skulle ordna seminariets arbeten, leda den muntligt homiletiska öfningen och öfningen i liturgisk homiletisk aktion, handhafva och granska den skriftligt homiletiska öfningen samt föreläsa öfver homiletisk metodik.

Vid sidan af direktorn skulle såsom biträdande lärare anställas dels en assistent och dels en ledare af den kyrkomusikaliska öfningen. Assistenten skulle leda den kateketiska öfningen, vägleda vid kyrkolagens in-öfning och praktiska tillämpning samt därjämte leda en öfningskurs i kyrkoboks förande och kyrkostämmas hållande.

Seminariedirektorn skulle uppbära 4,500 kronor, att utgå från den behållna afkomsten af Börje prebendepastorat med nödig fyllnad af allmänna medel. Assistenten skulle, såsom nu, åtnjuta 3,000 kronor i aflöning.

Vid företagen omröstning inom teologiska fakulteten vid dess sammanträde den 13 september 1909 fattade fakulteten med 4 röster — afgifna af professorerna E. M. Billing, J. A. Kolmodin och Lundström samt dekanus, professorn E. Stave — mot 2, afgifna af professorerna Quensel och Söderblom, beslut i öfverensstämmelse med Lundströms förslag, hvartill genom professorerna Billings, Kolmodins och Staves röster lades det tillägg, att den föreslagna nya teologie assistentbefattningen skulle tillsättas för högst fem år, med rätt för fakulteten att, om så funnes lämpligt, därefter föreslå innehafvarens bibehållande vid sysslan ett till två år i sänder, dock, där ej alldeles särskilda förhållanden förekomme, sammanlagdt ej längre än tio år — de första fem åren däri inbegripna. Innehafvaren af befattningen skulle, intill dess angående Börje pastorat annorlunda blefve bestämdt, under samma tid förordnas att upprätthålla kyrkoherdeämbetet i nämnda pastorat. Man fann visserligen sistnämnda anordning möta svårigheter, men det gällde ett pastorat, som af prästlöneregleringskommittén föreslagits till indragning och hvarest enligt en af Kungl. Maj:t i flera fall tillämpad praxis kyrkoherdebefattningen borde kunna tillsättas allenast på förordnande.

I afgifvet särskildt yttrande framhöll Söderblom åtskilliga betänkligheter, som enligt hans mening förefunnes beträffande den af fakultetens flertal tilltänkta anordningen, att seminariedirektorn — eller assistenten — skulle lämna sin innehafvande prästerliga anställning. Han borde få behålla sin ordinarie syssla. Söderblom ansåg Lundströms förslag innebära en inskränkning af fakulteten såsom vetenskaplig och akademisk institution

[8.] till förmån för de praktiska öfningarna, hvilka utan en sådan uppgifvelse kunde och borde tillfullo tillgodoses och enligt Söderbloms mening bättre tillgodosåges genom hans förslag, som äfven upphäfde svårigheten med Börje pastorat.

Äfven Quensel afgaf ett särskildt yttrande. Han fann, att de åligganden, som enligt fakultetsmajoritetens förslag skulle tillkomma assistenten, innebure en orimlig arbetsbörda. De praktiskt teologiska öfningarna borde icke, vare sig till sin anordning eller till de lärarkrafter, hvaröfver de för närvarande förfogade, underkastas någon väsentligare ändring än den, att föreståndarbefattningen lösgjordes från den professorskompetens, som hittills varit fästad vid densamma.

Gentemot professor Söderbloms förslag, att seminariedirektorn skulle bibehålla sin ordinarie syssla, erinrade professor Lundström, att på sådant sätt skulle i en tid, då prebendeväsendet allmänt erkändes böra småningom försvinna och faktiskt vore stad i sakta, men säkert tillbakagående, rikets alla församlingar kunna blifva prebendepastorat — låt vara endast för en mer eller mindre begränsad tidrymd i sänder. Och de skulle därunder vara sämre ställda än de nuvarande prebenderna, i hvilka dock prebendarierna i allmänhet utöfvade regelbunden församlingstjänst.

Lundström anmärkte vidare, att Quensels förslag ej tillgodosåge de betydelsefulla ekonomiska krafven. Med nutidens i så hög grad stegrade lefnadskostnader komme det att visa sig faktiskt outförbart att för de föreslagna lönerna erhålla dugliga personer för de kräfvande uppgifterna i fråga.

Teologiska fakultetens förslag remitterades till drätselnämnden, till hvilken äfven öfverlämnades ett af professor Söderblom gjordt tillägg till hans i fakulteten framställda förslag. Söderblom anmärkte däri, att lönen för den af honom föreslagna professuren vore väl ringa; äfven vore det nuvarande assistentarfvodet väl knappt tillmätt för den tilltänkte direktorn eller assistenten — namnet vore Söderblom likgiltigt.

Söderblom ville därför i stället föreslå, att det nuvarande assistentarfvodet, 3,000 kronor, borde tillökas med 1,500 kronor på fast stat, ersättande de medel, som på indragningsstat utgått till den extra ordinarie professurens siste innehafvare. Dessa 4,500 kronor borde utgöra arfvode åt den blifvande direktorn, hvilken skulle tillsättas *på förordnande* för två eller ett år.

Såsom biträdande lärare kunde docentstipendiaten i praktisk teologi tagas i anspråk. — Afkomsten af Börje pastorat med tilläggsmedel, till-

sammans 4,500 kronor, skulle användas till undervisning och examination i symbolik. [8.]

Inom drätselnämnden kritiserades de olika framställda förslagen. Mot teologiska fakultetens majoritetsbeslut anmärktes, att lönen för direktorn eller assistenten vore för hög samt att det ej vore lämpligt att till prebendarius utnämna en på vissa år tillförordnad lärare — redan de täta af- och tillträdessynerna vållade svårigheter härvidlag. Den föreslagna tiden för förordnandet — 5 till 10 år — vore alldeles för hög. Knapast kunde en kyrkoherde afsäga sig sin plats för att efter 10 år söka ny.

Ärendet återremitterades därpå till teologiska fakulteten, som vid sammanträde den 19 november 1909 tog frågan i förnyadt öfvervägande och framställde ett nytt detaljeradt förslag. För detta torde jag ej behöfva redogöra. Till sina hufvuddrag återkommer det nämligen i det förslag af konsistoriet, som i det följande omförmäles.

Innan konsistoriet, som haft fakultetens sista förslag under ompröfning, fattade sitt beslut i ämnet, hade konsistoriet åt utsedda kommitterade, professorerna Söderblom, Stave och A. Wirén, uppdragit att inkomma med ytterligare utredning. Ej heller för denna kommittés förslag anser jag mig nu böra redogöra — anledningen härtill är densamma som jag nyss angaf. Med smärre modifikationer tillstyrkte emellertid teologiska fakulteten och drätselnämnden kommitterades förslag.

Vid det större akademiska konsistoriets sammanträde den 18 december 1909 företog konsistoriet ärendet till slutligt afgörande. Konsistoriet beslöt därvid utan meningsskiljaktighet att för sin del tillstyrka det af kommitterade framställda förslaget, sådant det blifvit af drätselnämnden formuleradt. Konsistoriet hade härigenom beslutit att i fråga om ombildning af extra ordinarie professuren i praktisk teologi jämte därmed i samband stående frågor hos kanslern för rikets universitet göra hemställan om utverkande hos vederbörande om föreskrift och medgifvande:

att den nuvarande professuren i pastoralteologi vid Uppsala universitet må benämnas professur i *praktisk teologi*;

att vid den teologiska fakulteten i Uppsala må inrättas ett *praktiskt teologiskt öfningsinstitut*, för hvilket följande bestämmelser skola gälla till efterrättelse:

a) Professorn i praktisk teologi eller annan ledamot af fakulteten, som kanslern på fakultetens förslag förordnar, skall i egenskap af föreståndare handhafva uppsikten öfver detta institut, till hvilket den praktiska öfningskurs förläggas, hvarom i nådiga stadgan af den 30 oktober 1903 § 4 stadgas.

[8.]

b) De till denna kurs hörande öfningarna kunna till någon del ledas af föreståndaren, därest kanslern i enlighet med universitetsstatuternas § 104 sådant bestämmer. I öfrigt ledas öfningarna af en direktor med biträde af en assistent, hvarjämte öfningarna i liturgisk sång ledas af läraren i kyrkosång.

c) Till direktor förordnas på teologiska fakultetens förslag af kanslern en i församlingstjänsten högt förtjänt och i teologiska studier väl vitsordad prästman. Förordnandet gäller för ett år med rätt för kanslern att på fakultetens framställning förnya detsamma för ett år i sänder, dock ej för samma person för längre tid än högst fem år i följd.

d) Till assistent förordnas efter den nuvarande assistentens afgang på enahanda sätt, som i punkt c) om direktorn är stadgadt, docent i praktisk teologi eller annan därtill lämplig prästman för ett år med rätt för kanslern att på fakultetens framställning förnya förordnandet för ett år i sänder.

Häri genom skola bestämmelserna i kungl. brefvet af den 18 maj 1878 om förordnande af assistent upphävas.

e) Om anställande af lärare i kyrkosång gälla hittillsvarande bestämmelser.

f) Direktorns undervisningsskyldighet bestämmes af Kungl. Maj:t i den ordning, som rörande laborator med flera föreskrifves i universitetsstatuternas § 104 mom. 3.

g) Om fastställande af assistentens och lärarens i kyrkosång undervisningsskyldighet gälla hittillsvarande bestämmelser.

h) Direktorn åtnjuter ett årligt arfvode af 4,500 kronor. Assistenten och läraren i kyrkosång bibehålla sina nuvarande arfvoden.

i) Den, som innehar direktors- eller assistentarfvode, får ej samtidigt därmed uppbära docentstipendium;

att i bestämmelsen i kungl. brefvet till statskontoret den 19 februari 1909, mom. 10 j) och m), göres den ändring, att orden »eller observator» utbytas mot orden »observator, direktor eller assistent»;

att till förstärkande af lärarkrafterna i symbolik i Uppsala ställes till universitetskanslerns förfogande ett årligt anslag af 1,500 kronor att såsom arfvode för en tid af tre år i sänder på teologiska fakultetens förslag tilldelas en docent inom fakulteten med rätt för denne att med detta arfvode förena ett docentstipendium.

Den undervisnings- och eventuellt examinationsskyldighet, som ifrågasvarande docent bör fullgöra, bestämmes på fakultetens förslag af kanslern;

att till genomförande af dessa förslag de anslagsbelopp, som senast utgått till den extra ordinarie professur i praktisk teologi, som med professor Quensels utnämning till professor i pastoralteologi upphört, nämligen:

behållningen af Börje prebendepastorat	kronor	960: —
anslag af allmänna medel på universitetets stat ..	»	3,540: —
sex famnar ved	»	90: —
anslag å indragningsstaten	»	1,410: —

eller sammanlagdt kronor 6,000: —

må utgå såsom hittills, endast med den förändringen, att med den till indragning föreslagna naturaförmånen af ved förfares som vid förut skedda löneregleringar blifvit för indragen löningsved bestämdt samt att det hittills varande anslaget å indragningsstaten, 1,410 kronor, ökad till 1,500 kronor, öfverföres till universitetets ordinarie stat, och skola af sålunda erhållna 6,000 kronor utgå till arfvode åt direktorn 4,500 kronor och till förstärkning af lärarkrafterna i symbolik 1,500 kronor.

Då det af konsistoriet framlagda förslaget i allt väsentligt öfverensstämmer med hvad kommitterade föreslagit, vill jag här återgifva dessas motivering för sitt förslag:

»Till motivering af det föreslagna utbytet af 'pastoralteologi' mot 'praktisk teologi' som benämning på den professur, som för närvarande innehafves af professor J. O. Quensel, torde det vara nog att erinra därom, att denna professur faktiskt omfattar icke blott 'pastoralteologi' (läran om själavård) utan alla de vetenskapsgrenar, som ingå i den praktiska teologien, och att den af Kungl. Maj:t för den teologiska fakulteten utfärdade examensstadgan har denna beteckning på det ifrågavarande läroämnet. Emellertid synes behovet af denna förändring, som ju endast gäller en titulaturfråga, icke erfordra större skyndsamhet, än att med dess tillgodoseende lämpligen kan anstå, till dess att professuren vid den nuvarande innehafvarens afgang varder till ny ansökan ledig.

Den föreslagna ombildningen af den förutvarande e. o. professuren i praktisk teologi till en direktorsbefattning är däremot ett trängande behof och kräfver därför omedelbart genomförande. Denna förändring har nämligen dels påyrkats i en till 1908 års Riksdag aflämnad kungl. proposition, dels af den teologiska fakulteten erkänts vara behöflig och önskvärd. Den ifrågavarande e. o. professuren har i viss mån ägt en dubbelnatur, i det att den visserligen tillsatts efter vetenskapliga grunder, men dess innehafvare har i praktiken endast tjänstgjort som öfningslärare i homiletik. Vetenskaplig kompetens och skicklighet som ledare af homiletiska öfningar kunna i vissa lyckliga fall förenas hos en och samma person. Men en väl meriterad forskare i den praktiska teologiens olika delar kan vara en mycket medelmåttig handledare i prediko- och undervisningskonst, och en utmärkt kraft i sistnämnda hänseende kan sakna vetenskaplig kompetens. Då den ifrågavarande befattningens uppgift för framtiden liksom hittills måste bestå i den praktiska handledningen af blifvande präster, torde det få anses

[8.]

välbetänkt, att detta kommer till ett tydligt uttryck äfven i befattningens beteckning och i de för dess innehafvare stadgade kompetensfordringarna.

Men lika ändamålsenlig som denna anordning måste anses vara för att åt de praktiska öfningarna erhålla passande ledare, lika nödvändigt är det, att dessa öfningar icke isoleras från det teologiska vetenskapliga arbetet eller ställas utan hvarje kontroll från dess sida. Det torde därför få anses fullt befogadt, ej blott att professorn i praktisk teologi får äga öfverinseendet af hela öfningsinstitutet, utan ock att såväl direktorn som assistenten förordnas till sina tjänsters innehafvande endast på viss tid. Och lika nödvändigt är, att dessa båda lärare utses endast bland sådana prästinän, som ej blott äga nödig erfarenhet i prästämbetets utöfning utan ock förvärfvat sig grundliga insikter i teologiens olika ämnen.

Emellertid kan det icke förnekas, att äfven med nu nämnda anordning universitetet gör en förlust, nämligen förlusten af vetenskaplig kvalifikation hos en af sina lärare. Om denna kvalifikation anses öfverflödigt hos ledaren af de homiletiska öfningarna, så har man från universitetets synpunkt skyldighet att tillse, om icke hvad man tager från ett håll med all rätt bör användas till förstärkande af de krafter, som hafva att uppbära det vetenskapliga intresset på annat håll. Därvid faller det genast i ögonen, att symboliken, som enligt den af Kungl. Maj:t utfärdade stadgan för teologie licentiatexamen ingår som själfständigt ämne i denna examen, icke äger någon själfständig målsman inom den teologiska fakulteten utan där är förenad med dogmatiken, så att professorn i dogmatik har att både undervisa och examinera äfven i symbolik. Detta förhållande beror ingalunda på ämnets beskaffenhet eller på ett förbiseende af fakulteten. Tvärtom har redan för mer än 32 år sedan dåvarande professorn Cornelius uttalat, att föreningen af dogmatik och moralteologi med symbolik på en professor innebure för denne 'ett öfvermått af läroämnen', och professor Myrberg föreslog vid samma tillfälle, att kyrkohistoria liksom exegetik och systematisk teologi måtte få två professurer, enär där 'föreligger ett forskningsfält af den omätliga vidd, att behofvet af ökade arbetskrafter där om någonstädes gifver sig till känna' samt att *symboliken* då skulle öfverflyttas från systematiken till kyrkohistorien 'för att intaga sitt naturliga rum vid sidan af *patristik och dogmhistoria*' (jfr teol. fak. s protokoll för den 2 juli 1877).

Hvad sålunda påyrkats af den teologiska fakultetens representanter för mer än 30 år tillbaka har sedan dess allt tydligare trädt i dagen, i det att dogmbildningens tidevarf gjorts till föremål för ett allt lifigare forskningsarbete, som redan burit mycken frukt men som ställer vetenskapsidkaren inför ännu mera lockande uppgifter och problem. Och dessa resultat eller ännu olösta uppgifter angå ingalunda utanverken utan själfva kärnan i den historiska kristendomens utveckling, ty det är just den olika upplattningen af kristendomens väsen och det kristna lif-idealet, som fått sitt karaktäristiska uttryck i de olika symbola och bekännelseskriterierna. Att grundligt utforska dessa urkunders historiska förutsättningar, deras uppkomst och verkliga innebörd är därför detsamma som att lära känna kristendomens stora brytningstider och dess historiska utgestaltning i lära och lif allt intill våra dagar.

Att ett sådant läroämne får en själfständig målsman inom den teologiska fakulteten, måste därför anses vara en angelägenhet af högsta vikt. Då fakulteten emellertid för närvarande icke har någon docent, som äger den skicklighet, att han skulle kunna föreslås till beklädandet af en professur i symbolik, torde krafvet denna gång icke böra ställas högre, än att det belopp af 1 500 kronor, som hittills utgått till aflöning åt den förutvarande e. o. professorn i praktisk teologi, men som, efter den föreslagna lönen

för den teologiska direktorsbefattningen, ej längre skulle vara behöfligt för upprätthållandet af de praktiska öfningarna, finge användas för att upprätthålla föreläsningar och eventuellt examination i symbolik.

Hvad öfriga punkter i förslaget angår har lönen för direktorn och assistenten kunnat sättas till de angifna beloppen endast därför, att båda dessa befattningars innehafvare torde få tid och äfven böra anses hafva rätt att vid sidan af sin akademiska tjänstgöring innehafva annan tjänst. Däremot synes assistenten, i det fall att han är docent, icke böra hafva rätt att samtidigt med assistentarfvodet uppbära docentstipendium, då det för vinnandet af unga vetenskapsiddkare måste vara af vikt, att icke för många aflöningsförmåner hopas på en person, utan att dessa af fakulteten kunna efter förtjänst och skicklighet fördelas på flera.

Till sist ett ord om Börje pastorat, som hittills varit prebende till e. o. professor i praktisk teologi, men som enligt den nu föreslagna anordningen skulle komma att sakna ordinarie kyrkoherde. Man må hysa hvilka tankar man vill om prebendeinstitutionens lämplighet, men så länge denna ännu består, torde det vara universitetets skyldighet att tillse, icke blott att en prebendeförsamling ordentligt fullgör sina prestanda till universitetet, utan ock att församlingen erhåller en prästman, som känner något mera personligt ansvar som pastor än hvad som kan begäras af en svagt aflönad vikarie. Det torde därför i hvarje fall böra öfvervägas, om icke den blifvande direktorn skulle kunna förordnas att vara kyrkoherde i Börje. Då detta pastorat af prästlöneregleringskommittén är föreslaget till indragning och Kungl. Maj:t i flera liknande fall medgifvit, att sådana befattningar tills vidare tillsättas endast på förordnande, torde en dylik anordning lätt nog kunna genomföras. I en framtid kunde detta pastorat blifva prebende till den nya professuren i symbolik, under den förutsättningen att prebendeinstitutionen då ännu ägde bestånd.»

Inom konsistoriet hade professor Lundström till protokollet anført vissa anmärkningar, som enligt hans mening vidlådde det föreliggande förslaget. Han fann det principiellt betänkligt att grunda hela den nya omläggningen af den praktisk-teologiska undervisningen på grundsatsen, att såväl den nye direktorn som den blifvande assistenten skulle fatta sina uppgifter vid universitetet såsom blotta bisysslor med bibehållande af sina hufvudsakliga och egentliga tjänster på annat håll. Principiellt oriktigt vore ock, att t. ex. en kyrkoherde i Karlskrona, som skulle komma att få successiva förordnanden att för en tid af hela fem år vara direktor vid universitetet, under så lång tid vore frånvarande från sin församling, af hvilken han aflönades. Vidare anförde Lundström, att de föreslagna lönerna vore alldeles för låga, för att universitetet skulle ha utsikt att till dessa mycket betydelsefulla platser förvärfva verkligt kompetenta personer. Slutligen fann han den föreslagna anordningen i fråga om Börje prebendepastorat olämplig.

Med underdånigt utlåtande den 2 mars 1910 öfverlämnade kanslern för rikets universitet handlingarna i ärendet till Kungl. Maj:t, med hem-

- [8.] ställan att Kungl. Maj:t tacktes utfärda bestämmelser af det innehåll konsistoriet föreslagit.

Genom nådig remiss anbefalldes sedermera Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Uppsala län och domkapitlet i Uppsala att från kyrkostämman i Börje församling infordra yttrande i ärendet, så vidt detsamma anginge församlingen i dess egenskap af prebende, samt med detta yttrande och eget underdånigt utlåtande till Kungl. Maj:t inkomma.

Kyrkostämman har i anledning däraf dels uttalat sig i syfte att varda befriad från prebendeegenskapen, dels förklarat sig anse det vara omöjligt, att en tillförordnad direktor skulle vara kyrkoherde i Börje. Till dess att prebendeegenskapen upphör, ville församlingen, att en ordinarie professor i teologiska fakulteten förordnades till kyrkoherde i densamma.

Uppsala domkapitel har i underdånig skrifvelse den 12 oktober 1910 anført:

»Till en början vill domkapitlet erinra om, att den e. o. professur, med hvilken kyrkoherdebefattningen i Börje hittills varit förbunden, är satt på indragningsstat, och att samtliga de myndigheter, som uttalat sig i ärendet, äro eniga om, att den bör ersättas med en åt den praktiska prästutbildningen helt ägnad tjänst, hvadan sålunda församlingens önskan att till prebendeinnehafvare erhålla en ordinarie professor i den teologiska fakulteten knappast torde kunna tillgodoses, förr än tilläfventyrs den nu förordade lärarsysslan i symbolik m. m. blifvit en ordinarie professur.

Då vidare analogier ej saknas till den anordning, som är föreslagen med Börje prebendepastorat, t. ex. i sådana fall, då ordinarie tjänstinnehafvare jämte egen tjänst upprätthåller vakant kyrkoherde- eller komministersbefattning,

då det för församlingen ej kan innebära någon väsentlig skillnad, om kyrkoherdebefattningen i Börje innehafves af en eventuellt under kortare tid på förordnande anställd direktor för det praktiskt teologiska seminariet eller af en fast anställd sådan och

då slutligen den nu föreslagna anordningen är afsedd att gagna prästutbildningen i dess helhet, finner domkapitlet icke något som helst vara att från domkapitlets sida erinra emot den ifrågasatta anordningen.»

Kungl. Maj:ts befallningshafvandes i Uppsala län den 17 oktober 1910 afgifna utlåtande innehåller:

»Prästlöneregleringskommittén har i sitt underdåniga betänkande och förslag beträffande den kyrkliga indelningen och organisationen (sid. 35), under förutsättning att Börje församling kunde befrias från sin prebendeegenskap, föreslagit Börje pastorats sammanslagning med Vänge och Läby pastorat. Vid sådant förhållande och då församlingen själf lifligt åstundar att få pastoralvården inom församlingen mera tillfredsställande ordnad, synes det mindre lämpligt att nu binda församlingen vid en ny anordning, som skulle innebära, att de till kyrkoherdes aflöning afsedda medel på ett varaktigt sätt tagas i anspråk för ett helt annat ändamål.

Om man tänker sig, att, till undanröjande af denna invändning, innehafvaren af den föreslagna direktorsbefattningen varder i en eller annan form förordnad att

uppehålla pastoralvården i Börje församling, möta äfven häremot, från synpunkten af församlingens berättigade intresse, allvarsamma, betänkligheter.

[8.]

Direktorsbefattningen, till hvilken under denna förutsättning Börje församling skulle utgöra ett slags prebende, kommer säkerligen att så taga sin innehafvares tid och intresse i anspråk, att han icke torde kunna ägna något fruktbärande arbete åt församlingens tjänst.

Skulle direktorsbefattningen därjämte tillsättas på förordnande under viss kortare tid, komme den att växla innehafvare så ofta, att direktorn icke skulle få tillfälle förvärfva behöflig kännedom om person- och lokalförhållandena inom prebendet. För en samvetsgrann prästman blefve under sådana förhållanden ansvaret för pastoralvården inom församlingen säkerligen högst betungande.

På grund af det anförda finner befallningshafvanden sig böra i underdånighet hemställa, att frågan om ombildning af den extra ordinarie professuren i praktisk teologi vid Uppsala universitet löses på sådant sätt, att medel från Börje församling icke tagas i anspråk därför.»

Kammarkollegium erhöll därpå nådig befallning att i ärendet infordra vederbörandes yttranden och därvid särskildt införskaffa förklaring från Börje prebendepastorat, huruvida pastoratet ansåge sådan anordning för sig tillfredsställande, att — i sammanhang med eventuellt upphörande af pastoratets prebendeegenskap — i afbidan på ordnandet af pastoratets ecklesiastika angelägenheter uppehållandet af pastoralvården därstädes till- vidare ägde rum genom en särskildt tillförordnad prästman; och skulle kammarkollegium med eget utlåtande till Kungl. Maj:t öfverlämna de infordrade yttrandena och öfriga handlingar i ärendet.

Församlingen afgaf det begärda yttrandet å kyrkostämman den 22 januari 1911. Därvid instämde församlingen i Kungl. Maj:ts befallningshafvandes underdåniga hemställan. Vidare uttalade sig församlingen mot prästlönereregleringskommitténs förutnämnda förslag om Börje pastorats sammansläende med Vänge-Läby pastorat. Församlingen ville, att i afbidan på prebendeegenskapens upphörande en tillförordnad vice pastor, såsom nu vore förhållandet, skulle vara boende i församlingen, vårda sig om densamma och uppbära hela prästlönen.

Kronofogden i mellersta fögderiet afgaf utlåtande i ärendet den 19 juni 1911. Han lämnade först en utredning rörande de aflöningsförmåner, som skulle kunna tillkomma en kyrkoherde i Börje. Enligt denna utredning skulle dessa förmåner, fränsedt fri bostad och trädgård jämte fria skjutsar i tjänstären den inom socknen, kunna beräknas årligen uppgå till ett belopp af 3,415 kronor 68 öre.

Mot förslaget att Börje församling skulle såsom prebende förenas med den ifrågasatta direktorsbefattningen vid det praktiskt-teologiska öfnings-

[8.] institutet gjorde kronofogden invändningar. Det vore stridande mot prebendeväsendets natur, att en församling såsom prebende tillades en universitetstjänst, som ej skulle få innehafvas af samma person mer än några år i följd; häruti kunde en församling icke finna sig.

I likhet med församlingen ansåge kronofogden, att i afbidan på ordnandet af pastoratets ecklesiastika angelägenheter pastoralvården tillsvidare mycket väl kunde uppehållas genom en särskildt förordnad prästman. Denne syntes böra erhålla samtliga med kyrkoherdebefattningen förenade löneförmåner, dock med afdrag under den tid, församlingen fortfarande att vara prebende, af så stort belopp, som skulle utgå till prebendarien. Återstoden kunde också anses vara tillräcklig ersättning åt den särskildt förordnade prästmannen.

Kronofogden upplyser, att församlingens mantalsskrifna folkmängd utgjorde 765 personer och att församlingsvården med hänsyn till socknens areal eller i öfrigt ej erbjöde några särskilda svårigheter. Den särskildt förordnade prästmannen skulle mycket väl kunna, utan att i minsta mån behöfva åsidosätta sina skyldigheter mot församlingen, tillika åtaga sig annan prästerlig befattning, något som den nuvarande vice pastorn också verkligen gjort.

I förnyadt underdånigt utlåtande den 16 augusti 1911 yttrade domkapitlet:

»Under villkor att det belopp, som hittills utgått till akademien från Börje prebendeförsamling, dessförinnan beviljas af allmänna medel samt att det af större akademiska konsistoriet och kanslern för rikets universitet tillstyrkta förslaget angående en ny anordning för upprätthållande af de praktisk-teologiska öfningarna i samband därmed vinner regeringens och Riksdagens bifall, tillstyrker domkapitlet i underdånighet, att Börje pastorats prebendenatur upphör och att pastoralvården må uppehållas af därtill förordnad prästman, som äger att på sätt kronofogden föreslår uppbära hela lönen, tills frågan om den af prästlöneregleringskommittén föreslagna och af domkapitlet understödda förändringen i Börje församlings ställning blir i sinom tid afgjord.»

Kungl. Maj:ts befallningshafvande afgaf för sin del nytt underdånigt utlåtande den 9 oktober 1911 och åberopade därvid hvad domkapitlet slutligen anförde i ärendet.

Med öfverlämnande af de infordrade yttrandena anförde kammarkollegium i underdånigt utlåtande den 24 oktober 1911:

»För egen del får kollegium i underdånighet dels erinra, att den för kyrkoherden i Börje pastorat gällande löneregleringen, hvilken är fastställd genom nämndig resolution den 21 maj 1869, upphör att äga tillämpning den 1 maj 1920, samt att, efter det den ifrågavarande extra ordinarie professuren blifvit ledig, den för professurens innehafvare i stat anslagna aföningen, däribland behållna inkomsten af pastoratet, lärar, jämlikt

de i samband med statens fastställande meddelade särskilda föreskrifter, besparas universitetet, med skyldighet för detta att bekosta aflöningen för vice pastor i pastoratet, dels ock vidare anföra följande.

[8.]

Enligt kollegii mening är det med såväl prebendeväsendets uppgift som Börje pastorats berättigade anspråk oförenligt, vare sig att förena pastoratet såsom prebende med den ifrågasatta direktorsbefattningen, hvilken enligt förslaget icke skall vara ordinarie utan uppehållas genom förordnande på kortare tider af tillsammans högst fem år, eller att anvisa behållna afkomsten såsom aflöningstillgång till direktorn eller det ifrågasatta öfningsinstitutet i dess helhet.

På grund häraf och hvad i öfrigt i ärendet förekommit samt då collegium anser det vara i sig själf önskvärdt, att pastoratet varder befriadt från sin prebendeegenskap, hemställer collegium i underdånighet, det tacktes Kungl. Maj:t

dels vidtaga åtgärder i syfte att pastoratets egenskap af prebende snarast möjligt må upphöra,

dels, i händelse berörda förändring varder genomförd, anbefalla vederbörande att till Kungl. Maj:t inkomma med underdåniga yttranden med anledning af prästlöneregleringskommitténs ofvannämnda, rörande Börje pastorat samt Vänge och Läby pastorat framställda förslag,

dels ock förordna, att kyrkoherdebefattningen i Börje pastorat skall tills vidare under löneregleringsperioden uppehållas genom vikarie, med rätt för denne att uppbära samtliga med tjänsten förenade kontanta löneinkomster, dock, så länge prebendeegenskapen fortfar, med undantag af det belopp, 960 kronor, hvarmed pastoratets behållna inkomst blifvit i Uppsala universitets stat upptaget, äfvensom afkomsten af kyrkoherdebostället, hvilket torde böra för tiden intill den 14 mars 1920 utarrenderas med sedvanliga villkor och undantag; hemställande collegium tillika huruvida icke Kungl. Maj:t skulle finna skäl att i fråga om nu förevarande boställe meddela sådana föreskrifter för reglerande af rättsförhållandena i afseende å möjligen befintliga öfverloppshus, som collegium i sitt den 25 oktober 1910 afgifna underdåniga utlåtande angående indragning af komministerstjänsten i Repplinge pastorat föreslagit rörande komministersbostället därstädes.»

Slutligen anbefalldes kanslern för rikets universitet att från vederbörande vid universitetet i Uppsala infordra yttrande rörande den väckta frågan om indragning af Börje prebendepastorat samt skyndsamt inkomma till Kungl. Maj:t med dessa yttranden och eget underdånigt utlåtande i ämnet.

I följd häraf afgåfvos yttranden af teologiska fakulteten i Uppsala och det större akademiska konsistoriet därstädes.

Fakulteten instämde för sin del i Uppsala domkapitels den 16 augusti 1911 afgifna yttrande i ärendet. Konsistoriet å sin sida förklarade sig ej hafva något att erinra mot att åtgärder vidtoges i syfte att Börje pastorats egenskap af prebende snarast möjligt måtte upphöra, under villkor dock att i samband därmed dels det af konsistoriet tillstyrkta förslaget angående ny anordning för upprätthållande af de praktisk-teologiska öfningarna vunne vederbörandes bifall och dels det belopp, 960 kronor, hvarmed pa-

- [8.] storatets behållna inkomst blifvit i universitetets stat beräknad, beviljades att till universitetet utgå af statsmedel.

Universitetskanslern har, under erinran om sitt underdåniga utlåtande den 2 mars 1910, i skrifvelse den 7 december 1911 hemställt, att åtgärder måtte vidtagas i syfte att pastoratets egenskap af prebende måtte snarast möjligt upphöra, dock under de af det större konsistoriet angifna, nyss af mig omnämnda villkoren.

Departementschefen.

Det i nu förevarande ärende föreliggande förslaget utgör framför allt ett utkast till hufvudgrunder för ordnandet af den praktisk-teologiska undervisningen vid universitetet i Uppsala. De akademiska myndigheterna hafva, efter det olika förslag blifvit framställda och skärskådade, enats om detsamma. Gifvet är, att allt hvad som bidrager till att förbättra prästutbildningen är förtjänt att stödjas, och jag har af de i ärendet anförda skälen fått den uppfattningen, att förslagets förverkligande i nämnda afseende skulle lända till båtнад. Det innehåller väl några punkter, om hvilkas lämplighet vid det praktiska anordnandet man ej på förhand kan vara fullt förvissad. Men såsom af det följande torde framgå, kan det ej blifva fråga om att nu slutgiltigt ordna de ekonomiska förhållandena, utan dessa måste någon tid göras provisoriska. Det skall då blifva rådruм att finna, huru de tilltänkta anordningarna skola fungera.

Ehuru jag anmält detta ärende i sammanhang med anslagskrafven under riksstatens åttonde hufvudtitel, är det klart, att åtskilliga detaljer i förslaget ej äro sådana, som direkt kräfva Riksdagens medverkan. I en punkt har Kungl. Maj:t för öfrigt redan fattat beslut, i ty att Kungl. Maj:t den 2 december 1910 förordnat, att dåvarande professuren i »pastoralteologi» — denna hade då blifvit ledig genom Quensels afskedstagande — dädanefter skulle benämnas professur i »praktisk teologi». Äfven andra delar af förslaget äro sådana, som Kungl. Maj:t kan upptaga till slutligt afgörande. Dit höra bestämmelser om vederbörandes anställande och tjänstgörings skyldighet. I detta sammanhang bör jag erinra, att assistentbefattningens förutvarande innehafvare, J. M. F. T. Bring, den 31 mars 1911 utnämnts till domprost i Linköping och den 1 maj 1911 tillträdit denna tjänst. Assistentbefattningen har sedermera ej blifvit återbesatt, utan uppehållas de göromål, som tillkomma densamma, i enlighet med därom af kanslern meddelade bestämmelser. Hinder möter således ej för genomförandet, när så påkallas, af den under d) i förslaget ifrågasätta nya anordningen.

Hufvudvikten i förevarande ärende, så vidt det ankommer på Riks-

dagens pröfning, ligger på behovet att bereda nödiga medel till aflöning åt direktorn vid det afsedda *praktiskt-teologiska öfningsinstitutet*. Därtill kommer krafvet på anslag till arfvode åt en lärare i *symbolik*. Universitetsmyndigheterna hafva tänkt sig, att man skulle för ändamålet använda de medel, som enligt staten för närvarande äro anslagna till den extra ordinarie professuren i praktisk teologi, inberäknadt afkastningen af Börje prebendepastorat men med uteslutande af naturaförmånen af 6 famnar ved, i värde beräknade till 90 kronor. Hårtill skulle vidare komma ett anslag å 1,500 kronor, motsvarande enligt konsistoriets uttalande det belopp af 1,410 kronor, som förut å allmänna indragningsstaten utgick till Quensel såsom extra ordinarie professor, utökadt med 90 kronor — samma belopp, hvartill nyss omförmälda vedanslag beräknats.

Det låge nu närmast till hands att hos Riksdagen söka utverka sådan ändring i universitetets stat, att, med uteslutande af den extra ordinarie professuren i praktisk teologi, den nya direktorn däri uppfördes med den begärda aflöningen af 4,500 kronor — samma belopp som nu är uppfördt för extra ordinarie professorn, med frånräknande af vedanslaget. Men i detta nyss omförmälda belopp ingår en summa af 960 kronor såsom beräknad afkomst af Börje prebendepastorat. Att för framtiden hålla Börje pastorat i ställningen af prebende åt en direktor, förordnad på det sätt, som af universitetsmyndigheterna afsetts, och med af dem föreslagen tjänstgöring, bör uppenbarligen ej ifrågakomma. Jag åberopar de skäl häremot, som från församlingens sida och af flera bland de hörda myndigheterna anförts. Det återstår då att befria församlingen från dess egenskap af prebende, i sammanhang hvarmed universitetet bör beredas ersättning för den beräknade afkomsten af Börje. En sådan åtgärd öfverensstämmer med Börje församlings önskan, och universitetsmyndigheterna likasom öfriga hörda myndigheter hafva uttalat sig härför. Men frågan därom kan ej nu företagas till afgörande. Det förhåller sig nämligen så, att Kyrkomötet visserligen år 1868 medgifvit, att professorsprebendena finge indragas. Men detta skedde under den uttryckliga förutsättningen, att för kompetens till professorsbeställning fordrades intyg därom, att vederbörande sökande under ett år utöfvat prästerlig tjänst inom församlingen. En sådan bestämmelse har ej kommit till stånd. Och i saknad af en sådan torde man få afvakta nästkommande sammanträde af Kyrkomötet för att få den särskilda frågan om Börje pastorats upphörande att vara prebende förelagd mötet. Intill dess detta kan ske, måste förhållandena mera interimistiskt ordnas. I Börje får pastoralvården uppehållas på samma sätt som, enligt hvad i ärendet omförmäls, hittills ägt rum under den inträffade ledigheten vid den extra ordinarie professuren. Med Riksdagens bifall bör så den aflöning, som i

[8.] staten är upptagen för den extra ordinarie professorn, tillsvidare användas till godtgörelse åt direktorn. I enlighet med universitetsmyndigheternas förslag kan därvid naturaförmånen af 6 famnar ved försvinna; det på föreskrifvet sätt beräknade värdet häraf skulle då ingå till ålderstilläggsfonden, till minskande med motsvarande belopp af statens utgifter å förslagsanslaget till ålderstillägg.

Denna anordning kan lämpligen taga sin början från och med höstterminen 1912. Genom nådigt bref den 8 september 1911 hafva nämligen meddelats erforderliga föreskrifter rörande uppehållande af de med den extra ordinarie professuren förenade öfningarna och föreläsningarna under ett år, räknadt från och med den 1 september 1911.

Vidare erfordras medel till det föreslagna arfvodet åt en lärare i *symbolik*. Under den provisoriska anordning, som i förevarande ärende i öfrigt måste vidtagas, synes mig lämpligt, att detta arfvode, 1,500 kronor, för år 1913 uppföres å extra stat — för höstterminen 1912 lära, om så erfordras, nödiga medel på annat sätt kunna beredas. Med arfvodet må förenas innehafvande docentstipendium. Jag skall i det följande framställa förslag om beviljande af berörda extra anslag.

Bland de föreslagna bestämmelserna i förevarande ärende är äfven den, att den person, som innehar direktors- eller assistentarfvode, ej bör få samtidigt uppbära docentstipendium. En dylik bestämmelse torde i sinom tid böra meddelas af Kungl Maj:t.

Aberopande det anförda tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att

dels medgifva, att till godtgörelse åt en af kanslern för rikets universitet på högst ett år i sänder förordnad, i församlingstjänsten högt förtjänt och i teologiska studier väl vitsordad prästman, som skall vara direktor för ett praktiskt öfningsinstitut inom teologiska fakulteten vid universitetet i Uppsala, må tillsvidare från och med höstterminen 1912 användas odisponerade kontanta aflöningen, enligt universitetets stat, för däri uppförda extra ordinarie professuren i praktisk teologi, utgörande med inberäknande af afkomsten från Börje prebendepastorat 4,500 kronor;

dels ock föreskrifva, att under den tid, nämnda aflöning på nyss angifvet sätt användes, det i vederbörlig ordning beräknade värdet af 6 famnar ved in natura,

som i staten anslagits för berörda lärostol, skall ingå till den vid universitetet befintliga ålderstilläggsfonden.

Jag öfvergår nu till en af kanslern för rikets universitet uti hans underdåniga skrifvelse den 16 oktober 1911 angående behovet af anslag för universitetet i Uppsala gjord framställning om inrättande vid nämnda universitet af en *ordinarie professur i hygien och bakteriologi*.

[9.]

Professur i
hygien och
bakteriologi.

Frågan härom har väckts af medicinska fakulteten vid sagda universitet, hvarest för närvarande finnas en professur i patologi och allmän hälsovård samt en laboratoriefattning i experimentell patologi och patologisk anatomi. Till stöd för sitt yrkande om en dylik professurs upprättande har fakulteten till sitt protokoll den 8 maj 1911 anført:

»För närvarande äro inom medicinska fakulteten i Uppsala ämnena patologi och allmän hälsovård bundna vid en och samma professur. På grund af den medicinska vetenskapens hastiga och betydande utveckling under de senare decennierna, ej minst beträffande de båda nämnda ämnena, är likvisst den tid längesedan förfluten, då det var möjligt för en man att samtidigt behärska två läroämnen af den betydenhet och omfattning som de ifrågakarande och att tillfyllest representera dem båda vid universitetet.

Fakulteten framböll detta redan år 1895, då lärostolen vid förre innehafvarens afskedstagande blef ledig, och gjorde då en underdånig framställning, att professuren måtte förändras till en professur enbart i patologi. Denna framställning vann emellertid icke nådigt bifall.

Ehuru all den med professuren förenade undervisning och examination gäller patologi — allmän och speciell patologisk anatomi — och den institution, som är med befattningen förbunden, är och måste vara ordnad uteslutande med hänsyn till patologien, och ehuru någon fordran på vetenskaplig produktion äfven i ämnet hygien icke kunnat upprätthållas de båda gånger professuren efter år 1895 tillsatts, har innehafvaren af densamma alltjämt skyldigheten att officiellt företräda ämnet hygien.

Det är uppenbart, att under dessa förhållanden icke blott en dylik skyldighet måste hållas såsom en tung börda för professorn själf, utan äfven och framför allt, att möjlighet för fakulteten att tillgodose ämnet hygien för närvarande ej föreligger. Och likväl är detta ämne, som blifvit af allt mera ingripande betydelse på många områden af det praktiska lifvet, oomtvistligen synnerligen viktigt för läkarutbildningen.

Förutsättningen för en ändring till det bättre af här omförmälda förhållanden är, att ämnet hygien skiljes från professuren i patologi och erhåller särskild målsman vid universitetet.

Och detta är af vikt ej blott i och för läkarutbildningen. En blifvande professor i hygien har vid universitetet äfven andra viktiga uppgifter att fylla, i det han borde meddela undervisning i allmän hälsovård och skolhygien äfven åt studerande, hörande till annan fakultet än den medicinska.

Enligt gällande undervisningsplaner för realskolan och för folkskolan skall i dessa skolor undervisning meddelas äfven i hälsolära. Härvid möter man emellertid den svårigheten, att lärare med verklig kompetens för sådan undervisning för när-

[9.]

varande knappast stå att erhålla; och denna svårighet lär ej kunna undanröjas, förr än universitetet erhålla särskilda lärostolar och institutioner i ämnet och sålunda sättas i stånd att meddela den högre undervisning, som är nödvändig för att förläna blifvande lärare vid skolor och seminarier erforderlig utbildning i ämnet. Detta gäller äfven den till vissa af sina delar med hygienens nära sammanhängande alkohologien, och detta särskildt med hänsyn därtill, att utbildning i detta ämne för lärarna i skolorna bör ske i samband med undervisningen i hälsolära.

Fakulteten får sålunda framhålla vikten af att en ny professur i hygien inrättas vid härvarande universitet, men anser på grund af nedan anförda skäl, att denna professur bör omfatta äfven bakteriologi samt att detta senare ämne äfven bör upptagas i professurens benämning. Hygienikern måste för att stå på fast grund äga omfattande insikter inom bakteriologien, då ju en viktig del af hans ämne utgöres af läran om infektionssjukdomarna och deras bekämpande och förebyggande. Bakteriologien, såväl dess etiologiska del som immunitetsläran, är en integrerande del af hygienens. Det är därför en naturlig kombination, om ämnena hygien och bakteriologi bindas vid en gemensam lärostol, såsom ock i allmänhet sker i Tyskland.

Ämnet patologi, som omfattar den allmänna och speciella patologiska anatomen, är redan för sig så vidtomfattande, att det kräfver särskilda målsmän, som ägna sig helt däråt, och att de två lärare, som här finnas i ämnet, hafva en deras tid helt upptagande verksamhet genom undervisning och arbete inom patologien. För att framgångsrikt kunna verka som lärare och forskare i detta ämne krävas äfven fördjupande studier i vissa närliggande ämnen, framför allt i den normala histologien och embryologien, hvilka själfvallet ligga till grund för den patologiska anatomen och hvilkas utveckling patologen äfven måste hafva tid att följa.

Under nuvarande förhållanden försvåras denna uppgift i hög grad för innehafvaren af patologi professuren genom nödvändigheten för honom att inom fakulteten företräda samt meddela undervisning inom jämväl hela bakteriologiens vidsträckta område, hvilket snart sagdt dagligen växer. Vissa delar af bakteriologien, t. ex. de etiologiska spörsmålen, äro visserligen intimt förbundna äfven med patologien och måste gifvetvis fortfarande vara föremål för undervisning och forskning äfven å en patologisk institution, men andra delar af bakteriologien, särskildt immunitetsläran och immunokemien, blifva alltmera aflägsna från den patologiska anatomen.

Det sistnämnda synerligen viktiga och omfattande området, som numera nästan utgör en särskild vetenskapsgren, kräfver förtrogenhet med helt andra metoder och andra hjälpvetenskaper än dem, med hvilka en patolog dagligen arbetar. Forskning inom detta område kan svårligen nöjaktigt utföras på en patologisk-anatomisk institution, där arbetet är inriktadt på helt andra uppgifter, åtminstone ej på härvarande institution med dess begränsade utrymme och hjälpmedel. Att inom sig äga en på detta område utbildad och skolad fackman är af stor betydelse för fakulteten, om fakulteten skall kunna stå rustad på tidsenligt sätt och kunna motsvara de berättigade kraf, som ställas på fakulteten i och för dess arbete i undervisningens och forskningens tjänst.

Utom de redan nämnda vill fakulteten framhålla ännu ett viktigt skäl för att den föreslagna professuren uttryckligen må omfatta äfven bakteriologi.

De nuvarande lärarnas i patologi undervisningskyldighet kan ej utvidgas utöfver den omfattning, som den för närvarande har. Den naturliga följden häraf är, att ej mer än *en* bakteriologisk och *en* patologisk-histologisk kurs kan gifvas under *läsåret*. Detta medför emellertid olägenheter, da i följd däraf antalet deltagare vid hvarje kurs ofta nog kommer att blifva större, än från undervisningens synpunkt är lämpligt, och

det äfven kan hända, att en eller annan studerande i afvaktan på genomgåendet af en sådan kurs blifver försenad i sitt studiearbete. Vid karolinska institutet finnas (professuren i hygien oräknad) två professurer och en laboratorsbefattning i patologisk anatomi samt dessutom en särskild laborator i bakteriologi. Detta möjliggör, att därstädes hvarje *termin* såväl en kurs gifves i patologisk histologi som en i bakteriologi. En motsvarande anordning af dessa kurser i Uppsala måste synas fakulteten i hög grad önskvärd och är äfven en nödvändig förutsättning för uppgörandet af en fullt tillfredsställande studieplan. Den skulle kunna förverkligas genom inrättandet af den här föreslagna professuren i hygien och bakteriologi, hvars innehafvare skulle öfvertaga kursen i bakteriologi. Denna kunde då gifvas hvarje termin, liksom ock de två lärarna i patologi genom lämplig inbördes fördelning af undervisningen i patologi sattes i tillfälle att terminligen gifva undervisningskurser äfven i patologisk histologi.

Den tjänstgöringsskyldighet, som hör tillkomma den här föreslagna professurens innehafvare, kan och bör gifvetvis icke redan i frågans nuvarande skede fastställas. Hans uppgift borde emellertid enligt fakultetens mening, såsom framgår af det redan anförda, blifva att hvarje termin gifva en kurs i bakteriologi för medicine studerande samt att hålla föreläsningar i detta ämne. Härtill borde enligt fakultetens mening komma skyldigheten att gifva kurs i hygien för medicine kandidater samt att för blifvande lärare vid de allmänna läroverken och seminarierna anordna kurser i skolhygien och allmän hälsovård.»

Fakulteten anförde vidare:

En oundviklig konsekvens af inrättandet af den här föreslagna professuren vore beredandet af nödiga yttre förutsättningar för den nya professorns verksamhet inom sina läroämnen. Ingen af de nuvarande medicinska institutionsbyggnaderna ägde tillräckligt utrymme, för att ett nytt laboratorium skulle kunna där inrättas. Ej heller finnes för närvarande någon annan universitetets byggnad för ändamålet disponibel. Skulle på grund af omständigheter, som för närvarande ej med någon visshet låte sig beräknas, så blifva fallet under de närmaste åren, vore det ju möjligt, att den hygieniska institutionen skulle kunna beredas plats där. Fakulteten ansåge sig emellertid ej redan nu kunna utgå från en sådan möjlighet, utan måste för närvarande förutsätta, att en nybyggnad vore erforderlig. En fullständig utredning af de med en sådan ny institutionsbyggnad förbundna kostnader vore fakulteten icke i stånd att nu afgifva. Detta måste öfverlämnas till den blifvande innehafvaren af platsen, hvars sakkunskap vore af nöden för att i detalj kunna utarbета ett sådant förslag. Den beräkning, som lämnades, kunde sålunda endast tjäna till vägledning för de *ungefärliga* kostnaderna.

Den nya byggnaden borde såsom ett *minimum* inrymma följande lokaler: en större sal för den bakteriologiska kursen, en föreläsningssal, rum för samlingar, arbetsrum för professorn, ett arbetsrum för amanuensen och ett för vetenskapligt arbetande laboranter, ett rum för sterilisering och beredning af näringssubstrat, ett rum för experiment samt djurstallar. Därjämte borde byggnaden inrymma bostadsrum för amanuensen samt vaktmästarbostad.

En institution, sådan den här skisserats, blefve afsevärdt mindre än den nyaste af härvarande medicinska institutioner, nämligen den fysiologiska, som blifvit färdig år 1893 och betingade en kostnad af något öfver 93.000 kronor. Den föreslagna nya institutionen kunde väl, om man toge hänsyn å ena sidan till dess mindre omfång, å andra sidan till de sedan år 1893 stegrade byggnad-kostnaderna, antagas betinga ungefär samma belopp eller i rundt tal omkring 100,000 kronor, tomten oberäknad.

[9.]

Till inredning af lokalerna och en första utrustning af instrument, termostater, steriliseringsapparater, glasvaror m. m. torde krävas omkring 20,000 kronor, däraf enbart för mikroskop omkring 6,000—7,000 kronor.

Det årliga materiellanslaget torde icke kunna sättas lägre än 2,500 kronor. Motsvarande anslag till karolinska institutets hygieniska institution utgjorde 1,200 kronor, hvarmed emellertid *icke* bekostades utgifterna för uppvärmning, vatten och gas.

Det årliga arfvodet för institutionsvaktmästarna vore enligt nu gällande stat 1,050 kronor med 2 ålderstillägg å 100 kronor. Arfvodet till amanuens kunde ej sättas lägre än till det belopp, som amanuensen vid hygieniska institutionen i Stockholm uppbure, för närvarande 900 kronor.

Ändtligen torde det blifva nödvändigt att nödiga medel ställdes till den nya professorns förfogande för förhållande af en för laborationsändamål användbar lokal med mera under den öfvergångstid, som måste förflyta, innan den nya institutionen kunde hinna blifva färdig.

På grund af hvad sålunda anförts hemställde fakulteten om ett anslag å ordinarie stat af 7,500 kronor såsom lön åt en professor i hygien och bakteriologi med rätt tillika för professorn att åtnjuta ett ålderstillägg å 600 kronor.

Det större akademiska konsistoriet har tillstyrkt medicinska fakultetens framställning.

Kanslern för rikets universitet har i sin ofvanberörda skrifvelse rörande förevarande fråga yttrat:

»Uti underdåniga skrivelser den 1 oktober 1907, den 15 oktober 1908, den 11 oktober 1909 och den 17 oktober 1910, rörande s. k. riksdagspetita för Uppsala universitet, har jag redan fäst Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på behovet af en ny professor i hygien och bakteriologi vid sagda universitet. Härmed får jag nu ånyo i anledning af konsistoriets föreliggande framställning framhålla betydelsen så väl för forskningen som undervisningen däraf, att den allmänna hälsoläran med tillhörande eller närgränsande discipliner, framför allt den äfven rent praktiskt sedt synnerligen betydelsefulla vetenskapen bakteriologi, vid Uppsala universitet erhåller en själfständig representant. Hälsovårdsläran och den därmed förbundna bakteriologien utgöra vetenskapsområden, hvilka så småningom erhållit en allt större utveckling och en allt större betydelse äfven för samhället.

Då karolinska institutets lärarkollegium kort efter utfärdandet af 1874 års hälsovårdsstadga ingick till kanslern för rikets universitet med hemställan om proposition till Riksdagen angående upprättandet vid institutet af en särskild profession i allmän hälsovårdslära, yttrade kollegiet, bland annat: 'Bland den praktiska medicinens olika grenar är väl knappt någon för samhället viktigare än den allmänna hälsovården. Också se vi, huruledes för densamma stora ansträngningar och uppoffringar göras i nästan alla civiliserade länder, i synnerhet i de stora kulturstaterna. Äfven hos oss har den nu blifvit en af dagens brännande frågor. — — — Upprättandet af särskilda lärostolar i allmän hälsovårdslära vid våra medicinska undervisningsverk är onekligen ett tidens kraf — — —.' Och till sitt yttrande till statsrådsprotokollet i detta ärende anförde dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet statsrådet F. F. Carlson, bland annat: 'Att alla våra medicinska läroverk ännu äro i saknad af särskild målsman

för denna viktiga vetenskap, är en brist, som synes mig böra utan uppskof afhjälpas och det så mycket mer, som behovet af åtgärder till sundhetens främjande redan genom utfärdande af Kungl. Maj:ts hälsovårdsstadga för riket vunnit erkännande inom lagstiftningens område. En sådan lagstiftning fordrar icke blott för sin behöriga tillämpning medverkan af en med lagstiftningens grundsatser fullt förtrogen läkarkår, utan ock för sin framtida utveckling allt det stöd, vetenskapen kan lämna.

Dessa uttalanden kunna, ehuru snart fyra årtionden förflutit sedan de gjordes, sägas ännu äga full giltighet och sedan dess hafva vunnit i styrka. Med hänsyn till ifrågasvarande vetenskapsområdets lifliga utveckling och deras ur praktisk synpunkt alltjämt växande betydelse torde nu tiden vara inne att äfven vid Uppsala universitet bereda tillfälle till såväl grundligare vetenskaplig forskning som ock förbättrad undervisning i bakteriologi och i hygien genom inrättande af en professur därstädes i dessa ämnen. I afseende å nämnda vetenskapers ökade samhälleliga betydelse får jag i underdanighet erinra dels om vikten däraf, att grundlig utbildning i desamma beredes landets praktiserande läkare, framför allt dem, som skola utöfva de för hälsovården allt viktigare förste provinsialläkartjänsterna, dels ock om den äfven af medicinska fakulteten framhållna omständigheten, att i realskolorna och folkskolorna numera skall meddelas undervisning i hälsolära. För möjliggörande af en nöjaktig sådan undervisning torde det vara nödvändigt att för blifvande lärare i ämnet förskaffa ökad tillfälle till vetenskaplig utbildning däruti. En ej oviktig del af vetenskapen hygien utgöres af den s. k. alkohologien eller kunskapen om alkoholens inverknings på den mänskliga organismen och på samhället. Äfven häri skall numera någon undervisning meddelas i skolorna. Jag får erinra därom, att förslag inom Riksdagen väckts om inrättande af särskilda universitetsprofessurer i denna gren af hälsovårdsläran, och att, ehuru Riksdagen icke ansett sig böra bifalla detta förslag, starka röster dock höjts till förmån för detsamma. Stat-utskottet vid 1907 års Riksdag yttrade härom utan meningsskiljaktighet, bland annat, att det ändamål, som genom de föreslagna lärostolarna skulle befrämjas, eller rent vetenskapliga forskningar angående och spridande af kunskap om alkoholens inverkan på den mänskliga organismen och samhället otvifvelaktigt vore af en synnerligen betydelsefull art, hvarför utskottet också funne det framställda förslaget särdeles beaktansvärdt. Medelst inrättande af en professur i hygien vid vårt största universitet skulle det af en stark stämning i vårt land framdrifva arbetet för undanröjande af alkoholismens samhällsfara utan tvifvel kunna genom frågans strängt vetenskapliga behandling i väsentlig mån främjas och stödjas.»

Som ofvan anförts har frågan om inrättande af en professur i hygien och bakteriologi vid universitetet i Uppsala vid upprepade tillfällen varit föremål för framställningar från universitetets sida, och man synes nu ej längre böra dröja med frågans framläggande för den anslagsbeviljande statsmyndigheten. Till stöd för en framställning till Riksdagen om medel till ifrågasvarande professurs inrättande åberopar jag och instämmer i hvad som anförts af medicinska fakulteten och af universitetskanslern. Det är uppenbart, att det för läkarutbildningen skulle vara af mycket stor betydelse, om man från professuren i patologi och allmän hälsovård utskilde sistnämnda ämne och för detta upprättade en ny lärostol. Därvid synes

Departement-
schefen.

- [9.] på af medicinska fakulteten anförda skäl till den nya lärostolen böra förläggas äfven det med allmänna hälsovården, hygien, i nära samband stående ämnet bakteriologi.

Ett särskildt skäl för att gifva hygien denna mera fristående ställning synes mig ligga däri, att den genom 1907 års stadga angående medicinska examina fått en afgjort större betydelse för läkarutbildningen. Obligatorisk undervisning i ämnet infördes redan på 1890-talet, men genom nämnda stadga bestämdes, att den föreskrifna kursen skulle afslutas medelst förhör, däröfver vitsord upptages i medicine licentiatbetyget. Kursen ges för närvarande blott vid karolinska institutet.

Det är icke endast med afseende på läkarutbildningen, som den nu äskade professuren i hygien och bakteriologi är önskvärd. Den sociala hygien är i vår tid en samhällsangelägenhet af utomordentlig betydelse och lyckligtvis äfven en angelägenhet, åt hvilken numera från alla håll ägnas största uppmärksamhet och intresse. Hvad särskildt beträffar den del af ämnet, som omfattar den s. k. alkohologien, har, såsom universitetskanslern erinrat, fråga om inrättandet af professorer i denna ämnesgren varit före i Riksdagen och mötts med stor sympati. Jag vill i detta sammanhang blott ytterligare understryka det af medicinska fakulteten framhållna önskemålet om tillgång till kompetenta lärarkrafter för undervisningen i hälsolära i de allmänna läroverken samt i folkskoleseminarierna och folkskolorna. Naturligtvis skall utbildandet af dylika lärare vid läroverk och seminarier, änskönt de vid universitetet ej tillhöra medicinska fakulteten, åligga professorn i hygien. Erforderliga närmare bestämmelser om professors tjänstgöringsskyldighet torde böra meddelas af Kungl. Maj:t.

Hvad angår de med den föreslagna professuren förenade löneförmånerna, synas dessa tydligen böra bestämmas i öfverensstämmelse med hvad som gäller för universitetsprofessorer i allmänhet.

Till det anförda vill jag foga en sammanställning, utvisande huru lärarkrafterna i de ämnen, som beröras i min nu förevarande framställning, komma att, under förutsättning af bifall till densamma, ställa sig vid våra tre medicinska fakulteter. I *Uppsala* skulle man få en professur i patologi, en professur i hygien och bakteriologi samt en laboratorsbefattning i experimentell patologi och patologisk anatomi. I *Lund* äger man en professur i patologisk anatomi, tillika i rättsmedicin, samt en professur i allmän patologi, bakteriologi och allmän hälsovård. Vid *karolinska institutet* åter finnas en professur i allmän hälsovårdslära, två professorer i patologisk anatomi, en laboratorsbefattning i patologisk anatomi samt en laboratorsbefattning i bakteriologi. Vid hvarterdera univer-

sitetet finnes dessutom en assistent vid den patologiska eller patologisk-anatomiska institutionen.

Fakulteten har vidrört behovet af nya lokaler, därest ifrågavarande professur kommer till stånd. Om ock den kostnadsberäkning, som fakulteten uppgjort, naturligen endast är helt approximativ, är det dock uppenbart, att det ej kan blifva någon synnerligen dyrbar byggnad, som skulle erfordras för ändamålet. Ej heller lära de öfriga af fakulteten angifna kostnader, som den nya lärostolens upprättande skulle kräfva, blifva af det omfång, att de böra lägga hinder i vägen för den förbättring af den medicinska undervisningen, som upprättandet af den ifrågavarande professuren innebär. För närvarande erfordras emellertid inga medel för ändamålet.

På grund af hvad i ärendet anförts hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att i utgiftsstaten för universitetet i Uppsala, afdelningen A) Aflöningar m. m., Medicinska fakulteten, uppföra en professur i hygien och bakteriologi med enahanda aflöningsförmåner, som tillkomma universitetsprofessorer i allmänhet, och med skyldighet för tjänstens innehafvare att vara underkastad de för dessa förmåners åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna, äfvensom att för ändamålet höja det ordinarie anslaget till universitetet i Uppsala med 7,500 kronor.

Sedan seminarier under längre eller kortare tid med understöd af statsmedel varit i verksamhet inom de flesta af den humanistiska sektionens läroämnen vid universiteten äfvensom för ämnet matematik, kom, på initiativ af den teologiska fakulteten i Uppsala, ett *teologiskt seminarium* därstädes till stånd med vårterminen 1896. Föreskrift om upprätthållande af ett sådant seminarium har sedermera lämnats i nådiga stadgan angående teologiska examina vid universiteten den 30 oktober 1903. Från början uppdelades seminariet på fem afdelningar, en för teologiska prenotationer och teologisk encyklopedi, en för exegetisk teologi, en för kyrkohistorisk teologi, en för systematisk teologi och en för praktisk teologi. Under den första tiden erhöles för detsamma anslag ur universitetets reservfond. Efter framställning af teologiska fakulteten beviljade emellertid 1897 års Riksdag till det teologiska seminariet i Uppsala ett anslag af 750 kronor med rätt för Kungl. Maj:t att meddela de närmare bestämmelser rörande anslagets användning, som kunde vara erforderliga. Dylika bestämmelser meddelades sedermera af Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 22 januari 1898, därvid föreskrefs, att fördelningen af anslagen till seminariet skulle bestämmas

[10.]

Höjning af
anslaget till
teologiska
seminariet.

- [10.] af universitetskanslern efter förslag, som af fakulteten för hvarje lästermin uppgjordes i sammanhang med dess beslut rörande undervisningen för samma termin. Nyssnämnda summa, 750 kronor, har, alltsedan densamma beviljades af Riksdagen, utgjort det teologiska seminariets årsanslag och har i gällande stat för universitetet i Uppsala uppförts under afdelningen B) Till materiell m. m.

Vid teologiska fakultetens behandling den 14 september 1911 af petita till 1912 års Riksdag fästes uppmärksamheten på det stora behovet af en ökning af anslaget till fakultetens seminarium. Af teologiska fakultetens protokoll för nyssnämnda dag framgår; att det hittills utgående anslaget användts dels till aflöning af bibliotekarien, som uppburit 100 kronor, dels till inköp och inbindning af böcker. Rörande behovet af anslagets ökning yttrar fakulteten:

Det teologiska seminariet vore enligt kanslersbref den 28 december 1895 fördeladt på fem afdelningar, af hvilka åter två vore uppdelade på ytterligare två: afdelningen för exegetisk teologi, omfattande Gamla och Nya Testamentets exegetik, och afdelningen för systematisk teologi, omfattande dogmatik och etik. Alla dessa sju afdelningar vore i själfva verket hvar för sig själfständiga seminarier med hvar och en sina säregna kraf. Med det hittillsvarande anslaget hade sålunda hvardera seminariet endast att förfoga öfver något mer än 100 kronor. Att detta vore i hög grad otillräckligt, måste säga sig själf. Viktiga arbeten, önskvärda — för att icke säga nödvändiga — för seminariernas tillfredsställande verksamhet, hade sålunda i följd af brist på medel icke kunnat anskaffas. Nu vore enligt uppgift minimianslaget för andra seminarier 215 kronor. Hvarje teologiskt seminarium borde då kunna påräkna ett anslag af åtminstone 200 kronor. Detta skulle sålunda kräfva 1,400 kronor för de sju seminarierna tillsammans. Fakulteten vågade dock hoppas, att de viktigaste krafven skulle kunna tillgodoses, om ett anslag af minst 1,200 kronor vore tillgängligt. — Fakulteten beslöt därför hemställa om anslagets höjande från 750 kronor till minst 1,200 kronor.

Fakultetens hemställan behandlades af det större konsistoriet vid dess sammanträde den 30 september 1911. Därvid anförde professor H. Schück, bland annat:

Det för hvarje dåvarande afdelning inom det teologiska seminariet beräknade beloppet, 150 kronor, torde redan vid anslagets beviljande hafva varit en alltför låg summa, enär den humanistiska sektionens inom filosofiska fakulteten seminarier år 1894 hade beräknats kosta i medeltal 500 kronor hvardera. Sedan anslaget af 1897 års Riksdag beviljats, hade två nya afdelningar inom seminariet tillkommit, och om dessa beräknades draga lika stor kostnad som från början beräknats för de andra äldre afdelningarna, skulle anslaget behöfva ökas med 300 kronor till 1,050 kronor. Att emellertid 150 kronor för seminarium vore en alltför otillräcklig summa, framginge af en jämförelse med öfriga seminarier, till hvilka år 1911 utginge dels ett anslag af 4,250 kronor till bokinköp med belopp växlande för olika seminarier från 215 kronor till 700 kronor, utgörande för hvarje seminarium i medeltal omkring 386 kronor, dels

ett anslag till arfvoden å 1,900 kronor, utgörande i medeltal omkring 173 kronor. Dessa anslag komme med 1912 års ingång att höjas, det förra med 500 kronor — för seminariet i klassisk arkeologi — och det senare också med 500 kronor. Schück kunde därför ej finna annat än att den teologiska fakultetens begäran, som afsäga att hvarje seminarium skulle i medeltal erhålla ett anslag af omkring 170 kronor, syntes honom fullt berättigad, och han tvekade därför ej att förorda den.

[10.]

Konsistoriet beslöt därefter tillstyrka teologiska fakultetens hemställan.

I sin underdåniga skrifvelse den 16 oktober 1911 har slutligen kanslern för rikets universitet yttrat sig jämväl om nu ifrågavarande framställning, hvarvid kanslern förklarar sig anse den föreslagna höjningen väl motiverad och tillstyrkt nådig proposition om anvisande af nödiga medel härtill. Därjämte anser kanslern, att teologiska fakultetens seminarium borde äfven till namnet uppdelas i sju särskilda seminarier.

Universitetsseminariernas stora betydelse för ett rätt tillgodogörande af den akademiska undervisningen torde vara så allmänt känd och erkänd, att jag därom ej behöfver nu yttra mig. För att de skola kunna fylla sin viktiga uppgift fordras likväl, att möjligheten till anskaffande af de för deras verksamhet nödiga vetenskapliga hjälpmedlen — i första rummet litteratur — ej är allt för ringa. Den utredning, för hvilken jag nyss redogjort, synes mig emellertid otvetydigt visa, att det hittills utgående årsanslaget till den teologiska fakultetens seminarium varit för knappt för att kunna tillfredsställande tillgodose seminariets behof i detta hänseende. Jag ber därjämte få erinra om, att det hittills anslagna beloppet, 750 kronor för år, i själfva verket ej varit afsedt för ett enhetligt seminarium utan för fem sins emellan skilda afdelningar af ett seminarium och numera måste tillgodose sju dylika afdelningar. En jämförelse med de af professor Schück omförmälda andra seminarierna visar ock, att dessas resurser redan nu äro långt större än det teologiska seminariets. Härvid torde jag böra omnämna, att jag, på därom af de akademiska myndigheterna gjord framställning, har för afsikt att i nästa punkt föreslå ökning i det för dessa seminarier utgående anslaget. I händelse af bifall till denna min hemställan skulle det af mig förut nämnda *medeltalet* för bokinköpsanslaget — hvilket medeltal genom den af Schück omförmälda anslagshöjningen för år 1912 något ökats — komma att undergå minskning, framför allt därest ett nuvarande seminarium uppdelas i sina faktiskt bestående två afdelningar. Hvarje seminarium skulle dock kunna antagas i medeltal få omkring 500 kronor sammanräknadt för bokinköp och arfvoden. Den för det teologiska seminariet ifrågasatta ökningen synes mig alltså behöflig, och jag biträder för min del de akademiska myndigheternas hemställan.

Departementschefen

Universitetskanslern har, såsom jag nyss omnämnde, ansett, att det teologiska seminariet borde äfven till namnet uppdelas i sju olika seminarier. Ehuru skäl härför kunna anföras, synes det mig dock ej nödvändigt att i staten för universitetet uppföra sju skilda afdelningar af det teologiska seminariet. De af mig förut omnämnda, hittills gällande bestämmelserna i afseende å anslagets fördelning torde allt fortfarande kunna äga tillämpning.

På grund af hvad jag nu anfört hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att, för beredande af höjning af det i utgiftsstaten för universitetet i Uppsala, afdelningen B) Till materiell m. m., under rubriken Teologiska seminariet upptagna kontanta anslaget från nuvarande beloppet, 750 kronor, till 1,200 kronor, öka det ordinarie anslaget till nämnda universitet med ett belopp af 450 kronor.

[11.]
Höjning af
anslaget till
materiell för
seminarier
inom
humanistiska
sektionen.

I staten för universitetet i Uppsala finnas för *seminarierna inom humanistiska sektionen af filosofiska fakulteten* två anslag upptagna. Det ena, afsedt till *arfvoden* åt seminariernas ledare och bibliotekarier, utgör nu 2,400 kronor. Däri ingår ett belopp af 500 kronor, som af 1911 års Riksdag anvisades bland annat för att bereda dylika arfvoden vid de båda nybildade seminarierna i klassisk fornkunskap och antikens historia samt statistik.

Det andra af nämnda båda anslag är uppfördt under afdelningen B) Till materiell m. m. och afsedt till *inköp af böcker och annan undervisningsmateriell äfvensom för tillfälliga utgifter*. Sedan detta anslag år 1911 blifvit, till fromma för ett seminarium i klassisk fornkunskap och antikens historia, höjdt med 500 kronor, utgör detsamma 4,750 kronor, och de seminarier, för hvilka det är afsedt, angifvas i staten vara seminarierna för 1) klassiska, 2) nordiska och 3) romanska språk, 4) tyska språket, 5) engelska språket, 6) historia, 7) statskunskap, 8) filosofi, 9) estetik och litteraturhistoria, 10) semitiska och 11) slaviska språk, 12) sanskrit och jämförande indoeuropeisk språkforskning äfvensom 13) klassisk fornkunskap och antikens historia.

Fördelningen på de särskilda seminarierna af det senare af de båda anslagen i hufvudsaklig öfverensstämmelse med af Riksdagen angifna grunder är förbehållen Kungl. Maj:t. Denna fördelning har blifvit fastställd genom nådiga bref den 7 december 1906 och den 22 juni 1911, hvaraf det sistnämnda rörde blott seminariet för klassisk fornkunskap och antikens historia.

Enligt fördelningen äro seminarierna med följande belopp delaktiga i anslaget, nämligen:

[11.]

seminariet för klassiska språk	kronor	700: —
» » nordiska språk	»	420: —
» » romanska språk	»	420: —
» » germanska språk	»	620: —
» » historia	»	425: —
» » statskunskap	»	215: —
» » filosofi	»	215: —
» » estetik och litteraturhistoria	»	215: —
» » semitiska språk	»	335: —
» » slaviska språk	»	335: —
» » sanskrit och jämförande indoeuropeisk språkforskning	»	350: —
» » klassisk fornkunskap och antikens historia	»	500: —
Summa kronor 4,750: —		

Såsom denna uppräknig ger vid handen, hafva vid anslagets fördelning seminarierna för tyska språket och för engelska språket fått ett för »germanska språk» gemensamt belopp. Nämnda båda språk hafva — äfven sedan de år 1904 fingo särskilda representanter bland professorerna — fortfarande, liksom då de företrädde af en professor i »germanska språk», haft gemensamt bibliotek och stått i ett nära samband med hvarandra. Deras seminarier hafva emellertid bildat särskilda afdelningar af det germanska seminariet.

Ifrågavarande anslag ökades som sagdt vid 1911 års Riksdag. Äfven för 1912 års Riksdag torde böra framläggas förslag i syfte att möjliggöra anslagsbeloppets höjande. Initiativet till frågan härom togs vid humanistiska sektionens sammanträde den 24 april 1911 af professorn i vältalighet och statskunskap S. J. Boëthius. Denne, som af professorn i statistik G. Sundbärg blifvit anmodad att jämte Sundbärgs vikarie, docenten K. A. Edin, vidtaga åtgärder för att det nybildade seminariet i statistik måtte erhålla anslag till inköp af böcker m. m., föreslog då efter öfverenskomelse med Edin, att sektionen måtte bland sina blifvande riksdagspetita upptaga ett anslag på ordinarie stat för nämnda ändamål af 215 kronor.

Boëthius anförde härvid med afseende å det föreslagna beloppet, att detta belopp, med hänsyn till det statistiska seminariets utsikter att kostnadsfritt erhålla officiellt statistiskt tryck, syntes honom kunna vara tillräckligt. Det vore lika stort som anslaget för samma ändamål till seminariet i statskunskap, med hvilket seminariet i statistik närmast kunde likställas. Enligt hvad Edin förklarar, vore seminarieöfningarna enligt hans uppfattning den viktigaste delen af undervisningen i statistik.

Humanistiska sektionen beslöt med anledning af Boëthius framställning begära, att anslaget till sektionens seminarier för inköp af böcker m. m. måtte ökas med 215 kronor, som för berörda ändamål borde komma seminariet för statistik till godo.

[11.]

Humanistiska sektionen anmodades sedermera af universitetets s. k. riksdagspetita-kommitté att till kommittén inkomma med framställning angående samtliga eventuellt förefintliga behof af ökning i anslag till de särskilda seminarierna inom sektionen.

Då sektionen den 13 september 1911 upptog frågan härom till behandling, anförde universitetets rektor, professor H. Schück:

Vid 1911 års Riksdag hade seminarierna för klassisk fornkunskap och antikens historia äfvensom för statistik väl ihågkommit i fråga om behof af arfvodesmedel, men endast för det förstnämnda af dessa båda seminarier hade bokanslag beredts. Likaledes hade man väl i fråga om höjningen af anslaget till arfvoden i någon mån tagit i betraktande, att germanska seminariet delats i två, men dock ej därför beredt någon förhöjning i anslaget till inköp af böcker m. m. Lika litet hade så skett till förmån för seminariet i konsthistoria. Föredragande departementschefen hade på tal om detta yttrat, att seminariet för estetik och litteraturhistoria efter inrättandet (år 1908) af en biträdande lärarplats inom denna ämnesgrupp faktiskt delats i två afdelningar under hvar sin ledare.

Förutsatte man nu, att de båda nya seminarierna i statistik och konsthistoria hvardera behöfde endast ett belopp lika med det lägsta, som tilldelats något af de seminarier, som nu åtnjöte anslag, eller 215 kronor, skulle höjningen af ifrågavarande anslag stanna vid 430 kronor. Det konsthistoriska seminariets undervisningsmaterieell vore emellertid särskildt dyrbar (planschverk o. d.). Redan häraf påkallades en större anslagsökning än den nyss antydda. Härtill komme, att de båda seminarierna för tyska språket och för engelska språket väl borde hafva ett något högre anslag än de nu kunde hvart för sig fa ur det för germanska seminariet gemensamma beloppet. Det syntes därför riktigast, att hela anslagssumman höjdes från nu utgående belopp, 4,750 kronor, till 5,500 kronor.

Med återopande af hvad Schück anfört beslöt humanistiska sektionen göra framställning om ökning af ifrågavarande anslag på sätt af honom sålunda föreslagits, och sektionens framställning härom har vunnit understöd af det större akademiska konsistoriet samt förordats af kanslern för rikets universitet i hans underdåniga skrifvelse den 16 oktober 1911 angående Uppsala universitets anslagskräf.

Departements-
chefen.

För min del vill äfven jag tillstyrka den af humanistiska sektionen gjorda hemställan om höjning af oförmålda anslag, och erinrar jag, hvad särskildt seminariet i konsthistoria angår, därom, att bland filosofiska fakultetens examensämnen sedan år 1907, då ny stadga angående filosofiska examina utfärdades, finnes uppfördt ämnet »Konsthistoria med konstteori».

Hvad det *statistiska* seminariet beträffar har för detsamma beräknats 215 kronor. Det har af professor Boëthius angifvits, att man kunnat begränsa sig till detta belopp, enär man hade utsikter att kostnadsfritt

erhålla officiellt statistiskt tryck. I afseende därpå vill jag upplysa, att ecklesiastikdepartementet genom utrikesdepartementets bemedling föranstaltat om framställningar i detta syfte hos ett antal främmande regeringar och att på grund däraf redan från några håll högst betydande sändningar af officiella statistiska publikationer kommit Uppsala universitet till handa.

Det germanska seminariet åtnjuter nu ett anslag af 620 kronor. Detta anslag skall i själfva verket tillgodose två seminarier, hvilka väl fortfarande komma att stå i förbindelse med hvarandra men småningom torde hvart för sig göra anspråk på en friare ställning och därmed kräfva ökade utgifter. Tänker man sig en ökning af det nu för germanska seminariet utgående anslagsbeloppet med exempelvis 110 kronor, skulle hvartdera af de båda seminarierna för *tyska språket* och *engelska språket* vid en eventuell fördelning kunna få en summa af 365 kronor. Härmed kan jämföras det belopp, som nu är anvisadt åt romanska seminariet, 420 kronor.

Af den begärda ökningen, 750 kronor, skulle under nyss antydda förutsättningar för det *konsthistoriska* seminariet återstå ett belopp af 425 kronor. Detta synes ej vara för anspråksfullt, om man tager hänsyn till hvad af professor Schück anförts rörande seminariets behof och tillika efterser, hvad som utgår för seminariet i klassisk fornkunskap och antikens historia, hvilket likaledes har behof af en rätt dyrbar materiell, och som åtnjuter 500 kronor.

De af mig nu angifna beloppen för ifrågavarande seminarier äro endast afsedda att tjäna till ledning vid bedömandet af anslagsökningens rätta omfattning i det hela, ej att vara en bestämd norm för hvad som, därest anslagsökningen beviljas, bör tilldelas hvart och ett af de seminarier, som, enligt hvad jag nu omförmält, skulle erhålla förmån af denna ökning.

Under återopande af hvad jag sålunda anført tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att, för beredande af medel till inköp af böcker och annan undervisningsmateriell äfvensom för tillfälliga utgifter åt seminarierna i statistik och i konsthistoria vid universitetet i Uppsala samt af ökade tillgångar för enahanda ändamål åt de vid samma universitet befintliga seminarierna för tyska språket och för engelska språket, höja det ordinarie anslaget till samma universitet med 750 kronor.

[12.]
Ökning af
fysiologiska
institutio-
nens materi-
ellanslag.

Den *fysiologiska institutionen i Uppsala* åtnjöt, så länge densamma var inrymd i den patologiska byggnaden, ett årligt anslag till materiell m. m. af 2,500 kronor, hvarjämte redan i 1885 års stat fanns upptaget ett anslag å 200 kronor för vård af instrument och djur. Därtill kommo tio famnar ved för år, hvilket var tillräckligt för institutionens uppvärmning. I början af år 1894 flyttade institutionen in i den för dess räkning uppförda nya byggnad, där den ännu befinner sig. Det dittills utgående årsanslaget befanns naturligen då otillräckligt på grund af institutionens ökade omfång, hvadan medicinska fakulteten år 1895 begärde en förhöjning af anslaget med 1,500 kronor eller till 4,000 kronor. Såsom skäl härför anfördes bland annat, att åtskilliga utgifter, i främsta rummet för uppvärmning och belysning, måste blifva betydligt större i den nya lokalen. Den årliga ökningen i kostnaden beräknades för uppvärmning till 785 kronor, för belysning till 250 kronor. Af 1897 års Riksdag beviljades emellertid en ökning af endast 1,150 kronor, hvadan årsanslaget från och med år 1898 utgjort 3,650 kronor. Dessutom uppbär institutionen, förutom nyss omförmälda tio famnar ved, det förut omnämnda årliga anslaget å 200 kronor.

Medicinska fakulteten vid Uppsala universitet har nu bland sina önskemål till 1912 års Riksdag upptagit jämväl förhöjning af den fysiologiska institutionens materiellanslag med 1,150 kronor. Efter att hafva erinrat om anslagets nuvarande storlek m. m. yttrar fakulteten:

Om man betänkte, att kostnaderna för uppvärmning under de 10 sista åren, fränset de 10 famnarna ved, utgjort i medeltal 747 kronor om året och för gas 574 kronor, under det i den gamla lokalen gasräkningarna ej uppgått till 50 kronor om året, funne man, att ensamt på dessa två, låt vara de största utgiftsposterna, tillökningen med mer än 100 kronor öfverstege den år 1897 beviljade förhöjningen af årsanslaget, och att således af detta för öfriga behof återstode ett mindre belopp än före år 1897. Men äfven dessa andra behof hade naturligtvis betydligt ökats, under det som bekant penningvärdet alltjämt minskats. Följden häraf hade varit den, att anslaget i det närmaste helt och hållet gått åt för att täcka de löpande utgifterna; och om detta, ehuru med alltjämt växande svårighet, hittills i allmänhet lyckats utan öfverskridande af anslaget, så hade det kunnat ske endast därigenom, att institutionens resurser ej blifvit begagnade i sin helhet, så som eljest varit möjligt. Till inköp af instrument hade så godt som ingenting blifvit öfver. Med undantag af ett och annat för speciella undersökningar afsedt instrument, som förvärfvats för på enskild väg anskaffade medel, hade på flera år inga större instrument kunnat inköpas, och följden häraf vore den, att institutionen dels vore i afsaknad af många sådana, som vore af största vikt att äga både för undervisningen och det vetenskapliga arbetet, dels vore hänvisad att begagna åtskilliga apparater af numera alldeles föråldrad konstruktion.

Då år 1895 förhöjning af anslaget begärdes, beräknades det belopp, som årligen kunde behövas för inköp af instrument, till 500 kronor. Sedan dess hade fysiologien betydligt utvidgat sina instrumentala hjälpmedel, under det priset på vetenskapliga

instrument rätt betydligt ökats. Det behöfliga beloppet kunde för en institution som den fysiologiska i Uppsala icke gärna sättas lägre än 850 kronor om året, om den skulle hållas någorlunda i nivå med den vetenskapliga utvecklingen i våra dagar.

Äfven den del af årsanslaget, som afsåge de löpande utgifterna, måste på ofvan angifna skäl höjas; en ökning af åtminstone 300 kronor vore behöflig.

På grund af det anförda ville medicinska fakulteten föreslå, att konsistoriet sökte hos Kungl. Maj:t utverka, att för 1912 års Riksdag måtte framläggas en begäran om förhöjning af fysiologiska institutionens årsanslag med 1,150 kronor.

Enligt inhämtade upplysningar åtnjöte fysiologiska institutionen vid karolinska institutet i Stockholm för närvarande ett årsanslag af 3,000 kronor, hvartill komme kostnaden för gas, vatten och värme från institutets allmänna medel. Fysiologiska institutionens i Lund årsanslag hade uppgifvits vara 4,000 kronor. Vederbörande prefekter ansåge emellertid dessa medel otillräckliga och ämnade enligt uppgift begära förhöjning af anslagen.

Det större konsistoriet, liksom äfven universitetskanslern i sin underdåniga skrifvelse den 16 oktober 1911, har tillstyrkt nu omnämnda hemställan.

Departementschefen.

Den begäran om höjning af fysiologiska institutionens materiellanslag, som gjorts af vederbörande akademiska myndigheter, synes mig värd beaktande. Den fysiologiska vetenskapens snabba utveckling under senare år — ej minst beträffande de tekniska hjälpmedlen för densamma — ställer gifvetvis nu större kraf på institutionen, än då anslagets storlek senast bestämdes af Riksdagen. Särskildt den omständigheten, att fysiologien alltmer fått betydelse för studerande äfven inom icke-medicinska vetenskapsområden, framför allt såsom en viktig hjälpvetenskap vid den psykologiska forskningen, gör, att den fysiologiska institutionen mer och mer tages i anspråk. Synnerligast har detta blifvit fallet, sedan en kurs i psykologi (med därtill hörande fysiologiska experiment) bestämts skola ingå såsom obligatorisk beståndsdel i den filosofiska ämbetsexamen.

Det är bekant, att vid fysiologiska institutioner undersökningar och operationer på djur förekomma i vetenskapligt och framförallt medicinskt praktiskt syfte. Att så är förhållandet vid karolinska institutet kommer särskildt att framgå af hvad jag i det följande har att anföra. Äfven vid universitetet i Uppsala förekomma sådana arbeten. Då de äskanden, som sålunda med afseende härå från skilda håll föreligga, gifvetvis kräfva ett afgörande, vare sig afvisande eller godkännande, har jag icke kunnat undgå att i detta sammanhang med några ord beröra det s. k. vivisektionsspörsmålet.

Under de synnerligen bittra strider, som härom förts, hafva de undersökningar och operationer, om hvilka här är fråga, ofta blifvit brännmärkta såsom ett slags grymt och onyttigt tidsfördrif, ett »vetenskapligt djurplågeri», och upprepade gånger hafva därför förslag framkommit om

[12.]

deras fullständiga förbudande. År 1881, då starka yrkanden i denna riktning gjorts, skref ock Riksdagen till Kungl. Maj:t med begäran att Kungl. Maj:t måtte taga i öfvervägande, huruvida s. k. vivisektion borde förbjudas eller utföningen däraf genom lagbestämmelser begränsas och underkastas offentlig kontroll. År 1884 var frågan åter föremål för Riksdagens pröfning med anledning af en motion i liknande syfte. Lagutskottet afstyrkte motionen, och båda kamrarna gillade utskottets mening. Sedermera hafva åtminstone två framställningar i ämnet gjorts hos Kungl. Maj:t, den ena år 1900 af styrelsen för »nordiska samfundet till bekämpande af det vetenskapliga djurplågeriet», den af andra år 1905 af samma styrelse.

Vore den uppfattning af »vivisektionen» såsom ett »vetenskapligt djurplågeri», hvilken från dess motståndares sida så skarpt häfdats, verkligen befogad, borde naturligtvis bland rättänkande människor icke mer än en enda mening råda om nödvändigheten af dess utrotande. Då hvarken Kungl. Maj:t eller Riksdagen velat vara med om en sådan åtgärd, hafva de helt visst härvid icke låtit bestämma sig af bristande humanitet, utan snarare af den öfvertygelsen, att vivisektionen — med den begränsning och på det sätt, som den af våra vetenskapsmän bedrifves — icke med fog kan stämplas såsom vare sig grym eller onyttig. Detta antagande bekräftas af de ord, med hvilka universitetskanslern år 1906 sammanfattade innehållet af de af myndigheterna afgifna utlåtandena öfver förutnämnda år 1905 gjorda framställning af styrelsen för »nordiska samfundet till bekämpande af det vetenskapliga djurplågeriet». Universitetskanslern anförde: »Af de inkomna yttrandena inhämtas, att de hörda medicinska myndigheterna enstämmigt ansett experiment på lefvande djur vara ett för läkarutbildningen oumbärligt eller åtminstone synnerligen viktigt hjälpmedel; hvarjämte framgår, att sådana försök i sammanhang med undervisningen vid de medicinska läroanstalterna bedrifvas med urskillning och utföras endast af vederbörande lärare, äfvensom att intet tyder på förekomsten af missbruk i afseende å användning af försök å lefvande djur.»

Hvad år 1906 yttrades af universitetskanslern äger, enligt hvad jag vågar tro, sin tillämpning äfven nu. I betraktande häraf har jag icke kunnat taga på mitt ansvar att för våra universitet och karolinska institutet försvåra eller omöjliggöra användningen af ett hjälpmedel, om hvars nödvändighet för den medicinska utbildningen och läkarverksamheten fackmännen i vårt land äro ense.

Från vederbörande institutionsföreståndare, professor H. Öhrvall, har jag begärt och erhållit närmare uppgift, huru de olika utgiftsposterna vid hans institution kunde förväntas komma att ställa sig, för så vidt den af fakulteten ifrågasatta höjningen af anslaget komme till stånd.

Professor Öhrvall har härvid lämnat följande tablå med ungefärlig beräkning af anslagets fördelning:

Uppvärmning	kronor	750: —
Belysning och elektrisk ström	»	720: —
Inköp af nya instrument	»	850: —
Försöksdjur och föda åt dem	»	500: —
Kemikalier, glasvaror m. m. (torrplåtar, gummivaror, olja, sprit, färg o. s. v.)	»	650: —
Elektriska utensilier (glödlampor, kol, elektriska ledningstrådar, motstånd, ackumulatorer m. m.)	»	200: —
Papper, böcker, bindning m. m.	»	250: —
Reparationer och konstruktion af instrument	»	350: —
Vatten	»	100: —
Telefoner	»	100: —
Städhjälp	»	150: —
Öfriga löpande utgifter	»	180: —
Summa kronor 4,800: —		

Såsom framgår af medicinska fakultetens nyss berörda skrifvelse, utgår vid universitetet i Lund större årligt materiellanslag till fysiologiska institutionen än i Uppsala. Äfven vid karolinska institutet torde sammanlagda kostnaderna för materiell vid motsvarande institution för närvarande kunna uppskattas till ett högre belopp än i Uppsala. Jag anser mig bära i detta sammanhang nämna, att framställningar nu gjorts om förhöjning af jämväl fysiologiska institutionernas i Lund och Stockholm anslag. Till dessa anslagsäskanden återkommer jag senare, men vill redan nu omnämna, att jag funnit dem befogade.

På grund af hvad jag sålunda anført hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att, för beredande af höjning af det i utgiftsstaten för universitetet i Uppsala, afdelningen B) Till materiell m. m., under rubriken Fysiologiska institutionen upptagna kontanta anslaget å 3,650 kronor, öka det ordinarie anslaget till nämnda universitet med ett belopp af 1,150 kronor.

I utgiftsstat för Uppsala universitet af den 13 november 1885 fastställdes *arfvodena* å ordinarie stat till *notarierna hos medicinska och filosofiska fakulteterna* att utgå med respektive 200 kronor och 300 kronor; och blefvo dessa arfvoden med oförändrade belopp uppförda i ny af Riksdagen år 1907 godkänd stat.

Med hänsyn till den ökning i arbete, som blef en följd af utfärdandet af nya bestämmelser för examina inom dessa fakulteter, har Riksdagen

[13.]

Höjning af arfvodena till notarierna hos medicinska och filosofiska fakulteterna.

- [13.] emellertid på Kungl. Maj:ts förslag beviljat medel å *extra* stat för höjande af ifrågavarande arfvoden. Beträffande arfvodet åt medicinska fakultetens notarie gjorde Kungl. Maj:t nämligen till 1907 års Riksdag uti proposition n:r 116 om vissa anslag med anledning af en förändrad anordning af det medicinska undervisnings- och studieväsendet framställning om ett extra anslag å 400 kronor för år 1908 till höjning af nämnda notaries arfvode, och denna framställning bifölls af Riksdagen. För höjning af arfvodet åt notarien hos filosofiska fakulteten beviljade vidare 1909 års Riksdag på Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning å extra stat för år 1910 ett belopp af 700 kronor. För hvarterdera af de följande åren har arfvodesförhöjning till ifrågavarande notarier å extra stat anvisats med oförändrade belopp.

I särskilda framställningar hafva medicinska och filosofiska fakulteterna vid Uppsala universitet nu anhållit om fortsatt beviljande af ofvannämnda arfvodesökningar till ifrågavarande notarier. Det större akademiska konsistoriet har dessutom begärt ökningarnas uppförande å *ordinarie* stat.

Kanslern för rikets universitet har i sin underdåniga skrifvelse den 16 oktober 1911 tillstyrkt bifall till sistnämnda hemställan under förmälan, att ifrågavarande tilläggsarfvoden icke syntes vara af beskaffenhet att böra i framtiden indragas och alltså borde uppföras å *ordinarie* stat, hvarigenom dessa tjänstemäns årsarfvoden komme att utgöra för notarien hos medicinska fakulteten 600 kronor och för notarien hos filosofiska fakulteten 1,000 kronor.

Departementschefen.

Då jag i likhet med vederbörande myndigheter anser ifrågavarande tilläggsarfvoden nödvändiga för att skälig godtgörelse må kunna beredas nämnda fakulteters notarier för det med tjänsterna förenade arbetet, samt någon minskning i deras åligganden icke för framtiden kan antagas komma att äga rum, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att dels höja arfvodet till notarien hos medicinska fakulteten vid Uppsala universitet från dess nuvarande belopp, 200 kronor, till 600 kronor, dels ock höja arfvodet åt notarien hos filosofiska fakulteten vid samma universitet från för närvarande utgående belopp, 300 kronor, till 1,000 kronor, samt förty öka det ordinarie anslaget till universitetet med tillhopa 1,100 kronor.

[14.]

Ytterligare en
vaktmästare
vid fysiska
institutionen.

En af kanslern för rikets universitet i underdånig skrifvelse den 16 oktober 1911 angående riksdagspetita gjord framställning om anslag till aflöning åt en *andre vaktmästare vid fysiska institutionen* vid Uppsala universitet är grundad på ett af professorn i fysik vid nämnda universitet P. G. Granqvist väckt förslag om beredande af medel för nämnda ändamål.

Detta förslag framlades vid sammanträde med matematisk-naturvetenskapliga sektionen af filosofiska fakulteten i Uppsala, och till motivering härför anförde Granqvist till sektionens protokoll:

Vid den fysiska institutionen vore för närvarande anställda en vaktmästare och en maskinist. Medel till aflöning åt den senare hade erhållits år 1908, då institutionen inflyttade i den nya institutionsbyggnaden. De senaste årens erfarenhet hade redan visat, att denna personal ej vore tillräcklig för institutionens skötsel, och en ny vaktmästarbefattning måste därför ställas till institutionens förfogande.

Då institutionen öfverflyttades i den nya byggnaden, hade uppgjorts en arbetsordning för de båda befattningshafvarna. Denna innefattade:

1) *Maskinisten* skulle hafva hand om institutionens uppvärmning och belysning samt skötseln af dess elektriska anläggningar, såsom hiss, dynamomaskiner, ackumulatorbatterier, maskinerna för framställning af flytande luft m. m. Han skulle vidare biträda professorn vid iordningställandet af föreläsningsförsöken, hvartill i regeln under föreläsningdagarna användes tiden kl. 10 f. m.—1 e. m. Dessutom skulle han hafva städningen i öfre våningen samt i tornet (9 rum förutom instrumentsalarna).

2) *Vaktmästaren* skulle hafva städningen i källarvåningen och i bottenvåningen, sammanlagt 21 laboratorierum, samt i magnethuset. Han skulle vidare passa upp vid de fysiska öfningslaborationerna onsdagar och lördagar hela dagen samt biträda vid föreläsningsexperimenten vid den propedeutiska kursen i fysik. Dessutom hade han att gå ärenden i staden.

3) *Båda* skulle hafva att tillsammans städa i föreläsningssalen och i trappuppgångarna, att vid behof biträda de studerande, som sysslade med vetenskapliga undersökningar, samt utföra mindre apparater och dylikt för dessa arbeten äfvensom att verkställa reparationer å institutionens instrument m. m. Dessutom skulle de turvis hvarannan vecka, hvarje kväll klockan 8 gå en rond genom samtliga lokaler och tillse, att fara för eld ej förefunnnes.

Såsom af det anförda framginge, pålades maskinisten och vaktmästaren rätt mycket arbete. En del af detta arbete vore också af den beskaffenhet, att det ökades i rätt betydlig grad med antalet studerande vid institutionen, såsom t. ex., förutom städningen och uppässningen, äfven skötseln af institutionens elektriska anläggningar, hvilka då toges mera i anspråk och därför fordrade mera tillsyn och öfvervakande.

Under de två senaste åren hade tillströmningen af studerande såväl vid öfningslaboratoriet som ock vid laboratoriet för de vetenskapliga specialarbetena varit mycket stor. Härtill komme, att från och med höstterminen 1910 professorn i matematisk fysik måst förlägga sina föreläsningar till fysiska institutionen, enär lärosalen å det matematiska seminariet, hvarest han förut hållit sina föreläsningar, icke rymde det antal åhörare, som bevistade desamma.

Då det nu visade sig omöjligt för maskinisten och vaktmästaren att medhinna det dem ålagda arbetet och till följd häraf uppässning och städning å institutionen van-sköttes, hade efter framställning hos kanslern ett arfvode af 500 kronor erhållits ur

[14.]

universitetets reservfond för att under höstterminen 1910 och vårterminen 1911 anställa ett extra biträde för städning och upppassning.

Genom denna anordning hade maskinisten kunnat befrias från den honom ålagda städningen och helt fått ägna sig åt skötseln af institutionens värmeledning, belysning, dess elektriska och mekaniska maskineri samt upppassningen vid föreläsningsexperimenten och vid en del af de vetenskapliga arbetena. Den öfriga upppassningen samt städningen hade lika fördelats mellan vaktmästaren och biträdet, som sålunda kommit att fullgöra full vaktmästartjänst.

Då förhållandena i fysiska institutionen fortfarande vore desamma och någon minskning i maskinistens och vaktmästarens arbete ej i framtiden kunde påräknas, vore det nödvändigt, att en andre vaktmästare anställdes vid institutionen.

En del af det arbete, som skulle komma att åläggas den nye vaktmästaren, vore, liksom förhållandet äfven vore med den nuvarandes, af den natur, att det kräfde någon kunskap om de fysiska instrumentens användning och handtering. Utan denna kunskap kunde han ej användas till upppassningen vid laborationerna, ej heller för rengöringen i instrumentsalarna, enär institutionens dyrbara instrument i så fall skulle utsättas för alltför stor risk. Också hade man vid anställandet af hvarje ny vaktmästare måst använda rätt mycken tid för att gifva honom lämplig undervisning häruti.

Det vore därför icke lämpligt, att den nu föreslagna vaktmästaren ersattes med ett extra biträde, åt hvilket endast betalades en ringa ersättning, såsom förhållandet varit under de två nämnda terminerna, och hvilket man därför ej kunde påräkna att få behålla mer än under en jämförelsevis kort tid. Ett sådant biträde kanske ock lämnade institutionen just då det erhållit tillräcklig kunskap för att vara till full nytta därstädes.

Granqvist anhölle därför, att sektionen måtte förorda uppförandet af ett anslag å 1,050 kronor till aflöning åt ytterligare en vaktmästare vid fysiska institutionen.

Granqvists framställning har vunnit understöd såväl af sektionen som sedermera af det större akademiska konsistoriet i Uppsala.

Departementschefen.

Med hänsyn till hvad professor Granqvist i ärendet anfört anser jag mig böra understödja framställningen om inrättande af ytterligare en vaktmästarbefattning vid fysiska institutionen i Uppsala. Jag har trott mig finna ett särskildt skäl härtill i den omständigheten, att för kemiska institutionen i Uppsala finnas anslag, förutom till en maskinist, jämväl till två vaktmästare. Behovet af två sådana vaktbetjante kan öfverhufvud taget förutsättas ej vara mindre vid den fysiska institutionen än vid den kemiska. Båda institutionerna äga nyligen uppförda byggnader, hvilka i afseende å storleken äro tämligen jämförliga med hvarandra.

Jag vill nämna, att enligt hvad jag inhämtat universitetskanslern ur universitetets reservfond nödgats lämna anslag med enahanda belopp som för läsåret 1910—1911, 500 kronor, jämväl för höstterminen 1911 och vårterminen 1912 till anställande af ett extra biträde för städning och upppassning vid fysiska institutionen.

Hvad aflöningen till den nya vaktmästaren beträffar bör den naturligen sättas lika med aflöningen för institutionsvaktmästare i allmänhet, alltså till 1,050 kronor, däraf 700 kronor utgöra lön och 350 kronor tjänstgöringspenningar, med rätt för innehafvaren af tjänsten till två ålderstillägg, hvarthdera å 100 kronor, efter 5 och 10 års tjänstgöring. Tillika blir vederbörande förbunden att, därest fri bostad och bränsle beredes honom, lida en minskning af 150 kronor å lönen, så länge nämnda förmån kvarstår.

Jag tillstyrker, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att i staten för universitetet i Uppsala, afdelningen A) Aflöningar m. m., under Fysiska institutionen uppföra ytterligare en vaktmästarbefattning med enahanda aflöningsförmåner, som tillkomma institutionsvaktmästare i allmänhet, och med skyldighet för innehafvaren att vara underkastad de för dessa förmånens åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna, samt att för ändamålet höja det ordinarie anslaget till nämnda universitet med 1,050 kronor.

För några år sedan väcktes fråga om *lönereglering för amanuenser* och vissa andra liknande befattningshafvare vid universiteten och karolinska mediko-kirurgiska institutet. De vid olika tillfällen — senast under år 1911 — i detta ämne gjorda framställningarna hafva öfverlämnats till löne-regleringskommittén, som anbefallts att däröfver afgifva utlåtande. Jag har anledning hoppas, att kommitténs yttrande skall kunna afgifvas inom en nära framtid. Därigenom torde jag blifva i tillfälle att anmäla ärendet för Kungl. Maj:t så tidigt, att detsamma kan hinna behandlas af 1912 års Riksdag, men jag har velat nu omnämna saken, på det att erforderliga belopp må varda tagna i beräkning vid framläggande af propositionen angående statsverkets tillstånd och behof för år 1913.

I detta syfte har jag låtit verkställa en förberedande utredning, hvaraf framgår, att ett belopp å tillhoppa 104,000 kronor skulle erfordras för ifrågavarande ändamål. Af denna summa skulle på Uppsala universitets stat komma 29,000 kronor, på Lunds universitets stat 32,000 kronor, och för karolinska institutet skulle krävas 43,000 kronor. Jag vill betona, att de belopp, som sålunda beräknats, äro mycket approximativa, enär någon fullt slutgiltig undersökning, gående kommitténs förslag i förväg, ej kunnat göras. Jag vill också nämna, att med den ifrågavarande löneregleringens genomförande vissa å extra stat utgående arfvodesbelopp ej vidare erfordras. Därjämte vill jag erinra, att jag vid slutlig behandling af detta

[15.]
Lönereg-
lering för
amanuenser
m. fl.

ärendet möjligen torde blifva nödsakad att föreslå ändringar i vissa anslagshelopp, som jag i det följande begär å extra stat för nämnda högskolor.

Aterkommande till denna fråga i samband med anslagsäskanden för universitetet i Lund och för karolinska institutet, hemställer jag nu, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att i afbidan på nådig proposition angående löne-reglering för amanuenser med flera liknande befattningshafvare vid universitetet i Uppsala för genomförande af sagda löne-reglering beräkna en ökning af den ordinarie staten för nämnda universitet med 29,000 kronor.

Bifall till hvad under punkten 8 föreslagits föranleder icke någon ökning af anslaget till universitetet i Uppsala. Under förutsättning däremot af bifall till hvad under punkterna 9—15 föreslagits, kommer anslaget till universitetet i Uppsala, nu 793,436 kronor, att ökas med tillhopa 41,000 kronor, eller till 834,436 kronor.

Universitetet i Lund.

[16.]
Professur i
teologisk en-
cyklopedi och
teologiska
prenotioner.

Kungl. Maj:ts stadga angående teologiska examina vid universiteten den 30 oktober 1903 upptager bland de teologiska läroämnena vid universiteten *teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer*. Detta ämne är jämställt med de teologiska fakulteternas öfriga läroämnen; det ingår obligatoriskt i teologie kandidatexamen och kan göras till hufvudämne i teologie licentiatexamen.

Enligt den i öfverensstämmelse med § 5 i nämnda stadgar upprättade och af kanslersämbetet fastställda studieplanen för teologiska examina vid universitetet i Lund omfattar ifrågavarande ämne dels teologisk encyklopedi, som redan förut ingick bland fakultetens läroämnen, dels religionshistoria och religionsfilosofi.

Professur i nämnda läroämne fanns redan vid examensstadgans fastställande vid universitetet i Uppsala. I Lund åter hade examinationen i teologisk encyklopedi dittills uppehållits af någon bland teologiska fakultetens professorer vid sidan af eget ämne. Då nu religionshistoria och religionsfilosofi förenades med encyklopedien och ämnets omfattning sålunda blef afsevärdt större, visade det sig, att den i Lund dittills förefintliga anordningen ej längre kunde bibehållas, hvadan Kungl. Maj:t på därom gjorda framställningar under åtskilliga år anvisade särskilda medel för

uppehållande af undervisning och examination i teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer. Det anslag, som sålunda beviljades, uppgick under år 1908 till 2,000 kronor och har sedan dess utgjort 2,500 kronor för år. Beloppet har från och med år 1908 utgått af de i staten för universitetet i Lund uppförda, till Kungl. Maj:ts disposition stående medel å 5,606 kronor. Därjämte har den docent, som varit förordnad att uppehålla examination och undervisning i ämnet, innehaft docentstipendium, enligt den år 1908 antagna nya staten utgörande 2,500 kronor för år.

Då nu omförmälda anordning tydligen endast kunde anses såsom ett provisorium, gjorde teologiska fakulteten upprepade framställningar hos det större konsistoriet om upptagande bland universitetets riksdagspetita af begäran om anvisande af medel till en professur i teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer. Dessa första framställningar af fakulteten i ämnet vunno dock ej konsistoriets bifall.

I Riksdagen bragtes frågan för första gången på tal år 1908, i det att nämnda år inom Andra kammaren motion väcktes om upprättande af omförmälda professur. Motionen afstyrktes emellertid af statsutskottet med den motiveringen, att ärendet vid upprepade tillfällen varit föremål för det större akademiska konsistoriets pröfning, utan att konsistoriet funnit lämpligt att göra någon hemställan i ärendet. Under sådana förhållanden ansåg sig utskottet för sin del icke kunna på förslag af en enskild motionär tillstyrka inrättandet af tjänsten i fråga. Motionen blef också af Riksdagen afslagen.

Sedan den teologiska fakulteten i Lund ånyo upprepat sin begäran, beslöt det större konsistoriet den 21 september 1910 med 17 röster mot 3 att göra framställning hos universitetskanslern om vidtagande af åtgärder för inrättandet af ifrågavarande professur, och kanslern tillstyrkte hos Kungl. Maj:t den gjorda hemställan. Kungl. Maj:t fann emellertid ej skäl att i föreslagen omfattning framlägga frågan för Riksdagen. I sitt anförande till statsrådsprotokollet vid föredragning af åttonde hufvudtiteln den 13 januari 1911 yttrade dåvarande departementschefen, bland annat, att han ansåge, att man borde för teologiska fakulteten i Lund betrygga tillgången till en särskild lärarkraft uti ifrågavarande examensämne. Med hänsyn därtill att förslaget om upprättande inom den teologiska fakulteten af en professur i ämnet tidigare af konsistorium afstyrkts samt att olika meningar därom förut gjorts gällande, vore han emellertid tveksam, huruvida den af honom sålunda förordade lärartjänsten borde genast uppföras på ordinarie stat. Frågan därom borde hellre upptagas först efter förnyad utredning och framställning i ämnet. Departementschefen ansåge, att nö-

[16.] diga medel för undervisningens och examinationens uppehållande kunde under afvaktan härpå lämpligen utgå såsom extra anslag. Närmare bestämmelser om anslaget användande borde meddelas af Kungl. Maj:t.

I enlighet med departementschefens hemställan föreslog Kungl. Maj:t Riksdagen att för uppehållande vid universitetet i Lund af undervisning och examination i teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer, enligt de närmare bestämmelser, som skulle af Kungl. Maj:t meddelas, på extra stat för år 1912 anvisa ett belopp af 5,000 kronor.

Då frågan förekom i statsutskottet, yttrade utskottet därom:

Utskottet ansåge i likhet med de myndigheter, som yttrat sig i ärendet, att det nuvarande provisoriska anordnandet af undervisningen och examinationen i ifrågavarande obligatoriska ämne såsom i alla afseenden mindre tillfredsställande icke längre borde bibehållas. Det af Kungl. Maj:t framlagda förslaget innebure emellertid icke någon förbättring i afseende å ifrågavarande ämnes ställning, då genom bifall till förslaget det öfverklagade provisoriet icke skulle upphävas, utan endast aflöningsformen för vederbörande lärare ändras. Alltifrån tillämpningen af den nya examensstadgan för de teologiska examina hade behovet af en ordinarie lärostol uti ifrågavarande ämne gjort sig starkt gällande. Enligt utskottets mening vore också den i ärendet förebragta utredningen fullt tillräcklig för att man redan nu skulle kunna uttala sig till förmån för den af det större akademiska konsistoriet begärda och af universitetskanslern förordade professuren.

Då det vore att befara, att ett bifall till Kungl. Maj:ts förslag skulle till en oviss framtid undanskjuta återupptagandet af frågan härom, och då hinder sannolikt icke skulle möta för Kungl. Maj:t att i afbidan på frågans definitiva lösning jämväl för år 1912 ordna aflöningsförmånerna för den lärare, som förordnades att uppehålla undervisningen och examinationen uti ifrågavarande ämne, på samma sätt som hittills, hemställde utskottet, att Kungl. Maj:ts förevarande framställning icke måtte af Riksdagen bifallas.

Riksdagens kamrar stannade i olika beslut, men vid gemensam voting utföll Riksdagens beslut i öfverensstämmelse med utskottets hemställan.

Då teologiska fakulteten den 19 april 1911 behandlade frågan om riksdagspetita till 1912 års Riksdag, väcktes af professorn S. Herner ånyo förslag att hos det större konsistoriet göra framställning om anslag till inrättande af en professur i teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer, och androg Herner härvid enahanda skäl, som förebragts för fakultetens hemställan i samma syfte år 1910. Herners förslag vann fakultetens enhälliga bifall, hvarjämte fakulteten förklarade sig vilja framhålla inrättandet af ifrågavarande professur såsom fakultetens *mest oundgängliga* kraf.

Förslaget kom därefter till behandling vid det större konsistoriets sammanträde den 7 oktober 1911. Härvid gjorde professorn C. V. L.

Charlier ett uttalande om den ifrågasatta professurens benämning och yttrade därvid:

[16.]

Framställningen om anslag till ett professorsämbete i teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer ansåge Charlier för sin del vara det viktigaste af de petita, som då föreläge till behandling, detta på grund af den betydelse, en dylik professur skulle få för de blifvande prästerna, och ville han för sin del på det lifligaste förorda densamma. Charlier ansåge emellertid, att professurens titel borde ändras till en professur i religionshistoria och religionsfilosofi i stället för den mera sväfvande titeln teologiska prenotationer (hvad den s. k. teologiska encyklopedien beträffade, borde den, enligt hvad han från sakkunnigt håll inhämtat, mycket väl kunna inrymmas under religionsfilosofi). Härigenom skulle professurens kulturella betydelse bättre frambäfas. Man hade visserligen invändt, att en dylik ändring af titeln framdeles skulle kunna ske. Men Charlier vore ej öfvertygad om, att en framställning om en dylik namuförändring verkligen skulle komma att göras från den teologiska fakulteten inom den närmaste framtiden. Det vore därför, enligt hans förmenande, tvifvelsutan bättre, att Riksdagen redan nu bestämde professurens titel till religionshistoria och religionsfilosofi, och att i sammanhang med professurens inrättande motsvarande ändring i det nu föreskrifna examensämnet encyklopedi och teologiska prenotationer ägde rum.

I öfrigt rådde inom konsistoriet fullständig enighet i frågan, och konsistoriet beslöt göra anhållan om anslag till inrättande af ett professorsämbete i enlighet med teologiska fakultetens förslag.

Slutligen har kanslern för rikets universitet i sin underdåniga skrifvelse den 16 oktober 1911 yttrat sig i ärendet, hvarvid han förklarar sig anse, att hvad som vid 1911 års Riksdag därom förekommit utgjorde ett fullgodt stöd för hans hemställan om bifall till konsistoriets ifrågavarande framställning.

Behovvet af nu ifrågavarande professur synes mig vara till fullo ådagalagdt. Med hänsyn till den af mig nyss omförmälda utredningen — jag ber äfven få hänvisa till hvad som i detta hänseende yttrades vid anmälan inför Kungl. Maj:t af de anslagsbehof, som borde framläggas för 1911 års Riksdag — samt till det läge, hvari frågan efter dess behandling af nämnda års Riksdag befinner sig, vill jag för min del understödja det af samtliga myndigheter tillstyrkta förslaget. Genom inrättandet af denna professur vinner man ock, att det företrädesvis för mera *tillfälliga* behof afsedda anslag — de i staten för universitetet i Lund upptagna, till Kungl. Maj:ts disposition stående medel — från hvilket en stor del af arfvodet åt den förut omnämnde läraren i ämnet utgått, befrias från den förhållandevis stora utgiftspost, som sålunda hittills betungat detsamma.

Departementschefen.

Såsom jag nyss hade anledning omnämna, föreslogs inom det större konsistoriet, att benämningen på den ifrågasatta befattningen skulle blifva professur i »religionshistoria och religionsfilosofi» i stället för den af teologiska fakulteten föreslagna benämningen professur i »teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer». Jag ber härvid få erinra, att om medel af Riksdagen nu beviljas till en professur i teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer, denna benämning på professuren därmed ej är för framtiden ovillkorligen fastslagen. Skulle så visa sig önskvärdt, lärar intet hinder möta för att nödig ändring af benämningen vidtages såväl i examensstadga och studieplan som i afseende å befattningen. Men att nu, i det skick, hvori ärendet kommit från universitetet, rubba det framlagda förslaget genom inblandande af en jämförelsevis oväsentlig namnfråga synes mig icke välbetänkt, och den stora vikt, som från olika håll fästs vid det snara upprättandet af ifrågavarande lärostol, hindrar mig från att uppehålla ärendets afgörande under afbidan på en utredning rörande ny benämning, om nu en sådan tilläfventyrs skulle vara lämplig.

Med hänvisning till hvad jag nu anført tillstyrker jag sålunda, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att i utgiftsstaten för universitetet i Lund, afdelning A) Aflöningar m. m., Teologiska fakulteten, uppföra en professur i teologisk encyklopedi och teologiska prenotationer med enahanda aflöningsförmåner, som tillkomma universitetsprofessorer i allmänhet, och med skyldighet för tjänstens innehafvare att vara underkastad de för dessa förmåners åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna, äfvensom att för ändamålet höja det ordinarie anslaget till Lunds universitet med 7,500 kronor.

[17.] Inom teologiska fakulteten vid universitetet i Lund hafva intill den sista tiden funnits, jämte andra, en professur i praktisk teologi, en professur i dogmatik och moralteologi samt en professur i praktisk teologi och moralteologi. Fråga väcktes redan för några år sedan att förändra de två sistnämnda professurernas benämning och ämnesområde. Dylik förändring har redan skett beträffande professuren i dogmatik och moralteologi, i det att Kungl. Maj:t den 10 november 1911 föreskrifvit, att sagda professur skulle förändras till en professur i »systematisk teologi med undervisnings- och examinationsskyldighet i dogmatik». Hvad åter angår professuren i »praktisk teologi och moralteologi», föreligger för närvarande ett af teologiska fakulteten i Lund framlagdt förslag om nämnda befattnings

Biträdande
lärare å den
teologiska
fakultetens
praktiska
afdelning.

förändring till en professur i »systematisk teologi med undervisnings- och examinationsskyldighet i teologisk etik». Med denna fråga sammanhänger en annan, af teologiska fakulteten gjord framställning om ett fast årligt anslag å 3,000 kronor till aflöning af en *biträdande lärare å den praktiskt teologiska linjen* vid universitetet i Lund.

Förslag härom väcktes vid teologiska fakultetens sammanträde den 19 april 1911 af professor S. Herner, sedan fakulteten omedelbart därförinnan behandlat den nyss berörda frågan rörande ombildning af professuren i »praktisk teologi och moralteologi». Såsom stöd för sitt yrkande anförde Herner:

»Fakulteten har nyss, under hänvisning till den ogynnsamma ställning ämnet teologisk etik intar inom vår fakultet, väckt förslag om förändring af professuren i praktisk teologi och moralteologi till en professur i systematisk teologi med undervisnings- och examinationsskyldighet i teologisk etik. Men den förlust, den praktiska teologien genom en sådan åtgärd skulle lida, bör ersättas genom anställandet af en biträdande lärare i sistnämnda ämne, och vill jag så mycket hellre väcka förslag här om, som jag redan den 17 februari 1906 gjorde liknande hemställan inom fakulteten.

Arbetsfördelningen mellan professorn i praktisk teologi och den biträdande läraren borde enligt min mening ordnas så, att professorn fortfarande ansvarade för den teoretiska utbildningen, under det den biträdande läraren öfvertog så mycket som möjligt af de praktiska öfningarna t. ex. i homiletik och kateketik. I anslutning härtill skulle också den biträdande läraren vara en i praktisk tjänstgöring stadd prästman, som med bibehållande af sin tjänst läte sin duglighet och erfarenhet komma prästbildningen till godo. Genom en dylik anordning skulle prästbildningen helt säkert vara mera betjänt, än om den praktiska teologien finge bibehålla den halfva professur, som enligt ofvan antydda förslag skulle öfverflyttas till den teologiska etikens område. Vid tillsättningen af en professur följas ju helt andra befordringsgrunder än de, som böra vara bestämmande, när det gäller att finna lämplig person till att leda praktisk-teologiska öfningar, och om en och samma person är i besittning af både vetenskaplig förtjänst och betydande praktisk duglighet, beror väl detta mera på en lycklig tillfällighet än på en allmänt gällande regel.

Emellertid kan ju äfven den, som gjort sig bemärkt på församlingstjänstens område, så småningom råka in i en viss något för långt drifven enformighet i tjänstens utöfning och därigenom förlora åtskilligt af sin lämplighet såsom ledare af praktiska öfningar. Med tanken härpå vill jag föreslå, att den blifvande läraren ej finge tillsättas på längre tid än 3 år och att, om nytt förordnande för honom skulle begäras, detta ej finge omfatta mer än 2 år. Ingen skulle således få innehafva den ifrågavarande befattningen under längre tid än högst 5 år.

Den biträdande läraren skulle 4 å 6 timmar i veckan leda praktisk-teologiska öfningar samt bestrida den tjänstgöring på de praktisk-teologiska profvens område, som stode i sammanhang med hans öfningar. Till hvilka praktisk-teologiska discipliner öfningarna skola förläggas bestämmes för hvarje termin af universitetskanslern på fakultetens förslag. Likaså förordnas den ifrågavarande läraren af kanslern på fakultetens förslag.

Genom den föreslagna förändringen skulle vår fakultet erhålla en professor och

[17.]

en biträdande lärare på den praktiska teologiens område, hvartill kommer ett anslag för undervisning och examination i liturgisk sång. Till jämförelse må nämnas, att teologiska fakulteten i Uppsala hittills har en ordinarie och en extraordinarie professor, en assistent, ett docentstipendium och en lärare i kyrkosång på den praktiska linjen, samt att den omorganisation, som för närvarande är under utredning där, skulle för den praktiska teologiens vidkommande inskränka sig till att den e. o. professorn ersattes af en direktor. Skillnaden mellan systerfakulteterna i lärarkrafter på den praktisk-teologiska linjen torde alltså äfven hädanefter blifva större än det större antalet teologie studerande i Uppsala gifver vid handen.

Det är förenadt med åtskilliga svårigheter att föreslå den önskade lärarens arfvode. Man bör härvid äfven taga hänsyn till, att den biträdande läraren, hvilken skulle bibehålla sin församlingstjänst, kan vara bosatt på åtskilliga mils afstånd härifrån och att han i så fall måste två à tre gånger i veckan företaga resor hit. Om nu dessa resor beräknas till 500 kronor och det egentliga arfvodet till samma belopp som ett vanligt docentstipendium och alltså hela arfvodet bestämmes till 3,000 kronor, torde man hafva nedtryckt summan så lågt som möjligt. Anmärkas må, att assistenten i Uppsala har 3,000 kronor och att den därstädes föreslagne direktorn skulle erhålla 4,500 kronor. Det må ej heller förglömmas, att beloppet 3,000 kronor ej så litet understiger löneförmånerna för den halfva professuren i praktisk teologi, hvilken skulle ersättas genom den ifrågavarande läraren.

På grund af det anförda vågar jag föreslå, att fakulteten såsom ersättning för den omnämnda förändringen af professuren i praktisk teologi och moralteologi till en professur i systematisk teologi gör hemställan om ett fast årligt anslag på 3,000 kronor att utgå såsom aflöning åt en i församlingstjänsten högt förtjänt och i teologiska studier väl vitsordad prästman, som på teologiska fakultetens förslag förordnas af kanslern för rikets universitet, att vid sidan om sin församlingstjänst 4—6 timmar i veckan tjänstgöra på den praktisk-teologiska linjen, och bör denne biträdande lärare förordnas för 3 år med rätt för kanslern att på fakultetens framställning förnya förordnandet en gång för 2 år.»

Sedan professorn O. Holmström yrkat, att arfvodet för den föreslagne nye tjänstinnehafvaren icke skulle sättas lägre än till 4,000 eller allra lägst till 3,500 kronor, beslöt fakulteten enhälligt hos större konsistoriet hemställa, att konsistoriet ville bland årets riksdagspetita upptaga ett ordinarie anslag till aflöning åt en i församlingstjänsten högt förtjänt och i teologiska studier väl vitsordad prästman, som på teologiska fakultetens förslag skulle förordnas af universitetskanslern, att vid sidan om sin församlingstjänst tjänstgöra 4—6 timmar i veckan på den praktisk teologiska linjen, och borde denne *biträdande lärare* förordnas för 3 år med rätt för kanslern att på fakultetens framställning förnya förordnandet en gång för 2 år. Beträffande storleken af arfvodet åt berörde biträdande lärare beslöt fakulteten med 3 röster mot 1 att föreslå ett belopp af 3,000 kronor årligen.

Såsom framgår af det större konsistoriets protokoll den 7 oktober 1911, beslöt konsistoriet biträda fakultetens hemställan. Äfven kanslern

för rikets universitet har i sin skrifvelse den 16 oktober 1911 angående riksdagspetita för Lunds universitet tillstyrkt de akademiska myndigheternas begäran i berörda afseende.

Det förut af mig berörda, af de akademiska myndigheterna framställda förslaget angående omändring af professuren i »praktisk teologi och moralteologi» till professur i »systematisk teologi med undervisnings- och examinationsskyldighet i teologisk etik» är jag sinnad att understödja. Det synes mig dock vara nödvändigt, att innan sådan förändring vidtages, någon anordning träffas, som är ägnad att ersätta den lärarkraft i praktisk teologi, hvilken genom förändringen skulle försvinna. Den utväg härtill, som nu föreslagits, nämligen upprättandet af en biträdande lärarbefattning å den praktiskt teologiska linjen, torde vara lämplig. Jag biträder sålunda den gjorda framställningen härom. Huruledes en sträfvän att stärka den rent praktiska undervisningen inom den teologiska fakulteten för närvarande gör sig gällande äfven vid Uppsala universitet, framgår af hvad jag nyss under punkt 8 anført i fråga om beredande af anslag till en seminariedirektor inom nämnda fakultet.

Departement-
schefen.

Hvad beträffar den nu ifrågasatta biträdande lärarens i Lund uppgift och åliggande samt sättet för hans anställande, sådana de föreslagits af den teologiska fakulteten, synes intet vara att däremot invända. I afseende härå torde erforderliga närmare bestämmelser böra meddelas af Kungl. Maj:t. Aflöningen torde böra bestämmas till det belopp, som af vederbörande myndigheter föreslagits, eller till 3,000 kronor.

Jag hemställer alltså, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att i utgiftsstaten för universitetet i Lund under afdelningen A) Aflöningar m. m. och rubriken Teologiska fakulteten för anställande enligt af Kungl. Maj:t meddelade närmare bestämmelser af en biträdande lärare å fakultetens praktiskt teologiska afdelning uppföra ett anslag af 3,000 kronor samt för sådant ändamål höja det ordinarie anslaget till sagda universitet med nämnda belopp.

Vid universitetet i Lund finnes sedan lång tid tillbaka en *professor i nordiska språk*. Inom det större akademiska konsistoriet därstädes har nu af professorn Axel Kock väckts fråga om inrättande af ännu en dylik professorsbefattning.

Innan jag närmare ingår på den gjorda framställningen, torde jag få lämna några upplysningar om undervisningen i ifrågavarande ämne, hvilka

[18.]
Professur i
nordiska
språk.

[18.] kunna vara af betydelse för bedömandet af det nu väckta förslaget. Där vid följer jag i vissa delar den framställning, som af professor Kock lämnats i hans skrifvelse till det större akademiska konsistoriet i Lund.

Den nyss nämnda nu befintliga professuren i nordiska språk vid universitetet i Lund upprättades genom beslut af 1856—1858 års Riksdag på därom af Kungl. Maj:t gjord framställning, samtidigt som Riksdagen anslog medel till en liknande professur vid universitetet i Uppsala. Behof af förstärkta lärarkrafter i detta ämne synes emellertid snart hafva yppat sig, ty redan till 1871 års Riksdag afläts nådig proposition om beviljande af medel till en adjunkt-befattning i nordiska språk vid hvarterdera universitetet. I sitt anförande till statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden vid anmälan af anslagsbehofven under åttonde hufvudtiteln yttrade då varande departementschefen angående behofvet af förstärkning af lärarkrafterna i ämnet nordiska språk: »Detta läroämne, som under den senaste tiden med ökad lif omfattats vid rikets högskolor och i samma mån som intresset för en själfständig och sant fosterländsk odling stegrats, vunnit allt större betydelse, äger för den medborgerliga bildningen i allmänhet och särskildt för möjligheten att dana dugliga lärare och uppfostrare åt fäderneslandets ungdom så stor vikt, att det synes mig vara högst angeläget att däråt bereda samma utsikt till framgångsrik behandling, som tillgodokommit nästan utan undantag alla öfriga till de filosofiska fakulteterna hörande läroämnen därutinnan, att för dem finnas inrättade både professorsämbeten och adjunktstjänster». Riksdagens beslut utföll i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag. Den nyinrättade adjunkten i Lund blef dock ej af synnerligen lång varaktighet. Af 1877 års Riksdag beslöts på förslag af Kungl. Maj:t en allmän ombildning af den gamla akademiadjunktsinstitutionen och adjunkturernas förändring till extra ordinarie professorer. Alla dittillsvarande adjunkturen blefvo emellertid ej på sådant sätt förändrade, och bland dem, som bestämdes att indragas, var adjunkten i nordiska språk i Lund. Sedan den person, som år 1872 blef förste innehafvare af denna adjunktur, år 1892 utnämnts till ordinarie professor i nordiska språk, upphörde ock adjunkten.

Att densamma blef indragen berodde på det af Riksdagen uppställda villkoret för genomförandet af den nya organisationen, nämligen att densamma skulle hållas inom ramen af de redan utgående anslagen. Motsvarande befattning vid det större universitetet, i Uppsala, ansågs däremot böra ombildas till en extra ordinarie professur i svenska språket.

I sin förutnämnda skrifvelse erinrar professor Kock, att då förslaget till ombildning af adjunkturerna förevar i humanistiska sektionen i Lund den 30 augusti och den 1 september 1876, denna beslöt föreslå, att den s. k. Norbergska professionen samt adjunk-

turerna i nyuropeisk linguistik och nordiska språk skulle ombildas till två professioner, en i romansk filologi och en i germansk med inberäknande af de nordiska språken.

Organisationens genomförande hade emellertid resulterat i att universitetet fick en professur i romanska språk och en professur i germanska språk, af hvilka professurer den, som senast blifvit tillsatt, alltid skulle vara extra ordinarie. Efter ytterligare några år hade professuren i germanska språk klyfts i en professur i tyska och en professur i engelska, hvilka båda från och med år 1909 vore ordinarie.

Genom dessa anordningar hade emellertid ämnet nordiska språk vid Lunds universitet blifvit ganska vanlottadt.

Tydligen hade humanistiska sektionen vid fattandet af sitt beslut den 30 augusti och den 1 september 1876 tänkt sig, att den indragna adjunkten i nordiska språk skulle i någon mån ersättas därigenom, att professuren i germanska språk skulle innefatta äfven de nordiska. Resultatet hade emellertid blifvit ett helt annat, i det att universitetet nu visserligen hade en professur i tyska och en professur i engelska, men ingen af innehafvarna af dessa professurer hade eller kunde anses hafva minsta skyldighet att representera de nordiska språken.

Redan i statsutskottets utlåtande, fortsätter Kock i sin skrifvelse, hade, när fråga var om anslag till adjunkturen i nordiska språk vid universiteten, framhållits »det vidsträckt omfånget af det forskningsfält, som tillhör detta läroämne».

Det behöfde för visso ingen utredning, att detta forskningsfält ofantligt utsträckts i våra dagar. Under de 40 år, som förflutit sedan år 1871, hade nämligen de nordiska språken synnerligen ifrigt och energiskt studerats, och åtskilliga nya (eller nästan nya) och stora områden, fallande inom deras sfär, hade blifvit grundligt undersökta, hvadan litteraturen om dem vuxit högst betydligt.

Genom den af Kungl. Maj:t år 1907 utfärdade stadgan för de filosofiska examina intogs vidare de nordiska språken en mycket mera framskjuten plats i examensväsendet, än fallet varit under den närmast föregående tiden. Som bekant vore nämligen den nyinrättade filosofiska ämbetsexamen, hvilken fordrades för kompetens till platser vid allmänna läroverken, den examen, som aflades af obetingadt de flesta studerande inom den filosofiska fakulteten; men i filosofisk ämbetsexamen inginge »nordiska språk» såsom obligatoriskt ämne i fyra grupper, alltså i flera grupper än något annat obligatoriskt ämne.

Härtill komme framför allt såsom en viktig omständighet, att bland samtliga vetenskaper ingen kunde anses mera i verklig mening nationell än vetenskapen om det egna språket.

När emellertid nu i öfverensstämmelse med namnet på den indragna adjunkten en ny professur för »nordiska språk» föresloges, och icke för det mera speciella ämnet »svenska språket» (som gifvit namn till en professur vid Uppsala universitet), så vore skälen härtill följande.

De nordiska språken vore så ytterst nära besläktade, att man icke med verklig framgång kunde vetenskapligt studera svenska språket utan mycket grundlig kunskap äfven om de öfriga. Detta gällde framför allt, när fråga vore om ett historiskt språkstudium. Det vore därför mycket önskvärdt, att hvar och en, som skulle bekläda en professur tillhörande ämnesgruppen »nordiska språk», dokumenterat sig såväl inom det västnordiska (isländsk-norska) som inom det östnordiska (svensk-danska) språkområdet. Liksom man nu vid Lunds universitet redan hade två professurer t. ex. i historia, zoologi, matematik, botanik, och liksom man såsom nämnt under åren 1872—1892 hade haft två ordinarie lärare i »nordiska språk», vore det mest ändamålsenligt att erhålla

[18.]

två professurer i »nordiska språk» (och ej att för den ena professuren i detta ämne utbryta en mindre del, under det att den redan nu existerande professuren skulle omfatta hela ämnet »nordiska språk»).

I öfverensstämmelse med den benämning »nordiska språk», som i Kungl. Maj:ts stadgar af år 1907 uteslutande användes om ifrågavarande examensämne, fordrades till nästan samtliga betyg i ämnet »nordiska språk» i de filosofiska examina kunskap ej blott i svenska utan äfven i västnordiska språk (isländska).

Om universitetet jämte den nuvarande ordinarie professuren i nordiska språk erhöle en ny ordinarie professur i svenska (icke i nordiska språk), så hade enligt gällande praxis professorn i svenska sannolikt ej skyldighet att uppehålla professuren i nordiska språk (i ämnets hela omfattning) under sådana tider, då sistnämnda professur stode obesatt, utan en docent, alltså en extra ordinarie lärare, skulle därtill förordnas. Men att ordinarie platser på förordnande uppehöles af extra ordinarie, ansåges som bekant med skäl vara en mindre lämplig nödfallsåtgärd. I fall åter universitetet erhöle en ny professur i nordiska språk, funnes vida större garanti för att detta ämne (i hela sin utsträckning) alltid hade en ordinarie representant.

De myndigheter, nämligen den filosofiska fakultetens vid universitetet i Lund humanistiska sektion, det större akademiska konsistoriet därstädes samt kanslern för rikets universitet, som haft att behandla det af professor Kock väckta förslaget, hafva utan inskränkning förordnat detsamma.

Departementschefen.

Betydelsen af en vetenskaplig kännedom om vårt modersmål i dess historiska utveckling och i dess sammanhang med öfriga nordiska språk torde vara uppenbar; den sträcker sig såväl till den allmänna bildningen som till den mera speciella lärarutbildningen. Detta betonades, såsom jag förut omnämnt, redan då Kungl. Maj:t till 1871 års Riksdag framlade proposition om inrättande af adjunkturer i nordiska språk vid de båda universiteten. Dåvarande departementschefen framhöll såsom skäl för bifall till Kungl. Maj:ts förslag ämnets stora vikt utom för den medborgerliga bildningen i allmänhet äfven för danandet af dugliga lärare. Dessa skäl hafva under de 40 år, som sedan dess förflutit, i hög grad vunnit i styrka. Jag ber att i sådant hänseende få erinra om att ämnet modersmålet genom den senaste omorganisationen af de allmänna läroverken fått en väsentligt ökad betydelse för hela det bildningsarbete, vår skolundervisning är afsedd att utföra, och att ämnet i följd däraf äfven erhållit vidsträcktare plats på dessa läroanstalters timplan. Detta förhållande har i sin ordning medfört betydligt större kraf på undervisarna i ämnet och jämväl ökad behof af vetenskapligt väl utbildade modersmålslärare. Härigenom har examensbördan för vederbörande universitetslärare ej oväsentligt ökats. Belysande härför är det faktum, som professor Kock i sin berörda skrifvelse påpekar angående ämnet nordiska språk och dess plats i de stadgade ämnes-

kombinationerna för filosofisk ämbetsexamen. Gifvet är, att de synpunkter, jag nu framhållit, i lika mån gälla äfven för modersmålsundervisningen vid folkskoleseminarierna och därigenom för hela vår folkbildning.

Ett ytterligare skäl för inrättande af en ny professur i nämnda ämne torde ock ligga i den stora omfattning, ämnet numera har. Under de senare åren hafva med detsamma införlifvats åtskilliga nya, viktiga vetenskapsgrenar, hvilket gör det svårt för en enda person att kunna på alla områden fullt följa den snabba vetenskapliga utvecklingen, synnerligast om han samtidigt har att sköta en ofta betungande och omfattande undervisning och examination. Till denna utveckling hafva, som känt, i synnerlig grad bidragit just de framstående forskare på den nordiska språkvetenskapens område, som vårt land sedan lång tid ägt och alltjämt äger.

Af professor Kock — och jämväl af vederbörande myndigheter — har som nämndt är föreslagits, att den nu ifrågasatta professuren skulle benämnas professur i nordiska språk. Jag ansluter mig till detta förslag. Af skäl, som torde framgå af det föregående, skulle jag väl för min del ansett önskvärdt att, om två professurer i nordiska språk komme till stånd vid universitetet i Lund, beträffande den ena af dem särskild vikt lägges vid svenska språket, men detta behöfver ej ovillkorligen komma i betraktande vid namngifningen af professuren, utan kan genom de utvägar, som anvisas af universitetsstatuterna, varda tillgodosedt.

Under hänvisning till hvad jag nu anfört hemställer jag sålunda, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att i staten för universitetet i Lund, afdelningen A) Aflöningar m. m., Filosofiska fakultetens humanistiska sektion, uppföra en ny professur i nordiska språk med enahanda aflöningsförmåner, som tillkomma universitetsprofessorer i allmänhet, och med skyldighet för tjänstens innehafvare att vara underkastad de för dessa förmåners åtnjutande fastställda villkoren och bestämmelserna, afvensom att för ändamålet höja det ordinarie anslaget till Lunds universitet med 7,500 kronor.

Genom den af Kungl. Maj:t den 13 november 1885 fastställda utgiftsstaten för universitetet i Lund bestämdes *arfvodena* å ordinarie stat *till notarierna hos medicinska och filosofiska fakulteterna* till respektive 100 kronor och 300 kronor.

Sedermera har Kungl. Maj:t med ändring af nämnda utgiftsstat med-

[19.]
Höjning af
arfvodena till
notarierna
hos medicinska och
filosofiska
fakulteterna.

[19.] gifvit höjning i de fastställda arfvodena. För notarien hos medicinska fakulteten höjdes arfvodet genom Kungl. Maj:ts beslut den 13 maj 1898, hvarigenom detsamma från och med 1898 års början bestämdes till 200 kronor. Beträffande notarien hos filosofiska fakulteten förordnades redan genom nådigt bref den 14 augusti 1896, att det honom tillkommande arfvodet finge från och med år 1897 utgå med ett till 500 kronor höjdt belopp.

Uti den af Riksdagen år 1907 godkända nya staten för universitetet i Lund uppfördes arfvodena till ifrågavarande notarier med oförändrade belopp, respektive 200 kronor och 500 kronor.

Genom Kungl. Maj:ts proposition n:r 116 till 1907 års Riksdag om vissa anslag med anledning af en förändrad anordning af det medicinska undervisnings- och studieväsendet gjordes framställning bland annat om ett anslag på extra stat för år 1908 af 200 kronor till höjning af arfvodet för notarien hos medicinska fakulteten, hvilken begäran också af Riksdagen bifölls. På extra stat för hvart och ett af åren 1909—1912 har sedermera arfvodesökning med enahanda belopp beviljats åt medicinska fakultetens notarie. Vidare har 1910 års Riksdag på Kungl. Maj:ts framställning å extra stat för år 1911 beviljat ett belopp af 250 kronor till höjning af arfvodet för notarien hos filosofiska fakulteten, och har samma arfvodesökning medgifvits äfven för innevarande år. Sammanlagdt utgå alltså nu till notarien hos medicinska fakulteten 400 kronor (hvaraf 200 kronor på ordinarie och 200 kronor på extra stat) samt till notarien hos filosofiska fakulteten 750 kronor (hvaraf 500 kronor på ordinarie och 250 kronor på extra stat).

I sin underdåniga skrifvelse den 16 oktober 1911 angående riksdagspetita för universitetet i Lund har kanslern för rikets universitet förordat bifall till det större konsistoriets vid nämnda universitet framställningar om anvisande af samma belopp, respektive 200 kronor och 250 kronor, till höjning af ifrågavarande notariers arfvoden jämväl för år 1913.

Departementschefen.

De skäl, som under punkten 13 anförts angående uppförande på *ordinarie* stat af de till notarierna hos medicinska och filosofiska fakulteterna vid universitetet i Uppsala hittills å extra stat utgående arfvodesökningarna, äga tillämpning jämväl för öfverförande å ordinarie stat af nu omförmälda på extra stat anvisade arfvodeshöjningar åt notarierna hos motsvarande fakulteter vid universitetet i Lund. Jag får därför hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att dels höja arfvodet till notarien hos medicinska fakulteten vid universitetet i Lund från 200 kronor till

400 kronor, dels ock höja arfvodet åt notarien hos filosofiska fakulteten vid samma universitet från 500 kronor till 750 kronor samt förty öka det ordinarie anslaget till universitetet med tillhoppa 450 kronor.

År 1898 föreslog Kungl. Maj:t, att *årsanslaget till fysiologiska institutionen* vid universitetet i Lund måtte varda förhöjdt från sitt dåvarande belopp, 2,500 kronor, till 4,000 kronor. Riksdagen höjde dock anslaget blott med 1,000 kronor, under uttalande, att utgifterna för institutionen borde med iakttagande af nödig sparsamhet kunna något nedbringas.

Anslaget utgick alltså sedermera med 3,500 kronor. Men redan år 1908 väcktes ånyo fråga om dess höjande. Från universitetets sida begärde man, att anslaget måtte sättas till 4,500 kronor, men vederbörande departementschef ansåg, att man kunde för anslagets ökning nöja sig med en höjning af universitetets statsanslag med 500 kronor och Riksdagen biföll Kungl. Maj:ts i öfverensstämmelse härmed framställda förslag, hvar efter Kungl. Maj:t i 1910 års stat uppförde fysiologiska institutionens årsanslag med ett belopp af 4,000 kronor. Anslaget är upptaget under utgiftsstatens afdelning B) Till materiell m. m.

[20.]
Höjning af
materiell-
anslaget för
fysiologiska
institutionen.

Nu har ånyo fråga väckts om berörda anslags ökande, i ty att professorn i fysiologi vid universitetet i Lund T. L. Thunberg påkallat dess bestämmande till 4,500 kronor — samma belopp, som universitetsmyndigheterna förut begärt. Till stöd för sitt yrkande härutinnan har Thunberg i en till medicinska fakulteten ingifven skrifvelse anfört bland annat:

Att Thunberg så snart vågat återupptaga frågan om anslagets höjande till det förut ifrågasatta beloppet berodde på två omständigheter. Dels hade det nu utgående anslaget å 4,000 kronor visat sig otillräckligt, dels torde det skäl bortfalla, som förmodade vederbörande departementschef att stanna vid 4,000 kronor i stället för 4,500 kronor. Departementschefens yttrande i denna sak hade varit af följande lydelse:

»En förhöjning af fysiologiska institutionens årsanslag synes mig vara i hög grad önskvärd. På sätt framgår af institutionsföreståndarens, professor Thunbergs, framställning i ämnet har det nuvarande årsanslaget visat sig otillräckligt. Detta är tydligt bland annat däraf, att under de senare åren universitetets reservfond, såsom kanslern närmare upplyst, gång på gång måst anlitas till täckande af brist i anslaget eller för anskaffande af behöfliga instrument. Emellertid synes mig anslaget för närvarande ej böra sättas högre än som beräknats för samma institution vid det andra universitetet eller 4,000 kronor.»

Enligt hvad som meddelats Thunberg komme vederbörande institutionsföreståndare i Uppsala att begära årsanslagets höjande med 1,000 kronor, och i Stockholm torde den nyinrättade operationsafdelningen föranleda ett större anslagskraf.

Beträffande institutionens utgifter ville Thunberg åberopa en tablå, börjande med år 1899. Att detta år valts till utgångspunkt berodde därpå, att institutionen nämnda

[20.] år kommit i åtnjutande af ett årsanslag å 3,500 kronor. Sedan detta år hade institutionens utgifter uppgått till

1899	kr. 3,500: —	1905	kr. 5,205: 46
1900	» 4,141: 41	1906	» 4,502: 09
1901	» 4,200: —	1907	» 4,587: 12
1902	» 3,518: 65	1908	» 5,029: 35
1903	» 3,494: 91	1909	» 3,936: 72
1904	» 3,459: 04	1910	» 4,564: 53

I ofvanstående statistik hade utgifterna för år 1908 upptagits till kronor 5,029: 35. I själfva verket hade de utgjort kronor 6,529: 35, men detta belopp hade minskats med det extra statsanslag å 1,500 kronor, som detta år tilldeladts institutionen för anskaffande af fysikaliska apparater, då med mediko-filosofiska examens borttagande den därtill hörande propedeutiska undervisningen i fysik bortföll.

En blick på tablån visade, att institutionens medelutgifter under de sista 6 åren hållit sig kring 4,500 kronor, eller närmare preciseradt, om man direkt uträknade medeltalet, till kronor 4,637: 54. Och det vore Thunbergs uppfattning, att denna utgiftssumma ej lämpligen kunde låta sig nedbringa, om institutionen skulle kunna tillgodose de kraf, som ur undervisnings- och forskningssynpunkt med rätta kunde ställas på den.

Till betäckande af dessa utgifter disponerade institutionen dels sitt årsanslag, dels från år 1909 laborationsafgifter från de studerande. Då inkomsten af laborationsafgifterna, som utginge med 10 kronor per laborant, ej kunde beräknas till mer än 200—250 kronor per år, borde årsanslaget, för att vara tillräckligt, ej sättas lägre än till 4,500 kronor.

Den af Thunberg gjorda framställningen förordades af fakulteten, och sedan det större akademiska konsistoriet upptagit berörda anslags-äskande bland sina riksdagspetita, har kanslern för rikets universitet i sin förutnämnda skrifvelse den 16 oktober 1911 tillstyrkt anslagets beviljande.

Departementschefen.

På grund af hvad professor Thunberg anfördt torde man böra tillmötesgå den gjorda framställningen. Då antydningar af Thunberg gjorts om väntade yrkanden på förhöjning af motsvarande anslag vid universitetet i Uppsala och karolinska mediko-kirurgiska institutet, tillåter jag mig hänvisa till hvad jag redan anfördt under punkt 12 och till hvad jag i en följande punkt (25) kommer att andraga. Jag hemställer, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att, för beredande af ökning af det i utgiftsstaten för universitetet i Lund, afdelningen B) Till materiell m. m., under rubriken fysiologiska institutionen upptagna anslaget af 4,000 kronor, höja det ordinarie anslaget till nämnda universitet med 500 kronor.

I staten för universitetet i Lund finnes under afdelningen B) Till materiell m. m. uppfördt ett anslag, afsedt att för *seminarier inom humanistiska sektionen* inom filosofiska fakulteten användas till *inköp af böcker och annan undervisningsmateriell samt tillfälliga utgifter*. Anslaget beviljades af 1894 års Riksdag med 2,750 kronor, och har sedan dess intill år 1912 utgått med oförändradt belopp. Från och med sistnämnda år är anslaget uppfördt med 3,250 kronor. Vid dess beviljande fick Kungl. Maj:t rätt att i hufvudsaklig öfverensstämmelse med af Riksdagen angifna grunder bestämma dess fördelning mellan de olika seminarierna. Denna fördelning ägde rum genom nådigt beslut den 10 maj 1895. De i staten uppräknade seminarier, hvilka skulle vara delaktiga i anslaget, nämligen seminarierna i klassiska, nordiska, romanska, germanska och semitiska språk, historia, statskunskap, filosofi samt estetik och litteraturhistoria, fingo sig därvid tilldelade vissa fortfarande utgående belopp, hvilka framgå af det följande.

[21.]
Höjning af
anslaget till
seminarier
inom
humanistiska
sektionen.

Nu har humanistiska sektionen i en till det större akademiska konsistoriet i Lund afåten skrifvelse hemställt om förhöjning af omförmälda anslag, på det att nyssnämnda seminarier måtte kunna få ökade bidrag ur anslaget och tillika en post för gemensam materiell uppföras å anslagets konto. Den begärda förhöjningen utgör 1,350 kronor, och fördelningen af den därigenom uppkommande anslagssumman, 4,100 kronor, på de särskilda seminarierna och på posten för gemensam materiell, såsom sektionen tänkt sig densamma, framgår af en i sektionens skrifvelse intagen tabell, hvilken tillika upptager de belopp, som nu utgå till de särskilda seminarierna och, för jämförelses skull, jämväl de belopp, som äro tilldelade motsvarande seminarier vid universitetet i Uppsala. Nämnda tabell är af följande innehåll:

	Nuvarande belopp i Lund kronor	Yrkadt belopp i Lund kronor	Nuvarande belopp i Uppsala kronor
För seminariet i klassiska språk	500: —	700: —	700: —
» » » nordiska »	375: —	400: —	420: —
» » » romanska »	375: —	400: —	420: —
» » » germanska »	375: —	600: —	620: —
» » » semitiska »	120: —	200: —	335: —
» » » historia	360: —	400: —	425: —
» » » statskunskap	215: —	400: —	215: —
» » » filosofi	215: —	400: —	215: —
» » » estetik och litteraturhistoria	215: —	400: —	215: —
Gemensam materiell	—	200: —	—
Summa kronor	2,750: —	4,100: —	3 565: —

[21.] I fråga om den begärda anslagsökningen har humanistiska sektionen i sin skrifvelse anført:

»Uppsala humanistiska sektionens seminarier i dessa ämnen hafva sitt i jämförelse med vårt nuvarande anslag högre belopp ända sedan år 1906. Att en afsevärd höjning nu är påkallad för våra seminarier, sammanhänger med att dessa institutioner först efter sin lokalfrågas lösning kunnat utvecklas till större effektivitet och nu tagas flitigt i anspråk af den studerande ungdomen för arbete i den gemensamma bibliotekslokalen. I afseende på de yrkade beloppen, jämförda med motsvarande Uppsala-seminariers, som fortfarande icke äga gemensam bibliotekslokal, må här endast i allmänhet påpekas, att seminariebiblioteken såsom arbetsinstrument naturligtvis icke betinga mindre kostnader, om de skola fylla sitt ändamål, därför att studentantalet i Lund är ungefärligen hälften mot antalet studenter i Uppsala. Någon särskild motivering för anslagens höjande synes därför påkallad egentligen i de fall, där ett högre anslag yrkas än det, som utgår för motsvarande institution i Uppsala, äfvensom för det begärda anslaget på 200 kronor till gemensamma materialieutgifter, hvilken sista punkt först må skärskådas.

Lika otillfredsställande som tidigare de yttre förhållandena gestaltade sig för våra seminarier, lika afsevärdt ha de förbättrats, sedan en för dem gemensam arbets- och bibliotekslokal kommit till stånd: hela administrationen kan föras enhetligt genom seminarieföreståndarnas samarbete med seminariebibliotekarier af full kompetens — på sådan kunde icke räknas, då hvart seminarium hade sin bibliotekarie, liksom härvid enhetlighet i administrationen blef en omöjlighet — och i den mån de studerandes arbete berör flera af de representerade vetenskaperna, stödjade de motsvarande seminarernas bibliotek nu hvarandra och kan arbetet ske med mindre tidsutdräkt. Dessa betydande fördelar medföra emellertid också oundgängligen gemensamma utgifter, som icke lämpligen kunna fördelas på de särskilda seminarierna och som seminariernas förste bibliotekarie uppskattar till cirka 100 kronor årligen för katalog- och skrifmateriell (för nominalkatalogen 30, för realkatalogen — papper och kapslar — 20, för accessionskatalogen, liggare o. d. 10, för skrifmateriell 25 och för blanketter 15 kronor, allt ungefärligt) och till likaså 100 kronor årligen för bibliografiska uppslagsböcker, konversationslexika äfvensom annan för seminariebiblioteken eller deras gemensamma lokal nödig utrustning (såsom bokstöd, bokskyltar, bokkapslar, nycklar, komplettering och reparation af iuredningen m. m.). För de under åren 1910—1912 förekommande utgifterna af sådant slag har af arfvodesmedlen på en gång anvisats ett belopp af 600 kronor; motsvarande belopp eller 200 kronor årligen torde ock i allmänhet vara tillräckligt, under förutsättning att hvad som af ett dylikt anslag det ena året kunde besparas, reserverades för samma ändamål följande år, i likhet med hvad fallet är med anslagen till de särskilda seminarierna. Genom att med vederbörande seminarieföreståndares goda minne stryka de belopp, hvarmed vissa af de begärda anslagen, om de höjdes till samma summa som i Uppsala, skulle öfverskjuta jämna hundratal, och då föreståndaren för seminariet i semitiska språk funnit härvarande förhållanden tills vidare påkalla icke ens två tredjedelar af motsvarande anslag i Uppsala, understiger emellertid den begärda summan för denna nya post med 20 kronor beloppet af hvad som sålunda strukits.

Hvad beträffar seminariet i statskunskap erinra vi om att detta här i Lund äfven måste tillgodose statistiken, som i Uppsala erhållit både egen professur och eget seminarium. Under sådana omständigheter synes den föreslagna summan icke för hög,

åtminstone så länge de nuvarande förhållandena bestå härstädes och intill dess statistiken utskiftas från statskunskapen.

Hvad angår seminariet i filosofi bör påpekas, att detta arbetar på två afdelningar, en för teoretisk och en för praktisk filosofi, som ju också vid universitetet hafva hvar sin professur och som med hänsyn till den samtida vetenskapliga produktionen och till sin långa historia icke i omfattning stå tillbaka för någon annan vetenskap. Då härtill kommer, att filosofien i åtskilliga af sina delvetenskaper måste idka samarbete äfven med vetenskaper, som falla utanför sektionens område, och seminariet ej alldeles kan umbära hithörande vetenskaplig litteratur, borde icke heller här den föreslagna summan kunna anses för hög.

I fråga om seminariet för estetik och litteraturhistoria har erfarenheten redan länge klart ådagalagt det redan från början väl knappt tillmätta anslagets otillräcklighet, då hvad som vid årssluten funnits kvar af anslaget mången gång icke räckt till att betala de sista bokräkningarna och då arbetet endast med svårighet samt genom lån från enskilda bibliotek kunnat hållas uppe. Att så skall vara förhållandet är mindre underligt, då seminariebiblioteket har att tillgodose både estetik med poetik och litteraturhistoria. För de mycket besökta öfningarna, som rört sig både på estetikens och de olika europeiska litteraturernas områden, måste en betydande speciallitteratur tillhandahållas, handböcker i ämnets olika grenar samt upplagor af de viktigaste vittra författare, särskildt svenska, anskaffas. Kanske bör ock påpekas, att öfningarna de senaste åren hållits på två linjer, den ena t. ex. i jämförande litteraturvetenskap, den andra i folkdiktning. Otvifvelaktigt är icke heller här den begärda summan för hög.»

I en särskild till det större konsistoriet ställd skrifvelse har humanistiska sektionen begärt beredande af ett anslag å 500 kronor för ett till sektionen hörande seminarium, som hittills icke kommit i åtnjutande af bestämdt bidrag för sitt upprätthållande. Detta seminarium afser *konsthistoria*, och sektionens framställning i ämnet är grundad på en skrifvelse till densamma från professorn i estetik, litteratur- och konsthistoria vid universitetet i Lund E. Wrangel samt docenten, läraren i konsthistoria darsammastädes A. Hahr. Skrifvelsen innehåller hufvudsakligen följande:

Det konsthistoriska material, som nu vore samladt för seminariets arbeten, hade till stor del hopbragts genom extra anslag samt genom en del af det anslag, som årligen utginge till konstsamlingarna. De förra anslagen — från reservfonder m. m. — kunde emellertid ej i längden erhållas för att tillgodose ett ordinarie behof, och hvad konstsamlingarnas årsanslag beträffade, vore det så knappt tilltaget, att det numera endast med svårighet räckte till för konstföremålens vård och samlingarnas öppenhållande för allmänheten. Inköp af nya konstföremål vore så godt som uteslutet, och äfven för reproduktioner hade under de senare åren mestadels extra utvägar fått sökas; genom gåfvor och välvilligt tillmötesgående af de konstnärer, som utställde i museet, hade i allt fall samlingarna på senare år tillväxt. Lokalerna hade också utvidgats.

Sedan konsthistoria numera blifvit ett själfständigt läroämne vid universitetet — detta skedde år 1907 — hade behofvet af ökad bildmaterial samt rikare tillgång på litteratur — dels handböcker, dels specialarbeten för seminarieöfningar — blifvit synnerligen kännbart. För seminariet i klassisk fornkunskap och antikens historia vid

[21.]

Lunds universitet hade 1911 års Riksdag beviljat ett anslag af 500 kronor årligen. Ett minst lika stort anslag syntes vara behöfligt för seminariet i det synnerligen omfattande ämnet konsthistoria med konstteori, hvilket under de senare åren oerhördt vuxit i omfång och betydelse och för hvilket det jämförelsevis dyra bildmaterialet vore af större vikt, än sådant material väl kunde vara för någon annan af sektionens discipliner.

Det större konsistoriet har vid anmälan af dessa anslagskraf hos kanslern för rikets universitet hemställt om utverkande af de begärda beloppen och har därvid beträffande anslaget till seminariet i konsthistoria uttalat, att genom dess beviljande ett känt behof skulle fyllas.

Kanslern å sin sida har i sin underdåniga skrifvelse den 16 oktober 1911 angående Lunds universitets riksdagspetita tillstyrkt framställning till Riksdagen om beviljande af de påyrkade anslagsbeloppen.

Departement-
schefen.

Såsom jag redan anført, har ifrågavarande materiellanslag intill år 1912 utgjort 2,750 kronor. Sedan Riksdagen år 1911 beviljat medel för anslagets ökande med hänsyn till seminariet i klassisk fornkunskap och antikens historia, har Kungl. Maj:t den 22 juni 1911 fastställt anslagets belopp till 3,250 kronor och föreskrifvit, att därur skola utgå 500 kronor till nyssnämnda seminarium.

Vidkommande den nu begärda förhöjningen af anslaget finner jag goda skäl härför föreligga. Jag gillar äfven förslaget att bereda konsthistoriska seminariet medel till inköp af böcker m. m. Det härför erforderliga beloppet bör lämpligen sammanslås med seminarieanslaget i öfrigt för dylikt ändamål. Hvad angår de af sektionen för de olika seminarierna beräknade beloppen samt den för gemensam materiell ifrågasatta särskilda andelen af anslaget, har jag dock några erinringar att göra, hvilka synas kunna föranleda någon nedsättning af slutsumman.

Att ett visst belopp afses för gemensam materiell finner jag med hänsyn till hvad sektionen anført vara i sin ordning, och jag har ej något att invända mot det härför upptagna beloppet, helst detta enligt min mening bör tillgodose jämväl det konsthistoriska seminariet och det år 1911 beslutade seminariet för klassisk fornkunskap och antikens historia. Ej heller har jag någon anmärkning att göra mot de beräknade beloppen för seminarierna i klassiska, nordiska, romanska, germanska och semitiska språk samt i historia och statskunskap. Hvad det sist nämnda beloppet beträffar skall det, såsom sektionen erinrat, tillgodose jämväl statistiken. Då seminariet för statskunskap i Uppsala har ett anslag af 215 kronor och samma belopp af mig under punkt 11 i det föregående ifrågasatts för statistiska

seminariet därstädes, synes mig det nu för seminariet i statskunskap i Lund [21.] afsedda beloppet, 400 kronor, ej vara för högt beräknadt.

Beloppen för seminarierna i filosofi samt i estetik och litteraturhistoria hafva begärts höjda från 215 kronor till 400 kronor hvarterdera. För en så afsevärd ökning har jag ej funnit fullt tillräckliga skäl förebragta; filosofiska seminariet i Uppsala omfattar ju äfven både teoretisk och praktisk filosofi under särskilda ledare för hvarterdera ämnet, och seminariet för estetik och litteraturhistoria därstädes har gifvetvis också ett betydande behof af litteratur. Om man i stället beräknar tillhopa 450 kronor, komma de båda seminarierna i allt fall, särskildt om man tager hänsyn till förefintligheten af ett anslag för gemensam materiell, i något bättre ställning än motsvarande seminarier i Uppsala: de skulle få 225 kronor hvarterdera. Det torde dessutom kunna förmodas, att den nu genomförda gemenskapen för seminarierna bör kunna på ett och annat håll i någon mån minska seminariernas särskilda behof af bokinköp.

För det konsthistoriska seminariet i Uppsala har jag under punkt 11 beräknat ett anslag af 425 kronor. För motsvarande seminarium i Lund vill jag jämväl ifrågasätta ett belopp af 425 kronor.

De särskilda seminarierna skulle alltså få följande belopp sig tilldelade:

seminariet i klassiska språk	kronor	700: —
» » nordiska »	»	400: —
» » romanska »	»	400: —
» » germanska »	»	600: —
» » semitiska »	»	200: —
» » historia	»	400: —
» » statskunskap	»	400: —
» » filosofi	»	225: —
» » estetik och litteraturhistoria	»	225: —
» » konsthistoria	»	425: —
» » klassisk fornkunskap och antikens historia	»	500: —
tillkommer gemensam materiell	»	200: —

Summa kronor 4,675: —

Att besparingar, som ett år uppstå på det för gemensam materiell afsedda anslaget å 200 kronor, böra kunna till ett annat år för samma ändamål reserveras torde få anses medgifvet genom den nu gällande bestämmelsen i punkt 13 a)*) af särskilda föreskrifter, hörande till staten för Lunds universitet, nämligen att, därest å anslag till materiell för de enskilda institutionerna under något år uppstå besparingar, dessa må behållas för samma ändamål under ett kommande år.

*) Enligt statskontorets liggare 14 a.

Det belopp, som skulle erfordras att från nuvarande summa af 3,250 kronor till nyssnämnda belopp af 4,675 kronor höja ifrågavarande anslagspost i staten, utgör 1,425 kronor. Under återopande af hvad jag ofvan anført hemställer jag därför, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att, för beredande af medel till inköp af böcker och annan undervisningsmateriell samt tillfälliga utgifter för seminarier inom humanistiska sektionen af filosofiska fakulteten vid universitetet i Lund, i hufvudsaklig öfverensstämmelse med af mig nu framställda förslag höja det ordinarie anslaget till nämnda universitet med 1,425 kronor.

[22.]

Ökning af
materiell-
anslaget till
fysiska
institutionen.

Bland de anslagsäskanden, som under år 1911 från universitetet i Lund inkommit till kanslern för rikets universitet och som af honom i underdånig skrifvelse den 16 oktober 1911 förordats till nådigt beaktande, befinner sig äfven en begäran om ökning med 1,000 kronor af det i utgiftsstaten för Lunds universitet under afdelningen B) Till materiell m. m. uppförda anslaget å 4,000 kronor till *fysiska institutionen*. Denna af det större akademiska konsistoriet gjorda begäran grundar sig på en af professorn i fysik J. R. Rydberg härom framställd och af den matematisk-naturvetenskapliga sektionen af filosofiska fakulteten förordad anhållan. Till närmare motivering af denna anhållan har Rydberg i en till konsistoriet aflåten skrifvelse anført:

»1. *Fysiska institutionens instrumentsamling behöfver till väsentliga delar förnyas.*

Samlingen grundades 1840, då ämnet erhållit egen professur, och förökades väsentligen under de första åren af 1860-talet. Nästan alla då inköpta apparater äro genom bruket vid föreläsningarna och ännu mera genom den trägna användningen under de på 1880-talet införda laborationsöfningarna i hög grad förslitna och därtill föråldrade och förtjänade till stor del att öfverföras till en historisk del af samlingarna. Vid senare inköp har hufvudvikten lagts på samlingens kompletterande genom inköp af nya instrument, som förut däri saknats. Särskildt har anskaffandet af apparater tillhörande den under de båda senaste årtiondena så ofantligt utvidgade elektricitetslärans område tagit största delen af tillgängliga medel i anspråk. Därtill användes också det mesta af de båda extra anslag, hvartdera å 10,000 kronor, som utgingo till institutionen i slutet af 1880-talet och under åren 1904—1907.

2. *Instrumentsamlingen behöfver kompletteras.*

Vetenskapens oafbrutna framsteg tvingar hvarje institution, som ej vill stanna efter sin tid, att komplettera sina samlingar med nya eller väsentligt förbättrade apparater och ofta, då nya vetenskapsgrenar uppstå, med hela nya instrumentarier.

Men dessutom behöfde härvarande samlingar kompletteras på områden, som redan nått den utveckling, att de nödvändigt måste vara företrädda vid en tidsenlig institution. Det skulle sålunda här t. ex. fordras fullständig ny uppsättning för undersök-

ningar öfver radioaktiviteten och för arbeten vid höga tryck eller vid låga temperaturer, registreringsapparater o. s. v. Men äfven på andra områden finnas luckor, som icke med nu tillgängliga medel kunna fyllas.

[22.]

3. *Det ständigt växande antalet deltagare i laborationsöfningarna erfordrar ökning i antalet af alla vid öfningarna använda instrument.*

Så länge icke några laborationsöfningar förekommo, och ännu då antalet laboranter var jämförelsevis ringa, kunde ett exemplar af hvarje apparat räcka till för undervisningen. Men sedan antalet laboranter vuxit från ett medeltal af 12 på 1890-talet, så att det uppgått till

1908 v. t.....	38	1910 v. t.....	40
h. t.....	38	h. t.....	32
1909 v. t.....	35	1911 v. t.....	54
h. t.....	21	h. t.....	42 (till d. 7/10)

och alltså åtminstone tredubblats och fortfarande visar tendens att stiga, är det tydligt, att alla laborationsutensilier, afläsnings- och mätningssapparater måste anskaffas i större antal, om icke arbetet skall i hög grad försenas. Visserligen ökas institutionens inkomst af laborationsafgifter med laborantantalet, men det synes på sin höjd kunna sättas i fråga, att dessa afgifter skola betäcka kostnaderna för förbrukningsmateriell, och vore alldeles emot de svenska universitetens grundsats om fri undervisning, i fall de skulle sättas så höga, att de medgäfvé inköp af instrument. För öfrigt äro, som väl bekant, de fysiska instrumenten så kostsamma, att en möjlig ökning af laborationsafgifterna skulle föga förslå till nyinköp. Afgiften för termin utgör för närvarande 15 kronor.

4. *Det nuvarande årsanslaget af 4,000 kronor är för de i 1)–3) angifna ändamålen otillräckligt.*

De relativt konstanta utgiftsposterna visa under de tre senaste åren 1908–1910 följande medelvärden:

koks, ved och aflöning till eldaren.....	kronor 1,056: —
gas med tillhörande materiell.....	» 435: —
elektrisk ström och elektrisk materiell.....	» 500: —
vatten	» 33: —
bidrag till städning samt tvätt.....	» 85: —
institutionsplanterings underhåll	» 280: —
diverse stående utgifter	» 60: —

tillsammans kronor 2,449: —

• Härtill komma utgifterna för:

förbrukningsmateriell, i medeltal	kronor 612: —
verktyg och laborationsutensilier	» 165: —
möbler	» 50: —
böcker	» 160: —

jämte den föregående summan

kronor 3,436: —

så att ett öferskott erhålles å.....

» 564: —

å anslaget

kronor 4,000: —

Då samtidigt medeltalet af laborationsafgifter för år uppgått till 885 kronor,

[22.] skulle man alltså komma till en för inköp af nya instrument och för reparationer disponibel summa af 1,449 kronor årligen.

Denna summa, som i och för sig måste anses otillräcklig att hålla en fysisk instrumentsamling i tidsenligt skick, reducerades emellertid redan i föl genom den ökade materiellförbrukningen, som till en del berott på de vid öfningarna införda tekniska försöken, till 854 kronor, hvaraf till reparationer åtgingo 248 kronor. Hela det för instrumentinköp tillgängliga beloppet uppgick alltså till 606 kronor, en summa, som väl skulle kunna förslå till inköp af ett medelstort instrument årligen, men ingalunda till att vidmakthålla eller föröka instrumentsamlingen.

Det kunde tyckas, att en ökning af 1,000 kronor till årsanslaget ej skulle vara tillräcklig för de här framställda behofvens fyllande. Men då vid institutionen andra lika trängande behof föreligga i fråga om ökad utrymme för öfningar och vetenskapligt arbete samt för aflöning af biträden vid laborationsöfningarna, har jag sökt afväga de begärda posterna mot hvarandra så, att det skulle kunna finnas förhoppning om att utan alltför stora kostnader få dem alla tillgodosedda, enär de på det närmaste sammanhånga och hvar för sig äro för institutionsarbetet lika nödvändiga.

5. *En jämförelse med årsanslagen till andra fysiska institutioner visar, att den här begärda ökningen från 4,000 till 5,000 kronor ej är öfverdrifven.*

Vid Uppsala universitet är motsvarande anslag 7,500 kronor per år, alltså nära dubbelt så stort som i Lund för närvarande. Att Uppsala med sitt större antal laboranter (omkring dubbelt så många som i Lund) och med sin stora nybyggda institution kräver ett större anslag är obestriddigt. Då emellertid en stor del af utgifterna icke växa proportionellt mot antalet studerande, är det tydligt, att det ifrågavarande anslaget för närvarande är relativt mindre i Lund än i Uppsala. Äfven efter höjningen skulle det blott nå till två tredjedelar af Uppsalaanslaget.

Jämföras anslagen till de svenska universitetens fysiska institutioner med tillgängliga uppgifter från främmande universitet, finner man, att i de länder, där arbetet inom fysiken för närvarande bedrivs mest intensivt, i Tyskland och i Holland, de fysiska institutionernas årliga inkomster äro så stora, att de skulle motsvara omkring 10,000 kronor för ett universitet af Lunds studentantal (1,070). Man har t. ex. för:

	Antal studenter	Anslag till fys. inst. kronor
Königsberg	1,497	13,730
Würzburg	1,496	11,740
Kiel	1,433	14,440
Erlangen	1,180	10,490
Amsterdam	1,107	18,000
Utrecht	1,064	8,250
Greifswald	981	10,000
Rostock	770	7,690
Groningen	485	6,750

allt enligt uppgifter i 'Minerva' för 1910—1911.»

Departement-
schefen.

Jag finner ingen erinran att göra mot den ifrågasatta anslagsökningen. Beträffande den af Rydberg gjorda jämförelsen med fysiska institutionens

i Uppsala ekonomi vill jag tillägga, att denna institution, förutom det af Rydberg uppgifna anslaget, för närvarande åtnjuter dels andel i räntan å det belopp, hvarmed den s. k. Mälby frälseränta inlösts, hvilken andel utgör 26 kronor 25 öre, dels ock ränta å institutionens besparingsfond med ett belopp af 63 kronor 75 öre.

Under återopande af hvad i ärendet anförts tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att, för beredande af ökning af det i utgiftsstaten för universitetet i Lund, afdelningen B) Till materiell m. m., under rubriken Fysiska institutionen upptagna anslaget af 4,000 kronor, höja det ordinarie anslaget till nämnda universitet med 1,000 kronor.

Under hänvisning till hvad jag förut under punkt 15 yttrat angående *lönereglering för amanuenser* med flera liknande befattningshafvare vid universiteten och karolinska mediko-kirurgiska institutet, hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

[23.]

Lönereglering för amanuenser m. fl.

att i afbidan på nådig proposition angående lönereglering för amanuenser med flera liknande befattningshafvare vid universitetet i Lund för genomförande af sagda lönereglering beräkna en ökning af den ordinarie staten för nämnda universitet med 32,000 kronor.

Vid bifall till hvad under punkterna 16—23 föreslagits kommer det ordinarie anslaget till universitetet i Lund, nu 667,791 kronor, att ökas med sammanlagdt 53,375 kronor eller till 721,166 kronor.

Karolinska mediko-kirurgiska institutet.

Karolinska mediko-kirurgiska institutets lärarkollegium har i en af kanslern för rikets universitet i hans skrifvelse angående institutets riksdagspetita den 16 oktober 1911 förordad framställning hemställt om utverkande af en höjning till 3,000 kronor af *materiellanslaget till histologiska institutionen* vid omförmälda undervisningsanstalt.

[24.]

Höjning af anslaget till materiell för histologiska institutionen.

Berörda framställning grundar sig på ett af professorn i histologi vid karolinska institutet E. Holmgren väckt förslag i ämnet, till stöd för hvilket förslag Holmgren anført bland annat:

[24.]

Med 1880 års ingång hade den histologiska institutionen vid karolinska institutet erhållit 1,000 kronors årligt anslag till undervisningsmaterieell m. m. Tio år senare hade anslaget ökat till 2,000 kronor, och det hade från den tiden förblifvit oförändradt.

Numera vore emellertid en årlig summa af 2,000 kronor alldeles otillräcklig för institutionens fortsatta underhåll och utveckling. Detta kunde förstås redan om man toge hänsyn till penningvärdets fall under de sista decennierna — ett förhållande som äfven framhållits såsom ett af de mera tungt vägande skälen för den nyligen genomförda löneregleringen vid universiteten och karolinska institutet. Det viktigaste skälet för en ökning af histologiska institutionens årsanslag vore emellertid, att denna institution och den iuom densamma utvecklade verksamheten i flera hänseenden vore mycket olika nu i jämförelse med förhållandena på 1880- och 1890-talen. Sedan år 1910 vore institutionens lokaler till antal och omfång väsentligen ökade, ja nära nog fördubblade, hvilket gifvetvis måste kräfvat åtminstone något hundratal kronor mer än tillföre för renhållning af lokalerna samt för vård och underhåll af möbler och öfriga inventarier, såsom instrument, glasvaror, lampor o. s. v. Det fortsatta uppläggandet och kompletterandet af samlingar af undervisningspreparat kräfvade äfven en ökad årlig utgift af flera hundra kronor. Härtill komme, att tack vare en donation från enskild person den histologiska institutionen år 1910 blifvit ägare till en dyrbar mikrofotografiapparat, hvarigenom på denna institution kunnat införas en för modern undervisning och specialforskning på histologiens område numera nödvändig mikrofotografering. De oundgängliga utensilier — fotografiplåtar, allehanda reagens, kopieringspapper, elektriskt ljus m. m. — som ett dylikt fotograferingsarbete kräfvade, medförde en ökad utgift af flera hundra kronor.

De nu nämnda stegrade utgifterna vore så pass dryga, att äfven med den största omtanke och urskillning det årliga anslaget af 2,000 kronor numera blifvit otillräckligt för att möjliggöra en tillfredsställande verksamhet i berörda riktningar. Årsanslaget borde därför höjas med 1,000 kronor eller till 3,000 kronor.

Departement-
schefen.

Jag kan ej underkänna befogenheten af den begärda anslagsökningen, utan synes mig denna genom hvad i ämnet anförts väl motiverad.

För jämförelses skull torde jag böra nämna, att den anatomiska institutionen i *Uppsala*, omfattande äfven histologien, åtnjuter för materieell — förutom 13 famnar ved, uppskattade till 195 kronor — kontant 6,000 kronor, att den anatomiskt-histologiska institutionen i *Lund* har ett materieellanslag af 6,050 kronor samt att för den anatomiska institutionen vid *karolinska institutet* utgår i materiellanslag ett belopp af 3,500 kronor, hvarjämte densamma, liksom den histologiska och öfriga institutioner därstädes, är delaktig i det allmänna materiellanslaget, hvilket bestrider kostnader för uppvärmning och belysning m. m. — Vid denna jämförelse bör man bemärka, att, i motsats till hvad vid universiteten äger rum, de anatomiska och histologiska institutionerna äro vid karolinska institutet fullständigt skilda. !

Under åberopande af hvad jag anført tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att höja det till materiell för histologiska institutionen vid karolinska mediko-kirurgiska institutet på ordinarie stat uppförda anslaget från dess nuvarande belopp, 2,000 kronor, till 3,000 kronor, eller med 1,000 kronor.

I det föregående har jag under punkterna 12 och 20 hemställt om utverkande af höjning af materiellanslagen för fysiologiska institutionerna vid universiteten i Uppsala och Lund, och jag har därvid antydtt, att en framställning i dylikt syfte föreläge beträffande det för karolinska mediko-kirurgiska institutet uppförda motsvarande anslag, upptaget såsom anslag »till fysiologiska anstaltens underhåll och drift». Denna framställning är gjord af därvarande fysiologiska institutions föreståndare professorn J. E. Johansson, som till stöd för begärd anslagsförhöjning anför:

[25.]
Ökning
af fysio-
logiska in-
stitutionens
årsanslag.
m. m.

Den fysiologiska institutionens årsanslag uppginge för närvarande till 3,000 kronor. Efter den betydande utvidgning, institutionen erhållit genom den senaste tillbyggnaden, hade detta anslag visat sig otillräckligt för upprätthållande af verksamheten å laboratoriet. Det vore i främsta rummet den tillkomna djur- och operationsafdelningen, som medfört en ökning af utgifterna. Denna afdelning hade i hög grad anlitats af yngre läkare, isynnerhet kirurger, som velat pröfva och utarbeta nya operationsmetoder samt utföra experimentellt medicinska undersökningar. Man torde med allt skäl kunna påstå, att denna afdelning visat sig motsvara ett bestämdt behof för den medicinska forskningen vid karolinska institutet.

För tillsyn och vård af djuren i denna afdelning hade det befunnits nödvändigt att anlita extra biträde, och därjämte hade anskaffandet och underhållet af djuren medfört afsevärda utgifter, trots alla åtgärder, som vidtagits för att ordna driften på ett praktiskt och sparsamt sätt. Utan anslag från institutets fonder och pekuniära uppoffringar af de arbetande vetenskapsmännen själfva skulle det ej hafva varit möjligt att underhålla verksamheten å den nyinrättade afdelningen.

I sammanhang med utvidgningen af institutionens öfriga afdelningar hade kostnaderna för städning och underhåll i afsevärd mån ökats. Vaktmästaren måste i allt högre grad tagas i anspråk såsom biträde vid experiment samt vid demonstrationer för de studerande, och för städningen måste således extra biträden alltmer anlitas. De näringsfysiologiska undersökningarna, i hvilkas metodik äfven de studerande erhöile praktisk undervisning, medförde en afsevärd förbrukning af reagens. För att göra undersökningen så effektiv som möjligt måste särskildt för demonstrationsändamål konstruerade apparater ytterligare anskaffas. En stor del af dessa förfärdigades visserligen å institutionens egen verkstad men kräfde i alla händelser direkta utgifter. Professor Johansson, som ansåg, att erfarenheten under det gångna året gifvit vid handen, att en anslagsökning af tillhopa 2,000 kronor vore oundgänglig, hemställde, att lärarkollegiet måtte göra framställning dels om ett årligt anslag å 1,500 kronor till underhåll af operations- och djurafdelningen, dels om ökning af det nuvarande anslaget till fysiologiska institutionen med 500 kronor.

Institutets lärarkollegium, som fann behöfligheten af de begärda an-

- [25.] slagsbeloppen framgå af hvad Johansson yttrat, ansåg sig äfven böra förorda, att då operations- och djurafdelningen, om den också närmast ägde betydelse för den fysiologiska institutionen, likväl icke utgjorde någon del af densamma, de för afdelingens verksamhet erforderliga medlen måtte, på sätt Johansson föreslagit, upptagas som särskildt anslag, och hemställde alltså om åtgärd i syfte att nådig proposition i enlighet med Johanssons förslag måtte varda förelagd 1912 års Riksdag.

Kanslern för rikets universitet, som funnit lärarkollegiets hemställan välgrundad och behovet af ifrågavarande anslag vara genom den af institutionsföreståndaren förebragta utredningen till fullo ådagalagdt, har i sin underdåniga skrifvelse den 16 oktober 1911 tillstyrkt bifall till framställningen i fråga.

Departementschefen.

Hvad först angår den begärda ökningen med 500 kronor af ifrågavarande anslag »till fysiologiska anstaltens underhåll och drift» — en anslagstitel, som lämpligen torde kunna utbytas mot anslag »till materiell för den fysiologiska institutionen» — synes mig denna ökning vara behöflig. Jag har vid personligt besök å institutionen öfvertygat mig om, hvilken betydande utvidgning fysiologiska institutionen vunnit genom den till- och påbyggnad, som karolinska institutets utmed Eiraplanen belägna byggnad, däri fysiologiska institutionen är inrymd, undergått. Då detta byggnadsarbete i början af år 1910 blef färdigt, blefvo institutionens lokaler — fränsedt de i vindsvåningen belägna djur- och operationsafdelningarna — till antalet nästan fördubblade. Utom tamburutrymmen m. m. utgöras de nu af 15 delvis rätt stora rum, belägna i våningen en trappa upp samt i bottenvåningen och källarvåningen, medan de förut voro 8. Denna utvidgning jämte den omständigheten att vaktmästarens hjälp synes allt mer behöfva tagas i anspråk vid undervisningen förklarar tillräckligt, att extra biträde för städningen måste anlitas. Hvad den af Johansson omförmälda nyanskaffningen af apparater angår har jag inhämtat, att denna ej utgör ett tillfälligt, utan ett framgent kvarstående behof, detta med hänsyn till de talrika olika områden, inom hvilka experiment och undersökningar försiggå, och de skilda syften, som med dem afses.

Till utredning om behöfligheten af det för djur- och operationsafdelningen — hvilken, inberäknadt de 7 djurstallarna, innehåller mer än ett tjugutal rum — begärda anslaget har jag från Johansson erhållit en så lydande handling:

Öfversikt öfver utgifterna för djurafdelningen under tiden jan.—okt. 1911. [25.]

Månad	Djurens skötsel, ren- hållning m. m. Kronor	Stockholms foder- och spannmålshandel. Kronor	A. B. Stille-Werner: instrument, förbandsartiklar. Kronor
Januari.....	77: 97	24: 30	36: 35
Februari	66: 71	37: 76	28: 75
Mars	80: 28	25: 70	45: 90
April.....	79: 66	46: 40	10: 90
Maj	71: 70	51: 15	14: 90
Juni	80: 39	30: 80	11: —
Juli	79: 96	28: 90	41: 85
Augusti	80: 01	31: 60	3: 70
September.....	99: 20	41: 50	12: —
Oktober	69: 65	—	—
Summa	785: 53	318: 11	205: 35
Per månad.....	78: 55	35: 34	22: 82
		136: 71	
Per år.....		1,640: 52	

Denna öfversikt afser såsom synes tiden januari—oktober 1911. Enligt hvad Johansson upplyst måste det resultat, som densamma gifvit och som öfverensstämmer med erfarenheten från år 1910, betraktas såsom normerande för djur- och operationsafdelningens ordinarie behof.

Ifrågavarande afdelnings upprättande ingick uttryckligen i den för 1907 års Riksdag framlagda om- och tillbyggnadsplanen. Afdelningens stora betydelse för den medicinska forskningen och utbildningen är af Johansson framhållen, och det belopp, han begärt för upprätthållande af denna under honom såsom föreståndare ställda afdelning, synes, med hänsyn till hvad som upplysts rörande de hittillsvarande kostnaderna, ej vara för högt tilltaget. Beloppet torde såsom på anförda skäl påyrkats böra uppföras såsom ett särskildt anslag å karolinska institutets stat.

Aberopande hvad i ämnet förekommit tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att

dels under förändrad benämning: »till materiell för den fysiologiska institutionen» öka det nu å karolinska mediko-kirurgiska institutets stat uppförda anslaget till fysiologiska anstaltens underhåll och drift från dess nuvarande belopp, 3,000 kronor, till 3,500 kronor eller med 500 kronor,

dels ock för underhåll af den med nämnda institution förbundna djur- och operationsafdelningen å karolinska institutets stat uppföra ett anslag af 1,500 kronor.

[26.]

Kvinnligt
tekniskt bi-
tråde vid
det kliniska
laboratoriet
å serafimer-
lasarettet.

Med anledning af framställning från Riksdagen infordrades från åtskilliga ämbetsverk och myndigheter utlåtanden i den genom nämnda framställning väckta frågan, huruvida och i hvilken mån personer, som vore hos dessa på ett stadigvarande sätt sysselsatta med skrifgöromål och dylika sysslor, skulle kunna erhålla någon fastare anställning.

Bland andra afgaf äfven karolinska mediko-kirurgiska institutets lärarkollegium yttrande i ämnet, hvilket yttrande af kanslern för rikets universitet med eget utlåtande öfverlämnades till Kungl. Maj:t. I detta yttrande hemställde kollegiet, att å institutets ordinarie stat måtte uppföras anslag till aflöning åt dels ett biträde åt rektor, sekreteraren och kamreraren, dels ett biträde vid biblioteket, dels ock ett *tekniskt biträde vid det kliniska laboriet å serafimerlasarettet*. Dessa under år 1910 gjorda framställningar hafva äfven ingått bland institutets år 1911 framlagda riksdagspetita.

För de två först nämnda biträdena har jag ansett aflöning ej böra uppföras å ordinarie stat, men kommer att vid anmälan af de extra anslagsbehofven under riksstatens åttonde hufvudtitel återupptaga frågan om beredande af anslag för dylika biträdens aflönande. Nu skall jag sysselsätta mig med frågan om anslag till aflöning åt omförmälda tekniska biträde.

Beträffande detta biträde har åberopats ett af professor S. E. Henschen afgifvet yttrande af följande innehåll:

A de kliniska laboratorier, som upprättats i samband med de medicinska klinikererna såväl här i landet som i utlandet, bedrefves ett arbete, som hade ett dubbelt ändamål, nämligen dels att direkt tjäna den kliniska undervisningen och den i samband därmed stående vetenskapliga undersökningen af de å kliniken demonstrerade sjukdomsfallen, dels att befördra den högre vetenskapliga forskningen och lösningen af kliniskt-anatomiska frågor.

För dessa ändamål gjordes dels af underläkare och klinikanter direkta kliniska undersökningar, kemiska och fysikaliska, dels ock patologiskt-anatomiska undersökningar å de delar, som tillvaratagits vid obduktionerna af de å kliniken affidna. Dessa senare å laboratoriet utförda undersökningar hade legat till grund för de demonstrationer rörande sjuka »post mortem», som skedde under och i sammanhang med de kliniska föreläsningarna, och de utgjorde en viktig del af denna undervisning, enär först därigenom under lifvet ställda diagnoser kunde konstateras eller korrigeras.

Såväl för detta ändamål som för den högre vetenskapliga kliniskt-anatomiska forskningen vore det oundgängligen nödvändigt, att å laboratoriet vore anställdt ett tekniskt biträde, som dels tillvaratoge, dels preparerade alla dessa vid obduktionerna tillvaratagna delar. Ett dylikt biträde, en preparator eller preparatris, kunde först efter ett par år nå den erforderliga erfarenheten och skickligheten att enligt olika metoder härda, förvara och skära samt upplägga och färga alla de olikartade preparat, som för undervisningen och forskningen erfordrades.

Ett för tillfället antaget biträde kunde därför ej fylla en dylik plats, och hvarken de vid kliniken anställda underläkarna eller de tjänstgörande klinikanterna kunde

hafva tid att utföra ett dylikt arbete. Det vore fördenskull nödvändigt att hafva tillgång till ett för längre tid anställdt tekniskt biträde med tillräcklig intelligens för arbetet samt med samvetsgrannhet och ordningssinne för att hålla reda på de till tusental förfärdigade preparaten, som eljest förfores.

[26.]

Under de tio år, Henschen varit chef å det kliniska laboratoriet, hade för utförande af sysslor af omförmälda slag där varit anställdt ett kvinnligt laboratoriebiträde, hvars arbete i regel pågått från morgon till kväll och som åtnjutit fri bostad och vedbrand jämte kost å lasarettets stat samt dessutom från medicinska klinikens materiellanslag haft kontant ersättning, uppgående under år 1909 till 300 kronor.

Ett sådant biträde vore oundgängligen nödvändigt såväl för det kliniska vetenskapliga arbetet som för undervisningens tidsenliga bedrivande, och det syntes Henschen af vikt, att biträdet genom fast anställning och förbättrad aflöning bundes vid sin befattning.

Den aflöning, som af lärarkollegiet äskades för ifrågavarande biträde, utgjordes af hvad som af löneregleringskommittén, hvars betänkande af Kungl. Maj:t infordrats öfver förutnämnda utlåtanden, kallas »normalaflöning» — den aflöning, för öfrigt, som af Riksdagen fastställts t. ex. för ett skrifbiträde å fängvårdsstyrelsens och generaltullstyrelsens stater. Denna aflöning utgöres af 1,200 kronor, däraf 600 kronor lön, 450 kronor tjänstgöringspenningar och 150 kronor ortstillägg, hvartill kommer rätt till två ålderstillägg, hvartdera å 200 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring. Statsrådet och chefen för finansdepartementet har emellertid förut denna dag, vid behandling af frågan om fasta biträdens uppförande å stat hos vissa ämbetsverk och myndigheter, föreslagit den modifikation af »normaltypen», att lönen skulle utgöra 700 kronor och tjänstgöringspenningarna 350 kronor. Såsom jag förut tillkännagifvit, ansluter jag mig härtill. — Vid aflåtandet af sin framställning rörande omförmälda tre biträdens uppförande å ordinarie stat uttalade lärarkollegiet, att »den lättnad i utgifter, karolinska institutets allmänna materiellanslag, bibliotekets anslag för bokinköp och medicinska klinikens anslag för materiella behof skulle vinna genom de ifrågasatta biträdenas anställande», syntes kollegiet billigtvis icke böra föranleda någon nedsättning i dessa anslags nuvarande belopp.

Löneregleringskommitténs nyss omförmälda betänkande afgafs den 29 juni 1911.

Kommittén meddelar i detta betänkande, så vidt angår nu förevarande ärende, att den kontanta ersättningen till det tekniska biträdet vid det kliniska laboratoriet å serafimerlasarettet under åren 1909 och 1910 afförts i redogörelserna för anslaget till anskaffning af materiell för undervisningen i klinisk medicin vid institutet med respektive 260 kronor och 460 kronor.

Vidare förklarar kommittén, att densamma funnit hvad som anförts beträffande detta biträde vara af beskaffenhet, att kommittén ansåge sig böra föreslå, att biträdet

[26.]

måtte uppföras såsom ordinarie befattningshufvud med aflöning motsvarande den för skrifbiträde hos fängvårdsstyrelsen och generaltullstyrelsen fastställda.

Som emellertid nämnda biträde vid det kliniska laboratoriet åtnjöt fri bostad och vedbrand, syntes böra föreskrifvas enahanda afdrag för denna förmån, som vore bestämdt beträffande vaktmästare vid karolinska institutet.

Biträdet åtnjöt för närvarande äfven fri kost å lasarettets stat, men kommittén förutsatte, att vid en reglering af bitrådets aflöningsförmåner *fri* kost icke vidare komme att utgå. Skulle det emellertid befinnas lämpligt, att biträdet fortfarande erhöles kost vid lasarettet, borde biträdet därför lämna ersättning enligt af lasarettsdirektionen fastställd beräkningsgrund.

Kommittén hemställde alltså, att å staten för karolinska mediko-kirurgiska institutet måtte uppföras 1 kvinnligt biträde vid det kliniska laboratoriet å serafimerlasarettet med 600 kronor i lön, 450 kronor i tjänstgöringspenningar och 150 kronor i ortstillägg, hvartill kunde komma två ålderstillägg till lönen, hvartdera å 200 kronor, efter fem och tio år.

I staten borde ock intagas bestämmelse därom, att, därest nyssnämnda biträde i sådan egenskap åtnjöt fri bostad och bränsle, skulle, så länge denna förmån kvarstode, ortstillägg ej utgå till henne äfvensom å lönen afdragas 100 kronor årligen.

Slutligen yttrar kommittén:

»Det sålunda af kommittén till uppförande å ordinarie stat föreslagna biträdet har — förutom naturaförmåner — af vederbörande anslag åtnjutit en kontant ersättning af 260 kronor under år 1909 och 460 kronor under år 1910. Med hänsyn till dessa belopps ringhet samt då medel torde komma att erfordras till ersättning åt vikarie för det ordinarie biträdet under semester och sjukdom, har kommittén icke ansett någon nedsättning af berörda anslag böra ifrågakomma».

Lärarkollegiet, som efter nådig remiss fått del af kommitténs betänkande, har i slutligt yttrande i ämnet hemställt om universitetskanslerns förord till det af kollegiet väckta och af kommittén tillstyrkta förslaget; och har kanslern i underdånig skrifvelse den 16 oktober 1911 begärt ifrågavarande biträdes uppförande å karolinska institutets stat.

Departement-
schefen.

Jag finner det vara riktigt, att för det kliniska laboratoriet, som tydligen har behof af ett stadigvarande biträde för nu omförmälda ändamål, ett ordinarie anslag å karolinska institutets stat uppföres till aflöning åt sådant biträde. Jag gillar alltså förslaget härom äfvensom hvad af kommittén föreslagits i afseende å införande i staten af bestämmelse rörande visst afdrag i händelse biträdet åtnjuter fri bostad och bränsle. Hvad kommittén yttrat rörande upphörande för biträdet af rätt till fri kost från serafimerlasarettet, torde vara riktigt. Frågan härom samt om ersättningen för kost, därest biträdet kommer att åtnjuta sådan, bör i sinom tid upptagas. Riksdagens medverkan härvid torde i hvarje fall ej erfordras.

Ifrågavarande biträde är näppeligen att hänföra till den kategori af biträden, som väl närmast afsetts i Riksdagens förutnämnda skrifvelse

och de i anledning däraf i allmänhet gjorda framställningarna. Likväl torde de af statsrådet och chefen för finansdepartementet i hans nyss hållna anförande angående fasta biträdens uppförande i stat hos vissa ämbetsverk och myndigheter angifna allmänna villkoren och bestämmelserna kunna lända till efterrättelse äfven i afseende å sagda biträde. Därest det nuvarande biträdet erhåller den nya ordinarie befattningen — hvilken synes böra förbehållas kvinnor — lär hon för erhållande af löneförhöjning böra få räkna sig till godo den tid, hon därförinnan innehaft stadig anställning vid institutet.

[26.]

Lika med lärarkollegiet och kommittén anser jag, att ifrågavarande biträdes uppförande å stat ej bör medföra nedsättning af vederbörande nu befintliga anslag vid institutet.

Jag tillstyrker i enlighet med hvad jag nu anført, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att

dels å ordinarie stat för karolinska mediko-kirurgiska institutet uppföra ett kvinnligt tekniskt biträde vid det kliniska laboratoriet å serafimerlasarettet med en aflöning af 1,200 kronor, däraf 700 kronor lön, 350 kronor tjänstgöringspenningar och 150 kronor ortstillägg, och med rätt till två ålderstillägg, hvardera å 200 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring;

dels föreskrifva, att i institutets stat skall intagas bestämmelse därom, att därest ifrågavarande biträde i sådan egenskap åtnjuter fri bostad och bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej utgå till henne äfvensom å lönen afdragas 100 kronor årligen;

dels till aflöning åt omförmälda biträde höja anslaget till karolinska institutet med ett belopp af 1,200 kronor;

dels föreskrifva, att beträffande ifrågavarande biträde skola lända till efterrättelse de allmänna villkor och bestämmelser, som af chefen för finansdepartementet i statsrådsprotokollet öfver finansärenden denna dag föreslagits i fråga om fasta biträden hos vissa ämbetsverk och myndigheter, med bestämmelse tillika att biträde, som vid den nya befattningens tillkomst å ordinarie stat är anställdt vid karolinska institutet och antages till biträde å stat, äger att för åtnjutande af löneförhöjning

räkna sig till godo den tid, hon därförinnan innehaft stadig anställning vid institutet;

dels ock medgifva, att de ofvannämnda biträde vid institutet tillkommande ålderstilläggen må utgå af det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

[27.] Under punkt 15 har jag förut yttrat mig angående *lönereglering för amanuenser* med flera liknande befattningshafvare vid universiteten och karolinska mediko-kirurgiska institutet. Med åberopande därpå anhåller jag nu, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

Lönereglering för amanuenser m. fl.

att i afbidan på nådig proposition angående lönereglering för amanuenser med flera liknande befattningshafvare vid karolinska mediko-kirurgiska institutet för genomförande af sagda lönereglering beräkna en ökning af den ordinarie staten för nämnda institut med 43,000 kronor.

Vid bifall till hvad under punkterna 24—27 föreslagits kommer det ordinarie anslaget till karolinska mediko-kirurgiska institutet, nu 319,335 kronor (därpå till tandläkarinstitutet 31,700 kronor, förslagsanslag högst), att ökas med tillhopa 47,200 kronor eller till 366,535 kronor (därpå till tandläkarinstitutet 31,700 kronor, förslagsanslag högst).

Universitetskanslersexpeditionen.

[28.] Den 6 mars 1908 aflät Kungl. Maj:t till Riksdagen en proposition, n:r 97, angående lönereglering för rikets universitet och karolinska mediko-kirurgiska institutet m. m. I denna proposition gjorde Kungl. Maj:t under rubriken »ändring i staten för universitetskanslersexpeditionen» framställning om, bland annat, att det för *amanuensen vid universitetskanslersexpeditionen* utgående arfvodet, 500 kronor, måtte i enlighet med universitetskanslerns af statskontoret tillstyrkta förslag höjas till 1,500 kronor årligen. Vid behandling af denna fråga uttalade Riksdagen, att då den å expeditionen anställde amanuensens tjänstgöring måste anses föga betungande, det för bemälda tjänsteman beräknade arfvodet 1,500 kronor syntes väl högt tilltaget och borde kunna nedsättas till 1,250 kronor, därpå 250 kronor beräknades utgöra vikariatsersättning. Tillika borde anslagsrubriken »arfvode åt en amanuens» förändras till »arfvode för tjänstebiträde åt kanslerssekreteraren». I öfverensstämmelse härmed är denna post uppförd

Jämknings i staten för universitetskanslersexpeditionen.

i den af Riksdagen antagna och af Kungl. Maj:t den 13 juni 1908 fastställda staten för universitetskanslersexpeditionen.

[28.]

Vid statens fastställande anbefallde Kungl. Maj:t kanslern för rikets universitet att afgifva förslag till ändring af bestämmelserna rörande den vid kanslersexpeditionen anställda personalen samt till de öfriga föreskrifter, som med anledning häraf blefve af nöden. Med stöd af det från kanslern sålunda infordrade förslaget fastställde Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 22 januari 1909 beträffande ifrågavarande befattningshafvare följande bestämmelser:

»Det i staten uppförda anslag till arfvode för tjänstebiträde åt kanslerssekreteraren användes för sagda ändamål enligt de närmare bestämmelser, kanslern härom meddelar. Till tjänstebiträde antagen person är skyldig att vid semester för kanslerssekreteraren eller då denne eljest åtnjuter tjänstledighet efter förordnande af kanslern bestrida kanslerssekreterartjänsten.»

Med hänsyn till hvad jag i det följande har att omförmäla vill jag erinra, att i staten för kanslersexpeditionen förekommer bland andra poster en till »anlitande af sakkunniga biträden» å 1,900 kronor, afsedd att utgå såsom »förslagsanslag högst».

I underdånig skrifvelse den 17 oktober 1911 har nu kanslern påyrkat — utom höjning af anslaget till det vid kanslersexpeditionen anställda vaktmästarbiträdet, hvilken hemställan jag för närvarande ej anser mig kunna biträda — ökning till 1,500 kronor af det å kanslersexpeditionens stat uppförda beloppet till arfvode för tjänstebiträde åt kanslerssekreteraren, 1,250 kronor. Beträffande denna fråga har kanslern i berörda skrifvelse anført:

Den af 1908 års Riksdag vidtagna reduceringen af då föreslaget arfvode till ifrågavarande tjänsteman hade enligt kanslerns förmenande knappast varit grundad på fullgoda skäl. Fastmer hade erfarenheten sedan dess gifvit ytterligare stöd för den motivering, som af honom i skrivelser rörande petita till nämnda års Riksdag anförts. Amanuensens arbetstid plägade i regel uppgå till tre timmar dagligen, och denna tjänstgöring påginge hela året om. Amanuensen ägde numera icke, såsom före utfärdandet af de nu gällande bestämmelserna af den 22 januari 1909 varit fallet, någon rätt till semester. Vidare måste eu viss kompetens fordras af detta tjänstebiträde, som ju ägde skyldighet att vid förfall för kanslerssekreteraren eller under dennes semester vikariera för honom. Kanslern tvekade desto mindre att hos Kungl. Maj:t göra framställning om denna arfvodesförhöjning, som han vore i tillfälle att därmed förknippa ett förslag, som gjorde det möjligt att utan ökning i statens slut-siffra vidtaga densamma. Det år 1908 beviljade förslagsanslaget å högst 1,900 kronor till anlitande af sakkunniga biträden hade nämligen visat sig kunna utan olägenhet något minskas. Af detta anslag hade under de gångna åren tagits i anspråk följande belopp:

år 1909 sammanlagdt	865 kronor
» 1910 »	150 »
» 1911 till 17/10 sammanlagdt	425 »

På grund af den erfarenhet, som sålunda vunnits angående behovet af detta anslag, ansåge kanslern, att det belopp, som behöfdes för ifrågavarande arfvodesförhöjning, skulle kunna utan svårighet öfverflyttas från berörda förslagsanslag.

Efter härå erhållen remiss har statskontoret den 26 oktober 1911 yttrat sig i frågan och därvid förklarar sig för sin del sakna anledning motsätta sig, att framställning till 1912 års Riksdag gjordes om jämkning i staten för kanslersexpeditionen i enlighet med det af kanslern framställda förslaget.

Departement-
schefen.

Den af kanslern förebragta motiveringen för ifrågavarande arfvodesförhöjning synes mig vara grundad på giltiga skäl. Detta torde närmast framgå af en jämförelse med amanuenserna i statsdepartementen och de centrala ämbetsverken, hvilka i allmänhet torde åtnjuta en årlig aflöning af 1,500—2,000 kronor; i vissa fall kan då för de högst aflönade en något längre arbetstid vara föreskrifven. Märkas bör, att af det föreslagna beloppet, 1,500 kronor, 250 kronor fortfarande äro afsedda att utgöra vikariatsersättning och att sålunda den egentliga lönen skulle komma att utgöra 1,250 kronor, under det en fast anställd amanuens annorstädes under tider för vikariat i allmänhet utöfver sin amanuensaflöning åtnjuter särskild förhöjning i löneförmånerna. Ett annat förhållande gifver också kanslersexpeditionens tjänstebiträde en ogynnsammare ställning än andra amanuenser, nämligen den omständigheten, att han har ytterst ringa utsikt till befordran inom själfva expeditionen.

På grund af hvad nu blifvit anfördt får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen,

att staten för universitetskanslersexpeditionen måtte, utan ändring i statens slutsumma, jämkas på det sätt, att tjänstebiträdets arfvode höjes till 1,500 kronor och att till anlitande af sakkunniga biträden såsom förslagsanslag högst uppföres ett belopp af 1,650 kronor.

Allmänna läroverken.

[29.] Såsom jag redan förut antydtt, anhöll 1906 års Riksdag, att Kungl. Maj:t måtte låta verkställa utredning, huruvida och i hvilken mån personer, som vore hos statens ämbetsverk och myndigheter på ett stadigvarande sätt sysselsatta med skrifgöromål och dylika sysslor, skulle kunna

Kvinnliga
skrifbiträden
hos läroverks-
öfversty-
relsen.

erhålla någon fastare anställning, äfvensom för Riksdagen framlägga det [29.] förslag, hvartill utredningen kunde föranleda.

Bland andra ämbetsverk och myndigheter, som med anledning af berörda skrifvelse afgifvit yttranden i ämnet, är äfven Öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk.

I ett den 14 oktober 1910 dateradt yttrande i detta ärende erinrade öfverstyrelsen till en början därom, att i frågan om beredande af fastare anställning åt vissa biträden hos statens ämbetsverk och myndigheter öfverstyrelsen vid två föregående tillfällen afgifvit underdåniga utlåtanden, nämligen dels den 12 oktober 1906 i anledning af remiss af 1906 års Riksdags skrifvelse i ärendet och dels den 10 november 1908 i anledning af remiss af löneregléringskommitténs betänkande den 31 oktober 1907.

I utlåtandet den 12 oktober 1906 hade omnämnts, att öfverstyrelsen å sitt kansli under större delen af år 1905 och alltjämt i fortsättning under år 1906 haft anställt ett kvinnligt skrifbiträde; och hade öfverstyrelsen hemställt om framställning till Riksdagen, att å öfverstyrelsens stat måtte såsom ordinarie befattning, hvilken äfven skulle kunna innehafvas af kvinna, uppföras en kontorsskrifvarbefattning med vissa närmare angifna aflöningsförmåner.

I uppgifter, afseende kalenderåret 1906, hvilka öfverstyrelsen, med skrifvelse den 31 maj 1907, på särskild begäran aflämnat till kommittén, hade — erinrades det vidare i nu förevarande yttrande — öfverstyrelsen omnämnt, att under år 1906 ännu ett kvinnligt biträde hos öfverstyrelsen haft mer eller mindre stadigvarande sysselsättning hufvudsakligen med renskrifning men också, i likhet med det »ordinarie» biträdet, i någon mån med expeditionsgöromål af enklare slag, äfvensom att vid tider af stor brådskad därutöver »å ordinarie kanslitid (kl. 11—3)» varit anställt ytterligare ett kvinnligt skrifbiträde, som dock icke åtnjutit atlöning direkt af öfverstyrelsen utan uppburit sin aflöning från renskrifningsbyrå, hvarå hon haft fast anställning, och för hvars arbete öfverstyrelsen blifvit debiterad af renskrifningsbyrån. Emellånåt hade jämväl i öfrigt utskrift af öfverstyrelsens expeditioner måst verkställas å renskrifningsbyrå ute i staden. I utredningen till kommittén hade äfven anmärkts, att, utom det från år 1905 anställda biträdet, från och med den 12 mars 1907 hos öfverstyrelsen anställdts ytterligare ett kvinnligt biträde med fast aflöning, att hennes göromål emellertid vore af annan art än renskrifningsgöromål, såsom kollationering, lättare uppsättning m. m., samt att, såsom göromålen inom ämbetsverket alltjämt ökats, behovet af ett sådant andra biträde borde betraktas såsom konstant.

I sitt underdåniga utlåtande den 10 november 1908 hade öfverstyrelsen angående sistnämnda, sedan midten af mars 1907 anställda kvinnliga kanslibiträde meddelat, att samma biträde tagit del i olika å kansliet förekommande amanuensgöromål samt att dess arbete följaktligen varit af högre, kvalificerad art och af annan karaktär än renskrifningsarbete; och hade öfverstyrelsen i sitt utlåtande den 10 november 1908 anhållit, att Kungl. Maj:t ville föreslå Riksdagen, att å öfverstyrelsens stat måtte såsom ordinarie tjänstemän uppföras två kvinnliga kontorsskrifvare, en första och en andra, med olika löneskalor.

Det af ofvannämnda kvinnliga kanslibiträden, som haft sig ålagd en mera kvalificerad tjänstgöring, antogs emellertid — enligt hvad i nu förevarande yttrande omnämnas — år 1909 till amanuens inom ämbetsverket och var sålunda, enligt öfver-

[29.] styrelsens mening, icke vidare att hänföra till sådana skrifbiträden, som uppförts å stater för fängvårdsstyrelsen och generaltullstyrelsen.

I anledning af den ökning i renskrifningsarbetet inom ämbetsverket, som genom utvidgningen af öfverstyrelsens arbete med de enskilda läroanstalterna redan under år 1909 inträdt och som kunde förväntas under år 1910 blifva ännu större, samt jämväl på grund af anspråk från ämbetsverkets skrifbiträden på löneförhöjning, hvilka anspråk öfverstyrelsen fann skäligt tillmötesgå, hade öfverstyrelsen ansett nödvändigt att från och med år 1910 dels öka det förutvarande »ordinarie» skrifbitrådets dagliga arbetstid i tjänsterummet från 4 till 5 timmar med ett från 50 till 75 kronor i månaden höjdt arvode och dels såsom fast skrifbiträde anställa det kvinnliga biträde, som förut under åren såsom extra ordinarie biträdt med skrifgöromål, samt för detta biträde fastställa en daglig arbetstid af 6 timmar med ett arvode af 90 kronor i månaden, därvid dock samtidigt bestämdes, att i anseende till bristen på vaktbetjäning sistbemälda skrifbiträde jämväl skulle hafva till äliggande att vakta öfverstyrelsens växelapparat för telefonering till och från öfverstyrelsens chef och ledamöter.

I sitt nu förevarande yttrande påpekade öfverstyrelsen vidare, att båda de hos öfverstyrelsen nu anställda kvinnliga skrifbiträdena af öfverstyrelsens tjänstemän någon gång anlätades jämväl för andra sysslor än uteslutande renskrifningsarbete, nämligen uppsättning af enklare konceptskrifvelser enligt fastställda formulär samt hjälp med expedition af post och vid kollationering. Båda skrifbiträdena hade äfven lärt sig skriva medelst maskin samt verkställde jämväl tryck af smärre cirkulärskrifvelser och dylikt å en öfverstyrelsen tillhörig duplikator.

Öfverstyrelsen ansåg sig vara i oundgängligt behof af två skrifbiträden med fast anställning. Om dessa blefve uppförda å stat, följde dock ingalunda däraf, att allt öfverstyrelsens behof af skrifbiträde därmed vore tillgodosedt och att alltså den del af öfverstyrelsens expensmedel, som dittills beräknats utgå till arvoden åt skrifbiträden, skulle i sin helhet kunna besparas statsverket. Öfverstyrelsen hade nämligen måst anlita skrifbiträde utöfver beräknade två fasta skrifbiträden, väl icke till så stor omfattning, att det kunde anses motsvara ännu ett så anställdt biträde, men dock i hvarje fall i så stor utsträckning, att det påkallade, att viss del af öfverstyrelsens expensmedel fortfarande afsåges för extra skrifbiträde.

Öfverstyrelsen anhöll i nu föreliggande yttrande om framställning till 1911 års Riksdag, att från och med år 1912 måtte å öfverstyrelsens stat såsom ordinarie befattningar, hvilka äfven må kunna innehafvas af kvinna, uppföras två skrifbiträdesbefattningar med enahanda löneförmåner och under samma villkor, som 1910 års Riksdag bestämt i afseende å de på fängvårdsstyrelsens och generaltullstyrelsens stater uppförda befattningarna af ifrågavarande slag.

Öfverstyrelsens yttrande öfverlämnades till löneregleringskommittén, som sedermera i sitt den 29 juni 1911 aflåtna betänkande XXIX angående uppförande i stat af vissa biträden hos ämbetsverk och myndigheter afgifvit förslag i berörda hänseende jämväl i fråga om öfverstyrelsen.

Kommittén anförde därvid:

I den för öfverstyrelsen vid 1909 års Riksdag antagna staten funnes upptagna 11,650 kronor »för tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, hyra för lokal och expenser m. m.»

På extra stat för år 1912 vore af Riksdagen anvisade:

till förstärkande af nyssberörda anslag.....	kronor 4,500: —
till arfvode åt en amanuens hos öfverstyrelsen	» 1,500: —
för beredande af medel till gäldande af hyra för ämbetslokal åt öfverstyrelsen under hyresåret 1 oktober 1911—30 september 1912	» 5,000: —

Enligt öfverstyrelsens räkenskaper för åren 1909 och 1910 hade renskrifningskostnaderna uppgått till respektive kronor 2,089: 33 och kronor 3,030: 38.

Hvad i förevarande ärende förekommit ansåge kommittén ådagalägga, att öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk hade stadig sysselsättning under stadgad minimiarbets-tid för två kvinnliga skrifbiträden; och hemställde kommittén fördenskull, att 2 kvinnliga skrifbiträden med normalaflöning måtte uppföras å öfverstyrelsens stat.

Med normalaflöning afser kommittén, såsom redan af mig omnämnts, aflöning i öfverensstämmelse med den, som för motsvarande biträden upptagits i fångvårdsstyrelsens och generaltullstyrelsens år 1910 af Riksdagen godkända aflöningsstater. Jag har i det föregående under punkterna 3 och 26 angifvit den modifikation, jag i likhet med chefen för finansdepartementet finner böra göras häri, den nämligen, att lönen bestämmes till 700 kronor och tjänstgöringspenningarna till 350 kronor i stället för respektive 600 kronor och 450 kronor.

Sedan löneregleringskommitténs ifrågavarande betänkande remitterats till öfverstyrelsen, afgaf denna den 30 september 1911 underdånigt utlåtande, hvari anfördes:

»Med anledning af härhos återgående nådiga remiss får öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk härmed i underdånighet anföras, att öfverstyrelsen, då löneregleringskommitténs i betänkande XXIX gjorda hemställan, hvad öfverstyrelsen beträffar, öfverensstämmer med öfverstyrelsens i skrifvelse den 14 oktober 1910 till statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet gjorda förslag, icke finner något att erinra i fråga om kommitténs betänkande i nämnda hänseende.

Emellertid tillåter sig öfverstyrelsen i underdånighet att i ärendet ytterligare anföras följande:

Vid öfvervägande af löneregleringskommitténs berörda betänkande har öfverstyrelsen icke kunnat undgå att lägga märke till, hurusom en del centrala ämbetsverk och myndigheter vid afgifvande af yttrande i ifrågavarande ärende angående uppförande i stat af vissa hos dem anställda biträden hemställt, att, förutom biträden med så kallad normalaflöning d. v. s. lön, tjänstgöringspenningar och, hvad Stockholm beträffar, ortstillägg, om tillhopa 1,200 kronor jämte rätt till två ålderstillägg, hvardera å 200 kronor efter respektive 5 å 10 års tjänstgöring, jämväl måtte i staten uppföras biträden med mera kvalificerade arbetsuppgifter och såsom följd däraf med en öfver normalaflöningen höjd aflöning, olika för olika ämbetsverk. Så har förhållandet varit med rikets hofrätter, arméförvaltningen, kammarstyrelsen, försäkringsinspektionen, kammarkollegium, statskontoret, kammarrätten, domänstyrelsen och landtmäteristyrelsen. Äfven om löneregleringskommittén icke i alla förevarande fall funnit anledning hemställa om uppförande å respektive ämbetsverks stater af de sålunda begärda biträdena, har dock kommittén, så vidt öfverstyrelsen kunnat finna, beträffande fler-

[29.]

talet af de nu afsedda ämbetsverken hemställt om uppförande i staten af ifrågavarande biträden. Sålunda har dylik hemställan gjorts beträffande arméförvaltningen, statskontoret, kammarrätten, domänstyrelsen och landtmäteristyrelsen, därvid den föreslagna högre aflöningsgraden bestämts till 800 kronor i lön, 650 kronor i tjänstgöringspenningar och 150 kronor i ortstillägg, hvartill kunde komma två ålderstillägg till lönen, hvart och ett å 200 kronor efter fem och tio år.

Att öfverstyrelsen i sitt yttrande i detta ärende den 14 oktober 1910 underlåtit att ingå på frågan, huruvida för öfverstyrelsens del behof af ett sådant biträdes uppförande å ordinarie stat vore för handen, har, såsom öfverstyrelsen jämväl i förberörda yttrande angifvit, berott därpå, att öfverstyrelsen ansett sig endast böra afgifva yttrande om behofvet af sådana biträden, som uppförts å stater för fängvårdsstyrelsen och generaltullstyrelsen.

Under hänvisning till hvad öfverstyrelsen i sitt oftanämnda utlåtande af den 14 oktober 1910 meddelat angående ett redan allt sedan midten af mars 1907 hos öfverstyrelsen anställt kvinnligt kanslibiträde med arbete af högre, kvalificerad art och af annan karaktär än renskrifningsarbete, tillåter sig öfverstyrelsen nu i detta sammanhang anföras, att behofvet af ett dylikt fast biträde i fortsättning liksom hittills måste anses vara för ämbetsverket oafvisligt, därest icke detta behof skulle fyllas genom anställande af ytterligare manliga amanuenskrafter eller eventuellt en ordinarie tjänsteman.

Till belysande af hvilka uppgifter af kvalificerad art, som ifrågavarande hos öfverstyrelsen sedan år 1909 till amanuens antagna kvinnliga biträde har sig förelagda, tillåter sig öfverstyrelsen meddela den för henne senast fastställda instruktion af den 30 december 1910, gällande från och med den 1 januari 1911.

Bemälda amanuens, hvilken har att hvarje söckendag tjänstgöra å öfverstyrelsens kansli fem timmar under tid, som af öfverdirektören bestämmes, åligger det alltså:

att på uppdrag af vederbörande föredragande granska från rektorsämbetena vid de allmänna läroverken inkomna listor rörande tjänstledighet för och förordnande af lärare vid nämnda läroverk (inklusive slöjdlärare) äfvensom uppsätta eventuella konceptskrifvelser uti ifrågavarande ärenden;

att verkställa förberedande utredning rörande hänvisning af till studentexamen och realskolexamen anmilda privatister;

att biträda vederbörande föredragande med förandet af öfverstyrelsens liggare rörande tjänsteförslag, tjänstledigheter och förordnanden, enskilda läroverk äfvensom läroböcker samt att, beträffande sistnämnda ärenden, verkställa uppsättning af utgående expeditioner i fråga om antagna läroboksförslag samt konceptskrifvelser i fråga om afslagna sådana;

att lämna registratorn erforderligt biträde vid expedition af öfverstyrelsens utgående post och därvid i brefbok samt å koncept och handlingar göra de anteckningar, som expeditionen påkallar, äfvensom därefter till registratorn öfverlämna koncept och handlingar, som skola i öfverstyrelsens arkiv förvaras;

att biträda registratorn vid ordnande och vård af den del af öfverstyrelsens arkiv, som utgöres af de från notarien till registratorsexpeditionen öfverlämnade protokoll, konceptexpeditioner och kvarstannande handlingar;

att i öfrigt, i den mån tjänstetiden medgifver, biträda vid å registratorsexpeditionen förefallande kansligöromål.

Ehuru den dagliga arbetstiden å tjänsterummet för ifrågavarande amanuens enligt hennes instruktion är fastställd till fem arbetstimmar, är det emellertid att märka, dels att det arbete, som enligt ofvan nämnda instruktion ålegat henne tidtals kräft

vida mer än fem timmars daglig arbetstid, dels att öfverstyrelsen vid vissa tillfällen mot särskild ersättning ålagt henne extra arbete, hvilka förhållanden gjort, att hennes arbetstid allt sedan inrättandet af den ifrågavarande amanuensbefattningen kommit att omfatta en daglig arbetstid i medeltal snarare öfver än under sex timmar.

Af det sagda torde med all önskvärd tydlighet framgå, af hvilken betydelse det för ämbetsverket måste vara att få åtnjuta kontinuiteten af en dylik hos ämbetsverket anställd arbetskraft, och torde det för verkets hästa vara så godt som nödvändigt att kunna vid dess kansli binda en person af ifrågavarande slag genom erbjudande af en fastare ställning än den af enbart arfvodestagare såsom amanuens. Då åtskilligt af bemälda kvinnliga skrifbiträdes arbete faller inom området för de ordinarie tjänstemännens verksamhet, men någon utökning för närvarande af vare sig denna eller af öfriga å öfverstyrelsens kansli nu anställda manliga amanuensers arbete icke skulle låta sig göra, skulle följden blifva den, att därest ifrågavarande arbete ej utfördes af benämnda kvinnliga biträde, ytterligare amanuenskrafter måste å kansliet anställas. Men härvid skulle återigen emellanåt kontinuiteten i arbetet förloras, en olägenhet, som öfverstyrelsen vid flera än ett tillfälle i öfriga hänseenden fått erfara, då amanuenser, samtidigt anställda inom andra ämbetsverk, ofta helt oförmodadt men efter vunnen större eller mindre förtrogenhet med å öfverstyrelsens kansli förekommande göromål lämnat sitt arbete å berörda kansli för att öfvergå till en annorstädes utvidgad och mera bindande men å andra sidan bättre aflönad verksamhet. Utsikterna för öfverstyrelsen att tid efter annan förlora amanuenser, som under längre eller kortare tid varit hos öfverstyrelsen anställda, torde, i jämförelse med åtskilliga andra ämbetsverk, vara desto större, som antalet ordinarie platser å öfverstyrelsens kansli, till hvilka en extra ordinarie tjänsteman skulle kunna påräkna befordran, för närvarande endast uppgår till två och därtill nu innehafvas af till desamma vid jämförelsevis yngre år befordrade tjänstemän, hvilkas befordran i sin ordning till högre befattning, vid det förhållande att ämbetsverkets rekrytering — till skillnad från flertalet andra ämbetsverk inom statsförvaltningen — icke äger rum genom några på expektans för befordran stående tjänstemän, måste anses vara så godt som ingen eller i hvarje fall beroende på en ämbetsverkets eventuella utvidgning och omorganisation.

Öfverstyrelsen anser sig härmed hafva till fullo ådagalagt det för öfverstyrelsen förefintliga behovet af ett skrifbiträde å öfverstyrelsens kansli med mera kvalificerade arbetsuppgifter och i af löneregleringskommittén föreslagen högre aflöningsgrad samt med en daglig arbetstid af sex timmar å tjänsterummet; och tillåter sig öfverstyrelsen därför att i underdanighet hemställa, det Kungl. Maj:t täcktes till Riksdagen göra nådig framställning därom, att å öfverstyrelsens stat måtte uppföras dels två kvinnliga skrifbiträden med normalaflöning *dels ock* ett kvinnligt biträde med 800 kronor i lön, 650 kronor i tjänstgöringspenningar och 150 kronor i ortstillägg, hvartill skulle komma två ålderstillägg till lönen, hvart och ett å 200 kronor eiter fem och tio år, därvid, hvad rätten till ålderstillägg angår, öfverstyrelsens nuvarande kvinnliga skrifbiträden borde för åtnjutande af sådan rätt få tillgodoräkna sig den tid, som de före det kalenderår, hvarunder de ifrågasatta kvinnliga skrifbiträdesbefattningarna eventuellt komme att inrättas, uppehållit sina nu innehafvande befattningar, därest de nämligen blefve till de nya befattningarna befordrade.

Jag anser mig icke behöfva ytterligare motivera förslaget om uppförande af två kvinnliga skrifbiträden med normalaflöning på sätt jag

Departementschefen.

[29.] förut angifvit å öfverstyrelsens stat, utan inskränker mig till att hänvisa till hvad härom anförts.

Hvad angår öfverstyrelsens förslag att å ordinarie stat uppföra jämväl ett kvinnligt biträde för mera kvalificerade arbetsuppgifter, anser jag framställningen äfven i detta afseende väl grundad och tvekar icke att tillstyrka framställning till Riksdagen jämväl härom. Aflöningsförmånerna lära, på sätt chefen för finansdepartementet förut denna dag i fråga om sådant biträde förordat, böra bestämmas till: lön 900 kronor, tjänstgöringspenningar 550 kronor och ortstillägg 150 kronor jämte 2 ålderstillägg, hvarterdera å 200 kronor.

Vid bifall till ifrågavarande förslag kan en behöflig ökning af det å öfverstyrelsens stat upptagna anslaget »för tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, hyra för lokal och expenser m. m.» sättas till lägre belopp, än annars skulle blifva fallet, och får jag i detta afseende hänvisa till mitt yttrande i nästföljande punkt. Ålderstilläggen böra utgå af åttonde hufvudtiteln's förslagsanslag till ålderstillägg.

I öfrigt återopande hvad statsrådet och chefen för finansdepartementet denna dag anført rörande uppförande å stat af vissa biträden hos ämbetsverk och myndigheter, får jag i underdanighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att

dels å ordinarie stat för öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk uppföra a) två kvinnliga skrifbiträden med en aflöning af 1,200 kronor, däraf 700 kronor lön, 350 kronor tjänstgöringspenningar och 150 kronor ortstillägg, och med rätt till två ålderstillägg, hvarterdera å 200 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring; b) ett kvinnligt biträde med en aflöning af 1,600 kronor, däraf 900 kronor lön, 550 kronor tjänstgöringspenningar och 150 kronor ortstillägg, och med rätt till två ålderstillägg, hvarterdera å 200 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring;

dels för aflöning åt omförmälda biträden öka anslaget till öfverstyrelsen med 4,000 kronor;

dels föreskrifva, att beträffande ifrågavarande skrifbiträden skola lända till efterrättelse de allmänna villkor och bestämmelser, som af chefen för finansdepartementet i statsrådsprotokollet öfver finansärenden denna dag föreslagits i fråga om fasta biträden hos vissa ämbetsverk och myndigheter med iakttagande därvid, att beträffande

villkor och bestämmelser för aflöningsförmånernas åtnjutande skola i tillämpliga delar gälla de i sådant hänseende beträffande vaktmästaren hos öfverstyrelsen gifna föreskrifterna, samt med bestämmelse tillika, att skrifbiträde, som vid vederbörande nya befattnings tillkomst å ordinarie stat är anställt hos öfverstyrelsen och antages till skrifbiträde å stat, äger att för åtnjutande af löneförhöjning räkna sig till godo den tid, hon därför innan innehåft stadig anställning hos öfverstyrelsen;

dels ock medgifva, att de ofvannämnda skrifbiträden hos öfverstyrelsen tillkommande ålderstilläggen må utgå af det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

I sammanhang med öfriga petita, afsedda att föreläggas 1912 års Riksdag, har öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk i underdånig skrifvelse den 30 september 1911 gjort framställning om höjning af det i gällande stat för öfverstyrelsen uppförda *anslaget för tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, hyra för lokal och expenser m. m.*, hvilket anslag, efter att vid öfverstyrelsens inrättande år 1904 hafva af Riksdagen bestämts till 7,000 kronor, genom beslut af Riksdagarna åren 1907 och 1908 ökats till 12,550 kronor samt af 1909 års Riksdag, då anslag till en vaktmästare utbröts ur beloppet och i staten uppfördes såsom en särskild post, faststälts till sitt nuvarande belopp, 11,650 kronor. Anslagets rubrik, som från början hade något olika lydelse, fick sitt nuvarande innehåll vid 1908 års Riksdag, samtidigt med att medel till vikariatsersättning upptogs i anslaget.

Den nu gjorda framställningen utgör i hufvudsak en upprepning af en dylik, hvilken ingick bland öfverstyrelsens önskemål till 1911 års Riksdag. Den däruti af öfverstyrelsen begärda anslagshöjningen utgjorde 4,500 kronor, däraf 2,500 kronor för ökningen i utgifter för skrifbiträden, skrifmaterialier, tryck och dylikt samt 2,000 kronor till bestridande af kostnaderna för erforderligt sakkunnigt biträde. Innan frågan anmäldes inför Kungl. Maj:t i sammanhang med öfriga anslagsbehof, som under riksstatens åttonde hufvudtitel skulle föreläggas 1911 års Riksdag, hade emellertid öfverstyrelsen, på sätt jag förut under punkt 29 närmare omförmålt, inkommit med en i skrifvelse den 14 oktober 1910 gjord framställning, åsyftande att å öfverstyrelsens stat skulle såsom ordinarie tjänster uppföras två skrifbiträdesbefattningar med enahanda löneförmåner och under samma villkor, som dem 1910 års Riksdag bestämt i fråga om de

[30.]

Höjning af
läroverks-
öfverstyrel-
sens anslag
för tillfällig
adjunktion
m. m.

[30.]

å fängvårdsstyrelsens och generaltullstyrelsens stater uppförda befattningarna af dylikt slag. För dessa sistnämnda befattningar utgör aflöningen å stat inberäknadt ortstillägg, 1,200 kronor, med rätt för vederbörande befattningshafvare till två ålderstillägg å 200 kronor, hvarterda efter 5 och 10 år.

I sin sistberörda skrifvelse anförde öfverstyrelsen, att därest Kungl. Maj:t skulle finna skäligt att aflåta proposition om uppförande i staten af ifrågavarande båda skrifbiträdesbefattningar samt denna framställning komme att af Riksdagen bifallas, följden häraf blefve den, att den af öfverstyrelsen ursprungligen begärda ökningen af öfverstyrelsens expensmedel med 4,500 kronor kunde nedbringas med ett belopp af 2,160 kronor eller från 4,500 kronor till 2,340 kronor eller i rundt tal till 2,300 kronor.

Hvad nyssnämnda belopp, 2,160 kronor, angår förhåller det sig så, att öfverstyrelsen redan har hos sig anställda två skrifbiträden. Godtgörelse till dem har utgått från expensmedlen. För år 1910 har öfverstyrelsen i sin skrifvelse den 14 oktober 1910 angifvit hvarterda skrifbiträdets aflöning, beräknad efter sex timmars daglig tjänstgöring, till 90 kronor i månaden, alltså till 1,080 kronor för år. Dessa grunder hade varit bestämmande för öfverstyrelsen vid beräkning af den såsom behöflig ansedda ökningen af dess expensmedel med 4,500 kronor. Vid anställning af två skrifbiträden med aflöning å stat skulle alltså expensmedlens utgifter komma att minskas med $2 \times 1,080$ kronor eller ofvan uppgifna belopp, 2,160 kronor.

Öfverstyrelsens framställning om de båda skrifbiträdenas uppförande å stat blef för yttrandes afgifvande öfverlämnad till löneregleringskommittén. Då kommitténs utlåtande icke kunde förväntas så tidigt, att proposition i ärendet skulle hinna föreläggas 1911 års Riksdag i sammanhang med förslaget om ökning af öfverstyrelsens expensanslag, ansåg vederbörande departementschef, med hänsyn till det samband hvori nu omförmälda båda frågor stodo till hvarandra, expensanslagets ökning genom ordinarie anslag ej för tillfället böra ifrågakomma. På grund af den i ämnet förebragta noggranna utredningen fann han emellertid behovet af den begärda anslagsökningen till fullo ådagalagdt och hemställde därför, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen, att den, till förstärkande af det till öfverstyrelsen utgående anslaget för tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, hyra för lokal och expenser m. m. med ett belopp af 4,500 kronor för år 1912, måtte på *extra* stat för nämnda år anvisa ett belopp af 4,500 kronor. Kungl. Maj:ts i enlighet härmed framställda förslag blef ock af Riksdagen bifallet.

Nu har öfverstyrelsen i förstberörda skrifvelse den 30 september 1911, under framhållande af att samma skäl, som föranledt Riksdagen att år 1911 för ifrågavarande ändamål anvisa sagda anslagsförstärkning, fortfarande vore gällande, i underdånighet hemställt, att Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att godkänna sådan ändring i den för öfverstyrelsen gällande staten, att det för tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, hyra för lokal och expenser m. m. uppförda beloppet ökades från 11,650 kronor till 16,150 kronor, eller med 4,500 kronor.

I samma skrifvelse har emellertid öfverstyrelsen förnyat sin tidigare framställning om fastare anställning för skrifbiträden hos densamma. Under erinran härom har öfverstyrelsen anmärkt, att därest denna framställning bifölles, den begärda ökningen af expensanslaget skulle kunna nedsättas med sammanlagdt belopp af 3,150 kronor eller från 4,500 kronor, som ursprungligen ifrågasatts, till 1,350 kronor.

Såsom häraf synes är den sänkning, som, därest skrifbiträdena uppfördes på ordinarie stat, skulle kunna ske i den först begärda tillökningen af expensanslaget, numera af öfverstyrelsen beräknad till 3,150 kronor, i stället för att den förut angafs till 2,160 kronor. Orsaken härtill är följande.

Såsom jag under nästföregående punkt omförmålt har löneregleringskommittén i sitt den 29 juni 1911 afgifna betänkande XXIX yttrat sig angående anställandet af skrifbiträden hos öfverstyrelsen. Hufvudsakliga innehållet af detta yttrande har redan framlagts för Kungl. Maj:t, och jag kan här inskränka mig till att erinra, att kommittén hemställt, att å öfverstyrelsens stat måtte uppföras två kvinnliga biträden med normalaflöning, d. v. s. den af mig i det föregående omförmålda aflöningen. Öfver kommitténs förslag, så vidt det angick öfverstyrelsen, anbefalldes denna myndighet att yttra sig. På anförda skäl hemställde därvid öfverstyrelsen den 30 september 1911, såsom jag jämval nyss omförmålt, att utom förut ifrågasatta två skrifbiträden med normalaflöning måtte å öfverstyrelsens stat upptagas ännu ett tredje kvinnligt biträde med aflöning af 1,600 kronor, hvartill skulle komma rätt till två ålderstillägg, hvartdera å 200 kronor, efter 5 och 10 år. Därest aflöning åt detta sistnämnda biträde, hvilket skulle ägna sig åt mera kvalificerade uppgifter än de båda andra, beviljades, kunde öfverstyrelsens expensanslag nedsättas med 1,200 kronor, med hvilket ur expensmedlen utgående belopp det nuvarande kvinnliga biträde, som hittills utfört det motsvarande arbetet, godtgjorts.

I sistberörda skrifvelse den 30 september 1911 har öfverstyrelsen gjort ytterligare två framställningar, som i detta sammanhang böra upp-

- [30.] tagas. För det första har den anhållit om tillåtelse att af sitt expensanslag till eventuell vikarie för ifrågavarande biträden vid *sjukdomsfall* utbetala, hvad utöfver tjänstgöringspenningarna skäligen begäres. Vidare har den erinrat, att ur expensanslaget utgå arfvoden till vikarier under *semester* för öfverstyrelsens såväl ledamöter som ordinarie tjänstemän, och den hemställer tillika, att vid beräkning af den ifrågasatta ökningen af dess expensmedel hänsyn måtte tagas till behovet af arfvoden till vikarier under semester jämväl för de kvinnliga skrifbiträden, hvilka möjligen komme att uppföras å öfverstyrelsens stat. Dessa arfvoden kunde, under förutsättning att semesterledigheten beräknades till en månad för hvarje biträde, skattas till 75 kronor åt hvar vikarie för biträdena med normalaflöning samt till 100 kronor åt vikarie för biträdet med kvalificerade arbetsuppgifter.

Departementschefen.

Hvad vidkommer hufvudfrågan i nu föredragna punkt, behovet i och för sig af det nuvarande ordinarie expensanslagets höjande, anser jag densamma afgjord genom den fullständiga och öfvertygande utredning, som vid 1911 års Riksdag framlades och som föranledde Riksdagen att för år 1912 bevilja det då för anslagets höjning på extra stat begärda beloppet af 4,500 kronor.

Vid bestämmandet af anslagsökningens storlek, om den nu skall ske å ordinarie stat, kan man ej inskränka sig till att helt enkelt med det extra anslagets belopp höja det ordinarie anslaget. Den fråga, som förra året föranledde, att anslagshöjningen allenast skedde å extra stat, nämligen frågan om fastare anställning af skrifbiträden, är nu aktuell, i ty att jag redan i föregående punkt hemställt om aflåtande till Riksdagen af framställning om dylika biträdens anställande i närmaste öfverensstämmelse med öfverstyrelsens senast omförmälda förslag. Bifaller Riksdagen denna framställning, följer häraf, såsom i det föregående utvecklats, att det från början afsedda beloppet af anslagsökningen kan nedsättas. Mot öfverstyrelsens beräkning af denna nedsättning — såsom den motiveras af de belopp, hvartill hittillsvarande skrifbiträdens godtgörelse ur expensanslaget uppskattats — har jag intet att erinra. Om man alltså utgår från behovet af en anslagsökning å kronor 4,500: — borde man därifrån draga förutnämnda belopp af kronor
 2,160 + 1,200 = » 3,360: —
 då anslagsökningen skulle blifva kronor 1,140: —
 Transport kronor 1,140: —

Transport kronor 1,140: —

Härtill bör, i öfverensstämmelse med hvad öfverstyrelsen senast föreslagit, läggas hvad som erfordras till vikariearfvode under en månads semester för hvarterda af ifrågavarande biträden, tillhopa » 250: —
då ökningens slutsumma skulle blifva kronor 1,390: —

Emellertid vill jag hemställa, att anslagets ökning sättes något större. Öfverstyrelsen har, såsom ofvan nämnts, ifrågasatt, att ur expensmedlen måtte få utanordnas hvad som vid vikariat under skrifbiträdes sjukdom utöfver tjänstgöringspenningarna skäligen begäres. För detta ändamål har den ej påyrkat någon höjning af anslaget — tvärtom har öfverstyrelsen genom afrundning af förutnämnda summa, 2,160 kronor, till 2,200 kronor något minskat sitt kraf på anslagsökning. Jag anser dock, att öfverstyrelsen bör få tillstånd till dylik förbättring af vikariatsarfvodet, hvilket i annat fall otvifvelaktigt torde blifva alltför knappt: tjänstgöringspenningarna för ifrågavarande biträden skulle för månad räknadt utgöra respektive 29 kronor 17 öre och 45 kronor 83 öre. Det synes mig då lämpligt, att man för ändamålet något ökar expensanslaget — hvilket alltid visat sig vara knappt — i syfte att förekomma, att det annars tilläfventyrs inom kort ånyo befinnes vara för litet. Anslaget utgör nu 11,650 kronor. Jag vill föreslå, att man höjer förut omnämnda belopp af 1,390 kronor till 1,550 kronor. Med tillägg häraf skulle expensanslaget komma att uppgå till 13,200 kronor.

Under återopande af hvad jag sålunda anført tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att höja det för öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk under rubrik »för tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, hyra för lokal och expenser m. m.» uppförda anslaget från dess nuvarande belopp, 11,650 kronor, till 13,200 kronor, eller med 1,550 kronor.

Under återopande af hvad chefen för justitiedepartementet förut denna dag till statsrådsprotokollet öfver justitiedepartementens ärenden anført beträffande semester åt vaktmästare i vissa ämbetsverk och då rätt därtill bör tillkomma den å *öfverstyrelsens för rikets allmänna läroverk* stat uppförde *vaktmästaren*, får jag — med anmärkning tillika, att till arfvode åt vikarie under vaktmästarens semester nödiga medel böra utgå ur öfverstyrelsens expensanslag — hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

[31.]

Semester för
läroverks-
öfverstyrel-
sens vakt-
mästare.

att godkänna det tillägg till de af Riksdagen år 1909 antagna villkoren och bestämmelserna beträffande vaktmästaren hos öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk för åtnjutande af de för honom då fastställda nya löneförmånerna, att vaktmästaren må årligen, i den mån sådant kan ske utan hinder för göromålens behöriga gång, åtnjuta semester under 15 dagar.

[32.]
Nya lärar-
tjänster.

Ar 1904, innan senaste omorganisation och lönereglering beträffande de allmänna läroverken kom till stånd, funnos vid dessa läroanstalter 227 lektors- samt 606 — eller om 3 kollegabefattningar vid tvåklassiga pedagogier medräknas — 609 adjunks- och kollegabefattningar, tillhoppa alltså 836 ämneslärarbefattningar.

Vid nämnda omorganisation indrogos vissa läroanstalter, hvarest funnos tillhoppa 7 kollegabefattningar, hvadan alltså af nyssnämnda summa ämneslärarbefattningar kvarstod ett antal af 829.

En stark ökning af antalet ämneslärarbefattningar har sedermera ägt rum. På sätt öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk i sin skrifvelse angående riksdagspetita den 30 september 1911 erinrat har till grund för denna ökning hufvudsakligen legat en för 1904 års Riksdag framlagd, af Riksdagen med vissa modifikationer gillad *normalstat* samt en af öfverstyrelsen i underdånig skrifvelse den 28 februari 1907 gjord utredning rörande behovet af lärarkrafter vid läroverken *utöfver* hvad 1904 års *normalstat* innehöll.

Behovet af nya ordinarie ämneslärarbefattningar utgjorde enligt 1904 års *normalstat*, jämte 57 ämneslärarinnebefattningar vid de nyanordnade statssamskolorna, 14 lektors- och 81 adjunksbefattningar. Sedan medel till aflöning vid dessa tjänster beviljats vid 1904—1910 års Riksdagar äro, numera samtliga dessa tjänster uppförda å stat, så att den s. k. *normalstaten* numera är fylld.

Det behof af nya tjänster, som i öfverstyrelsens nyssnämnda skrifvelse den 28 februari 1907 beräknades, utgjordes af 29 lektors- och 81 adjunksbefattningar. Af dessa hafva i enlighet med beslut af 1907, 1908 och 1909 års Riksdagar inrättats 11 lektors- och 72 adjunktstjänster. Tager man vidare med i beräkningen de 5 adjunktstjänster, hvartill medel anvisats af 1911 års Riksdag och som i det följande omförmålas, blir slutsiffran för adjunktstjänsterna 77.

Lägger man härtill att på grund af beslut vid 1908, 1909 och 1910 års Riksdagar upprättats 4 nya lektors- och 1 ny adjunktstjänst vid den till fullständigt högre allmänt läroverk med realgymnasium ombildade

realskolan i Borås, finner man, att läroverkens ämneslärapersonal å stat för närvarande utgör 256 lektors- och 761 adjunktsbefattningar, tillhoppa 1,017 ämnesläraryrkesbefattningar. Antalet tjänster har alltså sedan år 1904 ökat från 829 till 1,017, hvartill komma de 57 ämneslärarinnebefattningarna, i allt en ökning med 245 tjänstebefattningar vid de allmänna läroverken.

Denna ökning har naturligen till en god del varit påkallad af själfva omorganisationen. Måhända hade ock i väntan på denna omorganisation upprättandet af nya tjänster ej förut i tillräcklig grad följt med behovet.

Det är emellertid att märka, att tillökningen i afsevärd grad haft sin orsak i den starka tillströmningen till läroverken, en tillströmning som vida öfverträffat hvad man väntat och som gjort, att 1904 års normalplan redan år 1907 befanns otillräcklig. Det lärjungeantal, hvarefter denna ursprungligen af 1899 års läroverkskommitté uppgjorda och i hufvudsak följda normalplan uppställdes, var medeltalet lärjungar under tioårsperioden h. t. 1891—h. t. 1900, i det år 1902 aflämnade kommittébetänkandet uträknadt till 15,721, ett antal, som dock redan i propositionen angående 1904 års läroverksreform antyddes möjligen vara för lågt att läggas till grund för en bestående beräkning af behovet af nya lärarplatser. Det erinrades dock samtidigt om det möjligen begränsande inflytandet af tillämnade nya terminsafgifter till staten. Enligt en inom ecklesiastikdepartementet med ledning af läroverkens kataloger för höstterminen 1911 uppgjord uträkning hade nämnda termin lärjungeantalet stigit till 23,018. Detta innebär efter blott något mer än 10 år en ökning af nära 50 procent å nyssnämnda beräknade belopp.

Det har naturligen varit denna fortgående stegring af lärjungeantalet, som föranlett en föregående departementschef att år 1908 vid anmälan för statsverkspropositionen af behöfliga anslag till nya lärartjänster beräkna, att den årliga tillökningen af lärarkrafter skulle uppgå till omkring 20, så att efter förloppet af hvart femte år omkring 100 nya lärartjänster blefve erforderliga. Under antagande att omkring en sjättedel af de nya tjänsterna blefve lektorat, skulle berörda tillökning i lärarkrafter innebära en ökning på ordinarie stat af omkring 320,000 kronor — detta med de *nuvarande* lönerna och oberäknadt kostnaden för ålderstillägg.

Den raska tillökningen af den ordinarie lärapersonalen står i samband med det både af Kungl. Maj:t och Riksdagen behjärtade sträfvandet att hålla det öfverklagade systemet med extra lärare inom rimliga gränser. Från denna synpunkt har utvecklingen sannerligen ej gått för fort, om man vid bedömandet häraf tar till utgångspunkt läroverkskommitténs förväntan, att antalet behöfliga extra lärare, sedan alla lärarplatser, som kunde anses konstant behöfliga, tillsatts på ordinarie stat, skulle efter om-

[32.] organisationen blifva omkring 30. Trots en ökning af de ordinarie lärarnas antal vida utöfver normalstaten synes extralärarnas antal vilja hålla sig vid en siffra, som med omkring 100 öfverskjuter den af läroverkskommittén beräknade. Fortfarande finnes alltså från denna synpunkt skäl att, med iakttagande af den af Riksdagen hyllade grundsatsen, att bästa sättet att förbättra och tillgodose extra lärarnas ställning är att inrätta nya lärartjänster, taga frågan därom i öfvervägande.

Den är äfven för den statsregleringsperiod, hvarom nu är fråga, upptagen af läroverksöfverstyrelsen i dess nyssnämnda underdåniga skrifvelse den 30 september 1911.

I denna skrifvelse anmärker öfverstyrelsen beträffande berörda fråga till en början, att för det af öfverstyrelsen i dess skrifvelse den 28 februari 1907 angifna behovet af nya lärartjänster skulle, sedan nya sådana upprättats medelst anslag af 1907, 1908 och 1909 års Riksdagar, erfordrats ytterligare 18 lektors- och 9 adjunktstjänster. Härefter yttrar öfverstyrelsen:

»Hvad nu beträffar de 18 lektors- och 9 adjunktstjänster, som enligt hvad öfverstyrelsen här ofvan påvisat skulle erfordras för att fylla det af öfverstyrelsen i dess skrifvelse den 28 februari 1907 beräknade behof af tjänster, tillåter sig öfverstyrelsen erinra därom, att öfverstyrelsen i sin underdåniga skrifvelse den 30 september 1909 angående ökade anslag till de allmänna läroverken med mera framhållit bland annat, att öfverstyrelsens egna erfarenheter efter det rikliga upprättandet af nya tjänster gifvit vid handen, att ett sparsamt inrättande af nya lärartjänster vid de allmänna läroverken för det dåvarande vore en förutsättning för en sund rekrytering af den ordinarie lärarpersonalen vid dessa läroverk. Nämnda uttalande gjordes i anslutning till statsutskottets vid 1909 års Riksdag utlåtande i motsvarande fråga, hvori utskottet framhållit lämpligheten att under dåvarande knappa tillgång på lärarkandidater, som förvärfvat kompetens till ordinarie lärartjänst, fördela upprättandet af nya tjänster på flera år, än som af Kungl. Maj:t föreslagits.

På grund häraf fann sig öfverstyrelsen i sagda skrifvelse böra inskränka sig till att hemställa om upprättande af 4 nya lektorstjänster af ofvannämnda 18.

I anledning af detta förslag anförde föredragande departementschefen till protokollet öfver ecklesiastikärenden den 14 januari 1910 följande: 'Den raska tillökningen af antalet lärartjänster vid de allmänna läroverken under de senare åren och de af öfverstyrelsen anförda svårigheter, som vid tjänstetillsättningar ej sällan visat sig i fråga om platsernas fyllande med verkligt dugande krafter, gör, att jag drager i betänkande att nu ifrågasätta inrättandet af ordinarie lärartjänster, afsedda att ersätta extra lärartjänster, detta så mycket hellre, som inrättandet af ifrågavarande lärarplatser icke påkallas af någon trängande nödvändighet'.

I öfverensstämmelse med detta departementschefens anförande gjordes icke till 1910 års Riksdag någon nådig framställning om beredande af medel till upprättande af nya tjänster utöfver de för samskolorna och läroverket i Borås behöfliga.

Under sådana omständigheter och af de ytterligare skäl, för hvilka öfverstyrel-

sen i sin underdåniga skrifvelse den 30 september 1910 angående riksdagspetita till 1911 års Riksdag närmare redogjort, fann sig öfverstyrelsen icke böra göra underdånig hemställan till sagda Riksdag om beredande af medel för upprättande af nya ordinarie lärartjänster. Emellertid väcktes vid samma Riksdag af enskild motionär förslag därom, att Riksdagen måtte, för beredande af medel för upprättandet från och med den 1 januari 1912 af 18 lektors- och 9 adjunktstjänster att på de olika läroverken fördelas på sätt Kungl. Maj:t bestämde, höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 99,000 kronor. I öfverensstämmelse med det utlåtande, som statsutskottet afgaf efter att hos öfverstyrelsen hafva införskaffat viss utredning i ärendet, beslöt Riksdagen att upprätta 5 nya adjunktstjänster att på de olika läroverken efter bestämmande af Kungl. Maj:t fördelas. I sin i anledning af sagda beslut föranledda skrifvelse till Kungl. Maj:t har Riksdagen bland annat anfört:

»Såsom i motionen framhålles och af en i Riksdagens skrifvelse intagen, af öfverstyrelsen utarbetad tabell med all tydlighet framgår, uppehålls för närvarande en så stor del af undervisningen vid de allmänna läroverken af extra ordinarie lärare, att häri måste anses ligga ej mindre en fara för undervisningens behöriga bedrifvande än äfven en betydande inskränkning i de befodringsutsikter, som med 1904 års läroverksreform voro afsedda att för den extra lärarpersonalen öppnas. Den väsentligaste orsaken till att icke under de senare åren flera ordinarie lärarplatser, till undvikande af dessa olägenheter, inrättats, än som skett, har legat i den omständigheten, att tillgången på formellt kompetenta aspiranter varit så ringa att, därest tillsättning i något större antal af ordinarie tjänster skolat äga rum, man icke haft tillfälle att göra det urval bland de sökande, som måste anses nödvändigt för tillgodoseende af läroverkens intresse att erhålla de bäst möjligt kvalificerade lärarkrafterna. Emellertid är, såsom ofvan antydts, denna fråga af den natur, att goda skäl synas föreligga för verkställande af en fullständig utredning angående sättet för afhjälpande af de nuvarande olägenheterna.»

Sedan Kungl. Maj:t, vid underdånig anmälan af Riksdagens berörda beslut, från läroverksöfverstyrelsen infordrat förslag till fördelning på de allmänna läroverken af omförmälda fem nya adjunktstjänster, föreskref Kungl. Maj:t den 31 augusti 1911, att de skulle från och med den 1 januari 1912 upprättas vid fyra angifna läroverk. Vid tjänsternas ledigförklarande skulle iakttagas, att de komme att hufvudsakligen tillgodose behovet af lärarkrafter inom den humanistiska ämnesgruppen.

Den motion, som låg till grund för Riksdagens nyss omförmälda beslut, påyrkade nyupprättandet af 18 lektors- och 9 adjunktstjänster och torde således hafva afsett att fylla det då ännu ej tillfredsställda behovet af nya lärarkrafter, sådant det angifvits i öfverstyrelsens skrifvelse den 28 februari 1907; sedan 1907, 1908 och 1909 års Riksdagar anvisat medel till nya befattningars upprättande i enlighet med denna skrifvelses plan, återstodo vid tiden för motionens afgifvande för denna plans slutliga genomförande just 18 lektors- och 9 adjunktstjänster. Med anledning af motionen hafva 5 nya adjunktstjänster tillkommit, och det återstående be-

[32.] hofvet af nya ämneslärarbefattningar, sådant det hittills uppvisats, skulle alltså nu vara 18 lektors- och 4 adjunktstjänster.

Såsom redan angifvits har emellertid lärjungeantalet oafslåteligen stigit. De två terminer, som förflutit närmast innan öfverstyrelsens skrifvelse den 28 februari 1907 afläts, alltså vårterminen 1906 och höstterminen samma år, hade det utgjort respektive 20,290 och 21,490. Det utgjorde, såsom jag nyss nämnt, höstterminen 1911 23,018.

Redan på grund af lärjungeantalets stegring kunde skäl förefinnas till en förnyad utredning om behovet af nya lärartjänster. Läroverksöfverstyrelsen har ock nu vidtagit en sådan och därtill särskildt ledts af Riksdagens nyss af mig efter öfverstyrelsen återgifna uttalande, med tagen hänsyn tillika till den omständigheten att antalet läraraspiranter ökats under åren 1910 och 1911. Till belysande häraf har öfverstyrelsen åberopat siffrorna i en vid dess skrifvelse fogad tabell af följande innehåll:

Tabellbilaga I.

Till undergående af profårskurs anmällda sökande.

År	Anmällda kandidater			Hänvisade kandidater			Anmällda icke hänvisade kandidater		
	Hum.	Mat.	Summa	Hum.	Mat.	Summa	Hum.	Mat.	Summa
V. T. 1907	12	8	20	12	6	18	—	2	2
H. T. 1907	36	19	55	22	16	38	14	3	17
V. T. 1908	11	10	21	11	10	21	—	—	—
H. T. 1908	40	15	55	24	13	37	16	2	18
V. T. 1909	17	7	24	13	7	20	4	—	4
H. T. 1909	38	14	52	24	13	37	14	1	15
V. T. 1910	26	4	30	16	4	20	10	—	10
H. T. 1910	47	26	73	20	21	41	27	5	32
V. T. 1911	30	14	44	19	9	28	11	5	16
H. T. 1911	56	39	95	23	16	39	33	23	56
Summa	313	156	469	184	115	299	129	41	170

På sätt öfverstyrelsen upplyser har densamma ytterligare påverkats att företaga omförmälda utredning däraf, att från åtskilliga obefordrade lärare till öfverstyrelsen inkommit en skrifvelse, innefattande vissa önskemål i fråga om upprättandet af nya ordinarie tjänster.

Den utredning öfverstyrelsen anställt afser en undersökning angående dels det för närvarande förefintliga behovet af nya ordinarie ämneslärartjänster, dels ock de utvägar och möjligheter, som stå till buds för fyllande af sagda behof. Hvad då först beträffar den verkställda utredningen angående det förhandenvarande behovet af nya ordinarie lärarkrafter framgår, säger öfverstyrelsen, den närmare anordningen af densamma samt det resultat, hvartill den ledt, af två vid öfverstyrelsens skrifvelse fogade tabellbilagor. Dessa äro af följande innehåll:

[32.]

[32.]

Tabellbilaga II.

Antalet lärjungar under

(Uppgifterna afse höst-

Läroverk	Höstterminen 1907			Höstterminen 1908		
	Real- skola	Gymna- sium	Summa	Real- skola	Gymna- sium	Summa
Högre allmänna läroverk.						
Borås	224	—	224	234	18	252
Falun	296	133	429	297	140	437
Gäffe	285	93	378	299	101	400
Göteborg: latinläroverket	285	205	490	287	202	489
» realläroverket	397	183	580	412	195	607
Halmstad	282	128	410	299	113	412
Hälsingborg	413	191	604	415	196	611
Härnösand	195	87	282	178	82	260
Jönköping	290	153	443	298	143	441
Kalmar	284	130	414	265	136	401
Karlskrona	207	93	300	194	84	278
Karlstad	271	207	478	272	202	474
Kristianstad	239	111	350	234	123	357
Linköping	365	246	611	386	234	620
Luleå	181	101	282	173	90	263
Lund	292	234	526	276	219	495
Malmö	484	243	727	348	262	610
Norrköping	430	151	581	433	150	583
Nyköping	167	69	236	174	68	242
Skara	215	258	473	192	262	454
Stockholm: latinläroverket å Norrmalm	519	202	721	486	204	690
» högre allmänna läroverket å Södermalm	447	263	710	445	249	694
» » realläroverket å Norrmalm	330	281	611	325	282	607
» » » å Östermalm	416	134	550	414	150	564
» Nya elementarskolan	204	192	396	254	168	422
Sundsvall	295	89	384	275	100	375
Umeå	156	92	248	169	78	247
Uppsala	361	221	582	350	225	575
Västerås	220	154	374	229	174	403
Växjö	258	169	427	255	175	430
Ystad	191	73	264	200	68	268
Örebro	448	190	638	443	191	634
Östersund	249	92	341	271	92	363
Realläroverk.						
Göteborg: östra	297	—	297	328	—	328
Malmö	157	—	157	287	—	287
Stockholm: Kungsholmen	298	—	298	308	—	308
Summa	10,648	5,168	15,816	10,705	5,176	15,881

läsåret 1907—1911.

terminens början.)

Höstterminen 1909			Höstterminen 1910			Medeltal höstterminerna 1902—1906		Medeltal höstterminerna 1907—1911	
Real- skola	Gymna- sium	Summa	Real- skola	Gymna- sium	Summa	klass 1—5	klass 6—7	Real- skola	Gymna- sium
215	37	252	245	52	297	194	—	230	69
289	124	413	265	126	391	229	127	287	131
298	99	397	292	116	408	246	123	294	102
298	210	508	297	237	534	297	206	292	214
427	203	630	424	228	652	373	221	415	202
287	130	417	274	140	414	220	99	286	128
424	193	617	423	201	624	326	214	419	195
195	90	285	196	96	292	181	87	191	89
315	147	462	330	151	481	308	157	308	149
266	137	403	270	161	431	285	128	271	141
198	86	284	210	79	289	189	99	202	86
267	199	466	256	202	458	245	217	267	203
251	118	369	245	114	359	201	136	242	117
387	236	623	374	254	628	307	265	378	243
175	85	260	175	82	257	160	93	176	90
245	215	460	255	206	461	294	224	267	219
329	270	599	335	267	602	459	229	374	261
417	169	586	394	184	578	399	180	419	164
150	73	223	152	70	222	134	74	161	70
193	231	424	191	224	415	188	245	198	244
491	216	707	504	213	717	493	230	500	209
425	228	653	428	218	646	423	271	436	240
326	264	590	322	276	598	303	323	326	276
402	153	555	443	161	604	407	134	419	150
279	159	438	280	169	449	219	165	254	172
294	110	404	309	125	434	278	80	293	106
159	93	252	172	83	255	132	101	164	87
318	239	557	330	248	578	328	233	340	233
214	188	402	233	189	422	203	135	224	176
223	168	391	225	167	392	232	143	240	170
199	69	268	170	81	251	166	64	190	73
440	200	640	459	210	669	420	191	448	198
267	99	366	278	98	376	218	105	266	95
366	—	366	411	—	411	238	—	351	—
309	—	309	346	—	346	137	—	275	—
332	—	332	331	—	331	273	—	317	—
10,670	5,238	15,908	10,844	5,428	16,272	9,705	5,299	10,720	5,302

[32.]

Tabellbilaga III.

Läroverk	Antal närvarande lärjungar i medeltal höstterminerna 1907—1910		Antal undervisnings- timmar i medeltal höstterminerna 1907—1910		Beräknadt antal lärarkrafter å gymnasiet	Nuvarande antal lektorstjänster jämfte rektorstjänst
	Real- skola	Gymna- sium	Real- skola	Gymna- sium		
Högre allmänna läroverk.	1.	2.	3.	4.	5.	6.
Borås	230	69	279,8	119,0	6,0	5
Falun	287	131	298,5	252,0	12,6	7
Gäffe	294	102	281,8	218,8	10,9	8
Göteborg: latinläroverket	292	214	260,0	288,8	14,4	8
» realläroverket	415	202	378,0	275,0	13,8	9
Halmstad	286	128	299,5	253,0	12,7	7
Hälsingborg	419	195	436,5	315,5	15,8	10
Härnösand	191	89	238,0	200,0	10,0	8
Jönköping	308	149	319,8	266,5	13,3	8
Kalmar	271	141	301,8	251,8	12,6	8
Karlskrona	202	86	270,8	211,0	10,5	7
Karlstad	267	203	282,8	321,8	16,1	8
Kristianstad	242	117	280,0	228,0	11,4	7
Linköping	378	243	356,8	374,0	18,7	8
Luleå	176	90	194,8	192,8	9,6	7
Lund	267	219	294,0	363,0	18,2	9
Malmö	374	261	344,8	363,5	18,2	9
Norrköping	419	164	430,8	297,0	14,8	9
Nyköping	161	70	174,8	190,0	9,5	7
Skara	198	244	227,8	388,0	19,4	8
Stockholm: högre latinläroverket å Norrmalm	500	209	462,8	301,8	15,1	11
» » allmänna läroverket å Södermalm	436	240	435,8	394,8	19,7	10
» » realläroverket å Norrmalm	326	276	285,8	366,0	18,3	10
» » » å Östermalm	419	150	440,8	236,5	11,8	8
» Nya elementarskolan	254	172	289,8	309,0	15,5	10
Sundsvall	293	106	298,0	119,0	6,0	6
Umeå	164	87	161,8	188,5	9,4	7
Uppsala	346	233	303,8	372,8	18,6	9
Västerås	224	176	298,8	287,8	14,4	8
Växjö	240	170	288,5	305,5	15,8	8
Ystad	190	73	241,5	119,0	6,0	5
Örebro	448	198	443,8	298,0	14,9	8
Östersund	266	95	298,8	196,8	19,8	7
Realskolor.						
Göteborgs östra	351	—	370,0	—	—	—
Malmö	275	—	303,8	—	—	—
Stockholm: Kungsholmen	317	—	306,5	—	—	—
Summa	10,720	5,302	11,177,9	8,862,0	443,8	264

*) Dessutom tjänstgör vid realskolan i Malmö enligt kungl. brefvet den 13 juni 1908 en af adjunkterna

Erforderliga nya lektorstjänster	Summa lektors- jämnade rektorstjänster	Rest å beräknadt antal lärarkrafter å gymnasiet	Beräknadt antal lärarkrafter i realskolan	Summa återstående beräknade lärar- krafter vid hela läroverket	Nuvarande antal adjunktstjänster	Erforderliga nya adjunktstjänster	Summa adjunktstjänster	Återstående extra ordinarie lärar- krafter	Summa lärarkrafter efter genomförd reglering	Antal lärar- krafter (de e. o. lärarna inom parentes) höstter- minen 1911
7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.	15.	16.	17.
0	5	1,0	10,8	11,8	9	1	10	2	17	17 (3)
1	8	4,6	11,5	16,1	14	0	14	1	23	23 (2)
0	8	2,9	10,8	13,7	13	0	13	2	23	23 (2)
1	9	5,4	10,0	15,4	16	0	16	2	27	27 (3)
0	9	4,8	14,5	19,3	18	1	19	4	32	32 (5)
1	8	4,7	11,5	16,2	14	1	15	2	25	25 (4)
0	10	5,8	16,8	22,6	19	1	20	3	33	33 (5)
0	8	2,0	9,2	11,2	10	0	10	1	19	19 (1)
0	8	5,3	12,3	17,6	17	0	17	2	27	27 (3)
0	8	4,6	11,6	16,2	16	0	16	2	26	26 (2)
0	7	3,5	10,4	13,9	13	0	13	1	21	21 (1)
1	9	7,1	10,9	18,0	17	0	17	2	28	28 (3)
0	7	4,4	10,8	15,2	14	0	14	1	22	22 (1)
2	10	8,7	13,7	22,4	22	0	22	4	36	36 (6)
0	7	2,6	7,5	10,1	10	0	10	2	19	19 (2)
1	10	8,2	11,3	19,5	17	1	18	2	30	30 (4)
0	9	9,2	13,3	22,5	22	0	22	1	32	32 (1)
0	9	5,8	16,6	22,4	22	0	22	0	31	31 (0)
0	7	2,5	6,7	9,2	9	0	9	2	18	18 (2)
0	8	11,4	8,8	20,2	19	0	19	1	28	28 (1)
0	11	4,1	17,8	21,9	22	0	22	4	37	37 (4)
1	11	8,7	16,7	25,4	24	1	25	3	39	39 (5)
1	11	7,8	11,0	18,8	17	1	18	3	32	32 (5)
0	8	3,8	16,9	20,7	18	1	19	4	31	31 (5)
1	11	4,5	11,1	15,6	14	0	14	2	27	27 (3)
0	6	0,0	11,5	11,5	11	0	11	2	19	19 (2)
0	7	2,4	6,2	8,6	9	0	9	2	18	18 (2)
2	11	7,6	11,7	19,3	17	1	18	2	31	31 (5)
1	9	5,4	11,5	16,9	14	1	15	2	26	26 (4)
1	9	6,3	11,1	17,4	16	0	16	2	27	27 (4)
0	5	1,0	9,3	10,3	7	1	8	2	15	15 (3)
1	9	5,9	17,1	23,0	21	1	22	3	34	34 (5)
0	7	2,8	11,5	14,3	11	1	12	3	22	22 (4)
—	—	—	14,2	14,2	12	2	14	4	18	18 (8)
—	—	—	11,7	11,7	11	1	12	3*)	15*)	15 (5)
—	—	—	11,8	11,8	11	1	12	1	13	13 (2)
15	279	164,3	430,1	594,4	546	17	563	79	921	921 (117)

vid högre allmänna läroverket i samma stad.

[32.] Beträffande den i nu återgifna tabellbilagor innehållna utredningen anför öfverstyrelsen:

»Utredningen är utförd i nära anslutning till den, som föreligger i öfverstyrelsens ofvannämnda underdåniga skrifvelse den 28 februari 1907 angående behovet af nya ordinarie lärarplatser och för hvilken redogöres i departementschefens anförande till 1908 års statsverksproposition (sid. 78—88). Liksom nämnda utredning har den nu verkställda i princip begränsats till de läroverk, som enligt af öfverstyrelsen för närvarande fattade beslut för höstterminen 1911 fått mer än en extra lärare sig anvisad. Därjämte äro alla samskolor uteslutna — en af dem, den i Örnsköldsvik, har för närvarande 2 extra lärare — på den grund, att för dessa skolor icke från början parallellklasser torde varit afsedda och tidpunkten ännu icke kan anses vara inne att afgöra, huruvida sådana genom upprättande af nya ordinarie tjänster böra vid dessa skolor fastslås såsom motsvarande ett konstant behof. Med iakttagande af dessa begränsningar har undersökningen omfattat 27 högre allmänna läroverk och 3 realskolor. Därtill hafva emellertid ansetts böra läggas högre allmänna läroverken i Härnösand, Karlskrona, Kristianstad, Malmö, Norrköping och Skara, vid hvilka läroverk behovet af lärarkrafter visat sig i högre grad växlande.

Till grund för beräkningen har lagts det genomsnittliga behovet för höstterminerna 1907—1910. Undersökningen har alltså inskränkts till de fyra sist förflutna läsåren — under det att 1907 års undersökning afsåg de fem senaste läsåren — detta bland annat af den yttre anledningen, att det ansetts lämpligt att i tiden fortsätta undersökningen, där den senast, nämligen med höstterminen 1906, afslutats. Någon nämnvärd större otrygghet i resultatet kan på den grund icke vara att befara, så mycket mindre som beräkningen i det hela genomgående hvilar på en mycket ingående utredning af samtliga de frågor, som på densamma kunnat öfva inflytande.

Tabellbilagan II upptager lärjungeantalet för hvar och en af höstterminerna 1907—1910, särskildt för realskola och gymnasium och sammanlagdt. Därjämte äro medeltalen för realskola och gymnasium i en slutkolumn angifna. Till jämförelse äro från bil. 3 till 1907 års skrifvelse öfverförda motsvarande siffror för höstterminerna 1902—1906. För tre läroverk — Umeå, Ystad och Östersund — hvilka icke ingingo i 1907 års undersökning, äro motsvarande siffror kompletterade ur årsredogörelserna. Beträffande siffrorna för de särskilda läroverken är att märka, att allmänna läroverket i Borås under de läsår, undersökningen omfattar, utvidgats å gymnasiet till och med ring III, hvarför till grund för medeltalet lagts lärjungeantalet å gymnasiet höstterminen 1910 med en tillagd tredjedel, samt att för gymnasierna i Ystad och Sundsvall medräknats äfven lärjungarna å den kommunala latinlinjen, detta enär sannolikt åtminstone en del af dessa skulle gått å den af staten bekostade reallinjen, därest latinlinje ej funnits.

I fråga om tabellbilagan III må beträffande uträkningen af medeltalet undervisningstimmar (kol. 3 och 4) anmärkas, dels att det beräknats för läroverket i Borås efter fullständigt realgymnasium med enkla klasser samt i fråga om läroverken i Ystad och Sundsvall med fränseende från den kommunala latinlinjen, dels att, då timtalen för de högre klasserna nu äro något olika mot förr, de för höstterminerna 1907 och 1908 i årsredogörelserna angifna timtalen modifierats i analogi med de nya förhållandena, vanligen genom någon ringa ökning, dels att i timtalet välskrifningstimmar ej inräknats, ehuru de vid ett flertal läroverk omhänderhafvas af ämneslärare — detta på den grund, att det torde få anses vara en tidsfråga, då större delen af välskrifningsundervisningen anförtrors åt särskildt utbildade lärare.

Hvad vidkommer beräkningen af det behöfliga antalet lärarkrafter har samma genomsnittliga tjänstgöringstid lagts till grund som i 1907 års undersökning, nämligen 20 timmar för lärare å gymnasialstadiet och 26 timmar för lärare i realskolan. Vid bestämmandet af antalet nya lektorstjänster har i allo följts den normering, som angifvits i öfverstyrelsens skrifvelse af år 1907. Vid beräklandet af antalet nya ordinarie adjunktstjänster har i allmänhet följts den regeln, att det icke föreslagits tjänster till ett så stort antal, att antalet återstående extra ordinarie lärarplatser kommit att understiga 1. För öfrigt har vid konstaterandet af behovet af nya tjänster vid de särskilda läroverken äfven afseende fästs vid det nu förefintliga antalet extra lärare. Då behovet af nya tjänster härledts i första hand af en medeltalsberäkning, har det ansetts vara af vikt att tillika söka få utrönt, huruvida den funna medeltalsiffran kan anses innesluta en tendens att under den närmaste tiden falla eller stiga. I sådant afseende har antalet extra lärare fått tjäna som anvisning. Har nämligen detta antal under de senaste åren trots upprättande af nya ordinarie tjänster icke kunnat i afsevärdare mån sänkas eller öfverstiger det nämnvärdt det genom medeltalsberäkningen funna antalet tjänster, föreligger gifvetvis ett bevis för att behovet af ökade lärarkrafter vid läroverket i fråga tenderar till att blifva mer eller mindre stadigvarande. Anmärkas bör dock, att det vid vissa läroverk ännu befintliga mycket afsevärda antalet extra lärare bland annat beror på de i de naturvetenskapliga ämnena införda frivilliga laborationerna, hvilkas antal för olika läsår mycket skiftar. Dessa laborationer upptaga tillsammans under läsåret 1911—1912 icke mindre än omkring 540 lärotimmar, representerande ett lärarantal af omkring 23. Till alla dessa förhållanden liksom ock till ökning eller minskning i lärjungarnas numerär vid de särskilda läroverken har öfverstyrelsen vid sin beräkning tagit hänsyn.

Att antalet nya ordinarie tjänster genom de sålunda tillämpade metoderna icke satts för högt, torde framgå däraf, att vid flertalet läroverk efter genomförd reglering 2 till 4 extra lärare skulle kvarstå. Det samma torde äfven bekräftas af slutresultatet, hvilket utvisar 15 lektors- och 17 adjunktstjänster, sammanlagdt 32 nya ordinarie tjänster, under det att antalet extralärare för hösttermin bestämts till 130 och följaktligen efter eventuell tillsättning af dessa föreslagna platser 98 extra lärare skulle kvarstå.

Öfverstyrelsen gör i fortsättningen af sin skrifvelse en jämförelse mellan det resultat, hvartill dess nu omförmälda utredning ledt, och det behof af nya lärartjänster, som med utgångspunkt från 1907 års utredning skulle återstå att fylla, nämligen, såsom jag redan anført, 18 lektors- och 4 adjunktstjänster, tillhopa 22 lärartjänster. Jämföres detta antal med det nu såsom erforderligt beräknade, visar sig, såsom öfverstyrelsen påpekat, att behovet af nya lektorstjänster minskats med 3, under det att behovet af nya adjunktstjänster ökats med 13. Totala ökningen i behovet af nya tjänster utgör 10. Som synes har under de fyra år, som öfverstyrelsens senaste utredning afser, en förskjutning af lärarkrafter inom läroverken gjort sig märkbar, så till vida som behovet af dylika tjänster å gymnasialstadiet något minskats, under det att samma behof å realskolestadiet däremot tillväxt.

[32.]

Öfverstyrelsen anmärker i detta sammanhang beträffande den af öfverstyrelsen på begäran af 1911 års statsutskott åstadkomna utredning (intagen i 1911 års Riksdagskrifvelse nr 8, sid. 32—39), att det resultat i fråga om nya tjänster, till hvilket denna ledde, i vissa afseenden afviker från det resultat, till hvilket öfverstyrelsen nu kommit. Orsaken till den olikhet, som förefunnes, vore närmast att söka däri, att öfverstyrelsen hade att verkställa den af statsutskottet begärda utredningen i form af svar å vissa af statsutskottet uppställda frågor, hvilka ej sammanföllö med de grunder, enligt hvilka den nu föreliggande utredningen verkställes, samt att öfverstyrelsen, som haft att besvara nyss nämnda frågor inom loppet af några få dagar, under samma tid icke medhunnit att företaga en sådan medeltalsberäkning som den, hvilken lagts till grund för den nu verkställda beräkningen.

Hvad nu vidkomme frågan om vid hvilka läroverk de nya tjänsterna borde upprättas framginge, fortsätter öfverstyrelsen, af den verkställda utredningen, att af de nya lektorstjänsterna för närvarande erfordrades 1 vid hvartera af följande högre allmänna läroverk: Falun, högre latinläroverket i Göteborg, Halmstad, Karlstad, Lund, högre allmänna läroverket å Södermalm i Stockholm, högre realläroverket å Norrmalm i Stockholm, Statens profskola Nya elementarskolan i Stockholm, Västerås, Växjö och Örebro. 2 vid hvartera af högre allmänna läroverken i Linköping och Uppsala, samt att af de nya adjunktstjänsterna för närvarande erfordrades 1 vid hvartera af följande högre allmänna läroverk: Borås, högre realläroverket i Göteborg, Halmstad, Hälsingborg, Lund, högre allmänna läroverket å Södermalm i Stockholm, högre realläroverket å Norrmalm i Stockholm, högre realläroverket å Östermalm i Stockholm, Uppsala, Västerås, Ystad, Örebro och Östersund, 1 vid realskolan i Malmö och 1 vid Kungsholms realskola i Stockholm samt 2 vid Östra realskolan i Göteborg.

Beträffande läroverken i Lund och Uppsala ansage sig öfverstyrelsen emellertid böra erinra om, hurusom stadsfullmäktige i nämnda städer icke för närvarande befunnits villiga att åtaga sig de förbindelser i fråga om skyldighet att bygga och underhålla läroverkshus, som Kungl. Maj:t under de senare åren föreskrifvit såsom villkor för upprättande af nya lärartjänster.

Öfverstyrelsen öfvergår härefter till det andra af föremålen för dess utredning: frågan om de utvägar och möjligheter, som stå till buds för fyllande af det konstaterade behovet af nya lärarplatser. I afseende härå yttrar öfverstyrelsen:

»Efter inbäntade upplysningar skulle af ofvan angifna 15 nya lektorstjänster 5 förenas med humanistiska och 10 med matematisk-naturvetenskapliga ämnen samt af de 17 nya adjunktstjänsterna 11 förenas med humanistiska och 6 med matematisk-naturvetenskapliga ämnen.

Vid flera föregående tillfällen, senast i skrifvelse den 30 september 1910 angående riksdagspetita, har öfverstyrelsen haft anledning att inför Kungl. Maj:t framhålla, hurusom tillgången på sökande till ledigförklarade lärartjänster under åren 1907—1910 visat sig mycket knapp, särskildt i fråga om tjänster, som omfatta matematisk-naturvetenskapliga ämnen, och i vis-a fall varit i betänklig grad ringa. Af den undersökning, som öfverstyrelsen nu verkställt i berörda afseende beträffande tiden 1 oktober 1910—30 augusti 1911 (innefattad i tabellbil. V 1—4) framgår, att, äfven om en obetydlig tillökning i de sökandes antal under sagda tid inträdt, tillgången på

kompetenta sökande ännu torde böra i flera afseenden betecknas som alltför knapp. Under sådana förhållanden är det uppenbart, att läroverkens välförstådda intresse kräfver, att nya ordinarie tjänster för närvarande med tillbörlig sparsamhet upprättas, och att antalet af dem ökas blott i den mån tillgången på kompetenta sökande tillväxer. En sådan tillväxt torde, att döma af den tillströmning till lärarbanan, som under de två sista åren inträddt, sannolikt icke länge låta vänta på sig.

För att utröna, i hvad mån nya tjänster för närvarande låta sig upprätta från och med den 1 januari 1913 med utsikt, att ett någorlunda tillfredsställande antal sökande därvid skulle kunna påräknas, har öfverstyrelsen verkställt åtskilliga undersökningar, hvilkas resultat finnes nedlagdt i tabellbilagan IV till denna skrivelse.

Af tabellbilagan IV kol. 15 framgår, att vid utgången af juni månad 1912 skulle inom den humanistiska lektorsgruppen finnas 44 disponibla kompetenta sökande. Beträffande dessa är att märka, att ett ej ringa antal af dem kommer att utgöras af ordinarie adjunkter, bland hvilka otvifvelaktigt åtskilliga dels på grund af uppnädd lefnadsålder, dels af andra orsaker icke torde ifrågasätta befordran. Enligt den af öfverstyrelsen här ofvan lämnade utredningen angående behovet af nya ordinarie tjänster skulle af de 15 erforderliga nya lektorstjänsterna 5 förenas med humanistiska ämnen. I dessa 5 ingår emellertid 1 tjänst vid hvarterdera af läroverken i Uppsala och Lund, hvilka af skäl, som ofvan antydts, under nuvarandeförhållanden icke torde kunna upprättas. Återstå alltså 3 humanistiska lektorstjänster. Samtliga dessa synas böra upprättas från och med den 1 januari 1913.

Af sistnämnda tabellbilaga IV framgår vidare, att vid utgången af juni månad år 1912 skulle inom den matematisk-naturvetenskapliga lektorsgruppen finnas 8 disponibla kompetenta sökande. Om de uti detta antal ingående ordinarie adjunkterna torde dock gälla hvad här ofvan anmärkts angående de i den humanistiska lektorsgruppen inberäknade sökande af samma kategori. Enligt öfverstyrelsens här ofvan lämnade utredning skulle af de 15 erforderliga nya lektorstjänsterna 10 förenas med matematisk-naturvetenskapliga ämnen. I dessa ingår emellertid 1 lektorstjänst vid läroverket i Uppsala, hvilken icke nu torde kunna ifrågasättas. Återstå således 9. Af dessa torde med hänsyn till nyss angifna tillgång på kompetenta sökande högst 4 kunna upprättas under loppet af år 1913. Öfverstyrelsen föreställer sig, att dessa 4 lämpligen böra så fördelas, att 3 upprättas den 1 januari och 1 den 1 juli nämnda år.

I fråga om humanistiska adjunktgruppen visar merberörda tabellbilaga en tillgång vid slutet af juni månad år 1912 af 48 kompetenta sökande. Af den ofvan lämnade utredningen framgår, att af de 17 erforderliga nya adjunktstjänsterna 11 böra vara humanistiska. Af dessa kan emellertid en, för afsedd läroverket i Uppsala, för närvarande icke ifrågasättas. Återstå alltså 10. Samtliga dessa kunna upprättas under år 1913. Med hänsyn därtill att vid utgången af höstterminen 1912 tillgången på sökande till humanistiska adjunktstjänster vinner en afsevärd förstärkning, torde nämnda 10 tjänster böra fördelas sålunda, att 5 upprättas den 1 januari och 5 den 1 juli 1913.

Beträffande den matematisk-naturvetenskapliga adjunktgruppen framgår af oftanämnda tabellbilaga (kol. 23) att, äfven om inga nya tjänster inom denna grupp upprättas under år 1913, det oaktadt under sagda år en afsevärd brist på kompetenta sökande skulle uppstå. Det bör alltså icke nu ifrågasättas, att några nya tjänster inom denna grupp upprättas.

Då det icke ännu är känt, hvilka eller huru många läraraspiranter som kunna komma att genomgå profårskurs under vårterminen 1912, läsåret 1912—1913 samt höstterminen 1913, är det gifvetvis omöjligt att redan nu beräkna det antal kompetenta

[32.]

sökande, som inom de matematisk-naturvetenskapliga ämneslärargrupperna kan komma att stå till buds under år 1914. Att döma af den tillströmning till lärarbanan, som för närvarande äger rum, torde man emellertid — i synnerhet om den framställning om upprättande af ännu ett profärläroverk, som öfverstyrelsen har för afsikt att jämväl nu göra, vinner statsmakternas bifall — kunna beräkna, att en ej ringa del af de

Tabellbilaga IV.

Tabell, utvisande den under tiden till och med den 30 juni 1913

1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.
Ämneslärartjänsternas natur	Kompetenta sökande vid början af höstterminen 1911	Lediga ämneslärartjänster den 15 september 1911	Beräknade ytterligare ledigheter intill den 31 december 1911			Återstående kompetenta sökande den 31 december 1911	Nyttillkommande kompetenta lärare intill den 31 december 1911	Summa kompetenta sökande den 31 december 1911	Genom dödsfall m. m. lediga tjänster 1 januari — 30 juni 1912	Återstående kompetenta sökande den 30 juni 1912
			På grund af dödsfall, afsked	Nyinträttad tjänster att tillträdas den 1 januari 1912	Summa lediga tjänster intill den 31 dec. 1911					
Humanistiska lektorstjänster ...	1) 66	7	2) 4	—	11	+ 55	1	56	2) 7	+ 49
Matematisk-naturvetenskapliga lektorstjänster	18	4	2	—	6	+ 12	—	12	3	+ 9
Humanistiska adjunktstjänster ..	84	14	13	5	32	+ 52	12	64	20	+ 44
Matematisk-naturvetenskapliga adjunktstjänster	26	18	7	—	25	+ 1	2	3	11	— 8

1) Siffrorna i denna kolumn angifva samtliga obefordrade lärare vid under öfverstyrelsens inseeende stående. I siffran 66 äro dessutom inräknade 53 ordinarie adjunkter vid läroverk och seminarier med lektors-skridit 60-årsåldern, hafva ej medräknats.

2) Öfverstyrelsen har låtit verkställa en medeltalsberäkning öfver årliga antalet genom dödsfall och af-tember-december och ungefär hälften på hvarje halfår.

3) Det i denna kolumn upptagna antalet kan komma att ökas med en del nu inkompetenta lärare, som

4) Siffrorna i denna kolumn äro approximativt valda med ledning af siffrorna i kolumn 12. Hänsyn har

återstående lektors- och adjunktstjänsterna inom den matematisk-naturvetenskapliga ämnesgruppen skall kunna upprättas under loppet af kalenderåret 1914.»

[32.]

De af öfverstyrelsen i denna del af dess skrifvelse åberopade bilagor äro af följande innehåll:

förefintliga tillgången på kompetenta lärarkandidater.

12.	13.	14.	15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.	22.	23.	24.	25.
Nyttillkommande kompetenta sökande intill den 30 juni 1912	Summa kompetenta sökande den 30 juni 1912	Genom dödsfall m. m. lediga tjänster 1 juli—31 december 1912	Återstående kompetenta sökande	Föreslagna nya tjänster att tillträda den 1 januari 1913	Återstående kompetenta sökande den 31 december 1912	Nyttillkommande kompetenta lärare intill den 31 december 1912	Summa kompetenta sökande den 31 december 1912	Genom dödsfall m. m. lediga tjänster 1 januari—30 juni 1913	Återstående kompetenta sökande	Föreslagna nya tjänster att tillträda den 1 juli 1913	Återstående kompetenta sökande den 30 juni 1913	Nyttillkommande sökande intill den 30 juni 1913	Summa kompetenta sökande den 30 juni 1913
1	50	2) 6	+ 44	3	+ 41	3) 1	+ 42	3) 7	+ 35	—	+ 35	4) 5	40
2	11	3	+ 8	3	+ 5	—	+ 5	3	+ 2	1	+ 1	4	5
23	67	19	+ 48	5	+ 43	10	+ 53	20	+ 33	5	+ 28	24	52
21	13	10	+ 3	5	+ 3	3	+ 6	11	— 5	—	— 5	23	18

läroanstalter.

kompetens och i siffran 18 äro 13 dylika lärare inberäknade. Ordinarie adjunkter med lektorskompetens, som öfver-

skedstagande lediga tjänster. Af de därvid framkomna medeltalen har en tredjedel beräknats falla på tiden sep-

blott sakna profär, men redan ha 4 terminers tjänstgöring.

äfven tagits till det föreslagna nya profärläroverket.

[32.]

Tabellbilaga V 1.

Sökande till lektors- och adjunks-

	1 januari 1910—31 augusti								
	Lektorstjänster						Adjunks-		
	Hufvudsakl. hum. ämnen			Hufvudsakl. mat.-nat. ämnen			Hufvudsakl. hum. ämnen		
	Antal tjänster	Antal sökande	Medeltal sökande till hvarje tjänst	Antal tjänster	Antal sökande	Medeltal sökande till hvarje tjänst	Antal tjänster	Antal sökande	Medeltal sökande till hvarje tjänst
1. Högre allmänna läroverk:									
Borås	—	—	—	1	3	3	—	—	—
Palun	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Gafle	3	0	0	—	—	—	—	—	—
Göteborg: latinläroverket	—	—	—	—	—	—	—	—	—
» realläroverket	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Halmstad	—	—	—	1	4	4	2	13	6,5
Hudiksvall	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Halsingborg	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Härnösand	—	—	—	—	—	—	3	8	2,6
Jönköping	—	—	—	—	—	—	1	10	10
Kalmar	1	7	7	—	—	—	1	9	9
Karlskrona	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Karlstad	—	—	—	1	4	4	—	—	—
Kristianstad	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Linköping	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Luleå	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lund	—	—	—	—	—	—	1	9	9
Malmö	1	4	4	—	—	—	—	—	—
Norrköping	1	6	6	—	—	—	—	—	—
Nyköping	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Skara	1	5	5	—	—	—	—	—	—
Stockholm: h. latinlärov., Norrmalm ..	—	—	—	—	—	—	1	10	10
» h. allm. lärov., Södermalm ..	—	—	—	—	—	—	1	2	2
» h. reallärov., Norrmalm ..	—	—	—	—	—	—	1	9	9
» h. » Östermalm ..	—	—	—	—	—	—	—	—	—
» Nya elementarskolan ..	—	—	—	—	—	—	2	12	6
Strängnäs	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sundsvall	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Umeå	—	—	—	—	—	—	1	4	4
Uppsala	—	—	—	—	—	—	1	7	7
Visby	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vänersborg	—	—	—	—	—	—	1	5	5
Västervik	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Västerås	1	5	5	—	—	—	—	—	—
Växjö	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ystad	1	4	4	—	—	—	—	—	—
Örebro	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Östersund	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	9	31	3,4	3	11	3,6	16	98	6,1

tjänster 1. 1. 1910—31. 8. 1911.

1910			1 september 1910—31 augusti 1911											
tjänster			Lektorstjänster						Adjunktstjänster					
Hufvudsakl. mat.-nat. ämn.			Hufvudsakl. hum. ämnen			Hufvudsakl. mat.-nat. ämn.			Hufvudsakl. hum. ämnen			Hufvudsakl. mat.-nat. ämn.		
Antal tjänster	Antal sökande	Medeltal sökande till hvarje tjänst	Antal tjänster	Antal sökande	Medeltal sökande till hvarje tjänst	Antal tjänster	Antal sökande	Medeltal sökande till hvarje tjänst	Antal tjänster	Antal sökande	Medeltal sökande till hvarje tjänst	Antal tjänster	Antal sökande	Medeltal sökande till hvarje tjänst
—	—	—	—	—	—	1	2	2	—	—	—	—	—	—
—	—	—	2	4	2	—	—	—	1	7	7	1	4	4
—	—	—	1	11	11	2	17	8,5	—	—	—	1	2	2
1	3	3	—	—	—	—	—	—	1	13	13	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	1
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	10	10	—	—	—
1	2	2	—	—	—	—	—	—	2	25	12,5	2	4	2
1	3	3	1	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	3	3	—	—	—	—	—	—	1	6	6	—	—	—
—	—	—	1	5	5	1	3	3	1	10	10	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	6	—	—	—
—	0	0	2	7	3,5	—	—	—	2	9	4,5	4	2	0,5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	3	3	—	—	—
1	0	0	1	1	1	1	3	3	1	12	12	—	—	—
—	—	—	1	6	6	—	—	—	1	1	1	8	2	0,25
—	—	—	1	5	5	1	5	5	1	10	10	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	9	9	1	3	3
—	—	—	2	7	3,5	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	1	5	5	—	—	—	1	14	14	2	4	2
—	—	—	1	3	3	—	—	—	2	17	8,5	1	6	6
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	6	1	5	5
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	1	2	2	—	—	—	1	4	4
1	0	0	1	5	5	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	1	2	2	—	—	—	2	9	4,5	2	0	0
—	—	—	1	1	1	—	—	—	2	7	3,5	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	7	7	1	5	5
—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
2	1	0,5	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	1	5	5	1	7	7	1	13	13	1	2	2
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	6	6
—	—	—	1	3	3	1	3	3	1	10	10	1	3	3
11	13	1,1	20	73	3,6	9	42	4,6	26	204	7,8	29	53	1,8

Sökande till adjunktstjänster.

	1. 1. 1910—31. 8. 1910						1. 9. 1910—31. 8. 1911					
	Adjunktstjänster i hufvudsakl. hum. ämnena			Adjunktstjänster i hufvudsakl. mat.-nat. ämnena			Adjunktstjänster i hufvudsakl. hum. ämnena			Adjunktstjänster i hufvudsakl. mat.-nat. ämnena		
	Antal tjänster	Antal sökande	Medeltal sökande till hvarje tjänst	Antal tjänster	Antal sökande	Medeltal sökande till hvarje tjänst	Antal tjänster	Antal sökande	Medeltal sökande till hvarje tjänst	Antal tjänster	Antal sökande	Medeltal sökande till hvarje tjänst
2. Realskolor:												
Arvika	2	15	7,5	—	—	—	—	—	—	1	4	4
Borås	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Eksjö	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Enköping	—	—	—	—	—	—	2	20	10	—	—	—
Eskilstuna	—	—	—	2	0	0	—	—	—	2	1	0,5
Göteborg: västra	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
» östra	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Karlshamn	—	—	—	—	—	—	1	3	3	—	—	—
Kristinehamn	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Landskrona	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Lidköping	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Malmö	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mariestad	—	—	—	3	0	0	—	—	—	1	2	2
Oskarshamn	—	—	—	—	—	—	1	4	4	8	4	0,5
Skövde	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Stockholm: Jakobs	—	—	—	—	—	—	1	9	9	—	—	—
» Katarina	1	6	6	—	—	—	—	—	—	—	—	—
» Kungsholms	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Söderhamn	1	4	4	3	0	0	1	6	6	3	1	0,3
Uddevalla	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	5	5
Varberg	2	4	2	—	—	—	—	—	—	1	3	3
3. Samskolor:												
Alingsås	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Arboga	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—
Askersund	—	—	—	—	—	—	1	2	2	—	—	—
Falköping	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Filipstad	1	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Haparanda	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Köping	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Norråljä	1	11	11	—	—	—	—	—	—	3	0	0
Piteå	1	5	5	3	0	0	—	—	—	—	—	—
Sala	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Skellefteå	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	0	0
Strömstad	—	—	—	1	0	0	—	—	—	3	1	0,3
Södertälje	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Trelleborg	—	—	—	—	—	—	1	3	3	—	—	—
Vadstena	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Vimmerby	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Amål	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Ängelholm	—	—	—	—	—	—	1	6	6	—	—	—
Örnsköldavik	—	—	—	—	—	—	1	4	4	—	—	—
Summa	9	47	5,2	13	1	0,07	10	57	5,7	27	21	0,77

Tjänster utan sökande 1 januari 1910—31 augusti 1911.

Bilaga till Riksd. Prot. 1912. 1 Saml. 1 Afd.

17

I. Högre allm. läroverk.	1 jan. 1910—31 aug. 1910				1 sept. 1910—31 aug. 1911			
	Lektorstjänster		Adj. tjänster		Lektorstjänster		Adj. tjänster	
	Hufvud sakl. hum. ämnen	Hufvud sakl. mat. nat. ämnen	Hufvud sakl. hum. ämnen	Hufvud sakl. mat. nat. ämnen	Hufvud sakl. hum. ämnen	Hufvud sakl. mat. nat. ämnen	Hufvud sakl. hum. ämnen	Hufvud sakl. mat. nat. ämnen
Gäffe	3 ¹⁾	—	—	—	1 ¹⁾	—	—	—
Göteborg: latinl.	—	—	—	—	—	—	—	—
Hälsingborg	—	—	—	—	—	—	—	1 ¹⁾
Härnösand	—	—	1 ¹⁾	—	—	—	—	—
Karlstad	—	—	—	—	—	—	—	3 ¹⁾
Kristianstad	—	—	—	2 ¹⁾	—	—	—	—
Luleå	—	—	—	1 ²⁾	1 ¹⁾	—	—	1 ²⁾ +5 ³⁾
Strängnäs	—	—	—	—	—	—	—	—
Sundsvall	—	—	—	1 ¹⁾	—	—	—	2 ¹⁾
Västervik	—	—	—	1 ¹⁾	—	—	—	—
Summa	3	—	1	5	2	—	—	12

1) = Samma tjänst ledigförkl. 4 ggr i tyska (föret.) och modersmålet. Därefter ledigförkl. i tyska (föret.) och engelska. Då 3 sökande (i aug. 1911). *Anm.* En gång en sökande, som var inkompetent.

1) Ende sökanden återkallat efter tjänsteforslagets afgifvande.
1) Tjänsten tillsatt d. 11/11 1910. Då 4 sökande.

1) = Samma tjänst ledigförkl. 3 ggr. *Anm.* Tjänsten tillsatt d. 23/6 1911. Då 2 sökande.

1) = Samma tjänst ledigförkl. 2 ggr i biologi (föret.), fysik och kemi. *Anm.* Tjänsten därefter ledigförkl. d. 31/8 1910 i modersmålet, tyska och matematik. Då 3 sökande. Tillsatt d. 9/12 1910.

1) Lektorstjänst i kristendom i Luleå.
2) = Samma tjänst ledigförkl. 2 ggr. Denna tjänst förut ledigförkl. 5 ggr utan sökande. *Anm.* Tjänsten tillsatt d. 2/9 1911. Då en sökande.
3) = Samma tjänst ledigförkl. 5 ggr. *Anm.* Tjänsten tillsatt d. 22/8 1911. Då 1 sökande.

1) = Samma tjänst ledigförkl. 3 ggr. Denna tjänst förut ledigförkl. 2 ggr utan sökande. Alla gångerna i biologi och kemi. Tjänsten sedan ledigförkl. d. 13/8 1911 i modersmålet, tyska och historia. Då 4 sökande. Tjänsten tillsatt d. 23/6 1911.

1) Denna tjänst förut ledigförkl. 3 ggr utan sökande. *Anm.* Tjänsten tillsatt d. 12/8 1910. Då 1 sökande.

Lektorstjänster i hum. ämnen 2
Adjunktstjänst i " " 1
" i mat.-nat. " 7
Så 10.

Attende hufvudtiteln: Ordinarie anslag, Allmänna läroverken.

129

[32.]

Slutligen uttalar sig öfverstyrelsen om behovet af läroverksanslagets höjning under förutsättning af den tillökning i ämneslärarantal, som öfverstyrelsen i det föregående ifrågasatt. I afseende härå anför öfverstyrelsen:

För upprättande under år 1913 af de 3 humanistiska och 4 matematisk-naturvetenskapliga lektorstjänsterna, som öfverstyrelsen ansett böra vid denna tidpunkt upprättas, skulle erfordras en höjning af reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 28,000 kronor, och för upprättande under samma år af de 10 föreslagna humanistiska adjunktstjänsterna skulle erfordras en höjning af samma anslag med 30,000 kronor eller sammanlagdt en höjning med 58,000 kronor. Då emellertid 1 lektorstjänst och 5 adjunktstjänster enligt förslaget skulle upprättas först den 1 juli 1913, komme hälften af de för dessa tjänster erforderliga aflöningarna eller 9,500 kronor att besparas för nämnda år.

Under de senare åren hade ett mycket afsevärdt antal nya ordinarie lärartjänster upprättats, utan att reservationsanslaget höjts med hänsyn till behöfliga ålderstillägg. Då emellertid behovet af en sådan höjning med nödvändighet måste växa för hvarje år, funne sig öfverstyrelsen icke böra underlåta att för detta ändamål ifrågasätta, att den för upprättande af nu ifrågasatt nya ordinarie lärartjänster beräknade ökningen å 58,000 kronor afrundades uppåt, förslagsvis till 70,000 kronor.

För inrättande under år 1913 af 7 lektors- och 10 adjunktstjänster, att på de olika läroverken fördelas på sätt Kungl. Maj:t bestämde, hemställer alltså öfverstyrelsen, att Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med ett belopp af 70,000 kronor.

Den noggranna utredning, som öfverstyrelsen förebragt, synes mig öfvertygande, och jag finner mig därför böra understödja öfverstyrelsens yrkande.

Departementschefen.

Detta yrkande står i samklang med den uppfattning, som under de senaste åren gjort sig gällande i fråga om angelägenheten af nya tjänsters inrättande i mån af lärjungeantalets stegring vid de allmänna läroverken. Från olika håll har man beklagat den oerhördt starka tillströmning af elever till våra allmänna läroverk, som vållat denna stegring och som bland annat synes leda till att statsbudgeten hvar femte år måste ökas med omkring 320,000 kronor för nya lärartjänsters inrättande. I alldeles ofantlig grad skulle denna tillströmning gifvetvis komma att växa, i fall det under senaste tiden allt oftare hörda yrkande skulle vinna godkännande, som afser att öppna allmänna läroverken för kvinnliga lärjungar lika väl som för manliga. Måhända blir det inom kort nödvändigt att förberedelsevis öferväga, huru staten bör ställa sig till de kraf, för hvilka detta yrkande är ett uttryck, samt att omsorgsfullt pröfva, huruvida och på hvad sätt de lämpligen skulle kunna tillgodoses.

[32.]

Under förhandenvarande förhållanden instämmer jag emellertid med öfverstyrelsen i fråga om det antal lektors- och adjunktsbefattningar, som böra upprättas. Då öfverstyrelsen beträffande behovet af nya lektorstjänster hänvisar till sin i 1907 års omförmälda skrifvelse angifna normering af dessa tjänsters antal vid de särskilda läroverken, vill jag erinra, att i denna skrifvelse beräknades:

för ett gymnasium med 12—14	lärarkrafter	8 lektorer
» » » » 15—17	»	9 »
» » » » 18 eller flera	»	10 »

hvarjämte för profärläroverken och för statens profskola tillades ytterligare en lektor vid hvarje.

Öfverstyrelsen har omförmäلت, hurusom af angifna skäl upprättandet af nya lärartjänster vid läroverken i Uppsala och Lund ej borde ifrågasättas. Af enahanda anledning har Kungl. Maj:t den 21 april 1911 föreskrifvit, att i stället för två lektorstjänster, till hvilkas afsedda inrättande, en vid hvardera af nämnda båda läroverk, medel funnes tillgängliga genom beslut af 1908 års Riksdag, två lektorstjänster skulle upprättas vid andra läroverk.

I öfverstyrelsens skrifvelse beröres en framställning om upprättande af ett nytt profärläroverk såsom varande af betydelse för frågan om tillgången på kvalificerade sökande. Denna framställning skall i det följande af mig upptagas till behandling, och jag vill redan nu nämna, att den synes mig välgrundad. En därmed beslätad fråga, nämligen den om kvinnas rätt till anställning i ämneslärarbefattningar vid de allmänna läroverken, har under senaste tiden varit underkastad utredning men gifvit anledning till mycket stridiga meningar. Den torde emellertid ej länge böra vänta på sin lösning.

Såsom öfverstyrelsen erinrat erfordras för upprättandet af nu ifrågavarande 7 lektors- och 10 adjunktsbefattningar ett årligt belopp af 58,000 kronor. Öfverstyrelsen har emellertid påyrkat, att läroverksanslaget skulle höjas med ett afrundadt belopp af 70,000 kronor, detta för att möta behovet af medel till ålderstillägg åt läroverkslärare. Jag vill dock ej i detta sammanhang upptaga frågan om läroverksanslagets ökning för sistnämnda ändamål. Sådan ökning synes mig ej böra ske utan att hafva föregåtts af en särskild undersökning af det möjliga behovet af anslaget höjande af sådan orsak. Om en sådan undersöknings företagande ämnar jag gå i författning.

Vid bifall till öfverstyrelsens förslag, att en lektors- och fem adjunktsplatser inrättas först från och med den 1 juli 1913, komme, såsom redan nämnt, aflöningen för dessa tjänster att besparas statsverket för första halfåret af 1913. Denna besparing, 9,500 kronor, bör man hafva i minne vid beräkning af det anslag å extra stat, som för år 1913 er-

fordras till arfvoden åt extra lärare och vikarier vid de allmänna läroverken.

På grund af hvad jag nu anfört tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att för beredande af medel för upprättande vid de allmänna läroverken af dels 6 lektors- och 5 adjunktsbefattningar från och med den 1 januari 1913, dels ock 1 lektors- och 5 adjunktsbefattningar från och med den 1 juli 1913, att på de särskilda läroverken fördelas på sätt Kungl. Maj:t bestämmer, höja reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 58,000 kronor.

Bland de för allmänna läroverken uppförda och i deras gemensamma reservationsanslag ingående anslagsposterna finnes en under titel *arfvoden till skolläkare*, hvilken är upptagen med det af Riksdagen för ändamålet anvisade beloppet, 9,550 kronor.

[33.]

Arfvoden åt
skolläkare.

Behovet af läkares biträde vid öfvervakandet af läroverkens hygieniska förhållanden har hos oss länge varit erkänt, och i 1878 års skolstadga infördes en föreskrift om antagande vid läroverket af en läkare, som skulle kostnadsfritt vårda medellösa lärjungar vid sjukdomsfall, undersöka de omständigheter, som kunde menligt inverka på lärjungarnas hälsotillstånd, m. m. Motsvarande bestämmelser återfinnas i 1905 års stadga. I brist på erforderliga medel till godtgörelse åt läkaren har skolläkarinstitutionen emellertid icke från början kunnat vinna nödig fasthet. Först år 1892 togs ett afgörande steg för vinnande af tillfredsställande förhållanden i afseende på läkartillsyn rörande skolornas hygieniska förhållanden m. m. Då beslöt nämligen Riksdagen, med anledning af en af Kungl. Maj:t gjord framställning, att vid hvarje högre eller femklassigt allmänt läroverk skulle anställas en läkare för att utöfva tillsyn öfver lärjungarnas hälsotillstånd och biträda rektor vid öfvervakandet af de hygieniska anordningarna vid läroverket, samt att skolläkaren finge såsom arfvode uppbära — förutom visst tillskott från läroverkets ljus- och vedkassa — 150 kronor årligen vid de högre läroverken och 100 kronor årligen vid de femklassiga läroverken. Nu nämnda belopp skulle utgå af statsmedel, för hvilket ändamål å allmänna läroverkens stat uppfördes ett särskildt i det gemensamma reservationsanslaget för dessa läroanstalter ingående anslag å 7,550 kronor. Beloppet har sedermera vid olika tillfällen blifvit höjdt och utgår nu jämlikt beslut af 1906 års Riksdag med förutnämnda belopp af 9,550 kronor. — Ehuru icke direkt berörande den fråga, som närmast utgör föremål för min framställning i denna punkt, vill jag erinra att Riksdagen under de tre senaste

[33.] åren på extra stat anvisat medel till förstärkande af den ersättning, som tillkommer skolläkaren. Beloppet utgör för år 1912 23,000 kronor, och samma belopp kommer jag i det följande att ifrågasätta för år 1913.

Såsom jag nämnde var det två slag af läroanstalter, till hvilkas läkare ersättning från omförmälda ordinarie anslag skulle få utgå: högre läroverk och femklassiga läroverk. De högre läroverken äro nu till antalet 38, och då bidraget till deras läkare skulle utgöra 150 kronor för hvar, skulle för dem krävas ett belopp af tillhoppa 5,700 kronor. I de femklassiga läroverkens rätt till delaktighet för sina skolläkare i nämnda anslag hafva inträdt de sexklassiga realskolorna för gossar och samskolorna. Realskolor och samskolor äro nu 39, och då för en hvar erfordras 100 kronor, skulle sammanlagdt ett belopp af 3,900 kronor för dem vara behöfliga. Hoplägger man nyssnämnda båda belopp, 5,700 kronor och 3,900 kronor, erhålles en summa af 9,600 kronor såsom nödig för att samtliga läroverkens skolläkare skola komma i åtnjutande af den dem tillkommande ersättningen i omförmälda afseende. Det visar sig alltså, att det i stat uppförda anslaget med 50 kronor understiger behovet.

Detta förhållande har gifvit öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk anledning till en i dess underdåniga skrifvelse den 30 september 1911 angående riksdagspetita gjord framställning om anslagets fyllande med det erforderliga beloppet.

Öfverstyrelsen erinrar, att det på grund af Riksdagens år 1904 fattade beslut genom nådigt bref den 27 augusti samma år föreskrifvits, att dåvarande femklassiga allmänna läroverket i Ystad skulle på statens bekostnad utvidgas till högre allmänt läroverk och att denna utvidgning skulle taga sin början med läsåret 1904—1905. Emellertid hade skolläkarens arfvode, som dittills utgjort 100 kronor för år, icke undergått erforderlig förhöjning, utan hade det i såväl 1904 års som alla följande års stater kvarstått vid det gamla beloppet.

Under återopande häraf har öfverstyrelsen hemställt, att Kungl. Maj:t måtte dels genom framställning till Riksdagen utverka höjning af anslaget till arfvoden åt skolläkare med 50 kronor, så att skolläkarens i Ystad arfvode måtte från och med år 1913 kunna upptagas till 150 kronor, dels ock bereda bemälda skolläkare ersättning för den obehöriga minskning i arfvodet, som han lidit för tiden dessförinnan från och med höstterminen 1904, med beräkning därvid af 25 kronor för höstterminen 1904 och 50 kronor för hvarje följande år, tillhoppa 425 kronor.

I detta ärende har statskontoret, efter nådig remiss, den 11 oktober 1911 afgifvit underdånigt utlåtande.

Statskontoret har därvid bekräftat, att genom ett förbiseende arfvodet till skolläkaren vid högre allmänna läroverket i Ystad blifvit i den i statskontorets liggare

öfver statsverkets specialutgiftsstater för år 1905 uppgjorda specifikationen af utgifterna å anslaget till arfvoden åt skolläkare liksom ock i länsstaten för Malmöhus län upptaget endast med 100 kronor i stället för, såsom rätteligen bort ske, med 150 kronor. Samma förhållande hade sedermera årligen upprepats.

Statskontoret hemställde fördenskull, att anslaget nu måtte undergå erforderlig förhöjning med 50 kronor för att kunna bestrida det nödiga tillägget i omförmålde skolläkares arfvode.

Statskontoret har äfven yttrat sig om den af öfverstyrelsen ifrågasatta ersättningen åt skolläkaren för minskadt arfvode under tiden från höstterminen 1904 till utgången af år 1912. Därvid har statskontoret förklarat sig komma att i vederbörande liggare och länsstat upptaga 1912 års arfvode med riktigt belopp, 150 kronor. Härigenom komme visserligen en öfveranvisning af 50 kronor att för år 1912 äga rum å anslaget till arfvoden åt skolläkare. Men då detta anslag inginge i reservationsanslaget till de allmänna läroverken och bristen alltså finge täckas af besparingarna å detta anslag, syntes nämnda förhållande icke behöfva påkalla någon Kungl. Maj:ts åtgärd.

På min tillstyrkan har Kungl. Maj:t redan den 19 oktober 1911 anvisat ett belopp af 375 kronor såsom ersättning åt ifrågavarande skolläkare för den minskning i honom tillkommande arfvode, som han lidit under tiden från och med höstterminen 1904 intill utgången af år 1911; och skulle detta belopp utgå af besparingarna å reservationsanslaget till de allmänna läroverken. — Under åberopande af hvad i ärendet anförts hemställer jag nu, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

Departementschefen.

att öka anslaget till arfvoden åt skolläkare vid de allmänna läroverken från dess nuvarande belopp, 9,550 kronor, till 9,600 kronor, eller med 50 kronor.

Bifall till framställningen under punkt 31 föranleder ingen anslagsökning. Under förutsättning däremot af bifall till hvad under punkterna 29—30 samt 32 och 33 föreslagits kommer reservationsanslaget till de allmänna läroverken, nu 5,732,578 kronor, att ökas med 63,600 kronor, eller till 5,796,178 kronor.

Högre lärarinneseminariet.

År 1909 framlades för Riksdagen i en till densamma aflåten nådig proposition (nr 148) förslag till omorganisation af *högre lärarinneseminariet*, innefattande jämväl — och i denna del påkallades företrädesvis Riksdagens medverkan — plan för ändring af seminariets stat. Afsedt

[34.]
Stat för
högre
lärarinne-
seminariet.

[34.] var, att seminariet skulle omfatta två kurser, en högre och en lägre, båda tvååriga; för att genomgå seminariet skulle alltså därefter fordras fyra i stället för tre år. Den nya organisationen skulle taga sin början med höstterminen 1909 och således efter ombildning af en klass för år vara färdig med ingången af höstterminen 1912. Förändringen i staten utgjordes till väsentlig del af inrättandet af nya lärartjänster. Dessa skulle tillkomma successivt, och såvidt angår ämneslärar- och lärarinnetjänster skulle under åren 1910, 1911 och 1912 upprättas tillhopa följande antal nya sådana, nämligen 5 lektors-, 4 ämneslärarinne- och 4 biträdande ämneslärarinnebefattningar. En återstående ny ämneslärarinnetjänst slutligen skulle upprättas vid den nuvarande adjunktens afgang, hvilken motsågs komma att ske år 1913: dennes adjunktur skulle då indragas och seminariets nya stat, i propositionen benämnd normalstaten, vara färdig, upptagande bland annat 10 lektorer, 9 ämneslärarinnor och 4 biträdande ämneslärarinnor.

Hvad angår de tillämnade ändringarna i seminariets verksamhet blefvo de i följd af Riksdagens beslut ej fullt så omfattande, som från början afsetts. Riksdagen motsatte sig nämligen inrättandet af den ifrågasatta obligatoriska fjärde årskursen. En följd häraf blef, att Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 19 augusti 1910 förklarade sig vilja framdeles meddela närmare bestämmelser angående sådan organisation af seminariet, att det samma komme att förutom en tillsvidare på extra stat anordnad valfri fortsättningskurs omfatta två obligatoriska kurser, en ettårig lägre och en tvåårig högre, hvarjämte, såsom hittills, till främjande af elevernas praktiska utbildning en öfnings-skola, organiserad som en fullständig högre flickskola och benämnd statens normalskola för flickor, skulle vara för- enad med seminariet. Seminariet förblef således — fränset den frivilliga fortsättningskursen — treårigt, och genom nyssnämnda bref föreskrefs, att vid seminariet skulle under läsåret 1910—1911 anordnas en lägre obligatorisk kurs med hufvudsaklig uppgift att befästa och utvidga elevernas allmänbildning.

Genom nådigt bref den 21 april 1911 har nu föreskrifvits, att vid seminariet skulle under läsåret 1911—1912 anordnas en dylik lägre obligatorisk kurs samt en första afdelning af den obligatoriska högre kursen. Genom nämnda två nådiga bref meddelades tillika interimistiska bestämmelser rörande undervisning och timplan vid seminariet samt seminariets verksamhet i öfrigt. Dessa bestämmelser voro affattade med ledning af ett härutinnan af öfverstyrelsen uti underdånig skrifvelse den 17 november 1909 afgifvet förslag.

Såsom nämnts var det afsedt, att den nya organisationen skulle vara färdig med ingången af höstterminen 1912, därvid förutsatt var, att den skulle börja att träda i tillämpning med höstterminen 1909. Nu har den

i själfva verket börjat först med höstterminen 1910, men därigenom att tanken på en fjärde obligatorisk årsafdelning förföll, kommer organisationen att, sedan föreskrift meddelats om inrättande med läsåret 1912—1913 af en andra afdelning af den obligatoriska högre kursen, att blifva färdig lika tidigt som ämnadt var.

Samtidigt med den nya organisationen har, i öfverensstämmelse med den ursprungliga planen, lärarstabens tillväxt fortskridit, och de lektors-, ämneslärarinne- och biträdande ämneslärarinnebefattningar, som skulle upprättas under åren 1910—1912, befinna sig nu å seminariets stat.

Af omförmälda nya befattningar återstår alltså endast den ordinarie ämneslärarinnetjänst, som skulle inrättas vid adjunktens afgang i samband med indragning af denna adjunktur. Öfverstyrelsen har nu upptagit frågan om denna lärarinnebefattnings uppförande å stat och i sin förutnämnda skrifvelse den 30 september 1911 härom anför:

Ny stat.
En ny
ämnes-
lärarinne-
befattning
m. m.

För så vidt den af öfverstyrelsen i dess underdåniga skrifvelse den 17 november 1909 föreslagna timplanen — hvilken legat till grund för af Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser i fråga om den hittills nyanordnade lägre kursen och första afdelningen af den högre — jämväl för den högre kursens andra afdelning vunne nådig stadfästelse, skulle seminariet redan under läsåret 1912—1913 vara i behof af den lärarpersonal, som upptoges i 1909 års normalstat. Nu skulle emellertid enligt den följda planen ifrågavarande ämneslärarinnetjänst, utgörande med inberäkning af fyra gamla och fyra nya ämneslärarinnetjänster den nionde af dessa tjänster vid seminariet, först upprättas vid den nuvarande adjunktens afgang, som beräknats inträffa under juli månad 1913. Vid öfverstyrelsens skrifvelse fogade timplaner och tabeller, utvisande behovet af lärarkrafter vid seminariet läsåren 1912—1913 och 1913—1914, ådagalade också, att läroanstalten först från och med höstterminen 1913 hade behof af den nionde ämneslärarinnetjänsten. Denna borde alltså upptagas å 1913 års stat, men när den ej vore afsedd att tillträdas förr än den 1 augusti 1913, komme den del af med sagda tjänst förenade lön och tjänstgöringspenningar, som belöpte sig på tiden 1 januari—31 juli 1913, att besparas statsverket.

De af öfverstyrelsen åberopade, vid dess skrifvelse fogade handlingarna utgjordes af 1) timplan för högre lärarinneseminariet läsåren 1912—1913 och 1913—1914, utvisande tjänstgöringens omfattning dessa år, 2) den af direktionen öfver högre lärarinneseminariet år 1903 fastställda timplanen för normalskolans högre afdelning, bestående af åtta klasser; 3) tabell, utvisande behovet af lärarkrafter vid högre lärarinneseminariet och normalskolan läsåret 1912—1913, 4) tabell af enahanda innehåll för läsåret 1913—1914.

De båda timplanerna öfverensstämma i det närmaste med förut under den fortgående omorganisationen framlagda timplaner, naturligen med den afvikelse i vissa fall, som betingas af att seminariets lägre kurs enligt den nu iakttagna planen är ettårig.

[34.]

Hvad angår de båda tabellerna, hvilka hvardera upptaga 201½ timmar i seminariet och 336 timmar i normalskolan, har adjunkten, som är uppförd med 19 timmars undervisning i svenska och litteraturhistoria under läsåret 1912—1913, uteslutits ur tabellen angående läsåret 1913—1914, som i stället upptager en ny ordinarie ämneslärarinna. Sistnämnda tabell är af följande innehåll:

Tabell utvisande behovet af lärarkrafter vid högre lärarinneseminariet och normalskolan för flickor läsåret 1913—1914.

	Uppsk. timmar i sem.	Timmar i nor- malsk.	A n m.
Lektorn i religionsvetenskap	12	6	Dessutom morgonböner.
» » svenska	16	3	
» » engelska (hufvudämne) och tyska	15	4	} Enligt normalskolans tim- plan.
» » franska	12	6	
» » pedagogik	13	—	Dessutom prakt. handledn.
» » historia (hufvudämne) och geografi	15	5	
» » zoologi och botanik	18	—	Dessutom herbariegransk.
» » fysik	17	1	} Anordn. af laborationer.
» » kemi	16	2	
» » matematik (nuv. rektor)	10	—	
Timlärare i tyska (seminariets högre kurs)	9	—	
» » litteratur- och konsthistoria (d:o)	10	—	
» » geografi (d:o)	9	—	
» » fysiologi och hälsolära	4	—	
» » matematik (seminariets högre kurs)	6	—	
» » talöfningar i främmande språk	6	—	
Biträdande föreståndarinnan i normalskolan	—	10	Dessutom morgonböner.
7 ordinarie ämneslärarinnor (samtliga hufvudlärarinnor) ..	—	133	
4 biträdande ämneslärarinnor	—	80	
Timlärare i hälsolära i normalskolan	—	2	
Öfriga timlärare i normalskolan	—	18	
Lärarinnan i teckning	5	20½ *)	
» » musik	5½	10 **)	
» » gymnastik	3	13½ **)	
» » handarbete	—	22	
Summa	201½	336	

*) Där af 3½ timmar öfvertimmar. **) Där af 1½ timme öfvertimme.

En jämförelse mellan de båda tabellerna ger vid handen, att af adjunktens 19 timmar 5 tilldelats en timlärare i litteratur- och konsthistoria — för en timlärare i konsthistoria är, på sätt under punkt 23 i åttonde hufvudtiteln år 1911 angifves, för läsåret 1912—1913 upptaget ett timantal af 5, medan bemälde timlärare i tabellen för läsåret 1913—1914 har 10 timmar. Vidare har lektorn i svenska i ofvanstående tabell en timmes undervisning mer än i den under 3) ofvan omförmälda tabellen. Ofvanstående tabell upptager å andra sidan en ny ämneslärarinna med ett beräknadt timantal af 19. Samtidigt härmed skulle läsåret 1913—1914 i så måtto skilja sig från läsåret 1912—1913, att timlärarnas i normalskolan timantal nedsattes med 8 timmar samt lektorerna i engelska och tyska äfvensom i historia finge en timmes ökad undervisning hvardera.

Då tabellen upptager blott 8 ordinarie ämneslärarinnor, biträdande föreståndarinnan i normalskolan inberäknad, vill jag påpeka, att en ämneslärarinna, hvilken såsom biträdande föreståndarinna vid seminariet ej har någon undervisningsskyldighet, uteslutits ur tabellen.

[34.]

Den inför Riksdagen år 1909 framlagda normalstaten slutade å ett belopp af 76,100 kronor. För hvarterdera af åren 1910, 1911 och 1912 hafva af Riksdagen på Kungl. Maj:ts förslag godkänts öfvergångsstater, slutande å respektive 64,800, 73,000 och 77,250 kronor. Såsom öfverstyrelsen anmärkt blir den vid seminariet anställde adjunkten, E. G. J. Lilljebjörn, hvilken är född år 1848, under loppet af år 1913 på grund af gällande bestämmelser pensionsmässig. Det kan då vara lämpligt, att hans befattning, hvilken ju skall indragas vid hans afgang, nu, såsom öfverstyrelsen föreslagit, redan år 1913 afföres ur staten, samtidigt som den nionde lärarinnetjänsten däri införes. Lilljebjörn har då synts mig böra uppföras å allmänna indragningsstaten med de aflönings- och pensionsrättsförmåner, som tillkomma honom såsom befattningshafvare vid seminariet, och Kungl. Maj:t har redan den 15 december 1911 på min hemställan beslutit göra framställning härutinnan till Riksdagen. Bemälde adjunkts aflöning å stat, fränsedt ålderstillägg, har utgjort 3,000 kronor, med hvilket belopp alltså 1912 års stats slutsumma bör minskas. Å andra sidan bör den ökas med aflöningen för en ämneslärarinna, 2,100 kronor, däraf 1,350 kronor lön och 750 kronor tjänstgöringspenningar — aflöningen ökas sedermera genom olika lönegrader upp till 3,600 kronor. Inrättandet af den nya ämneslärarinnebefattningen bör ej äga rum förrän vid adjunkten Lilljebjörns afgang. Till dess att befattningen på grund häraf varder tagen i anspråk, ingå besparade lönemedel till statsverkets kassafond.

Genom nämnda ökning och samtidigt minskning skulle den nya

[34.] definitiva staten komma att minskas med 900 kronor, och den skulle, utgående från 1912 års stat med nyss angifna förändringar, hafva följande innehåll:

Rektor, arfvode	kronor 2,000: —
10 lektorer, lön och tjänstgöringspenningar, 4,000 kronor för hvar	» 40,000: —
9 ämneslärarinnor, dito dito, 2,100 kronor för hvar	» 18,900: —
1 biträdande ämneslärarinna, arfvode	» 1,800: —
3 biträdande ämneslärarinnor, arfvoden å 1,500 kronor för hvar	» 4,500: —
1 lärare eller lärarinna i teckning, lön	» 1,800: —
1 dito dito i musik, dito	» 1,200: —
1 dito dito i gymnastik, dito	» 1,200: —
1 lärarinna i handarbete, dito	» 1,500: —
Rektors skrifbiträde, arfvode	» 500: —
Bibliotekarie, dito	» 400: —
Läkare, dito	» 500: —
Vaktmästare, tillika portvakt, jämte fri bostad, lön 600 kronor, arfvode 200 kronor	» 800: —
Eldare, arfvode	» 750: —
Stipendier	» 500: —
Summa kronor 76,350: —	

Slutsumman öfverskjuter med 250 kronor den förut beräknade normalstaten. Förklaringen härtill är att söka däri, att 1911 års Riksdag på Kungl. Maj:ts förslag ökade eldarens arfvode från det ursprungligen afsedda beloppet 500 kronor till 750 kronor, eller med 250 kronor.

I sin omförmälda skrifvelse har öfverstyrelsen vidare anført:

Rektorns
hyres-
ersättning.

I skrifvelse den 8 september 1911 hade högre lärarinneseminariets rektor framhållit önskvärdheten af att hyresersättningarna åt rektor och de båda biträdande föreståndarinnorna, som för närvarande utginge af i normalskolan inflytande inskrifnings- och terminsafgifter, upptoges å den ordinarie staten. Såsom skäl för denna förändring anfördes, att dessa hyresersättningar hade en annan karaktär än de likaledes af sagda afgifter utgående hyresbidragen åt lärarna, i det de vore att betrakta som väsentliga delar af respektive innehafvares löneförmåner; att då kommunen ej hade några förpliktelser att i fråga om högre lärarinneseminariet lämna bostad eller hyresersättning, detta i stället blefve en statens omedelbara angelägenhet och att bostad inom läroverket ej under nuvarande förhållanden kunde beredas vare sig rektor eller någon af föreståndarinnorna.

Med anledning af denna framställning ville öfverstyrelsen anmärka, att enligt öfverstyrelsens mening icke tillräcklig anledning syntes föreligga för en förändring i berörda afseende. Riksdagens år 1909 på grund af Kungl. Maj:ts nädiga proposition i ärendet fattade beslut, att åt förbemälde rektor och biträdande föreståndarinnor skulle utgå hyresersättningar till särskildt angifna belopp, men att dessa hyresersättningar skulle utgå från vid normalskolan inflytande elevafgifter, vore redan det ett er-

kännande af att utbetalandet af dessa hyresersättningar vore en statens omedelbara angelägenhet. Men så länge det icke vore påvisadt, att berörda elevavgifter icke räckte till för bestridande af de af Riksdagen beslutade hyresersättningar, syntes icke någon invändning med fog kunna göras mot formen för detta utbetalande. Ett öfverflyttande af sagda hyresersättningar till den ordinarie staten skulle däremot medföra den olägenheten, att om framdeles någon eller några af dessa hyresersättningar utbyttes mot bostad, hvilket icke syntes vara osannolikt, staten änyo behöfde rubbas.

[34.]

Hvad beträffade beloppen af ofvannämnda hyresersättningar syntes det i rektorns skrifvelse framställda förslaget, att seminariets rektor, i likhet med rektorerna vid de högre allmänna läroverken i Stockholm, skulle erhålla en hyresersättning af 2,000 kronor, skäligt. Af ålder hade det nämligen varit så, att rektor vid högre lärarinneseminariet i detta fall jämnstälts med ofvannämnda rektorer. Det nu för seminariets rektor fastställda beloppet 1,700 kronor bestämdes af Riksdagen på en tid, då läroverkens rektorer uppburo hyresersättning till detta belopp. Sedan numera nämnda rektorer på grund af Stockholms stadsfullmäktiges beslut den 16 december 1909 fått sina hyresersättningar för åren 1910—1912 höjda till 2,000 kronor per år och då det väl finge anses sannolikt, att hyresersättningar till samma belopp äfven för år 1913 af stadsfullmäktige beviljades, borde rektorns vid högre lärarinneseminariet hyresersättning äfven höjas till 2,000 kronor. Härigenom behöfde ingen ändring göras i Riksdagens beslut, att af de vid normalskolan inflytande inskrifnings- och terminsavgifter högst 11,000 kronor finge uttagas till hyresersättningar och hyresbidrag, enär, äfven med den föreslagna höjningen, detta belopp vore fullt tillräckligt.

Beträffande de biträdande föreståndarinnornas hyresersättningar, som äfvenledes af rektor förordades till höjning, ansåge sig öfverstyrelsen — enär, sedan dessa hyresersättningar af Riksdagen till sina belopp faststälts, inga särskilda omständigheter syntes hafva tillkommit, som redan nu borde föranleda ändring uti desamma — sakna anledning att för närvarande påyrka någon höjning.

Med hänsyn till hvad öfverstyrelsen anført finner jag ej anledning att nu förorda någon åtgärd för höjning af biträdande föreståndarinnornas hyresersättning. Hvad angår rektors hyresersättning har, såsom af öfverstyrelsen antydts, Riksdagen år 1909 dels bestämt, att rektor vid högre lärarinneseminariet skall, förutom kontant arvode, åtnjuta fri bostad eller hyresersättning med 1,700 kronor årligen, dels ock föreskrifvit, att af de vid normalskolan inflytande inskrifnings- och terminsavgifterna må uttagas bland annat till hyresersättningar och hyresbidrag högst 11,000 kronor.

Hvad detta belopp beträffar må enligt Riksdagens beslut därur utgå. förutom rektors hyresersättning, dylik ersättning med 750 kronor till en hvar af de två biträdande föreståndarinnorna samt hyresbidrag dels å 700 kronor till en hvar af lektorerna, dels å 500 kronor till adjunkten. Summan af dessa ersättningar och bidrag utgör 10,000 kronor.

Med hänsyn till hvad öfverstyrelsen anført till stöd för den ifrågasatta förhöjningen af rektors hyresersättning och då det ej är att antaga, att hyresersättningen till rektorerna vid de högre allmänna läroverken i

- [34.] . Stockholm kommer att nedsättas, biträder jag öfverstyrelsens förslag om ifrågavarande hyresersättnings höjande till 2,000 kronor. Då Riksdagen förbehållit sig att fastställa hyresersättningens belopp, måste framställning i ämnet göras till densamma. Äfven efter höjningen rymmas alla de ersättningar och bidrag, som enligt Riksdagens medgifvande må utgå ur nyssnämnda belopp af högst 11,000 kronor, däruti.

Ålderstillägg. Vid framläggande år 1909 af det sedermera af Riksdagen i hufvudsak godkända förslaget till ändrad organisation af högre lärarinneseminariet omförmälde dåvarande departementschefen i sitt anförande till statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden för den 11 mars 1909, hurusom ålderstilläggen för lärarpersonalen vid seminariet af öfverstyrelsen beräknats uppgå till 18,900 kronor. Departementschefen instämde häri och förklarade sig anse, att beloppet borde utgå af det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget till ålderstillägg, hvilket för ändamålet borde höjas med 19,000 kronor — bemälda ålderstillägg hade förut, i den mån seminariets anslag ej räckt till, fått utgå från reservationerna å läroverksanslaget. För år 1910 borde höjningen af förslagsanslaget sättas till 15,000 kronor; tillökningen af nya tjänster hade då blott tagit sin början. I enlighet med Kungl. Maj:ts förslag medgaf ock 1909 års Riksdag, att lärarnas ålderstillägg skulle få utgå ur omförmälda förslagsanslag, samt höjde detta från 120,000 kronor med 15,000 kronor till 135,000 kronor. I sammanhang med framläggande af förslag till öfvergångsstat för år 1911 påyrkade öfverstyrelsen, att meranämnda förslagsanslag skulle höjas med 2,000 kronor, men detta afböjdes af dåvarande departementschefen, under uttalande att den erforderliga ytterligare förhöjningen af anslaget lämpligen kunde ske på en gång i sammanhang med normalstatens trädande i full tillämpning.

Med återopande af att normalstaten nu skulle komma att träda i kraft har också öfverstyrelsen i sin ifrågavarande skrifvelse tillstyrkt, att förslagsanslaget till ålderstillägg nu varder höjdt med 4,000 kronor, hvarigenom den från början beräknade summan, 19,000 kronor, för ålderstillägg åt seminariets lärare skulle blifva fylld. Jag biträder öfverstyrelsens mening härutinnan och kommer i en följande punkt att framställa förslag om sådan höjning.

Dessa äro de frågor rörande anslag å ordinarie stat, som öfverstyrelsen ansett böra föreläggas Riksdagen, såvidt högre lärarinneseminariet angår. Då de yrkanden om anslag på extra stat för seminariet, som

gjorts af öfverstyrelsen, af densamma åtminstone delvis framställt i sammanhang med frågorna om anslag å ordinarie stat och i vissa hänseenden beröras af dem, torde jag redan här böra yttra mig om dessa yrkanden. Till de slutliga förslagen skall jag återkomma i sammanhang med öfriga anslag å extra stat under åttonde hufvudtiteln.

[34.]

Hushållsskolan.

Till de ändamål, för hvilka öfverstyrelsen nu ifrågasatt anslag å extra stat för seminariet, utgå i de flesta fall redan nu sådana anslag. Ett bland dem är afsedt till upprätthållande af en hushållsskola. Detta anslag, som under en följd af år utgjort 6,000 kronor, höjdes på Kungl. Maj:ts förslag af 1909 års Riksdag till 6,200 kronor, på det att föreståndarinnans aflöning, som dittills utgått med 1,800 kronor, måtte kunna ökas till 2,000 kronor, och det förhöjda beloppet, 6,200 kronor, har sedan anvisats på extra stat för hvarterdera af åren 1911 och 1912. Det hade redan vid den planerade omorganisationen ifrågasatts, att hushållsskolan måtte öfverflyttas å ordinarie stat. Dåvarande departementschefen motsatte sig dock detta och uttalade sig för att denna del af seminariets verksamhet fortfarande finge intaga en särställning. Rektorn vid högre lärarinneseminariet har nu åter föreslagit, att hushållsskolan skulle få en fastare ställning, särskildt därigenom att dess lärarpersonal — nu en biträdande föreståndarinna och en lärarinna — uppfördes å ordinarie stat, men öfverstyrelsen har, under åberopande af nämnde departementschefs uttalande och med framhållande af att hushållsskolans organisation, sedan förslaget förra gången förevar, ej genomgått någon förändring, icke velat ansluta sig till rektorns förslag.

Detta förslag afsåg jämväl att bereda ej mindre hushållsskolans biträdande föreståndarinna, Ingeborg Walin, än äfven skolans biträdande lärarinna förbättrad aflöning, och denna del af förslaget har öfverstyrelsen behjärtat. Ur extra anslaget till hushållsskolan utgå för närvarande till nämnda båda befattningshafvare respektive 2,000 kronor och 1,500 kronor. Öfverstyrelsen anser det vara en oegentlighet, att föreståndarinnan, hvilken nu i nära 20 år med utmärkta vitsord bestridt sin maktpåliggande tjänst, skulle åtnjuta mindre aflöning än någon ämneslärarinna vid normalskolan ofvanför de förberedande klasserna, liksom att den biträdande lärarinnan, som med goda vitsord under sagda tid tjänstgjort därstädes, icke skulle hafva högre aflöning än de svagast aflönade ämneslärarinnorna i normalskolan. Öfverstyrelsen har därför ansett, att det extra anslaget till hushållsskolan bör något höjas, på det att direktionen öfver Stockholms stads undervisningsverk, som jämlikt nu gällande föreskrifter be-

[34.] stämmer arfvodena för dessa lärarinnor, måtte sättas i tillfälle att höja arfvodena. Højningen bör enligt öfverstyrelsens mening vara så stor, att föreståndarinnan kan få en aflöning af 2,500 kronor, lärarinnan en aflöning af 1,800 kronor.

Aflöningen för de lärarinnor, med hvilka öfverstyrelsen i aflöningshänseende velat jämföra föreståndarinnan, utgör, om man frånser en biträdande ämneslärarinna, hvilken liksom ämneslärarinnorna har sin hufvudsakliga tjänstgöring i normalskolans sju öfre klasser, 2,100 kronor med tre ålderstillägg, hvarterda å 500 kronor, så att aflöningens maximum utgör 3,600 kronor. För nämnda biträdande ämneslärarinna utgår arfvode i tre aflöningsgrader med 1,800, 2,050 och 2,300 kronor. För biträdande ämneslärarinnor med hufvudsaklig tjänstgöring i normalskolans fyra lägre klasser utgår arfvode i tre aflöningsgrader med 1,500, 1,750 och 2,000 kronor. Med hänsyn härtill samt i betraktande af vederbörandes långa tjänstetid anser jag billigt, att dem må kunna beredas den aflöning, som af öfverstyrelsen afsetts.

Rektor har vidare gjort gällande behovet af ytterligare en lärarinnekraft i hushållsskolan och härför begärt en anslagsökning af 1,500 kronor.

I fråga härom åberopar rektor den starka utveckling, hushållsskolan genomgått. Från att till en början hafva varit endast en husmoderskurs, hade hushållsskolan alltsedan hösten 1894 utbildat lärarinnor i huslig ekonomi. Vid sidan af denna verksamhet hade tillkommit flera andra uppgifter, såsom en kurs för folkskolebarn (öfningskurs för lärarinneeleverna), en kurs för sjuksköterskor, bekostad af Drottning Sophias förening, och en kvällskurs för arbeterskor, bekostad af kungl. patriotiska sällskapet. Lärarinnekursen vore från hösten 1908 utvidgad från två till tre terminer. De utgångna lärarinnorna hade anställning öfver hela landet, vid skolkök, i högre flickskolor, folkskolor och folkhögskolor, vid vandrande skolkök och andra fristående skolkökskurser, vid Rimforsa landthushållningsskola för utbildande af lärarinnor, vid bostadsinspektionen i Stockholm o. s. v. Utom lärarinnekursen omfattade hushållsskolan äfven en lägre kurs, en öfverbyggnad på normalskolan, årligen besökt af omkring 15 elever.

Sedan hushållsskolans grundande hade sammanlagda årliga elevantalet därstädes numera ungefärligen fördubblats. Den betydande utvecklingen af anstalten hade kräfft ett alltmer ökadtt arbete af dess lärarinnor, men dessa hade hellre gjort stora personliga uppoffringar af tid och kraft än tillåtit anstaltens stillastående eller tillbakagång. Numera vore dock arbetet så hopadt, att en ökning af lärarkrafterna vore oundgängligen nödvändig — utom föreståndarinnan och en biträdande lärarinna hade hittills blott några timlärarinnor varit anställda vid skolan.

Öfverstyrelsen har till ytterligare stöd för yrkandet på anställandet

af ännu en biträdande lärarinna vid hushållsskolan åberopat en af föreståndarinnan Ingeborg Walin aflämnad promemoria angående hushållsskolans utveckling. [34.]

I denna vid öfverstyrelsens skrifvelse fogade promemoria redogöres för elevantalets ökning, för ökningen af undervisningen, den teoretiska såväl som den praktiska, samt af undervisningsöfningarna äfvensom för det ökade arbete, som vården af materiellen och förråden samt expeditionsgöromålen kräva. I sistnämnda afseende anföres, att på grund af den allt större spridning, skolkök-undervisningen under de senaste tiotalen år erhållit, hade en betydlig ökning af expeditionsgöromålen vid skolan inträddt. Förfrågningar angående inredning af skolkök och kostnadsförslag till uppsättning af dylika, förfrågningar om lärarinnor till skolkök och, från f. d. elever, om skolköksplatser, besök, telefonsamtal och brefskrifning äfvensom bokföring af de arbeten eleverna utförde upptoge ofta helt den ena lärarinnans tid.

Likasom öfverstyrelsen anser jag nödvändigheten af lärarkrafternas ökning ådagalagd, och torde för detta ändamål det begärda anslagsbeloppet, 1,500 kronor, böra beredas. Den ökning i hushållsskolans extra anslag, som härigenom och för höjande af den nuvarande lärarpersonals aflöningsförmåner bör äga rum, uppgår till 2,300 kronor, så att anslagssumman för år 1913 skulle höjas från nu utgående belopp af 6,200 kronor till 8,500 kronor.

Såsom af det föregående framgår finnes i högre lärarinneseminariets stat uppfördt ett ordinarie anslag af 500 kronor till stipendier, afsedt för seminariets elever. Rektorn har föreslagit, att detta belopp måtte höjas med 2,500 kronor, alltså till 3,000 kronor. Stipendier.

Till stöd härför har rektorn anført, att behovet af ökade stipendier redan länge varit erkändt, och en kommitté för undersökning af undervisningen i de enskilda högre skolorna för kvinnlig ungdom hade i sitt den 19 januari 1888 afgifna utlåtande hemställt om ett förslagsanslag af 5,500 kronor till stipendier åt seminariets elever. Behovet hade sedan dess ingalunda minskats. Seminariet hade vid sin sida fått flera enskilda seminarier, hvilka gäfvö sina elever samma kompetens, som förvärfvades vid seminariet. I dessa enskilda seminarier vore det lättare att vinna inträde, men terminsafgifterna vore högre, i följd hvaraf de fattigare bland de unga kvinnor, som ville ägna sig åt lärarinnekallet vid våra högre flickskolor, helst sökte inträde vid högre lärarinneseminariet. Också befunne sig en mycket stor del af dettas elever i tryckta ekonomiska omständigheter, flera finge under hela sin seminarietid uteslutande draga sig fram genom lån. Numera hade ock priset för inackordering i hufvudstaden väsentligen ökats. Det nu till stipendier utgående beloppet af 500 kronor vore också mera ett bidrag till uppmuntran åt eleverna än någon egentlig hjälp. Höjdes anslaget till 3,000 kronor kunde ungefär 10 stipendier på omkring 300 kronor hvardera utdelas.

[34.] I afseende å rektorns nu omförmälda förslag yttrar öfverstyrelsen i sin skrifvelse:

»Vid de tillfällen, då staten beviljat understöd af nu ifrågavarande slag, såsom vid folkskoleseminarierna, har understödet plägat gifvas med hänsyn till behovet af starkare tillöpp till en från statens synpunkt viktig lefnadsbana. Nu är emellertid förhållandet, att utom statens högre lärarinneseminarium fyra enskilda högre lärarinneseminarier utbilda lärarinnor för de högre flickskolornas och samskolornas behof och att tillöppet till alla dessa seminarier för närvarande synes vara normalt. Ett så stort understöd som det af seminariets rektor föreslagna torde alltså icke kunna ifrågasättas. Med hänsyn till hvad bemälda rektor i sin skrifvelse framhållit om behovet af hjälp åt obemedlade seminarieelever och då lärarinnekåren gifvetvis ej uteslutande bör rekryteras från de burgnare samhällslagren, anser dock öfverstyrelsen, att en mindre höjning af anslaget till stipendier, exempelvis med 500 kronor, torde vara behöflig. Under nuvarande öfvergångsförhållanden synes det emellertid öfverstyrelsen bäst, att den af öfverstyrelsen ifrågasatta höjningen upptages såsom ett särskildt anslag å extra stat.»

Beträffande öfverstyrelsens i öfverensstämmelse härmed framställda förslag är jag ense med nämnda myndighet däri, att den höjning, som torde böra beviljas, må sättas å extra stat. Jag erinrar om att seminariets byggnadsfråga, hvars lösning i viss mån blir bestämmande för elevantalet, alltjämt är sväfvande. Hvad det extra anslagets belopp angår anser jag, att de af rektorn till stöd för höjningen anförda omständigheterna skäligen kunna påkalla, att det sättes något högre än hvad öfverstyrelsen föreslagit. För att komma ett ej alltför ringa antal elever — hela elevantalet utgjorde höstterminen 1911 87, däraf 10 tillhörde den valfria fjärde årsklassen — till afsevärd hjälp, torde det ej få anses öfverdrifvet, att stipendieanslaget bringas upp till 1,500 kronor. Det extra anslaget skulle då utgöra 1,000 kronor, och jag finner mig böra föreslå, att detta belopp utverkas för ändamålet.

Expenser.

I fortsättningen af sin skrifvelse yttrar öfverstyrelsen:

»Genom nådiga brefvet den 11 juni 1909 angående stat för högre lärarinneseminariet m. m. föreskrifves bland annat, att af de vid normalskolan inflytande inskrifnings- och terminsafgifter, hvilkas storlek bestämmes af Kungl. Maj:t, må uttagas till expenser högst 14.000 kronor. I sin här bilagda skrifvelse hemställer seminariets rektor, att detta belopp måtte ökas till 16.000 kronor. Såsom skäl härfor anføres, att sedan den beräkning gjordes, på hvilken ofvan angifna föreskrift grundades, undervisningen i de naturvetenskapliga ämnena vid läroanstalten helt och hållet omlagts, i det laborationer nu i stor omfattning bedrivas, hvilka kräfva betydlig förbrukningsmaterie-ll samt föranleda stor åtgång af gas och elektrisk ström. För denna undervisning har sedan sommaren 1911 en ny lokal förhyrts, som kommer att kräfva dryga omkostnader för belysning, uppvärmning och rengöring. Vidare måste, delvis

för seminariets egna medel, dyrbar undervisningsmateriell anskaffas för denna nya undervisning, hvarjämte en komplettering af biblioteket visat sig nödvändig.

Beträffande detta rektors förslag får öfverstyrelsen anför, att öfverstyrelsen visserligen finner läroanstaltens behof af ökade expensmedel otvetydigt, men att, enligt öfverstyrelsens mening, dessa medel icke borde uttagas af de vid normal-kolan inflytande elevavgifterna. Då rektor i sin ofvannämnda skrifvelse anför, att de nuvarande expensmedlen för närvarande räcka till för de ständigt återkommande behofven, men att dessa medel vi-at sig otillräckliga, när mera betydande tillfälliga utgifter skola bestridas, synes häraf framgå, att behofvet har en mera tillfällig karaktär. Öfverstyrelsen får också erinra om, dels att läroanstaltens byggnads-fråga ännu väntar på sin lösning och att, då denna fråga en gång löses, de utgifter beträffande belysning, uppvärmning och rengöring, som i rektors skrifvelse omförmälas, då komma att blifva väsentligt olika, dels att man, innan seminariets omorganisation blifvit fulländad, icke lär kunna nöjaktigt beräkna utgifterna för laborationer i de naturvetenskapliga ämnena. Vid sådant förhållande finner öfverstyrelsen mindre välbetänkt att nu ändra Riksdagens så sent som år 1909 fattade beslut angående expensmedlens belopp, allrahelst det synes öfverstyrelsen tvifvelaktigt, om förberörda elevavgifter numera räcka till för den ifrågasatta ökningen. Lämpligare synes då vara att, såsom vederbörande rektor alternativt föreslagit, genom ett anslag å extra stat täcka läroanstaltens nuvarande behof.»

Under åberopande häraf har öfverstyrelsen hemställt, att för ifrågasvarande ändamål på extra stat anvisas ett anslag å 2,000 kronor.

Den af öfverstyrelsen omförmälda bestämmelsen i nådiga brefvet den 11 juni 1909, att högst 14,000 kronor må ur elevavgifterna uttagas till expenser, är grundad på 1909 års Riksdags i enlighet med Kungl. Maj:ts förslag fattade beslut i ämnet. Den af seminariets rektor uppgjorda beräkning, som låg till grund för expensanslagets sålunda bestämda storlek, innefattade följande poster:

Afgifter för fastigheten	kronor	2,000: —
Lyse och bränsle	»	4,000: —
Renhållning	»	800: —
Städning, tamburvakt m. m.	»	1,700: —
Underhall och inköp af materiell	»	1,800: —
Annonsering	»	800: —
Tryckning	»	1,000: —
Diverse utgifter (för telefon, skrifmateriell, tvätt, förbrukningsartiklar för kemiska laborationer m. m.)	»	1,900: —
Summa kronor		14,000: —

Såsom framgår af dåvarande departementschefens anförande till statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1911, i utdrag vidfogadt 1911 års statsverksproposition, hade kostnaderna för expenser visat benägenhet att stiga. Likväl ansågs beloppet 14,000 kronor till-

- [34.] räckligt för sitt ändamål, och öfverstyrelsen förmenade det kunna lämna ett afsevärdt öfverskott, 2,000 kronor för år, hvilket kunde användas såsom bidrag till täckande af de till 10,600 kronor beräknade kostnaderna för inköp af behöflig ny materiell för undervisning i biologi och fysik, hvilka kostnader skulle fördelas på två år. För dessa kostnaders bestridande påyrkade öfverstyrelsen därför endast ett särskildt extra anslag af 6,600 kronor. Departementschefen anslöt sig i det hela till öfverstyrelsens uppfattning, men uttalade någon betänklighet i fråga om expensanslagets tillräcklighet för ändamålet. Han fann dock, att följderna däraf skulle inskränka sig till att materiellanskaffningen något försenades, men föreslog emellertid, att statsanslaget i alla händelser afrundades till 7,000 kronor, däraf hälften skulle begäras på extra stat för hvartera af åren 1912 och 1913.

I öfverensstämmelse med hvad öfverstyrelsen föreslagit beviljade Riksdagen för ändamålet 6,600 kronor och anvisade däraf på extra stat för år 1912 3,300 kronor.

Föregående departementschefens nyss omförmälda betänkligheter föranledes särskildt af förväntade ökade kostnader för uppvärmning och belysning. Såsom synes har det ock varit bland annat dessa kostnaders ökning, som föranlett rektorns yrkande på expensanslagets höjande. Huru ansträngdt expensanslaget i själfva verket efterhand blifvit framgår af den uppgift, som af rektorn lämnats mig, att han under år 1911 måst ur egen kassa förskottera afsevärda belopp och att anslaget år 1910 väl räckt till, men ingalunda lämnat det öfverskott, som ansetts kunna påräknas.

Hvad angår användningen af ett till 16,000 kronor ökad expensanslag har jag från rektorn införskaffat upplysning om de i expensanslaget ingående posternas behof af delaktighet i ett sådant anslagsbelopp. Denna upplysning innehålles i följande tablå:

Utgifter för fastigheten	kronor	2,000: —
Lyse och bränsle	»	4,400: —
Renhållning	»	1,000: —
Städning, tamburvakt m. m.	»	2,200: —
Inköp och underhåll af böcker och materiell.....	»	2,400: —
Annonsering	»	800: —
Tryckning.....	»	1,000: —
Diverse utgifter (för telefon, skrifmateriell, tvätt, förbrukningsartiklar för laborationer i kemi, fysik och biologi, m. m.).....	»	2,200: —
Summa kronor		16,000: —

I betraktande af hvad i denna del af förevarande ärende anförts finner jag mig böra ansluta mig till öfverstyrelsens förslag. Ett extra anslag å 2,000 kronor till expenser synes mig alltså böra äskas hos Riksdagen.

[34.]

Arfvoden åt
extra lära-
rinnor och
timlärare
m. m.

Under senare åren har för högre lärarinneseminariet å extra stat varit uppfördt ett anslag till arfvoden åt extra lärarinnor och timlärare m. m. För innevarande år utgör detta anslag 9,100 kronor. Äfven för år 1913 begäres nu af öfverstyrelsen på anhållan af rektorn ett dylikt extra anslag. För beräkning af det erforderliga beloppet undersöker öfverstyrelsen först behofvet för vårterminen 1913 och framlägger därvid en tabell, hvars särskilda poster och slutsumma öfverensstämman med öfverstyrelsens beräkning vid angifvandet af behofvet af anslag för enahanda ändamål höstterminen 1912. Denna beräkning är återgifven i föregående departementschefens nyss omnämnda anförande till statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 13 januari 1911. Den årliga kostnaden angifves i båda fallen till 10,320 kronor, och då vårterminen kan anses utgöra $\frac{5}{9}$ af läsåret, erfordras alltså för dylika arfvoden under vårterminen 5,733 kronor.

Hvad höstterminen 1913 beträffar framgår af en i det föregående af mig återgifven tabell, utvisande behofvet af lärarkrafter vid högre lärarinneseminariet och normalskolan läsåret 1913—1914 (jämför sid. 138), det erforderliga timantalet för denna extra lärarpersonal — öfningslärarnas öfvertimmar äro härvid tagna i beräkning. Den af öfverstyrelsen gjorda kostnadsberäkningen för höstterminen upptager samma timantal. Ersättningen för timme är densamma, som redan i 1909 års förut nämnda proposition angafs såsom normerande och som legat till grund för sedermera uppgjorda beräkningar öfver dessa kostnader, dock med det undantag att öfverstyrelsen upptagit arfvodet för undervisning i hälsolära i normalskolan till 160 kronor för veckotimme — rektorn hade ifrågasatt 190 kronor — medan 1909 års proposition förutsatte ett belopp af 100 kronor för veckotimme till dylikt arfvode. Öfverstyrelsen motiverar den afsedda ökningen därmed, att undervisningen i ämnet bestredes af en läkare, hvilken skäligen borde godtgöras åtminstone efter samma grund som timlärare inom seminariets lägre kurs; för sådan upptager 1909 års plan 160 kronor för veckotimme. För min del gillar jag öfverstyrelsens förslag i berörda hänseende.

Efter nu omförmälda grunder och med beräkning att höstterminen utgör $\frac{4}{9}$ af läsåret kommer öfverstyrelsen till ett behof af 4,707 kronor för bestridande af ifrågavarande arfvoden under höstterminen 1913. Sammanlagdt skulle alltså för kalenderåret 1913 för omförmälda ändamål erfordras ett anslag af 10,440 kronor, hvilket belopp öfverstyrelsen afrundat till 10,500 kronor.

Det är emellertid ej detta belopp, som öfverstyrelsen önskar för ändamålet uppfördt å extra stat för år 1913. Öfverstyrelsen yttrar nämligen:

[78]

»I sammanhang med sina beräkningar af timplärlärlararfvodena för kalenderåret 1913 har seminariets rektor i sin meranämnda skrifvelse framhållit svårigheten af att två år i förväg bestämma, hur många timmar eventuellt behöfde vid läroanstalten uppehållas af timplärlärlare, liksom ock svårigheten af att få det af Riksdagen så långt förut beviljade anslaget att räcka till för angifvet ändamål. Rektor hemställer därför, att ett något större anslag, än som synes oundgängligen nödvändigt, måtte af Riksdagen beviljas till timplärlärlarfvoden, och att den eventuella behållningen skulle reserveras till följande år. Däremot skulle det åligga rektor att årligen före den 1 maj till öfverstyrelsen göra framställning om behovet af extralärlarkrafter för nästkommande läsår, och på öfverstyrelsens pröfning skulle bero, huru stor del af de tillgängliga medlen finge användas till timplärlärlarfvoden. I anslutning till det ofvan sagda hemställer hemälde rektor om ett anslag för timplärlärlarfvoden under år 1913 till ett belopp af 11.000 kronor.

Då öfverstyrelsen för sin del instämmer i hvad seminariets rektor anført rörande svårigheten att två år i förväg beräkna behovet af timplärlärlare, får öfverstyrelsen hemställa, dels att Kungl. Maj:t måtte göra framställning till Riksdagen om att ett anslag till timplärlärlarfvoden vid högre lärarinneseminariet måtte till ett belopp af 11.000 kronor uppföras på extra stat för år 1913, dels att Kungl. Maj:t täcktes föreskrifva, att rektor vid högre lärarinneseminariet skall årligen före den 1 maj hos öfverstyrelsen göra framställning om behovet af extra lärlarkrafter under nästföljande läsår och att på Kungl. Maj:s eller, om Kungl. Maj:t så för godt finner, öfverstyrelsens pröfning skall bero, huru stor del af de tillgängliga medlen årligen får användas till timplärlärlarfvoden.»

Jag finner hvad öfverstyrelsen sålunda föreslagit välbetänkt. Den ifrågasatta anordningen är för öfrigt likartad med den, som är föreskrifven beträffande anställande af extra lärlare vid de allmänna läroverken.

Lokal för
normal-
skolans lägsta
klasser m. fl.
extra anslags-
behof.

Utom de i det föregående anmälda anslagen, hvilka redan under innevarande år utgå på extra stat, finnas ytterligare några anslag å extra stat för år 1912, hvilka böra fortsättningsvis beredas seminariet. De anslag, jag härvid afser, utgå för år 1912 under följande titlar med nedannämnda belopp:

till förhyrande af lokal för normalskolans lägsta klasser	kronor	3,000: —
» uppehållande af den fjärde valfria årskursen.....	»	3,000: —
» hyra af nya lokaler för undervisningen i biologi och fysik	»	3,000: —
» undervisning i träslöjd	»	300: —

Dessa anslag böra således äskas på extra stat för år 1913. Dock anmärker öfverstyrelsen, att anslaget till hyra af nya lokaler för undervisningen i biologi och fysik numera bör betecknas såsom afseende förhyrande af nya lokaler för undervisningen i biologi och teckning. Härmed förhåller sig enligt en af rektorn gjord framställning på följande sätt. Af den i enlighet med 1911 års Riksdags beslut för undervisningen i biologi och fysik förhyrda

våningen, bestående af 9 rum och kök, hade rektorn tänkt för nämnda undervisning använda 5 rum. Återstående 4 rum och kök skulle uthyras och hyressumman för dessa användas såsom bidrag till bestridande af kostnaderna för de nya lokalernas inredning — härför har hinder ej ansetts möta. Ändrade belyningsförhållanden, förorsakade af ett större nybygge i grannskapet, hade emellertid gjort det nödvändigt att förlägga lokalerna för fysikundervisningen till seminariets egen byggnad, där två rum åt solsidan, förut använda såsom reservrum, inredts till fysisk lärosal och fysiskt laboratorium. I stället äro reservrummen förlagda till den förhyrda våningen, där dessutom 3 rum upptagas för undervisningen i biologi. Genom att af den återstående lokalen endast hyra ut 3 rum och kök kan nu ett mycket viktigt önskemål förverkligas. Seminariet har nämligen hittills — utom under den allra första tiden af sin tillvaro — hafva saknat särskild lokal för teckningsundervisningen, hvilken därför till stor olägenhet måst förläggas till klassrummen. Denna betydande olägenhet kan nu undvikas, då nämligen i den nya våningen finnes ett stort rum, lämpligt såsom teckningssal. Rektorn anmärker, att detta rums inredning drager betydlig kostnad, och då inredningen af lokalerna för undervisningen i biologi och fysik kräft betydligt mer, än hvad som under ett år kunde erhållas i hyra för de af seminariet ej använda rummen i den nya våningen, anser rektorn, att seminariet äfven under år 1913 bör få till ersättning för inredningskostnaderna disponera den summa af 700 kronor, som beräknas inflyta i hyra för nämnda tre rum och kök — rummens läge och beskaffenhet gjorde, att man ej kunde påräkna större hyresbelopp.

Jag har intet att erinra mot hvad sålunda föreslagits.

Slutligen bör å extra stat för år 1913 äskas återstående del, 3,300 kronor, af oförmälda anslag å 6,600 kronor till inköp af viss materiell.

I det följande återkommande till frågan om de *extra* anslagens äskande tillstyrker jag nu, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att

dels fastställa den af mig framlagda staten för högre lärarinneseminariet samt förty minska det för denna läroanstalt uppförda anslaget från dess nuvarande belopp, 77,250 kronor, till 76,350 kronor, alltså med 900 kronor,

dels förklara, att en i staten upptagen ny ämneslärarinnetjänst ej må inrättas, förr än vederbörande innehafvare af en i staten hittills upptagen adjunktsbefattning upphört att uppbära aflöning såsom adjunkt vid seminariet,

dels medgifva, att den rektorn vid seminariet, därest fri bostad ej af honom åtnjutes, tillkommande hyresersättningen må utgå med 2,000 kronor årligen.

Enskilda läroanstalter.

Med anledning af Kungl. Maj:ts nådiga framställning till 1909 års Riksdag samt i ärendet inom Riksdagen väckta motioner beslöt Riksdagen sagda år bland annat att å riksstatens åttonde hufvudtitel under rubrik: enskilda läroanstalter uppföra ett gemensamt reservationsanslag å 575,000 kronor, innefattande fyra olika anslag: till enskilda mellanskolor, till högre flickskolor, till högre goss- och samskolor samt till enskilda lärarinne-seminarier. Med godkännande af Riksdagens beslut i ämnet utfärdade Kungl. Maj:t den 29 oktober 1909 nådig kungörelse angående aflöning af lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m. Genom denna kungörelse föreskrefs, att understöden skulle tilldelas läroanstalterna för perioder af tre år, därest icke i särskilda fall omständigheterna gäfvé anledning till bestämmande af kortare tid, och äro för närvarande understöd anvisade för åren 1910—1912.

Då nu denna treårsperiod med innevarande år går till ända, kan man hafva anledning att taga i öfvervägande, huruvida någon förhöjning af omförmälda anslag bör ifrågasättas. Till upptagande af frågan härom har jag närmast föranledts af en af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk i samband med öfverstyrelsens öfriga riksdagspetita i skrifvelse den 30 september 1911 gjord framställning i detta syfte.

Jag följer härvid den ordning beträffande de olika slagen af enskilda läroanstalter, som angifves i den förut omnämnda kungörelsen den 29 oktober 1909.

[35.]

Enskilda
mellanskolor.

Från anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom utgick under åtskilliga år understöd till såväl högre flickskolor som sådana samskolor med minst fem klasser, som voro upprättade å orter, där allmänt läroverk för gossar ej fanns. På framställning af Kungl. Maj:t klöfs emellertid detta anslag af 1909 års Riksdag, som uppförde nyssnämnda särskilda anslag med titel: enskilda mellanskolor, i hvilket samskolor, som före år 1909 åtnjutit understöd från anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom, erhöilo del. I öfrigt äro i anslaget delaktiga enskilda skolor, som

utgöra öfverbyggnader på den egentliga folkskolan och i afseende på in-
trädesfordringar förutsätta det kunskapsmått, som inhämtas i högsta klassen
af folkskola, anordnad enligt gällande normalplans typ litt. A, allt detta under
förutsättning att klassantalet utöfver den egentliga folkskolan utgör minst
fyra samt att i dessa klasser medelantalet lärjungar under de tre senaste
åren varit minst 32.

Anslagets belopp bestämdes till 60,000 kronor, och i fråga om under-
stöd till skolorna gäller en af Riksdagen under »C. Särskilda bestämmel-
ser i fråga om anslaget till enskilda mellanskolor» intagen punkt 11, så
lydande:

»Statsunderstödet till enskilda mellanskolor må kunna utgå med högst
4,800 kronor, hvarjämte skola, däri flickor undervisas, må kunna erhålla
ett särskildt understöd till undervisning i huslig ekonomi, ej öfverstigande
600 kronor, allt för år räknadt.» För statsbidrags erhållande förutsattes
motsvarande anslag från kommun eller enskilda, hvarjämte från detta håll
skall lämnas visst bidrag till lärarinnornas ålderstillägg och pensionering.

Understöd har under treårsperioden 1910—1912 hittills tilldelats 24
enskilda mellanskolor. Ansökningar om understöd hafva dessutom gjorts
af tre skolor, af hvilka två, jämlikt förenämnda kungörelses bestämmelser,
ej voro berättigade att erhålla sådant, och den tredje, Klippans samskola,
återtog sin ansökan. Anledning torde finnas att förmoda, att sistnämnda
läroanstalt åtminstone ej för den närmaste framtiden kommer att förnya
sin ansökan i berörda syfte.

Det sammanlagda understödsbeloppet uppgick för år 1910 till 63,140
kronor, för år 1911 till 66,540 kronor, hvarjämte för år 1912 hittills an-
visats 60,540 kronor.

I sin nyss berörda framställning har nu öfverstyrelsen ifrågasatt höj-
ning af nämnda anslag och yttrar härom:

Vid beräkningen af behovet af anslag till enskilda mellanskolor för nästkom-
mande understödsperiod vore först att beakta, att antalet skolor, som kunde tänkas
ifrågakomma till understöd därifrån, troligen komme att understiga det nuvarande
antalet af 24. För det första syntes det sannolikt, att inga nya skolor skulle komma
i åtnjutande af sagda understöd. Af de till understöd ur anslaget berättigade sam-
skolor hade alla utom Klippans samskola erhållit understöd för innevarande tre-
årsperiod eller del däraf och innefattades sålunda i det ofvannämnda antalet 24.
Af de egentliga mellanskolorna, hvilka borde hafva ett visst klassantal utöfver
den egentliga folkskolan och hafva uppnått ett bestämdt minimum i lärjungeantal,
hade sannolikt ingen, utom den redan nu statsunderstödda Grewesmühl-ska skolan i
Stockholm, nått den utveckling, som kräfdes för ett dylikt understöd. Vidare syntes
med hänsyn till redan inkomna ansökningar antagligt, att flera skolor, som nu åtnjöte
understöd från anslaget till enskilda mellanskolor, under de närmaste åren komme att

[35.]

ombilda sig till kommunala mellanskolor och därmed blifva hänvisade till att söka statsunderstöd från annat anslag.

Vid beräkningen af ofvannämnda behof borde äfven skäligen hänsyn tagas till af nu ifrågavarande skolor i underdåniga ansökningar beträffande innevarande treårsperiod begärda understödsbelopp, enär dessa understödsbelopp i visst afseende kunde auses grundade på af skolorna gjorda ekonomiska beräkningar. Öfverstyrelsen ville i detta hänseende erinra om att det sammanlagda understödsbelopp, som förenämnda skolor för år 1910 ifrågasatt, kunde, om därifrån droges det belopp, som ett par skolor begärt utöfver hvad dessa skolor enligt bestämmelserna i kungörelsen den 29 oktober 1909 kunnat uppbära, beräknas till 90,990 kronor utom 700 kronor till undervisning i huslig ekonomi.

Slutligen borde vid beräkningen af nu ifrågavarande anslagsbehof hänsyn tagas jämväl till bestämmelserna i nyssnämnda kungörelse beträffande statsunderstödens maximibelopp, 4,800 kronor, utom bidrag till undervisning i huslig ekonomi. Under förutsättning att 24 skolor af nu ifrågavarande slag erhöles maximiunderstöd, skulle alltså ett anslag af 115,200 kronor krävas tillika med ett anslag för nyssnämnda undervisning i huslig ekonomi, hvilket anslag, med hänsyn till att endast fyra skolor af förevarande slag nu meddelade sådan undervisning, ej skulle behöfva upptagas till högre belopp än 1,600 kronor.

Nu kunde emellertid förutsättas, att ej alla förenämnda skolor kunde eller borde komma i åtnjutande af maximiunderstöd. På åtskilliga håll vore nämligen kommun eller enskilda donatorer sannolikt ej villiga att anslå så stort understödsbelopp som 4,800 kronor. På andra håll vore troligen skolans utvecklingsståndpunkt sådan, att ofvannämnda understöd på grund häraf icke kunde beviljas. Öfverstyrelsen ansåge sig likväl i detta sammanhang böra påpeka, att de brister hos skolor af nu förevarande slag, som föranlett öfverstyrelsen att i sin underdåniga skrivelse den 26 maj 1910 angående understöd till enskilda mellanskolor för många af dem föreslå ett väsentligt reduceradt understödsbelopp, till stor del varit af den art, att de med större ekonomiska resurser väl låtit sig afhjälpa. Att de flesta skolor, som tilldelats understöd från anslaget till enskilda mellanskolor för perioden 1910—1912, erhållit sådant understöd till ett, i jämförelse med hvad dessa skolor enligt meranämnda kungörelse kunnat erhålla, så obetydligt belopp — i regeln mindre än 3,000 kronor — hade väl också hufvudsakligen berott icke på brister hos skolorna själfva utan på anslagets knapphet.

Öfverstyrelsen tilläte sig äfven frambålla, att af de nuvarande statsunderstödda samskolorna åtskilliga sannolikt inom den närmaste tiden konne att ombilda sig till verkliga enskilda mellanskolor. Blefve så förhållandet, borde dessa skolor såväl med hänsyn därtill, att de genom en sådan ombildning erhöles ett större antal klasser öfver folkskolan, som på grund af sin anslutning till den skoltyp, som nu förevarande anslag närmast afsåge, kunna ifrågasätta ett större statsunderstöd än hittills.

På grund af hvad som ofvan blifvit sagdt ansåge sig öfverstyrelsen böra föreslå en förhöjning af anslaget till enskilda mellanskolor. Rörande anslagets belopp kunde det, efter hvad som anförts, synas ligga närmast till hands att taga till utgångspunkt det understödsbelopp, som nu förevarande skolor själfva ifrågasatt för tidsperioden 1910—1912, ehuru detta belopp naturligen ej borde blifva den enda normen. Fördeladt på 24 skolor skulle ett anslag af denna storlek under sagda tidsperiod kunnat åt hvarje skola bereda ett understöd af i genomsnitt 3,800 kronor per år. Beräknades nu antalet skolor af ifrågavarande slag under nästa understödsperiod till 20, skulle efter denna norm ett anslag af 76,000 kronor behöfvas. I betraktande af att under de närmaste

åren troligen allt flera af de skolor, som hittills åtnjutit understöd från anslaget till enskilda mellanskolor, komme att ombildas till kommunala mellanskolor, ansåge emellertid öfverstyrelsen anslaget icke behöfva öfverstiga 70.000 kronor eller ungefär det belopp, som faktiskt utbetalats till skolor af nu förevarande slag under år 1911.

Då jag uppehåller mig vid denna framställning, ber jag få upptaga en fråga, som delvis sammanhänger med densamma, nämligen anslag för undervisning i vissa s. k. praktiska ämnen. Såsom torde framgå af hvad jag kommer att anföra, har jag därtill särskild anledning. Enligt beslut af 1909 års Riksdag skulle, såsom jag förut omnämnt, enskild mellanskola, däri flickor undervisades, kunna erhålla ett särskildt understöd till undervisning i huslig ekonomi, ej öfverstigande 600 kronor för år räknadt. Enligt samma kungörelse kunna högre flickskolor för dylik undervisning erhålla ett särskildt understöd, ej öfverstigande 1,000 kronor årligen. Något särskildt anslag härför har ej varit uppfördt i riksstaten, utan medlen hafva utgått af de i det förut omnämnda stora reservationsanslaget till enskilda läroanstalter ingående anslagen till enskilda mellanskolor och till högre flickskolor. Med statsunderstöd anordnad undervisning i huslig ekonomi lämnas för närvarande vid 37 högre flickskolor samt i 4 enskilda mellanskolor; de härför utgående bidragen af statsmedel hafva under år 1911 uppgått till 19,800 kronor för högre flickskolor och till 1,340 kronor för enskilda mellanskolor.

I en till Kungl. Maj:t ingifven, den 30 september 1911 dagteknad underdånig skrifvelse har nu centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen gjort framställning om ett förslagsanslag för undervisning i såväl huslig ekonomi som vissa andra praktiska ämnen och har härvid anført:

Utom de allmänt förekommande öfningsämnena sång, gymnastik, välskrifning och teckning hade flickskolan väl alltid haft s. k. handarbete, d. v. s. hufvudsakligen sömnad af olika slag, på sitt program. En del flickskolor hade emellertid äfven upptagit undervisning dels i huslig ekonomi, dels i träslöjd och andra därmed besläktade slöjdarter. Att dessa rent praktiska ämnen hade en stor uppfostrande betydelse, låge i öppen dag, på samma gång som de jämväl hade en ej ringa ekonomisk betydelse genom de i lifvet direkt användbara färdigheter, som de meddelade.

Enligt tillgängliga upplysningar meddelades för närvarande undervisning i huslig ekonomi i 37 statsunderstödda högre flickskolor. Hela antalet sådana skolor vore 76, således lämnades redan dylik undervisning i något mindre än hälften. I flertalet af dessa skolor vore undervisningen inskränkt till en årsklass med en dag i veckan. Efter nu gällande bestämmelser lämnade statsverket för sådan undervisning särskilda anslag, som tillsammans med motsvarande kommunala bidrag ungefär betäckte kostnaderna, hvadan ämnet sålunda intoge en exceptionellt gynnad ställning. Man frågade sig under sådana förhållanden, hvilka orsaker som stått i vägen för ämnets införande i flera skolor. Centralstyrelsen hade i syfte att vinna upplysning härom utsändt ett

[35.]

antal frågor till sådana högre flickskolor, som icke lämnade undervisning i huslig ekonomi. Af de från 39 skolor mottagna svaren framginge, att

i 20 skolor orsaken vore af ekonomisk art (d. v. s. att tillgångarna ej medgifvit anordnande af dylik undervisning);

från 10 skolor hade som orsak angifvits bristande anslag från kommun;

från 27 skolor brist på lokal; under det

från 6 skolor angifvits, att det åtminstone delvis berott på principiella skäl, d. v. s. att man ansett sådan undervisning icke tillhöra flickskolans uppgift;

i 5 fall hade som orsak angifvits bristande tid, lagt elevantal, att skolan ej vore fullständig eller att skolkök med tillfälle till undervisning funnes i staden.

Af dessa uppgifter framginge uppenbarligen, att i flertalet fall eller åtminstone i ett stort antal af dessa skolor det uteslutande eller hufvudsakligast eller delvis berodde på ekonomiska skäl, att de icke hade undervisning i huslig ekonomi. (Endast från 3 skolor hade angifvits enbart principiella skäl.) Äfven bristen på lokaler vore ju af väsentligen ekonomisk art.

Hvad de lägre samskolorna beträffade vore ämnet för närvarande infördt endast i två skolor. Af svaren på de ofvannämnda frågorna framginge, att ekonomiska skäl, särskildt det kommunala anslagets otillräcklighet, varit orsaken till att ämnet icke upptagits. Endast i ett fall hade principiella skäl emot ämnet anförts.

Enligt af centralstyrelsen inhämtade upplysningar förekomme träslöjd för närvarande i 13 högre flickskolor och 3 samskolor i växlande antal klasser från och med första till och med åttonde (till de förberedande klasserna hade i de utsända frågorna och svaren därpå ingen hänsyn tagits). Undervisning i träslöjd förekomme sålunda i

klass I,	II,	III,	IV,	V,	VI,	VII,	VIII
i 15,	12,	12,	12,	13,	10,	4,	4 skolor.

Kostnaderna för undervisning i huslig ekonomi vore tämligen höga på grund af den attiralj och det utrymme, som kräfdes. De årliga lokalutgifterna för kök och tillhörande lägenheter (källare och handkammare) kunde ej sättas lägre än 600 kronor, amorteringen (efter 10 % å kostnaderna) till 150 kronor, eller i allt 750 kronor. Det förutsattes, att eleverna betalade materialet.

På grund af mottagna meddelanden kunde sägas, att lokaler för träslöjd (hyra, uppvärmning, städning) kostade 450 kronor för år, amortering (slitning) af verktyg minst 50 kronor för år, i allt 500 kronor. Äfven här beräknades då, att lärjungarna betalade materialet (råvaran).

Undervisning i sömnad förekomme i alla flickskolor, erfordrade icke med nödvändighet särskildt lärorum, såsom fallet vore med huslig ekonomi och träslöjd, och kräfde ingen dyrbarare material. Skulle emellertid denna undervisning i textilslöjd allmännare utvidgas till att omfatta äfven väfning, som redan förekomme i två högre samskolor samt en och annan flickskola, skulle därför behövas särskild väfsal och ett antal väfstolar — hvilket allt skulle välla afsevärda extra kostnader.

I detta sammanhang torde få erinras jämväl om att de högre goss- och samskolorna redan i november 1910 till Kungl. Maj:t ingått med framställning om utverkande af ett särskildt anslag å minst 20,000 kronor årligen att utdelas till högre goss- och samskolor som understöd för beredande af undervisning vid dessa skolor i sådana rent praktiska ämnen som träslöjd och metallarbete, boktryckeri, bokbinderi, huslig ekonomi och väfning, att uppföras å åttonde hufvudtiteln under rubriken »en-

skilda läroanstalter» med titel »praktiska ämnen». Dessa skolor beräknade sina utgifter för praktiska ämnen, däri dock lärarlöner inberäknade, till belopp växlande (i runda tal) mellan 2,000 och 7,000 kronor årligen.

Med »praktiska ämnen» menades i detta sammanhang sådana ämnen, som jämte sin allmänt uppfostrande betydelse äfven förberedde till produktivt arbete, sålunda träslöjd, snide och därmed beslätade slöjdarter, textilslöjd af olika slag (speciellt sömnad och väfning) samt »huslig ekonomi» (arbete i skolkök).

För att dessa ämnen skulle i fullt mått kunna öfva sin uppfostrande verkan kräfdes tydligen, att de så till vida likställdes med skolans öfriga ämnen, att inga särskilda afgifter (utöfver ersättning för förbrukade råvaror) för dem fordrades, och att de åtminstone i samma omfattning som öfriga skolämnena vore obligatoriska.

För flickskolornas och de enskilda mellanskolornas räkning kunde behovet beräknas på följande sätt:

Nu utgående anslag till huslig ekonomi, 20,740 kronor, fördubblas	41,480: —	
För under närmaste 3-årsperiod tillkommande skolkök omkring	8,520: —	kronor 50,000: —
För undervisning i träslöjd till 16 skolor à 500 kronor	8,000: —	
För ytterligare skolor förslagssvis	2,000: —	» 10,000: —
		eller sammanlagdt kronor 60,000: —

Däri inginge emellertid, som sagdt, 20,740 kronor från nuvarande anslag till »högre flickskolor», hvadan ökningen inskränkte sig till 39,260 kronor.

För utdelningen af anslag till skolköksundervisningen kunde de bestämmelser, som innehölls i nådiga kungörelsen af den 29 oktober 1909, fortfarande gälla utan annan ändring, än att hela anslaget skulle utgå af statsmedel och där angifna belopp sålunda fördubblas. Rörande öfriga ämnen ansåge centralstyrelsen, att åtminstone för närvarande några motsvarande regulativ hvarken borde eller kunde uppställas, utan borde det öfverlämnas åt Kungl. Maj:t att efter pröfning af inkomna ansökningar bestämma understödsbeloppen inom ramen af beviljade medel.

Då centralstyrelsen, liksom förut de »högre goss- och samskolorna» i sin till Kungl. Maj:t ingifna ansökan gjort, föreslog, att eventuellt understöd för praktiska ämnen skulle uppföras som ett särskildt anslag under den allmänna rubriken »enskilda läroanstalter», stödde den sig äfven därpå, att enligt nådig kungörelse af den 2 juni 1905 särskildt anslag beviljats för undervisning i slöjd vid de allmänna läroverken.

På grund af hvad sålunda anförts anhölle centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen, att Kungl. Maj:t måtte till 1912 års Riksdag afläsa nådig proposition om ett förslag-anslag å 60,000 kronor att utgå å riksstatens åttonde hufvudtitel under rubriken enskilda läroanstalter med titel praktiska ämnen till högre flickskolor och enskilda mellanskolor som understöd för uppehållande af undervisning i sådana praktiska ämnen, som kräfde särskild lokal och utrustning (huslig ekonomi, träslöjd och andra liknande slöjdarter samt väfning), i öfrigt på villkor, som Kungl. Maj:t täcktes bestämma.

Efter härå erhållen nådig remiss har läroverksöfverstyrelsen den 30 oktober 1911 afgifvit underdånigt utlåtande i ärendet. Öfverstyrelsen erinrar först om utsträckningen m. m. af undervisningen i huslig ekonomi vid de enskilda läroanstalterna och yttrar därpå i hufvudsak följande:

[35.]

Undervisning i träslöjd eller andra liknande slöjdarter meddelades i 13 högre flickskolor och 3 enskilda mellanskolor. För sådan undervisning utginge för närvarande intet statsunderstöd. Däremot gäfves inom förenämnda slag af skolor statsunderstöd för undervisning i så kallad kvinnlig slöjd såtillvida, som staten med två tredjedelar bidroge till de ålderstillägg, som jämlikt förutnämnda nådiga kungörelse den 29 oktober 1909 kunde gifvas till lärarinnor i handarbete vid statsunderstödda skolor.

Beträffande den i nu förevarande ansökan gjorda hemställan om ett förslagsanslag af 60.000 kronor till understöd för undervisning i praktiska ämnen, hvaraf 50.000 kronor beräknades skola utgå till understöd för undervisning i huslig ekonomi och 10.000 kronor till understöd för undervisning i träslöjd och andra liknande slöjdarter, ville öfverstyrelsen anföra följande.

Öfverstyrelsen behjärtade till fullo det sträfvande att i vidsträcktare mån än hittills införa undervisning i praktiska ämnen i våra flick- och samskolor, som genom ansökningen kommit till uttryck, liksom öfverstyrelsen för sin del instämde i hvad där sades om dessa ämnens stora uppfostrande betydelse. Då det emellertid i ansökningen ifrågasattes, att staten för framtiden skulle åtaga sig äfven den del af anslaget till understöd för undervisningen i huslig ekonomi, som det enligt hittills gällande bestämmelser ålegat kommunerna att bevilja, tilläte sig öfverstyrelsen framhålla, att det, enligt öfverstyrelsens mening, icke skulle vara lämpligt att i detta fall öfvergifva den hittills följda principen, att kommun eller enskilda donatorer skulle till statsunderstödd läroanstalts uppehållande lämna ett bidrag, hvars värde motsvarade stat-bidraget.

Då nu, under förutsättning af fortsatta kommunala bidrag, den del af anslagen till högre flickskolor och enskilda mellanskolor, som utgått till ofvannämnda undervisning, syntes i det hela räcka till för det därmed afsedda ändamålet och då öfverstyrelsen i underdånig skrifvelse den 30 september 1911 angående behovet af ökade anslag till de allmänna läroverken m. m. under budgetåret 1913 hemställt om en höjning af anslaget till högre flickskolor med 25.000 kronor och af anslaget till enskilda mellanskolor med 10.000 kronor, ansåge öfverstyrelsen inga särskilda skäl föreligga att redan nu tillstyrka ändring af Riksdagens så sent som år 1909 fattade beslut angående understöd för undervisning i huslig ekonomi.

Hvad åter beträffade anslag för undervisning i träslöjd eller andra liknande slöjdarter vore det utan tvifvel ett önskemål, att särskildt statsunderstöd kunde för sådan undervisning utgå. Då denna undervisning emellertid ännu meddelades i så ringa omfattning i nu förevarande skolor, borde för närvarande sådant understöd åtminstone för den närmaste framtiden kunna erhållas från förenämnda allmänna anslag till högre flickskolor och enskilda mellanskolor. För att från dessa anslag understöd skulle kunna utgå jämväl till undervisning i nyssnämnda arter af slöjd, borde dock vissa tillägg göras till bestämmelserna i nådiga kungörelsen den 29 oktober 1909 angående aflönning af lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m.

Med afseende härpå ville öfverstyrelsen beträffande understödsbeloppen för sistnämnda undervisning föreslå, att de anslagsbelopp, som enligt nådiga kungörelsen den 2 juni 1905 angående anslag af allmänna medel för undervisning i slöjd vid de allmänna läroverken utginge till slöjdundervisning vid dessa läroverk, toges till norm. Då undervisningstiden för hvarje slöjdafdelning vid de allmänna läroverken beräknades till två timmar i veckan och anslagets storlek för hvarje slöjdafdelning af femton lär-

jungar utgjorde 150 kronor, skulle således vid högre flickskolor och enskilda mellanskolor för veckotimme och afdelning utgå ett belopp af 75 kronor. Därvid borde iakttagas, att för hvarje slöjdaafdelning finge utgå ersättning för en undervisningstid af högst två veckotimmar.

Äfven för nu ifrågavarande understöd borde ett maximibelopp för hvarje skola bestämmas, och borde detta i betraktande af den utsträckning, i hvilken undervisning i slöjd för närvarande förekomme i nu förevarande skolor, sättas till förslagsvis 600 kronor för enskilda mellanskolor och 750 kronor för högre flickskolor.

På grund af hvad som sålunda blifvit anfördt hemställde öfverstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen,

att de i nämnda kungörelsen den 29 oktober 1909 angående aföning af lärarinna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m. gifna bestämmelser i fråga om anslaget till enskilda mellanskolor mom. 11 måtte erhålla följande lydelse: Statsunderstödet till enskilda mellanskolor må kunna utgå med högst 4.800 kronor, hvarjämte sådana skolor må kunna erhålla ett särskildt understöd till undervisning i träslöjd och andra liknande slöjdarter, ej öfverstigande 600 kronor, och skolor, däri flickor undervisas, ett särskildt understöd till undervisning i huslig ekonomi, ej öfverstigande 600 kronor, allt för år räknadt,

samt att motsvarande bestämmelser i nämnda kungörelse i fråga om anslaget till högre flickskolor mom. 7 första stycket måtte erhålla följande lydelse: Statsunderstöd till högre flickskola må kunna utgå för år räknadt, därest skolan omfattar fyra årsklasser utöfver den egentliga folkskolan, med högst 4,400 kronor och, därest skolan omfattar flera sådana klasser, med högst 5,200 kronor, hvarjämte skolan må kunna erhålla ett särskildt understöd till undervisning i huslig ekonomi, ej öfverstigande 1,000 kronor, samt ett särskildt understöd till undervisning i träslöjd och andra liknande slöjdarter, ej öfverstigande 750 kronor.

Den i detta ärende framhållna frågan om undervisningen i speciellt praktiska ämnen vid statsunderstödda enskilda läroanstalter och om uppförande af ett särskildt anslag för detta ändamål har redan varit föremål för Riksdagens behandling, nämligen i två lika lydande motioner till 1911 års Riksdag, väckta en i Första kammaren och en i Andra kammaren. I nämnda motioner framhöllo motionärerna de praktiska ämnenas stora betydelse för ungdomens uppfostran men påpekade, att med nu gällande bestämmelser, som i stor utsträckning af kommun eller enskilda fordra lika stort bidrag för undervisningens uppehållande som det af statsmedel utgående, ett allmänt införande i de enskilda skolorna af undervisning i s. k. praktiska ämnen af ekonomiska skäl låte sig göra endast i ringa omfattning. Enligt motionärernas mening skulle denna olägenhet kunna bäst afhjälpas, om staten bidroge med äfven den del af anslaget, som efter nuvarande bestämmelser skulle utgå från kommun eller enskilda, och om ett särskildt anslag för undervisning i nämnda ämnen blefve af Riks-

Departement-
chefen.

[35.] dagen beviljadt. Anslagets belopp ansågs af motionärerna böra nu bestämmas till 90,000 kronor. Motionärerna hemställde slutligen om skrifvelse till Kungl. Maj:t med anhållan, att Kungl. Maj:t ville till 1912 års Riksdag framlägga förslag om ändrade bestämmelser rörande understöd till enskilda läroanstalter för att möjliggöra anordnande af undervisning i praktiska ämnen i större omfattning än nu ägde rum.

Statsutskottet yttrade vid sin behandling af motionerna, att utskottet, som visserligen till fullo uppskattade värdet af att utbildning i praktiska färdigheter bereddes lärjungarna i de enskilda läroverken i så stor utsträckning, som kunde ske utan obehörigt intrång på det teoretiska undervisningsområdet, emellertid icke kunde tillstyrka, att endast på grund af den af motionärerna uttalade åsikten om otillräckligheten af de enligt nu gällande bestämmelser utgående understöden för dylik utbildning och med den ringa erfarenhet, man hitintills kunnat förvärfva angående den omfattning, i hvilken de olika läroanstalterna tillgodogjort sig de redan nu förefintliga möjligheterna till sådant understöd, åtgärd vidtoges för ändring i de af Riksdagen så nyligen som år 1909 i förevarande hänseende fastställda bestämmelserna. På grund häraf hemställde utskottet, att ifrågasvarande motioner icke måtte af Riksdagen bifallas.

I öfverensstämmelse härmed blefvo äfven motionerna af Riksdagen afslagna.

För min egen del har jag lifligt intresse för undervisningen i speciellt praktiska ämnen vid våra läroanstalter och för de önskemål i afseende därpå, hvaråt uttryck gifvits i centralstyrelsens nyss omnämnda framställning. Jag inser till fullo dessa ämnens stora betydelse för de ungas uppfostran till dugande män och kvinnor och vill jämväl i hvad på mig ankommer bidra till uppnåendet af det åsyftade målet. Likväl finner jag beträffande de enskilda mellanskolorna och de högre flickskolorna förhållandena ej för närvarande påkalla, att staten vare sig uppför särskildt anslag till understöd för dylik undervisning eller ur de allmänna anslagen utdelar visst belopp speciellt för densamma. Af hvad som i det föregående anförts synes detta slag af undervisning vid ifrågasvarande skolor ännu knappast hafva vunnit det insteg och nått den grad af utveckling, att man därpå kan bygga några beräkningar om dess säkra fortbestånd och om anslagsbehofvet.

Hvad de enskilda mellanskolorna angår, kan jag ej underlåta att framhålla ovissheten om denna skolforms framtida lifskraft. Öfverstyrelsen har i detta afseende påpekat, att det vore antagligt, att flera skolor, som nu åtnjöte understöd från anslaget till enskilda mellanskolor, under de närmaste åren komme att ombilda sig till kommunala mellan-

skolor. För denna lofvande skoltyp har särskildt understöd till undervisning islöjd ännu icke kommit till stånd. Så mycket mindre lärar för de enskilda mellanskolorna dylikt understöd böra utgå.

[35.]

Det nu sagda innebär emellertid ingalunda, att de nu bestående enskilda mellanskolorna enligt min mening borde sättas på förknappning. Jag delar tvärtom öfverstyrelsens mening, att de böra bättre tillgodoses.

Det anslag, 60,000 kronor, som hittills utgått för detta slag af skolor, har, såsom det framgår af öfverstyrelsens nyss anförda skrifvelse, ej varit tillräckligt att motsvara de kraf, som under de sistförflutna åren ställts på detsamma. Ett ej så obetydligt belopp har måst tillgripas från besparingarna å andra, i det gemensamma stora reservationsanslaget ingående anslag för att kunna tilldela understöd åt däraf förtjänta enskilda mellanskolor, trots det å de flesta håll reduktioner gjorts å de af vederbörande begärda understödsbeloppen. Anslaget synes sålunda från början hafva varit beräknadt med stor försiktighet. Visserligen är det, som öfverstyrelsen likaledes framhåller, sannolikt, att antalet enskilda mellanskolor under den stundande tiden kommer att något minskas, i det att flera skolor af dylik art torde förvandlas till kommunala mellanskolor. En sådan öfvergång torde dock icke komma att försiggå i den omfattning, att ett större antal enskilda mellanskolor beröres däraf under den tid af tre år, för hvilken understöden väl äfven nu komma att fördelas. De understödsbelopp, som hittills utgått till de olika enskilda mellanskolorna, hafva för öfrigt i åtskilliga fall varit så låga, att en ökning af desamma helt visst kan anses vara väl motiverad.

Den höjning, som af öfverstyrelsen föreslagits, torde alltså vara af behovet påkallad. Höjningen torde ock, såvidt nu kan bedömas, vara tillräcklig för de enskilda mellanskolor, som under den kommande tiden kunna beräknas vara i behof af understöd, samtidigt som möjlighet beredes att i enstaka fall öka beloppen, om så anses lämpligt. Jag biträder sålunda öfverstyrelsens förslag i detta hänseende.

På grund af hvad jag sålunda anført hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att

höja anslaget till enskilda mellanskolor från dess nuvarande belopp, 60,000 kronor, till 70,000 kronor, eller med 10,000 kronor.

På förslag af Kungl. Maj:t medgaf 1896 års Riksdag, att understöd från anslaget till högre skolor för kvinnlig ungdom finge under vissa villkor utgå till högre flickskolor och till sådana samskolor med

[36.]

Högre flick-
skolor.

- [36.] minst fem klasser, som vore upprättade å orter, där allmänt läroverk för gossar ej finnes. Åt skola, som uppfyllde vissa af Riksdagen fastställda villkor, kunde tilldelas statsunderstöd af högst 30 kronor för hvar och en af dess lärjungar i klasserna öfver de förberedande intill högst 3,000 kronor för hvarje skola. Vid fördelningen af detta anslag, från hvilket, såsom nämnt, i första hand utgick understöd åt högre flickskolor, följdes sålunda den beräkningsgrunden, att beloppet för hvarje skola bestämdes af antalet lärjungar vid läroanstalten. Härutinnan föreslogs af Kungl. Maj:t i nådig proposition till 1909 års Riksdag sådan ändring, att understödsbeloppet skulle beräknas med hänsyn till antalet af skolans årsklasser, oberoende af det antal lärjungar, skolan hade utöfver det för statsunderstöds erhållande erforderliga minimiantalet. Detta förslag bifölls af Riksdagen, samtidigt som Riksdagen — likaledes på Kungl. Maj:ts förslag — beslöt att från delaktighet i nämnda anslag utesluta samskolorna. För dessa läroanstalter uppfördes i stället ett särskildt anslag. Därjämte bestämde Riksdagen flickskoleanslaget till 375,000 kronor och gaf detsamma titeln *högre flickskolor*.

De af Kungl. Maj:t i enlighet med Riksdagens beslut fastställda särskilda bestämmelserna angående ifrågavarande anslag innehållas i afdelningen D) af nådiga kungörelsen angående aflöning af lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter m. m. den 29 oktober 1909, och lyder första stycket af punkt 7 i nämnda afdelning sålunda: »Statsunderstöd till högre flickskola må kunna utgå för år räknadt, därest skolan omfattar fyra årsklasser utöfver den egentliga folkskolan, med högst 4,400 kronor och, därest skolan omfattar flera sådana klasser, med högst 5,200 kronor, hvarjämte skolan må kunna erhålla ett särskildt understöd till undervisning i huslig ekonomi, ej öfverstigande 1,000 kronor.» Tillika stadgas i nämnda punkt 7, att därest skolan är förbunden med gymnasium, understödet må under vissa villkor kunna ökas, dock ej med högre belopp, för år räknadt, än 2,000 kronor.

Af anslaget till högre flickskolor hafva under treårsperioden 1910—1912 eller del däraf 79 skolor af ifrågavarande slag erhållit statsunderstöd. Det sammanlagda understödsbeloppet har uppgått till 372,537 kronor för år 1910 och till 371,250 kronor för år 1911. I dessa summor äro jämväl inräknade de belopp, som i enlighet med nyssnämnda bestämmelser under vissa villkor utgått dels till några med högre flickskolor förbundna gymnasier, dels till undervisning i huslig ekonomi.

I sin förut omförmälda underdåniga skrifvelse den 30 september 1911 om anslag till de allmänna läroverken med flera läroanstalter har läroverksöfverstyrelsen upptagit frågan om förhöjdt statsunderstöd äfven till de högre flickskolorna. Efter att hafva erinrat om det nu utgående anslaget storlek och antalet därpå delaktiga läroanstalter yttrar öfverstyrelsen:

[36.]

Hvad anginge antalet högre flickskolor, som för treårsperioden 1913—1915 kunde tänkas ifrågakomma till understöd från nu förevarande anslag, vore å ena sidan att bemärka, att tre statsunderstödda skolor af detta slag under perioden 1910—1912 upphört och att två andra skolor, jämlikt bestämmelserna i kungörelsen den 29 oktober 1909, från och med år 1913 ej längre vore berättigade att åtnjuta statsunderstöd. Å andra sidan syntes det ej uteslutet, att en eller annan flickskola, som nu ej åtnjöte statsunderstöd, år 1913 kunde hafva nått den utveckling, att den skulle kunna ifrågakomma till sådant understöd från och med sagda år. Antalet statsunderstödda flickskolor borde alltså för treårsperioden 1913—1915 fortfarande beräknas till 79.

Det af de högre flickskolorna begärda statsunderstödsbeloppet utgjorde för år 1910 sammanlagdt 409,843 kronor och för år 1911 406,426 kronor.

Beräknades med ledning af de för statsunderstöds utgående fastställda bestämmelser det sammanlagda understödsbelopp, som kunnat utgå till förberörda skolor under första året af treårsperioden 1910—1912, därvid för de skolor, som haft mindre antal klasser öfver folkskolan än fyra, understödet beräknades i proportion till klassernas antal, visade det sig, att detta belopp utgjorde 390,200 kronor. Härtill måste läggas särskildt understöd för med skolorna förbundna gymnasier — ett understöd, som, om medlen räckt till, för år 1910 kunnat utgå med 18,000 kronor — samt anslag för undervisning i huslig ekonomi, approximativt beräknadt till 20,000 kronor. Beloppet af samtliga maximiunderstöd skulle alltså för året 1910 utgöra 428,200 kronor. För år 1911 vore motsvarande belopp 425,200 kronor.

Beträffande understöd till de högre flickskolorna gällde sannolikt hvad öfverstyrelsen uttalat angående de enskilda mellanskolorna, att i många fall kommun eller enskilda donatorer icke skulle befinnas villiga att gifva vederbörande skola understöd till maximibelopp, hvadan statsunderstöd till sådant belopp ej kunde komma ifråga till alla skolor af nu förevarande slag.

Då vissa hithörande skolor i motsats till enskilda mellanskolor syntes hafva en jämförelsevis god ekonomisk ställning, borde äfven för sådana skolor ett i jämförelse med maximiunderstödet något reduceradt understöd ifrågasättas. Öfverstyrelsen tilläte sig i detta sammanhang äfven erinra om, att det om en och annan af de högre flickskolorna gällde, att de i endast ringa mån kunde anses fylla ett i orten verkliga förefintligt behof, en omständighet, som ytterligare borde föranleda en reducering af förut nämnd art.

Då emellertid de flesta högre flickskolor i de afseenden, som vid statsunderstöds medgifvande kunde komma i betraktande, redan nått en hög utvecklingsståndpunkt och då utvecklingen syntes gå i den riktningen, att skolor, som för närvarande endast hade fyra klasser öfver folkskolan, under understödsperioden 1913—1915 kunde förväntas hafva fem sådana klasser samt att en och annan ny skola under denna tid kunde göra anspråk på understöd jämväl för med skolan förbundet gymnasium, borde anslaget

[36.]

till högre flickskolor till nästa treårsperiod höjas. Då det nu enligt öfverstyrelsens mening redan under treårsperioden 1910—1912 visat sig svårt att få det af Riksdagen år 1909 beviljade anslag att räcka till för sitt ändamål, vore en icke oväsentlig höjning af nöden. Under hänvisning till af öfverstyrelsen förut meddelade uppgifter angående af skolorna själfva ifrågasatta understödsbelopp ville öfverstyrelsen föreslå anslagets höjning med 25,000 kronor eller från 375,000 kronor till 400,000 kronor.

Utom denna framställning om höjdt anslagsbelopp till nu ifrågavarande läroanstalter ber jag få omnämna en af centralstyrelsen för flick- och samskoleföreningen den 30 september 1911 gjord underdånig hemställan i samma syfte.

Centralstyrelsen framhåller i sin skrifvelse, att ett flertal af de flickskolor, som nu erhålla statsunderstöd, under de senaste åren erhållit lägre understöd, än de enligt gällande bestämmelser varit berättigade att uppbära, detta uppenbarligen på grund af anslagets otillräcklighet. Vidare vore det sannolikt, att under den närmaste tiden flera flickskolor komme att nå sådan utveckling, som berättigade till statsunderstöd eller till förhöjning af dylikt understöd. På grund däraf hemställde centralstyrelsen, att Kungl. Maj:t täcktes till 1912 års Riksdag framställa förslag om höjande af det under rubriken enskilda läroanstalter uppförda anslaget till högre flickskolor med sådant belopp, att bristande medel icke måtte utgöra hinder för en skola att komma i åtnjutande af det understöd, till hvilket Kungl. Maj:t efter verkställd pröfning ansåge densamma berättigad.

I sitt den 13 oktober 1911 afgifna underdåniga utlåtande öfver nämnda framställning har läroverksöfverstyrelsen, med erinran om sin nyss omförmälda framställning om höjning af anslaget till högre flickskolor, förklarar sig finna centralstyrelsens ansökning icke påkalla något öfverstyrelsens vidare yttrande.

Departementschefen.

De skäl, som föranledt öfverstyrelsen att göra hemställan om höjning af anslaget till de enskilda mellanskolorna, hafva äfven varit bestämmande för öfverstyrelsens ståndpunkt i afseende å höjning af anslaget till de högre flickskolorna, och de synas mig här ännu mera grundade. En höjning af flickskoleanslaget torde nu vara nödig, så framt tillgången skall kunna stå i tillbörlig proportion till berättigad efterfrågan. Jag ber därjämte få framhålla, att å ena sidan man härvidlag ej torde kunna vänta någon minskning i de understödsbehöfvande flickskolornas antal under den närmast kommande tiden, medan å andra sidan vissa skolor framdeles sannolikt torde blifva berättigade till något högre understöd, än som kommit dem till del under nu löpande understödsperiod, hvarjämte möjligen

ytterligare en eller annan läroanstalt, som nu ej åtnjuter understöd, kan komma att visa sig förtjänt af sådant. Dessa förhållanden samt öfriga af öfverstyrelsen andragna skäl synas mig ägnade att motivera storleken af den utaf öfverstyrelsen ifrågasatta höjningen eller 25,000 kronor.

Beträffande väckt förslag om särskildt understöd för undervisning i slöjd vid högre flickskolor samt min ställning till denna fråga hänvisar jag till hvad jag därutinnan i föregående punkt yttrat.

På grund af hvad jag sålunda anfört hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att höja anslaget till högre flickskolor från dess nuvarande belopp, 375,000 kronor, till 400,000 kronor eller med 25,000 kronor.

Det under rubriken: enskilda läroanstalter uppförda, i förutnämnda gemensamma reservationsanslaget ingående anslaget till *högre goss- och samskolor* utgör för närvarande 120,000 kronor.

[37.]
Högre goss-
och sam-
skolor.

Nämnda anslag till högre goss- och samskolor tillkom under denna titel vid 1909 års Riksdag i anledning af Kungl. Maj:ts i proposition n:r 81 gjorda framställningar angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter. Det motsvarades under föregående tider af ett ordinarie anslag under rubrik: understöd till enskilda läroverk, hvilket af 1902 års Riksdag bestämdes till högst 60,000 kronor och uppfördes såsom förslagsanslag.

I afseende å nämnda förslagsanslag gällde, att det skulle användas till understöd åt enskilda läroverk, hvilkas undervisningsformer och metoder af Kungl. Maj:t pröfvades lämpliga. Understöden skulle utgå med högst 9,000 kronor åt sådana läroverk, som förberedde till mogenhetspröfning, och med högst 3,000 kronor åt sådana, som motsvarade femklassiga allmänna läroverk med tillägg af en särskild afslutningskurs. Därjämte voro vissa seminariekurser delaktiga i anslaget. År 1907 åtnjöto 4 läroanstalter understöd från detta anslag med hvardera 9,000 kronor, 3 hade 4,000 kronor och 4 3,000 kronor hvardera.

Vid 1907 års Riksdag föreslog Kungl. Maj:t, att berörda förslagsanslag skulle höjas med 60,000 kronor till högst 120,000 kronor: högst 15,000 kronor skulle däraf få utgå till läroverk, som förberedde till studentexamen, och högst 9,000 kronor till sådana, som förberedde till realskol-examen, hvarjämte seminariekurser skulle få åtnjuta understöd efter vissa grunder. Af anförda orsaker ville Riksdagen då ej vidtaga någon för-

[37.] ändring i berörda ordinarie anslag men anvisade till förhöjning af understöden åt enskilda läroverk på extra stat för år 1908 ett belopp af 50,000 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att vid understödens utdelande vidtaga de ändringar i dithörande då gällande föreskrifter, hvartill omständigheterna föranledde.

Motsvarande extra anslag anvisades af Riksdagen jämväl på 1909 års stat, och de tillgängliga medlen blefvo för sagda år fördelade mellan 11 läroverk och 4 seminarier. Understöden till läroverken utgjorde 14,500 kronor för hvarterdera af 3 läroverk och växlade för de öfriga mellan 2,000 kronor och 12,070 kronor.

Beträffande användningen af det nu å stat uppförda anslaget till högre goss- och samskolor hade, såsom jag redan omförmålt, af Riksdagen antagits vissa sedermera af Kungl. Maj:t genom nådig kungörelse den 29 oktober 1909 godkända bestämmelser. Dessa bestämmelser äro af följande lydelse:

1. Af anslaget till högre goss- och samskolor må understöd kunna utgå till sådana skolor af nämnda slag, hvilka genom värdefulla pedagogiska försök eller eljest genom framgångsrik verksamhet på uppfostrans och undervisningens område befinnas kunna i särskild grad gagna skolväsendet i det hela.

2. Skolan skall till sitt förfogande hafva tjänliga undervisningslokaler och erforderlig undervisningsmateriell, och de vid skolorna anställda lärarinnorna skola aflönas enligt de i sådant afseende stadgade grunder.

3. Skolan skall bidraga till lärarinnornas pensionering enligt de grunder, som framdeles må varda stadgade.

4. Skolan skall stå under inseende af öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk samt vara underkastad den kontroll och de bestämmelser i öfrigt, som Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva.

5. Statsunderstödet till högre gosskola eller högre samskola må kunna utgå, för år räknadt, för det skolstadium, som i afseende på undervisningens mål motsvarar realskolan, med högst 9,000 kronor och för det skolstadium, som i nämnda afseende motsvarar gymnasiet, med högst 6,000 kronor, dock att understödet till läroverk, som i större omfattning anlita manliga lärarkrafter, må kunna ökas för hvarterdera stadiet med högst 2,000 kronor.

På grund af gjorda underdåniga ansökningar hafva sedermera nedannämnda till ifrågavarande slag af enskilda läroanstalter hänförliga skolor

genom nådigt beslut den 27 maj 1910 fått sig tilldelade understöd för hvarterdera af åren 1910, 1911 och 1912 med följande belopp: [37.]

	Skolstadium motsvarande realskolan		För gymnasiet		
	För undervisningen	För manliga lärare	För undervisningen	För manliga lärare	Summa
Sofi Almqvists samskola i Stockholm	9,000	—	4,000	—	13,000
Beskowska skolan i Stockholm	5,500	1,500	6,000	2,000	15,000
Palmgrenska samskolan i Stockholm	8,000	1,000	5,000	1,000	15,000
Whitlockska samskolan i Stockholm	8,000	—	3,000	—	11,000
Djursholms samskola	—	—	4,500	1,500	6,000
Uppsala enskilda läroverk och Uppsala privatgymnasium	7,000	500	6,000	1,500	15,000
Fjellstedtska skolan i Uppsala	4,000	1,000	5,500	1,500	12,000
Lunds privata elementarskola	3,000	1,000	4,000	1,000	9,000
Göteborgs högre samskola	2,500	1,000	4,000	1,500	9,000
Lundsbergs skola	4,000	1,500	4,000	500	10,000

I sammanhang med understödens beviljande föreskrefvos vissa villkor för deras åtnjutande, hvarjämte bestämmelser meddelades rörande anslagens rekvisition och utbetalning m. m.

I slutet af år 1910 gjorde »De enskilda läroverkens förbund» — hvilket enligt meddelad upplysning omfattar samtliga ofvan uppräknade läroanstalter med undantag af Djursholms samskola och Lundsbergs skola — en underdånig ansökning, som till en början i hvad den afsåg höjning af det nuvarande anslaget till högre goss- och samskolor innehöll hufvudsakligen följande: .

Intet af de läroverk, som genom nådiga beslutet den 27 maj 1910 erhållit tilläggsunderstöd, hade fått sådant till det belopp, som i nämnda kungörelse och i Riksdagens beslut förutsatts såsom möjligt. Ej heller hade något af läroverken såsom sådant fått understöd med det belopp, som i samma kungörelse förutsatts såsom det högsta — 15,000 kronor tillsammans för båda stadierna utom tilläggsunderstödet för manliga lärare.

I själfva verket förhölle det sig väl så, att det af Riksdagen beviljade anslaget till högre goss- och samskolor, 120,000 kronor, ej räckte för att tilldela ens de läroverk, som förut haft högsta anslagen, understöd med högsta af Riksdagen nu medgifna belopp. Förbundet vågade därför hoppas, att det blott varit bristen på medel, som hindrat Kungl. Maj:t att för innevarande treårsperiod bevilja understöd till de högre belopp, som Riksdagen tydligen afsett.

[37.]

Då 1909 års Riksdag satte högsta understödsbeloppet till sammanlagdt 19,000 kronor, medan enligt förut gällande bestämmelser 15,000 kronor varit maximum, hade Riksdagen tydligen afsett en höjning af understöden, en höjning som motiverades såväl af de på alla håll stegrade priserna (d. v. s. det sjunkande penningvärdet) och skolornas utredningar af de faktiska behofven, som särskildt genom skedda höjningar i aflönningen för de allmänna läroverkens lärare, hvilka med nödvändighet ledde till ökade löner äfven vid enskilda läroanstalter, samt de lönebelopp för lärarinnor vid statsunderstödda skolor, som samtidigt af Riksdagen beslutits och hvarigenom i vissa fall utgifterna för enskilda läroanstalter afsevärdt ökats. Om man bortsåge från tilläggsunderstöden för manliga lärare — hvilka tillkommit som motsvarighet till de nya förpliktelser, staten åtagit sig genom beviljande af kompetens- och ålderstillägg åt lärarinnor — hade understöden till flertalet högre goss- och samskolor, i stället för att ökas, *minskats* med belopp, som växlade mellan 1,500 kronor och 3,000 kronor. I själfva verket vore den ekonomiska ställningen för flera af dessa skolor icke bättre, utan bekymmersammare än förut, särskildt för de läroverk, som i större omfattning använde manliga lärarkrafter. Att under det nu löpande första året af treårsperioden få budgeten att gå ihop hade för flera skolor visat sig svårt, och svårigheterna ökades med säkerhet för följande år.

Den ökning i utgifterna, som användningen af manliga lärare vållade, kunde approximativt tämligen nog beräknas efter det antal veckotimmar, som i en skola upptoges af manliga lärare. I efterföljande tabell angåfves antalet veckotimmar, som under läsåret 1909—1910 vid de olika, till förbundet anslutna skolorna upptoges af manliga lärarkrafter, dessa reducerades i 2:dra kolumnen till lärarindivider à 24 timmar — hel tjänstgöring kunde i medeltal beräknas därtill — och i 3:dje kolumnen angåfves merkostnaden för manliga lärarkrafter:

	Antal timmar	Antal lärare	Merkostnad
Beskowska skolan	230	9,6	7,680 kronor
Fjellstedtska skolan	227	9,5	7,600 »
Sofi Almquists samskola	57	2,4	1,920 »
Göteborgs samskola	171	7,1	5,680 »
Lunds privata elementarskola	465	19,3	15,440 »
Palmgrenska samskolan	181	7,6	6,080 »
Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium	206	8,6	6,880 »
Whitlockska samskolan	54	2,4	1,920 »

Vid denna tabells uppställning hade för enkelhets skull jämförelse skett med hän-syn till lärarinnor med »kompetens» i första lönegraden, alltså aflönade med 1,400 kronor — däraf skolan betalade 1,200 kronor — och lärare med 2,000 kronor i års-lön; skillnaden mellan kostnad för manlig och kvinnlig lärarkraft utgjorde då 800 kronor per individ. Naturligtvis vore icke alla lärarinnor i 1:a lönegraden, men så ginge det ofta icke heller att få manliga lärare för 2,000 kronor. I själfva verket vore det redan nu svårt nog. Öfverallt vore man väl tvungen att ge minst 2,500 kronor i lön, om man ville behålla en lärare mer än två år. Och bifölles förslaget — ett förslag, som i och för sig vore väl motiveradt och väl snart måste bifallas — att vid de allmänna läroverken höja arfvodet för vikarier och extralärare till 2,500 kronor, blefve vid de enskilda läroverken 2,500 kronor minimum, och minst 3,000 kronor for-

drades för att få behålla en lärare mer än två år. I samma mån steg då också skillnaden öfver 800 kronor.

Förbundet hade i ofvanstående beräkningar likställt manliga lärare med hel tjänstgöring och timlärare. Sådana förhållandena i allmänhet vore, vore det — af skäl som ej här torde behöfva vidare utvecklas, då de enskilda läroverken redan i sin promemoria från december 1908, vidfogad proposition nr 81, år 1909, utförligare behandlat frågan — nödvändigt att så göra. Det låge väl för öfrigt i sakens natur, att timlärare i regel blefve än dyrare än lärare med hel tjänstgöring. För öfrigt vore i tabellen ingen hänsyn tagen till nödvändigheten att i samskolor och gosskolor hafva manliga lärare äfven i öfningsämnena (teckning och sång eller åtminstone i gymnastik och vapenöfningar). Om manliga lärare i rent praktiska ämnena (som t. ex. träslöjd och snide) talades i annat sammanhang.

Någon motivering för behovet af tilläggsunderstöd för manliga lärare syntes öfverflödig, då detta behof redan vore å alla sidor erkänt. Men »De enskilda läroverkens förbund» hade genom den erfarenhet, som redan nu vunnits, funnit sig nödsakadt att påvisa, att hvad som redan år 1909 antagits som möjligt, vore en bitter verklighet. Förbundet anhölle därför, att Kungl. Maj:t täcktes snarast möjligt af Riksdagen äska nödig förhöjning i utgående anslag. Då det ofvan visats, att merkostnaden vid flertalet skolor faktiskt uppginge till 6,000 å 7,000 kronor och för en skola öfverstege 15,000 kronor, vore det tydligen icke nog med en förhöjning, som medgäfve utdelandet af de maximalanslag, Riksdagen själf tänkt sig (4,000 kronor), utan detta maximum behöfde uppenbarligen betydligt höjas.

I anslutning till hvad sålunda anförts hemställde förbundet om aflåtande af nådig proposition om höjning af anslaget till högre goss- och samskolor med erforderligt belopp att utgå från och med år 1911, med förslag tillika, att understöd till läroverk, som i större omfattning anlitate manliga lärarkrafter, måtte kunna ökas för hvarteradastadiet med belopp, som motsvarade den verkliga merkostnaden.

I denna del af ärendet afgaf öfverstyrelsen för rikets allmänna läroverk underdånigt utlåtande den 22 mars 1911. Därvid fogade öfverstyrelsen vissa från vederbörande läroanstalter infordrade uppgifter rörande läsåret 1910—1911, utvisande för hvarje läroanstalt sammanlagda beloppet af terminsafgifterna, värdet af befrielse eller nedsättning i dessa äfvensom summan af lärarlönerna, särskildt för manliga och särskildt för kvinnliga lärare.

I sitt utlåtande uttalar öfverstyrelsen till en början, att det enligt dess förmenande principiellt innebure en oegentlighet, att sammanlagda beloppet af nu ifrågasvarande anslag till högre goss- och samskolor vore så lågt tilltaget, att icke ens möjlighet funnes för att samtliga de skolor, som för närvarande erhöile understöd från detta anslag, vore de än så väl kvalificerade i alla afseenden, kunde erhålla detta understöd till af Riksdagen fastställda maximibelopp. Äfven om det särskilda understödet för anlitage af manliga lärarkrafter frånräknades, skulle det med förhandenvarande anslag icke vara möjligt att tilldela sagda skolor maximumunderstöd, med mindre anslaget höjdes med 21,000 kronor. Öfverstyrelsen vore också af den mening, att flertalet af nu förevarande skolor bort ifrågakomma till och äfven torde hafva erhållit

[37.] statsunderstöd till högre belopp för innevarande treårsperiod, om tillgängliga medel funnits.

Beträffande sökandenas framställning, i hvad den rörde skolornas utgifter för anlitande i större utsträckning af manliga lärarkrafter, syntes det öfverstyrelsen icke kunna bestridas, att de skolor, där sådant ägde rum, finge väsentligen större utgifter för undervisningen än sådana, som uteslutande eller hufvudsakligen anlidade kvinnliga lärarkrafter. För att utröna, i hvad utsträckning nu ifrågavarande skolor med hänsyn härtill under läsåret 1910—1911 drabbats af någon merkostnad, hade öfverstyrelsen, i anslutning till den af sökandena uppgjorda tabellen, uppgjort ännu en tabell, utvisande alla statsunderstödda högre goss- och samskolors merkostnad i ofvanberörda afseende under sagda läsår, hvarvid öfverstyrelsen i likhet med sökandena utgått ifrån, att en skolas utgifter för en lärarinnas aflöning normalt uppginge till 1.200 kronor och för en lärares till 2,000 kronor per år. De båda tabellerna utvisade, att merkostnaden för hvarje skola tycktes beträffande de undersökta två läsåren hålla sig vid ett tämligen konstant belopp, dock med en om ock obetydlig tendens till sänkning, hvilken väl sammanhänge med de af sökandena åberopade ekonomiska svårigheter, hvarmed skolorna hade att kämpa.

Med afseende på frågan, i hvad mån staten borde bispringa enskilda läroanstalter vid aflöandet af manliga lärare, ville öfverstyrelsen erinra därom, att, på grund af Kungl. Maj:ts och Riksdagens år 1909 fattade beslut, staten från och med år 1910 i stor omfattning bidroge till aflöningen af vid sådana anstalter tjänstgörande lärarinnor. Af föredragande departementschefens uttalande till det statsrådsprotokoll, som åtföljde Kungl. Maj:ts nådiga proposition angående statsunderstöd till kommunala och enskilda läroanstalter till 1909 års Riksdag, framginge också, att de då föreslagna tilläggsunderstöden till sådana enskilda läroverk, som i större utsträckning anlidade manliga lärare, afsett att bilda en motsvarighet till de bidrag, som staten enligt samma proposition skulle lämna till lärarinnornas aflöning. Departementschefen uttalade tillika, att de föreslagna beloppen måhända vore väl knappt tillmätta, och antydde äfven möjligheten af att dessa belopp framdeles skulle komma att höjas.

Att staten direkt eller indirekt borde bidraga till aflöningen af meranämnda lärare syntes alltså vara erkänt. Det syntes också vara i hög grad önskvärdt, att staten i berörda afseende understödde vederbörande skolor. Skulle skolorna icke kunna påräkna sådant understöd, torde det för dem blifva en stor frestelse att af ekonomiska hänsyn uteslutande använda kvinnliga lärarkrafter, hvilket gifvetvis icke alltid skulle vara till fromma för undervisningen, särskildt inom de högre klasserna, för hvilka väl kvalificerade kvinnliga lärare icke alltid vore att påräkna, och ej heller i hvarje fall ur uppfostrans synpunkt önskvärdt.

Hvad anginge storleken af nu ifrågasatta anslagshöjning ville öfverstyrelsen till en början framhålla, att, enligt öfverstyrelsens mening, det nuvarande anslaget till högre goss- och samskolor borde delas i två skilda anslag, ett allmänt för undervisningens upprätthållande och ett mera speciellt till understödjande af de skolor, som i större omfattning anlidade manliga lärarkrafter. Det förra borde sättas till sådant belopp, att de af Riksdagen år 1909 fastställda maximibeloppen kunde utgå. För nio af de tio läroanstalter, som jämlikt nådiga brevet den 27 maj 1910 erhållit understöd från nu ifrågavarande anslag för innevarande treårsperiod, skulle under sådan förutsättning, med hänsyn därtill att de omfattade både det skolstadium, som i afseende på undervisningens mål motsvarade realskolan, och det skolstadium, som i

nämnda afseende motsvarade gymnasiet, kräfras sammanlagdt 135,000 kronor, för Djurs-holms samskola, som jämlikt sagda nådiga bref endast för sitt gymnasium erhållit understöd från nämnda anslag, 6,000 kronor, eller tillsammans 141,000 kronor.

Beträffande tilläggsunderstöden för anlitande af manliga lärare hade sökandena anhållit, att dessa måtte utgå med belopp, som motsvarade den verkliga merkostnaden. Enligt förut omförmälda, öfverstyrelsens yttrande bilagda tabell utgjorde denna merkostnad för läsåret 1910—1911 tillsammans 61,416 kronor, under det såsom tilläggsunderstöd till ifrågavarande skolor för samma tid beviljats tillsammans 18,000 kronor. Emot sökandenas framställning i denna punkt syntes emellertid flera berättigade invändningar kunna göras.

Öfverstyrelsen ville till en början betona, att då staten beträffande öfriga skolarter, som erhållit understöd från anslagen till enskilda läroanstalter, nämligen högre flickskolor och enskilda mellanskolor, icke beviljat något understöd för anlitande af manliga lärare, ehuru åtskilliga af dessa skolor, särskildt de högre flickskolor, med hvilka ett gymnasium vore förbundet, i ganska vidsträckt mån begagnade sig af dylika lärare, det icke syntes böra ifrågasättas, att staten ersatte all den merkostnad i detta afseende, som nu förevarande skolor kunde påvisa sig vidkännas.

Med afseende på högre goss- och samskolor kunde man äfven förutsätta, att de, i den mån de hade väl kvalificerade lärare, också kunde påräkna ett större lärjungeantal och sålunda genom rikligare terminsafgifter erhöile en ersättning för sina drygare omkostnader för undervisningen. Slutligen torde man icke kunna ifrågasätta, att staten skulle ersätta någon väsentligare del af nämnda merkostnad beträffande sådana läroanstalter, som på grund af höga terminsafgifter eller eljest ägde en verkligt stark ekonomisk ställning eller som till lärare utbetalade arvoden, som i jämförelse med lärarnas vid de allmänna läroverken löneförmåner syntes väl rundligt tilltagna.

Emellertid vore det tydligt, att flertalet af nu ifrågavarande skolor i förevarande afseende behöfde kraftigare understöd af staten, hvadan ett särskildt anslag för tilläggsunderstöd till skolor, som i vidsträckt mån anlitate manliga lärarkrafter, torde visa sig behöfligt. Med ledning däraf att staten beträffande högre flickskolor och enskilda mellanskolor endast åtagit sig att med två tredjedelar bidraga till där anställda lärarinnors ålderstillägg hade öfverstyrelsen ansett, att förenämnda anslag icke lämpligen borde öferskrida två tredjedelar af det belopp, hvartill enligt öfverstyrelsens ofvannämnda tabell de högre goss- och samskolornas hela merkostnad i berörda afseende under läsåret 1910—1911 beräknats, det vill säga icke öferskrida 40,000 kronor. Ett ytterligare stöd för denna sin uppfattning funne öfverstyrelsen däri, att storleken af ett sådant anslag i det närmaste motsvarade sammanlagda beloppet af de maximiunderstöd för anlitande af manliga lärare, som jämlikt förenämnda nådiga kungörelse den 29 oktober 1909 kunde tilldelas ifrågavarande skolor. Då emellertid de olika skolornas behof af ofvannämnda tilläggsunderstöd, efter hvad meranämnda tabell utvisade, företedde stora olikheter och behofvet för hvarje skola äfven torde komma att något växla år efter år, hölle öfverstyrelsen före, att inom ramen af nämnda anslag ingen maximigräns borde stadgas för de särskilda läroverkens rätt att söka och erhålla del af anslaget, utan att det borde öfverlämnas åt Kungl. Maj:t att för hvarje år bestämma understödets belopp.

Om alltså staten vida mer än förut åtog sig utgifter för att ersätta högre goss- och samskolor deras merkostnad för anlitande af manliga lärare, kräfdes emellertid från statens sida vissa garantier beträffande vederbörande lärares kompetens och tjänst-

[37.]

göring, skolans behof af statsunderstöd med mera. Öfverstyrelsen ville i detta sammanhang erinra därom, att jämlikt meranämnda nådiga kungörelse den 29 oktober 1909 staten till statsunderstödda enskilda läroanstalter endast lämnade bidrag till aflöningen af sådana lärarinnor vid dessa anstalter, som hade särskild i kungörelsen angifven kompetens samt med hänsyn till timantal och skolstadium särskildt kvalificerad tjänstgöring. Att i nu förevarande fall bestämma likartade villkor för ofvannämnda tilläggsunderstöd till sådana högre goss- och samskolor, som i vidsträckt mån anlidade manliga lärarkrafter, vore icke lämpligt. I nu ifrågavarande skolor, särskildt i universitetsstäderna, bestrede nämligen mången gång formellt inkompetenta, men reellt väl kompetenta lärare undervisning, och här syntes icke heller statsbidraget böra ensidigt göras beroende af tjänstgöringens art. Äfven om sålunda, enligt öfverstyrelsens mening, förenämnda skolor hädanefter som hittills borde äga full frihet vid valet af lärare och fri dispositionsrätt öfver de eventuella statsbidrag, som kunde tilldelas dem med hänsyn till användandet af manliga lärarkrafter, borde dock möjlighet beredas Kungl. Maj:t att utöfva en viss skärpt kontroll. För att åvägabringa en sådan borde anslagsbeloppet bestämmas för ett år i sänder och efter läsårets slut, sedan respektive skolor inkommit med särskild ansökan, hvartill borde fogas uppgifter angående där anställda manliga lärares kompetens, antalet af manliga lärare under läsåret bestridda tjänstgöringstimmar, skolans utgifter för dessa lärares aflöning, skolans ekonomiska ställning, dess intäkt af termins- och inskrifningsafgifter med mera.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt hemställde öfverstyrelsen, att förutnämnda anslag å 120,000 kronor måtte höjas med 21,000 kronor. Därjämte tillstyrkte öfverstyrelsen, att ett *särskildt* anslagsbelopp å 40,000 kronor uppfördes till understödjande af sådana högre goss- och samskolor, som i större omfattning anlita manliga lärarkrafter. I sammanhang härmed borde mom. 5 i de beträffande nämnda skolor gällande bestämmelserna erhålla förändrad lydelse, så att där ej tilläggsanslaget för anlitande af manliga lärarkrafter omförmäldes. I fråga om detta af öfverstyrelsen föreslagna särskilda anslag skulle gälla de särskilda föreskrifter, som Kungl. Maj:t funne godt meddela.

Den af öfverstyrelsen uppgjorda, i dess skrifvelse omnämnda tabellen är af följande innehåll:

Merkostnad för manliga lärare.

[37.]

Läsåret 1910—1911.

Skolans namn	Antal timmar	Antal lärare (efter 24 timmar per lärare)	Beräknad merkostnad i kronor
Beskowska skolan	242	10,08	8 064
Fjellstedtska skolan.....	220	9,2	7 360
Sofi Almquists samskola	50	2,08	1 664
Göteborgs högre samskola	169	7,04	5 632
Lunds privata elementarskola	448	18,6	14 880
Palmgrenska samskolan.....	146	6,08	4 864
Uppsala enskilda läroverk och privatgymnasium	212	8,8	7 040
Whitlockska samskolan	57	2,4	1 920
Lundsbergs skola	199	8,29	6 632
Djursholms samskola (gymnasiet)	101	4,2	3 360
	—	—	61,416

I förutnämnda ansökning af »De enskilda läroverkens förbund» göres vidare en framställning om utverkande af ett särskildt anslag å minst 20,000 kronor för att utdelas till högre goss- och samskolor som understöd för beredande af undervisning i sådana rent praktiska ämnen som träslöjd och metallarbete, boktryckeri, bokbinderi, huslig ekonomi och väfning. Härutinnan anföres i ansökningen:

Bland de allmänna drag, som äfven efter 1905 års läroverksreform utmärkte de privata läroanstalterna i Sverige, såväl högre goss- och samskolor som flickskolor, vid jämförelse med de allmänna läroverken och de af stat och kommun uppehållna 6-klassiga samskolorna, framträdde särskildt, att inom de privata skolorna mera tid och uppmärksamhet ägnades åt rent praktiska ämnen: träslöjd, smide, bokbinderi och boktryckeri, handarbete, väfning, huslig ekonomi. Den teoretiska pedagogikens och det praktiska lifvets målsmän syntes numera vara ense om att sätta dessa ämnens vikt för uppfostran, deras bildningsvärde synnerligen högt, och de erfarenheter, som inom dessa läroanstalter redan vunnits eller kunde vinnas rörande nyssnämnda ämnens metodik och deras ställning i skolorganisatoriskt afseende, vore äfven för undervisningsväsendet i det hela af ej ringa betydelse. Men i samma mån som dessa ämnens vikt såväl i rent pedagogiskt som i socialekonomiskt och socialhygieniskt afseende växte och blefve allmännares insedd och erkänd, blefve det nödvändigt, att statsmakterna i större omfång än hittills — i strid med äldre traditioner — främjade dessa ämnen genom uppföring af allmänna medel.

När representanter för de s. k. enskilda läroverken i december 1907 i en till statsrådet och chefen för kungl. ecklesiastikdepartementet afgifven promemoria hade tillfälle att uttala sin mening om eventuella grunder för beräkning af statsunderstöd åt bemälda läroverk, hade bland annat föreslagits, att förhöjning i understödet skulle

[37.]

beviljas för sådana praktiska ämnen, som kräfde dyrbarare utrustning. En sådan grundsats tillämpades sedan länge i fråga om de högre flickskolorna, så till vida som särskilda anslag tilldelades (och äfven för år 1909 tilldelats) dem för undervisning i huslig ekonomi.

»De enskilda läroverkens förbund» ville nu fästa uppmärksamheten på behovet af att en sådan grundsats måtte vinna tillämpning äfven i fråga om högre goss- och samskolor. Det lede nämligen intet tvifvel, att med nu utgående statsunderstöd allvarsamma ekonomiska hinder ställde sig i vägen för införande af undervisning i rent praktiska ämnen i den omfattning, som annars vore önskvärd. Skolornas föreståndare och föreståndarinnor hade uppgjort detaljerade beräkningar öfver hvad undervisningen i vissa rent praktiska ämnen för närvarande kostade dessa skolor. Därvid hade hänsyn icke tagits till teckning och handarbete, då dessa ämnen kunde nödortfugt skötas med relativt ringa yttre apparat, ehuru särskild ritsal ju alltid vållade en afsevärd utgift. Beräkningarna hänförde sig till läsåret 1909—1910 eller räkenskapsåret 1909. Af framställningen bifogad tablå framginge, att de årliga omkostnaderna för ifrågasvarande högre goss- och samskolor växlade (i runda tal) mellan 2,000 kronor och 7,000 kronor eller sammanlagdt för 6 skolor uppginge till omkring 20,000 kronor om året. Då dessa skolor i läsåmnena måste i det hela fylla samma mått beträffande kurser som andra skolor, hvilka icke upptog dessa ämnen, vore kostnaderna för undervisning i dessa praktiska ämnen tydligen att betrakta som rent plus i utgifterna.

Då de enskilda läroverken nu hemställde, att Kungl. Maj:t måtte utverka ett särskildt anslag som understöd för undervisning i de praktiska ämnena, vore anledningen den, att praktiska ämnen förekomme i mycket växlande omfång och kostnaderna för dessa vore alldeles oberoende af budgeten i öfrigt och med öfriga kostnader föga jämförliga. Därmed vunnes ock, att nu fastställda och tillämpade grunder för understöden i öfrigt ej behöfde rubbas.

Det kunde icke ifrågasättas, att genom eventuellt statsunderstöd för dessa praktiska ämnen skolornas omkostnader för dem skulle i sin helhet betäckas. Å andra sidan vore det, med hänsyn till dessa ämnens vikt för samhället i det hela, uppenbarligen icke rättvist, att till så betydliga kostnader ingen hänsyn toges af staten vid utdelande af de understöd, som staten af pedagogiska och ekonomiska skäl beviljade. Några skolor betäckte en del af omkostnaderna för de praktiska ämnena genom att låta de lärjungar, som deltog i denna undervisning, erlägga särskilda afgifter. För att undervisningen skulle i pedagogiskt och andra afseenden medföra åsyftade resultat, borde den emellertid vara obligatorisk. Särskild afgift gäfvé dessutom (äfven om ämnet vore obligatoriskt) lärjungarna den föreställningen, att dessa ämnen fölle utanför skolans och uppfostrans egentliga uppgift och plan — något som naturligtvis alls icke låge i samhällets intresse. Under förutsättning att ett lämpligt belopp af Riksdagen för nu ifrågasvarande ändamål ställdes till Kungl. Maj:ts disposition, syntes för Kungl. Maj:t icke större svårigheter möta att med ledning af de uppgifter, som från skolorna inginge rörande arten och omfattningen af lämnad undervisning, fördela ett anslag till praktiska ämnen, än de som kunde vara förbundna med fördelningen af redan utgående anslag till högre goss- och samskolor. Då det emellertid kunde antagas, att undervisningen i praktiska ämnen komme att väsentligen utvidgas, så snart särskilda understöd gjorde det ekonomiskt möjligt, syntes det belopp, som komme att för ändamålet åskas, åtminstone icke böra understiga 20,000 kronor eller den summa den undervisning kostat, som redan nu lämnades.

Den åberopade tablån är af följande lydelse:

[37.]

Approximativ beräkning af kostnaderna för undervisning i praktiska ämnen vid enskilda högre goss- och samskolor i riket under år 1909 (resp. läsåret 1909—10).

Sofi Almquists samskola, Stockholm:

Träslöjd	Kr. 3,208	
Afgå afgifter från eleverna	» 1,227	1,981

Beskowska skolan, Stockholm:

Träslöjd	Kr. 3,409	
Afgå afgifter från eleverna	» 1,330	2,079

Göteborgs högre samskola:

Träslöjd, tryckeri, bokbinderi, borstbinderi, korgmakeri, skolkök, modelle-ring, väfning.....	Kr. 7,656	
---	-----------	--

Palmgrenska samskolan, Stockholm:

Trä- och metallslöjd	» 3,335	
----------------------------	---------	--

Uppsala enskilda läroverk:

Träslöjd	Kr. 1,000	
Metallslöjd	» 1,450	
Väfning	» 445	
Huslig ekonomi	» 1,400	4,295

Whitlockska samskolan, Stockholm:

Träslöjd	Kr. 1,600	
Bokbinderi.....	» 570	
Huslig ekonomi	» 180	2,350

Kr. 21,696.

Öfver sistberörda framställning af »De enskilda läroverkens förbund» har öfverstyrelsen i underdånig skrifvelse den 21 mars 1911 anført:

»Vid flertalet högre goss- och samskolor har sedan en längre tid undervisning i ganska stor utsträckning meddelats i åtskilliga rent praktiska ämnen, såsom träslöjd och metallarbete, bokbinderi, boktryckeri, huslig ekonomi m. m. Visserligen har sådan undervisning äfven förekommit särskildt vid folkskolorna till betydande omfattning och, ehuru i mindre grad, jämväl vid de allmänna läroverken och flickskolorna, hvilket utan tvifvel medverkat till att sprida kännedom om de praktiska ämnernas betydelse för undervisning och uppfostran. Det torde dock med fullt skäl kunna sägas, att äfven de högre goss- och samskolorna genom sagda undervisning i icke obetydlig grad bidragit att väcka ett allmännare intresse för berörda slag af undervisning och att fästa uppmärksamheten vid denna undervisnings särskilda pedagogiska och sociala värde. Under de senare åren har insikten om de praktiska ämnernas uppfostrande betydelse alltmera trängt igenom, och vidtgående kraf hafva framställts att bereda dessa ämnen större rum i skolans undervisningsplan. Särskildt hafva de på sista tiden företagna undersökningarna angående folkskolans öfverbyggnader i praktisk riktning bidragit att framhålla dessa ämnens allmänna pedagogiska värde och deras användning äfven för meddelande af teoretiska insikter äfvensom medverkat till att utveckla dessa äm-

[37.]

nens metodiska behandling vid undervisningen. Bland flertalet af våra barn- och ungdomsskolor förefinnes, torde man kunna säga, för närvarande en sträfvän att alltmåra tillgodogöra sig de praktiska ämnena vid uppfostran. Man har lärt att uppskatta dessa ämnens förmåga att öfva lärjungarnas hand och öga, deras praktiska handlag och iakttagelseförmåga, att bereda tillfälle till självverksamhet i särskildt hög grad, att gifva vana vid och aktning för praktiskt arbete och, icke minst, att bilda en halsosam motvikt mot de ensidigt bokliga studierna.

Enligt de i nådiga kungörelsen den 29 oktober 1909 angående aflöning af lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter m. m. meddelade särskilda bestämmelser i fråga om anslag till högre goss- och samskolor finnes för närvarande icke någon formell anledning att vid bestämmande af understödens belopp för ifrågakvarande slag af skolor taga någon särskild hänsyn till undervisning i praktiska ämnen, såsom förhållandet är i fråga om flickskolorna. Något särskildt understöd för nämnda undervisning utöfver det bidrag af statsmedel, som utgår till ålderstilläggen åt lärarinnorna i handarbete, kan för närvarande icke sägas utgå.

Af förevarande ansökning synes framgå, att det vid ifrågakvarande skolor visat sig, att med nu utgående statsunderstöd allvarsamma ekonomiska hinder ställa sig i vägen för meddelande af undervisning i praktiska ämnen i den omfattning, som kan anses önskvärd. Då det emellertid är af vikt, att undervisningen vid dessa skolor icke blott må afse att bibringa ett visst föreskrifvet mått af teoretiska insikter, utan är så ordnad, att därvid äfven kan tagas hänsyn till skolans viktigaste uppgift, lärjungarnas allmänna utbildning och fostran, torde icke minst vid de skolor, som här äro i fråga, de praktiska ämnena hafva en betydelsefull uppgift att fylla. Öfverstyrelsen finner därför, med fast afseende jämväl vid förevarande läroanstalters särskilda karaktär af försöksläroverk, goda skäl tala för att särskildt understöd må beredas för ifrågakvarande undervisning.

Framställningar i liknande syfte, ehuru med större omfattning, hafva också blifvit af enskilda motionärer gjorda till 1911 års Riksdag. Nämnda framställningar afsågo beredande af ett anslag å omkring 90,000 kronor, hvaraf minst 25,000 kronor skulle tillkomma de högre goss- och samskolorna för undervisning i praktiska ämnen, men större delen skulle tilldelas de högre flickskolorna för undervisning i huslig ekonomi, för hvilket ändamål redan nu utgår ett belopp af 18,500 kronor, som dock är inräknadt i nyssnämnda summa. I sitt utlåtande öfver berörda motioner yttrar statsutskottet, att utskottet, som visserligen till fullo uppskattar värdet af att utbildning i praktiska färdigheter beredes lärjungarna i de enskilda läroverken i så stor utsträckning, som kan ske utan obehörigt intrång på det teoretiska undervisningsområdet, emellertid icke kan tillstyrka, att endast på grund af den af motionärerna uttalade åsikten om otillräckligheten af de enligt nu gällande bestämmelser utgående understöden för dylik utbildning och med den ringa erfarenhet man hitintills kunnat förvärfva angående den omfattning, i hvilken de olika läroanstalterna tillgodogjort sig de redan nu förefinnliga möjligheterna till sådant understöd, åtgärd vidtagas för ändring i de af Riksdagen så nyligen som år 1909 i förevarande hänseende fastställda bestämmelser. På grund häraf hemställde utskottet, att ifrågakvarande motioner icke måtte af Riksdagen bifallas.

Då utskottets afstyrkande yttrande förnämligast torde afsett den ifrågasatta höjningen i anslaget till undervisning i huslig ekonomi vid de högre flickskolorna, men knappast lär kunna i samma grad åsyfta det nu begärda understödet till de högre goss- och samskolorna, för hvilkas nu ifrågakvarande undervisning icke något

särskildt understöd för närvarande kan anses utgå, torde skäl icke saknas för det antagandet, att nu förevarande framställning, särskildt i betraktande af den begränsning i anslagsbeloppet, som kommer att af öfverstyrelsen förordas, skulle komma att gynnammare upptagas.

Hvad beträffar de understöd af statsmedel, som för närvarande utgå till undervisning i praktiska ämnen vid läroanstalter, jämförliga med nu förevarande skolor, så är först att nämna, att enligt nådiga kungörelsen den 2 juni 1905 angående anslag af allmänna medel för undervisning i slöjd vid de allmänna läroverken af 1904 års Rikslag beviljats ett förslagsanslag å 10.000 kronor, hvaraf vid läroverk, som visat sig äga på ändamålsenligt sätt ordnad slöjdundervisning, årligen får utgå för hvarje slöjdfleklning af femton lärjungar vid realskola för gossar och vid samskola 150 kronor, hvilka understödsbelopp enligt nämnda grunder få af öfverstyrelsen fördelas. Under innevarande läsår utgår till slöjdundervisning vid de allmänna läroverken ett belopp af ungefär 18,000 kronor.

Vidare kan enligt förenämnda nådiga kungörelse den 29 oktober 1909 anslag till undervisning i huslig ekonomi utgå med ett belopp, som för flickskola kan uppgå till högst 1,000 kronor och för kommunal eller enskild mellanskola till högst 600 kronor. Anslaget storlek bestämmes i öfrigt så, att detsamma utgår med högst 400 kronor för en kurs i ämnet, omfattande en lärjungegrupp, samt intill ofvan angifna maximibelopp med ytterligare högst 200 kronor för hvarje där utöfver tillkommande lärjungegrupp, allt under förutsättning att kommun eller enskilda donatorer till skolans uppehållande lämna minst motsvarande belopp.

Slutligen må nämnas, att enligt sistnämnda nådiga kungörelse för lärarinnor i handarbete vid statsunderstödda enskilda läroanstalter bidrag af statsmedel utgår med två tredjedelar af nämnda lärariinnors ålderstillägg.

Hvad vidare angår de olika slag af praktiska ämnen, som skulle kunna ifrågakomma att understödjas, så torde dessa i främsta rummet vara slöjd i trä eller metall samt huslig ekonomi. Därjämte synas böra medtagas sådana ämnen, som med de nyssnämnda kunna anses i viss mån jämförliga, såsom bokbinderi, boktryckeri, träsnideri, ciseclering samt möjligen väfning, hvilka ämnen torde kunna närmast jämföras med slöjden. Att huslig ekonomi bör understödjas vid de högre goss- och samskolor, som önska anordna sådan undervisning, synes med hänsyn till de kvinnliga lärjungarna vara lika riktigt, som att nämnda undervisning understödjes vid flickskolor och mellanskolor.

Beträffande storleken af det understöd, som skulle kunna ifrågasättas för nu förevarande ändamål, bör först erinras, hurusom i den underdåniga ansökningen framhålls, att det icke kan ifrågasättas, att genom eventuellt statsunderstöd för de praktiska ämnena skolornas omkostnader för dem skulle i sin helhet betäckas. Därjämte får öfverstyrelsen framhålla, att lika litet som i fråga om öfriga understöd till högre goss- och samskolor någon föreskrift beträffande nu förevarande anslag torde böra ifrågasättas om motsvarande bidrag från kommun eller enskilda donatorer.

Hvad då först beträffar understöd för undervisning i huslig ekonomi synes det lämpligt, att nämnda understöd må utgå efter liknande grunder, som i meranämnda nådiga kungörelsen den 29 oktober 1909 blifvit bestämda ifråga om sådant understöd till högre flickskolor. Dock torde, med hänsyn därtill att intet bidrag lämnas från kommun till ifrågavarande skolor, understödets belopp i de olika fallen böra något höjas. Öfverstyrelsen anser sig visserligen icke böra ifrågasätta, att understödet må höjas med så stort belopp, som vid flickskolan motsvarar kommunens bidrag till ifråga-

[37.]

varande ändamål, eller till dubbla beloppet, men en höjning med förslagsvis 50 procent af de i nyssnämnda kungörelse angifna statsunderstöd torde dock kunna anses skäligh. Under förutsättning af en sådan förhöjning af understödsbeloppen skulle sålunda för kurs i ämnet, omfattande *en* lärjungegrupp, understöd utgå med högst 600 kronor samt intill ett maximibelopp af 1,500 kronor med ytterligare högst 300 kronor för hvarje därutöfver tillkommande lärjungegrupp.

Angående det ifrågasatta understödet till undervisning i slöjd eller annat därmed jämförligt praktiskt arbete har öfverstyrelsen ansett, att de anslagsbelopp, som enligt ofvannämnda nädiga kungörelse den 2 juni 1905 utgå till slöjdundervisning vid de allmänna läroverken, skulle kunna utgöra en lämplig norm för bestämmande af nu ifrågavarande understödsbelopp. Då undervisningstiden för hvarje slöjdafdelning vid de allmänna läroverken beräknas till två timmar och anslagets storlek för hvarje slöjdafdelning af femton lärjungar utgör 150 kronor, skulle således vid högre goss- och samskolor för timme och afdelning utgå ett belopp af högst 75 kronor, med iakttagande af att för hvarje slöjdafdelning må utgå ersättning för en undervisningstid af högst två veckotimmar. Därjämte torde böra bestämmas, att då antalet lärjungar i en slöjdafdelning uppgår till flera än femton, den må kunna uppdelas i två afdelningar och understöd utgå till hvar och en af dessa afdelningar, dock att ingen ny afdelning må upprättas med mindre än att hvarje förut befintlig afdelning af lärjungar, som lämpligen kunna undervisas tillsammans, innehåller femton lärjungar.

Äfven för nu ifrågavarande understöd lär ett maximibelopp för hvarje skola böra bestämmas, och torde detta, i betraktande af den utsträckning, i hvilken undervisning i praktiska ämnen redan nu förekommer vid flera högre goss- och samskolor, böra sättas till förslagsvis 2,000 kronor.

Beträffande de kostnader, som här föreslagna understöd till undervisning i praktiska ämnen skulle komma att medföra, har öfverstyrelsen, med utgångspunkt från den undervisning, som under läsåret 1910—1911 i nämnda ämnen meddelats vid de högre goss- och samskolorna och hvarom särskilda öfverstyrelsens yttrande bilagda uppgifter af öfverstyrelsen inhämtats, uppgjort en approximativ beräkning. Enligt denna beräkning skulle de understödsbelopp, som enligt ofvan angifna grunder beräknas skola utgå för ifrågavarande undervisning, uppgå till en summa af 3,900 kronor för undervisning i huslig ekonomi och till 10,000 kronor för undervisning i slöjd och därmed jämförligt annat praktiskt arbete, alltså tillsammanslagdt 13,900 kronor eller i rundt tal 14,000 kronor.

Öfverstyrelsen tillåter sig emellertid framhålla, att under läsåret 1910—1911 i vissa fall inskränkning måst göras i ifrågavarande undervisning vid goss- och samskolor i följd af bristande tillgångar till bestridande af de kostnader, som varit förenade med nämnda undervisning. Det torde emellertid af hvad som ofvan anförts framgå, att en dylik minskning i undervisningen i praktiska ämnen icke kan anses vara för dessa skolor gynnsam, utan att en ändring i nämnda afseende torde vara önskvärd. På grund häraf och med hänsyn till den utvidgning af ifrågavarande undervisning, som torde kunna förväntas, i händelse särskildt understöd för sagda undervisning kommer att beredas, torde någon höjning af nyssnämnda slutsumma a 14,000 kronor få anses lämplig. Öfverstyrelsen tillåter sig därför hemställa, att sagda belopp må höjas till, förslagsvis, 15,000 kronor.

Enligt den i den underdåniga ansöknigen lämnade beräkning skulle nämnda kostnad för sex af de ifrågavarande skolorna uppgå till 21,696 kronor. Utom dessa sex skolor finnas ytterligare två, som meddela undervisning i praktiska ämnen. I den

underdåniga ansökningen anhålla sökandena, att ett anslag å minst 20,000 kronor måtte beredas för ifrågavarande ändamål.

[37.]

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt får öfverstyrelsen i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes hos Riksdagen göra framställning om anvisande från och med år 1912 af ett årligt anslag å 15.000 kronor att uppföras under rubrik: *enskilda läroanstalter med titel: undervisning i praktiska ämnen vid högre goss- och samskolor*, hvaraf understöd för nämnda undervisning må utgå enligt följande grunder:

a) för undervisning i huslig ekonomi vid statsunderstödda högre goss- och samskolor må statsunderstöd till hvarje sådan skola, som visat sig äga på ändamålsenligt sätt anordnad sådan undervisning, kunna utgå med högst 1,500 kronor om året på så sätt, att högst 600 kronor utgå för kurs i ämnet, omfattande *en* lärjungegrupp, samt, intill nyss angifna maximibelopp, med ytterligare högst 300 kronor för hvarje därutöver tillkommande lärjungegrupp;

b) för undervisning i slöjd eller därmed jämförligt annat praktiskt arbete må vid statsunderstödda högre goss- och samskolor, som visat sig äga på ändamålsenligt sätt anordnad sådan undervisning, statsunderstöd kunna, intill ett maximibelopp af 2,000 kronor om året för hvarje skola, utgå för hvarje slöjdafdelning med minst två veckotimmars undervisning med ett belopp af högst 150 kronor. Då antalet lärjungar i en slöjdafdelning uppgår till flera än femton, må den kunna uppdelas i två afdelningar och understöd enligt nyssnämnda grunder utgå till hvar och en af dessa afdelningar, dock att ingen ny afdelning upprättas med mindre än att hvarje förut befintlig afdelning af lärjungar, som lämpligen kunna undervisas tillsammans, innehåller femton lärjungar.»

Vid öfverstyrelsens skrifvelse voro fogade dels de af densamma infordrade uppgifterna, lämnade af samtliga nu statsunderstödda högre goss- och samskolor, med undantag af Fjellstedtska skolan och Lunds privata elementarskola, där undervisning af nu ifrågavarande slag ej meddelas, dels ock den af öfverstyrelsen uppgjorda approximativa beräkningen, så lydande:

[37.]

Beräkning af eventuellt statsunderstöd för undervisning i praktiska ämnen vid högre goss- och samskolor.

Skola	Ämne	Antal afdelningar	Beräknadt understöd	Summa
Lundsbergs skola	Träslöjd	3 afd. med minst 2 veckot.	450: —	450: —
Sofi Almquists samskola ..	Träslöjd	5 » » » 2 »	800: —	800: —
Whitlockska samskolan ...	Bokbinderi	2 » » » 2 »	300: —	
	Träslöjd	8 » » » 2 »	1,200: — 1,500: —	
	Huslig ekonomi	1 » » » — »	600: — 600: —	2,100: —
	Träslöjd	5 » » » 2 »	750: —	750: —
Palmgrenska samskolan ...	Grofslöjd			
	Träsnideri	omkring 9 afd. med minst 2 veckotimmar		
	Läderplastik		1,350: —	1,350: —
	Ciselering			
Göteborgs högre samskola	Slöjd	8½ afd. med minst 2 veckot.	1,275: —	
	Boktryckeri	1 » » » 1 »	75: —	
	Bokbinderi, borstbin- deri, korgmakeri, väfning	8½ » » » 2 »	1,275: — 2,000: —	
	Huslig ekonomi	5 » » » 2 »	1,500: —	3,500: —
	Träslöjd	7 » » » 2 »	1,050: —	
Uppsala_enskilda läroverk	Metallslöjd	3 » » » 2 »	450: —	
	Väfning	2 » » » 2 »	300: — 1,800: —	
	Huslig ekonomi	3 » » » — »	1,200: —	3,000: —
	Träslöjd	9 » » » 2 »	1,350: —	
Djursholms samskola	Huslig ekonomi	1 » » » — »	600: —	1,950: —
				13,900: —

Ofvanstående uppgifter afse klasserna öfver de förberedande under läsåret 1910—1911.

Departement-
schefen.

Den af öfverstyrelsen ifrågasatta höjningen af anslaget till högre goss- och samskolor med 21,000 kronor, alltså till 141,000 kronor, afser undervisningens behof i allmänhet, och i detta belopp har öfverstyrelsen ej inberäknat särskildt understöd för anlitande af manliga lärarkrafter. Motivet för en höjning med detta belopp skulle vara att bereda möjlighet för alla nu understödda skolor att erhålla högsta medgifna anslagsbelopp. Öfverstyrelsen anger dock såsom sin egen åsikt, att flertalet, alltså icke

alla, af omförmälda skolor bort ifrågakomma till och äfven torde hafva erhållit statsunderstöd till högre belopp än som skett för treårsperioden 1910—1912, därest medel funnits att tillgå. Mig veterligen hafva några förhållanden ej inträffat, som kunde ge anledning till antagande af ett annat läge beträffande den närmaste tiden. Ej heller finnes, så vidt jag kunnat inhämta, anledning förvänta, att ifrågavarande anslag skulle behöfva tagas i anspråk för understöd åt annan eller andra skolor än de, som redan äro i åtnjutande af understöd därifrån.

Jag medger dock, att i ärendet anförda förhållanden tala för höjning af anslagssumman, men anser mig därvidlag icke kunna gå så långt som öfverstyrelsen. Om man tager i betraktande, att för närvarande blott 115,000 kronor äro anvisade för skolor af nu ifrågavarande art, synes det mig, som om man kunde stanna vid en ökning af nuvarande anslaget från 120,000 kronor med 10,000 kronor.

Jag kommer nu till frågan om ökad anslag för beredande af höjdt understöd till skolor, som i större omfattning anlita manliga lärarkrafter. Grundsatsen att läroverken böra erhålla ett tilläggsanslag härför är redan erkänd, och i förslaget om det nuvarande anslagsbeloppets beviljande beräknade dåvarande departementschefen för dylikt ändamål en summa af 8,000 kronor, hvilken emellertid ingick i anslaget i öfrigt. Att detta belopp af 8,000 kronor torde varit väl lågt synes antagligt med hänsyn till att vid första anslagsfördelningen, den 27 maj 1910, 18,000 kronor anvisats till sådant ändamål. Dessa 18,000 kronor blifva så att säga frigjorda och fortfarande användbara i samma syfte i samband med den anslagsökning för undervisningens uppehållande i allmänhet, som jag nyss ifrågasatt. Sannolikt är emellertid beloppet för lågt. Det synes åtminstone ej hafva medgifvit, att någon enda af ifrågavarande skolor finge högsta fastställda understödsbeloppet. Öfverstyrelsen har nu på anförda skäl föreslagit ett belopp af 40,000 kronor. Så högt torde man dock ej behöfva gå, utan torde man böra nöja sig med att såsom erforderligt beräkna ett belopp af 25,000 kronor, alltså tredubbelt mer än som för tre år sedan ansågs antagligt.

Öfverstyrelsen har nu föreslagit, att det belopp, som afsåges för ifrågavarande ändamål, uppfördes såsom ett särskildt anslag och att understöd från detta anslag borde anvisas för ett år i sänder, under det att anslaget för undervisningen i allmänhet utgår för treårsperiod. Detta förslag torde hafva föranledts af det ovissa i huruvida för en hel treårsperiod skolan kunde fortfarande anses tillhöra kategorien af »läroverk,

[37.]

som i större omfattning anlita manliga lärarkrafter,» och således för hela tiden gjorde sig förtjänt af understödet i fråga. Med hänsyn till denna ovisshet borde enligt öfverstyrelsens åsikt anslaget utdelas för ett år i sänder, och då kunde det synas lämpligast, att det ställdes särskildt under egen titel.

För närvarande ingå de för nu omförmälda understöd afsedda medlen med ett beräknadt belopp i anslaget till understöd åt högre goss- och samskolor, och det synes mig knappast förefinnas tvingande anledning att nu göra ändring i detta förhållande, hvilket, såvidt visadt blifvit, icke medfört några olägenheter. Jag anser ej heller nödigt att beträffande detta understöd öfvergifva treårsperioden. Helt visst lär man kunna genom lämpliga föreskrifter förekomma, att understöd något år utgår obehörigen, och det synes ej heller vara någon egentlig fördel förenad med att beloppet stode såsom särskildt anslag. I själfva verket torde det väl innebära en lättnad vid understödens fördelning, om anslaget bibehålles odeladt, såsom nu är förhållandet; det blir på detta sätt smidigare och under förändrade förhållanden mera användbart på lämpligt sätt.

I hvarje fall skulle man visserligen kunna uttryckligen stadga, att af anslaget ett visst belopp vore afsedt för ifrågavarande särskilda understöd. Men ej heller detta synes vara nödvändigt, då man ju äfven utan ett sådant stadgande bör tillse, att väsentligen mot det beräknade beloppet svarande medel finnas att tillgå för ändamålet.

I fråga om de antydda lämpliga föreskrifterna kunde man exempelvis tänka sig, att man såsom villkor för understödens åtnjutande stadgade, att minst ett visst procenttal af undervisningstimmarna skulle uppehållas genom manliga lärarkrafter.

Om jag i nyssberörda afseenden ej kunnat instämma med öfverstyrelsen, vill jag däremot förena mig med densamma i fråga om borttagandet af den nu stadgade maximigränsen för berörda tilläggsunderstöd. Den nuvarande torde vara väl låg. Det kan å andra sidan ock vara olämpligt att genom fastställande af en högre sådan gifva ett stöd åt allmänt ökade anspråk på högre dylikt understöd. Lika med öfverstyrelsen finner jag ock, att särskilda bestämmelser i afseende å kontroll m. m. beträffande dessa anslag böra meddelas af Kungl. Maj:t.

Vidkommande slutligen frågan om ett särskildt anslag för undervisning vid ifrågavarande läroverk i s. k. praktiska ämnen ger en granskning af de utaf öfverstyrelsen infordrade uppgifterna rörande den utsträckning, i hvilken undervisning i dessa ämnen meddelas i läroanstalterna, vid handen, att nämnda undervisning är af skiftande art och utsträckning

samt omfattar, utom annat, samtliga de ämnen, som af öfverstyrelsen be-
tecknats som hänförliga till densamma. Man måste högt skatta de en-
skilda läroverkens sträfvan på detta område, och i den mån dessa under-
visnings-ämnen kunna anses tjäna det af öfverstyrelsen antydda ändamålet
— att öfva lärjungarnas hand och öga, deras praktiska handlag och iakt-
tagelseförmåga, att bereda tillfälle till självverksamhet i särskildt hög
grad, att gifva vana vid och aktning för praktiskt arbete och, icke minst,
att bilda en hälsosam motvikt mot de ensidigt bokliga studierna — synes
mig knappast något af dessa ämnen böra obetingadt uteslutas från möj-
lighet att vinna understöd. Lika med öfverstyrelsen bör man dock i
främsta rummet sätta slöjd i trä eller metall samt huslig ekonomi.

Man bör alltså söka bereda ifrågavarande skolor understöd för med-
delande af berörda undervisning, och detta understöd torde för hvarje skola
kunna sättas till de af öfverstyrelsen föreslagna beloppen af högst 1,500
kronor och 2,000 kronor. Då jag ej heller i öfrigt har något att erinra mot
den af öfverstyrelsen gjorda beräkningen af det sammanlagda belopp, som
skulle vara erforderligt för understödjande af denna gren af skolornas
verksamhet, har jag stannat vid att man borde bereda ett tillskott från
statens sida af 15,000 kronor; såsom öfverstyrelsen erinrat bör något bi-
drag från kommuns eller enskilds sida ej här ifrågasättas. Men liksom jag
i det föregående angifvit min obenägenhet mot att ur det allmänna
anslaget för undervisningen så att säga utbryta en del till understödjande
af de läroverk, som i afsevärd grad anlita manliga lärarkrafter, synes
mig ej heller för nu ifrågavarande ändamål ett alldeles särskildt anslag
böra uppföras. Det är sant, att för de allmänna läroverken finnes, liksom
för åtskilliga andra ändamål, äfven för undervisning i slöjd ett särskildt
anslag, och man kunde däraf analogivis vilja hämta stöd för en mot-
svarande anordning beträffande nu ifrågavarande enskilda läroverk. I af-
seende å de allmänna läroverken lämpar sig dock bättre denna mera
preciserade ordning. För de enskilda läroverken åter är det naturligast,
att anslagen ej detaljeras mer än nödvändigt är. Så är ej heller för flick-
skolorna, hvilka åtnjuta särskildt understöd för undervisning i huslig
ekonomi, något särskildt anslag härför uppfördt, utan understödet ut-
går från det allmänna anslaget för dessa skolor. Jag anser alltså, att
understöden för undervisning i s. k. praktiska ämnen vid högre goss- och
samskolor böra utgå ur det för dem uppförda allmänna anslaget, som för
att vinna tillgång därtill bör höjas med det af öfverstyrelsen begärda
beloppet, 15,000 kronor.

I fråga om de af öfverstyrelsen föreslagna grunderna för understödens

[37.] åtnjutande anser jag dem vara af beskaffenhet att i hufvudsak böra vinna tillämpning. Riksdagens uttryckliga godkännande af dem torde dock icke böra påkallas i vidsträcktare mån, än hvad som ägt rum beträffande anslag för undervisning i huslig ekonomi vid flickskolor äfvensom kommunala och enskilda mellanskolor samt undervisning i slöjd vid de allmänna läroverken. I fråga om nämnda anslag för undervisning i huslig ekonomi är ett maximum satt, på sätt af öfverstyrelsen angifvits. Rörande de af Riksdagen bestämda grunderna för understöd till undervisning i slöjd vid de allmänna läroverken hänvisar jag till hvad öfverstyrelsen meddelat. Jag vill tillägga, att enligt anmärkning 4 till den af Kungl. Maj:t den 2 mars 1906 fastställda timplanen för realskolan slöjdundervisningen inom hvarje slöjdafdelning meddelas 2 timmar i veckan utanför timplanen.

De af öfverstyrelsen, utöfver hvad sålunda angifna riksdagsbeslut innehålla, föreslagna bestämmelserna ankomma i sinom tid på beslut af Kungl. Maj:t. — Jag har ej förbisett, att i fråga om understöd till undervisning i slöjd sådant vid de allmänna läroverken förekommer blott i fråga om realskolan och samskolan, medan dylikt understöd vid högre goss- och samskolor enligt det framlagda förslaget ej komme att vara begränsadt till de afdelningar vid dem, som motsvara statens real- och samskoleklasser. Olikheten härutinnan torde kunna väl försvaras. Nämnda enskilda läroverk få härigenom tillfälle att i öfverensstämmelse med sin karaktär af försöksläroverk göra rön, som skulle komma det allmänna till godo, i händelse fråga uppstode om införande af undervisning i slöjd å gymnasiet vid de allmänna läroverken.

Jag vill tillfoga, att jag, lika med öfverstyrelsen, finner anledning att hoppas, att de skäl, som af statsutskottet anfördes mot de af öfverstyrelsen omförmälda motionerna och som ledde till dessas fall inom kamrarna, icke skola göras gällande i fråga om motsvarande del af nu förevarande förslag.

Såsom af det anförda framgår anser jag, att ifrågavarande anslag bör i olika syften höjas med följande belopp, nämligen 10,000 kronor, 25,000 kronor och 15,000 kronor, tillhopa alltså 50,000 kronor. De af mig i det föregående berörda bestämmelserna, som nu skulle föreläggas Riksdagen, torde böra komma till stånd dels genom en ändring af mom. 5 i de nuvarande bestämmelserna, dels genom tillfogande till dem af ett nytt mom. 6.

Under åberopande af hvad jag anført tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att

dels höja anslaget till högre goss- och samskolor från dess nuvarande belopp, 120,000 kronor, till 170,000 kronor, eller med 50,000 kronor,

dels ock, med ändring af punkt 5 i de af Riksdagen godkända särskilda bestämmelserna i fråga om anslaget till högre goss- och samskolor samt med infogande af en ny punkt 6 i dessa bestämmelser, föreskrifva, att nämnda punkter 5 och 6 skola hafva följande lydelse:

5. Statsunderstödet till högre gosskola eller högre samskola må kunna utgå, för år räknadt, för det skolstadium, som i afseende på undervisningens mål motsvarar realskolan, med högst 9,000 kronor och för det skolstadium, som i nämnda afseende motsvarar gymnasiet, med högst 6,000 kronor, hvarjämte särskildt understöd må kunna tillkomma dels, enligt de närmare föreskrifter Kungl. Maj:t äger meddela, läroverk, som i större omfattning anlitar manliga lärarkrafter, dels ock, på sätt i punkt 6 närmare angifves, läroverk, som uppehåller på ändamålsenligt sätt anordnad undervisning i särskildt praktiska ämnen.

6. Understödet för undervisning i sådana praktiska ämnen må kunna under de villkor i öfrigt, Kungl. Maj:t äger fastställa, för hvar läroverk utgå dels för undervisning i huslig ekonomi med högst 1,500 kronor för år på det sätt, att högst 600 kronor utgå för kurs i ämnet, omfattande *en* lärjungegrupp, samt, intill nyss angifna maximibelopp, med ytterligare högst 300 kronor för hvarje därutöfver tillkommande lärjungegrupp, dels ock för undervisning i slöjd eller därmed jämförligt annat praktiskt arbete med högst 2,000 kronor för år, under iakttagande, att för hvarje arbetsafdelning om femton lärjungar beräknas ett belopp af högst 150 kronor.

På framställning af Kungl. Maj:t beslöt 1902 års Riksdag att höja anslaget till understöd åt enskilda läroverk med 25,000 kronor till 60,000 kronor samt medgaf, att från anslaget finge, enligt de närmare bestämmelser, Kungl. Maj:t kunde finna godt meddela, utgå understöd dels åt

[38.]
Enskilda
lärarinne-
seminarier.

[38.]

enskilda läroverk, hvilkas undervisningsformer och metoder af Kungl. Maj:t pröfvades lämpliga, dels ock åt seminariekurser, hvilka afsåge utbildande af lärarinnor för högre flickskolor, samskolor och familjer. Det understöd, som kunde tilldelas dylika seminariekurser, skulle beräknas efter högst 1,500 kronor för hvarje läsafdelning. Understödet till dessa läroanstalter utgick under de följande åren från nyssnämnda anslag, till dess 1909 års Riksdag på Kungl. Maj:ts förslag beslöt att uppföra ett i det af mig förut berörda gemensamma reservationsanslaget till enskilda läroanstalter ingående särskildt anslag å 20,000 kronor med titel: *enskilda lärarinneseminarier*. De i öfverensstämmelse med Riksdagens beslut af Kungl. Maj:t fastställda särskilda bestämmelserna i fråga om anslaget till enskilda lärarinneseminarier återfinnas i afdelningen F) af nådiga kungörelsen angående aflöning af lärarinnorna vid statsunderstödda enskilda läroanstalter samt angående statsunderstöd åt dessa läroanstalter den 29 oktober 1909. Punkten 6 i nämnda afdelning lyder sålunda:

6. Statsunderstöd till enskildt lärarinneseminarium må kunna utgå, för år räknadt, med högst 1,500 kronor för hvarje läsafdelning.

Hela det nämnda beloppet, 20,000 kronor, har under den treårsperiod, 1910—1912, för hvilken anslag nu äro utdelade, tagits i anspråk för understöd åt fem seminarier. Af dessa torde, enligt hvad jag erfarit, ett, det Detthowska lärarinneseminariet i Stockholm, med vårterminen 1912 komma att upphöra. Då man sannolikt ej har anledning vänta, att något nytt seminarium af denna art under den närmaste framtiden kommer att upprättas, lär man kunna beräkna antalet understödsbehöfvande lärarinneseminarier till fyra, omfattande, såsom för närvarande är fallet, hvart och ett tre årsafdelningar. Såsom nyss nämndes, utgår statsunderstödet till ifrågavarande läroanstalter med högst 1,500 kronor för hvarje läsafdelning, hvadan anslaget under förutsättning af oförändrad beräkningsgrund äfven för kommande år skulle väl räcka till.

Framställning har emellertid gjorts om höjning af dessa understödsbelopp, i det att representanter för de fyra privata högre lärarinneseminarier, hvilka framdeles torde komma att äga bestånd, till läroverksöfverstyrelsen ingifvit en skrifvelse med hemställan om ökning af anslaget till de enskilda lärarinneseminarierna. I nämnda skrifvelse yttra sökandena:

Sökandena, som genom öfverenskommelse de privata högre lärarinneseminarierna emellan blifvit utsedda att representera dessa läroanstalter i fråga om deras gemensamma intressen, hemställde, att öfverstyrelsen måtte taga under öfvervägande behovet af ökad anslag åt nämnda seminarier.

Som stöd för denna sin hemställan ville sökandena i första rummet åberopa

vikten af att dessa läroanstalter blefve i tillfälle att på ett tillfredsställande sätt och med hänsynstagande till alla läroämnen ordna undervisningen och att vid sig fästa verkligt goda lärarkrafter.

Vidare ville sökandena framhålla dessa läroanstalters stora betydelse som led i vårt undervisningssystem. Sedan bestämda kompetensfordringar blifvit uppställda såsom villkor för anställning vid kommunala mellanskolor samt för erhållande af statsbidrag till afföring af lärarinnor vid högre flickskolor och privata samskolor, blefve nämligen utbildningen af kompetenta lärariunor i och med detsamma en oafvislig statsangelägenhet.

Äfven som försöksläroverk torde de enskilda seminarierna hafva en uppgift, särskildt under den omdaning och nydaning af skolformer, som för närvarande påginge.

Afsevärd vore ock den fördel, som låge däri, att de privata högre lärarinneseminarierna vore förlagda till olika delar af vårt land och anknutna till olika bildningscentra.

Mot den invändning, som från statsmakternas sida skulle kunna göras i hvad det gällde ökade anslag åt dylika bildningsanstalter, syntes bland annat kunna framhållas, att därest dessa enskilda seminarier ej funnes, åtminstone ett nytt statsseminarium vore af nöden och att kostnaderna för ett sådant skulle ofantligt mycket öfverstiga de anslag, som kunde ifrågasättas för understöd af enskilda dylika seminarier.

Med stöd af hvad som anförts hemställde sökandena, att öfverstyrelsen måtte vid understödsförslags upprättande för treårsperioden 1913—1915 föreslå till understöd åt de privata högre lärarinneseminarierna ett årligt anslag af tillsammans 40,000 kronor.

Med öfverlämnande till Kungl. Maj:t af denna framställning har öfverstyrelsen i sin förut omförmälda underdåniga skrifvelse den 30 september 1911 därom anført:

Då bemälda lärarinneseminarier för närvarande fyllde en viktig uppgift inom vårt undervisningsväsen och då kostnaderna för den undervisning, som där meddelades, vore synnerligen stora, i det denna undervisning till stor del bestredes af väl kvalificerade manliga lärare, syntes det öfverstyrelsen af behovet påkalladt, att nu ifrågasatt anslag höjdes, på samma gång bestämmelserna i meranämnda kungörelse om understödens maximibelopp ändrades. Enligt öfverstyrelsens mening syntes ett maximistöd af 2,000 kronor för läsafdelning, d. v. s. högst 6,000 kronor för treårigt seminarium, vara en lämplig höjning. Anslaget skulle då för de 4 framdeles kvarstående seminarierna behöfva höjas till 24,000 kronor. Öfverstyrelsen ville därför föreslå en höjning af detsamma med 4,000 kronor.

Ännu en framställning rörande denna fråga har jag att i detta sammanhang anmäla. Den har framförts i en den 14 november 1911 dagtecknad underdånig skrifvelse från samma läroanstalter, som gjort den af mig nu berörda ansökningen. Nämda till läroverksöfverstyrelsen inlämnade skrifvelse är af följande lydelse:

»Undertecknade, befullmäktigade ombud för de privata högre lärarinneseminarierna i riket, anhålla i underdånighet, att Kungl. Maj:t måtte vid statsverkspropositionens uppgörande taga hänsyn till dessa seminariers behof af ökade anslag; och få vi till närmare precisering och motivering af denna vår anhållan anföra följande.

[38.]

I.

1) Det nu beviljade anslaget för dylika seminarier, 20,000 kronor, beviljades af Riksdagen år 1909 och förbereddes alltså under loppet af år 1908. Men på denna tid befunno sig de under anslaget inbegripna seminarierne ej i samma ställning som nu och kunde ej beräkna, eller i hvarje fall ej begära hänsyn till, sina definitiva anslagsbehof:

a) Intet af seminarierne hade då fått rätt att meddela kompetens.

b) Seminariet i Göteborg började sin verksamhet först hösten 1908, och de båda privata seminarierne i Stockholm hade ej då fullt organiserat sig för sin nya uppgift att utexaminera lärarinnor med samma rättigheter som de från statens eget seminarium utexaminerade.

Det är uppenbart, att under sådana omständigheter anslaget från år 1909 ej kan anses definitivt.

2) Se vi nu på våra seminariers organisation, möter först det förhållandet, att medan statsanslaget beräknas efter *tre årsafdelningar*, undervisningen i själfva verket meddelas på skilda linjer i den omfattning, att den kräfver ett timantal, som måste anses motsvara åtminstone *fyra läsafdelningar*.

3) En för seminarierne alldeles speciell kostnad tillkommer i de utgifter, hvilka sammanhånga med elevernas praktiska utbildning, alltså ett slags profärskostnader, och som få uppskattas till i genomsnitt omkring 2,000 kronor för hvarje seminarium.

4) Härtill kommer, att undervisningen i åtskilliga ämnen, särskildt naturvetenskaperna och äfven geografin, kräfver såväl hvad timantal och lokal som materiell beträffar större omkostnader än samma undervisning i skolorna. Dessutom hafva seminarierne redan nedlagt och anse sig böra ytterligare nedlägga ej obetydliga kostnader på sina *bibliotek*, förvissade som de äro om betydelsen af att eleverna få tillfälle att bli förtrogna med de litterära hjälpkällor, som de för sina fackstudier och vid sin framtida undervisning kunna behöfva anlita.

Alla dessa omständigheter — och vi hafva ännu ej alls medräknat behovet af dyrare lärarkrafter, till hvilket vi här nedan komma — visa, att de privata högre lärarinneseminarieernas utgifter för en årsafdelning, och äfven för en läsafdelning, måste ansenligt öfverstiga de motsvarande utgifterna i skolorna, och torde ett anslag åt dessa seminarier med 2,000 kronor för årsafdelning därför anses väl motiveradt, hvilket anslag skulle innebära en ökning af grundanslaget för dessa anstalter till 24,000 kronor.

II.

I det föregående har icke tagits någon hänsyn till kvaliteten af de för seminarierne behöfliga lärarkrafterna. Emellertid härleda sig våra anslagsbehof i all synnerhet just ur det förhållandet, att seminarieundervisningen kräfver så högt kvalificerade och följaktligen dyra lärarkrafter.

Redan nu utgår till flickskolor, utöfver grundanslaget, ett särskildt anslag för beredande af lönetillskott åt lärarinnorna, och ett liknande anslag är af kungl. öfverstyrelsen i dess underdåniga skrifvelse den 22 mars 1911 tillstyrkt för högre goss- och samskolor (40,000 kronor till 10 skolor) med hänsyn till användande af manliga lärarkrafter. Under hänvisning härtill få vi i underdånighet framhålla behöfligheten af ett motsvarande anslag för seminarierne med hänsyn till användning af högre kvali-

ficerade lärarkrafter, manliga eller kvinnliga; och hafva vi i den punkten att anföras [38.] följande:

1) Såsom af våra årsredogörelser framgår, måste på seminariernas lärare ställas höga fordringar med afseende på kompetens och lämplighet. Dels är deras arbete på grund af undervisningens art drygare, dels har undervisningen i icke ringa omfattning en akademisk karaktär, föreläsningar, seminarieöfningar, tentamina — undervisningsformer, som äfven fått plats i högre lärarinneseminiariets nyligen stadfästa undervisningsplan. Ett faktum är också, att seminariernas lärare enhälligt förklara, att undervisningen i ett seminarium är ojämförligt mera kräfvande än skolundervisning. Det är därför icke tänkbart att utan förmånliga arfvoden framgent kunna anskaffa och bibehålla verkligt goda lärarkrafter, hvilka, med de meriter de hafva, lätt kunna finna annat fördelaktigare arbete: populärvetenskapliga föreläsningar, akademiska kollegier, i vissa fall äfver mera lönande skolundervisning.

2) För att få något mått på den kostnad, respektive (i förhållande till andra läroanstalter) »merkostnad», som är förenad med användandet af högre kvalificerade lärarkrafter, blir det kanske nödvändigt att anställa beräkning med utgående ifrån ett par olika utgångspunkter.

a) Jämförelsepunkter erbjuda sig dels i *flickskolorna*, hvilkas minimiarfvode för timlärarinna är fastställt till 60 kronor för veckotimme (1 krona 71 öre för timme), medan maximiarfvodet torde uppgå till 3 kronor för timme; vidare i de *högre goss- och samskolorna*, hvilka själfva, enligt hvad som framgår af kungl. öfverstyrelsens redan omnämnda underdåniga skrifvelse af den 22 mars 1911, beräkna sin merkostnad i förhållande till flickskolorna till omkring 1 krona för timme; slutligen speciellt i *gymnasialafdelningarna*, hvilkas timarfvoden i allmänhet torde uppgå till 4 kronor.

Då man tager i betraktande hvad här ofvan anförts om de kraf, som ställas på seminariernas lärare, synes det utan vidare uppenbart, att timarfvodet för seminarierna måste vara högre, och lärare, som haft undervisning både i seminarium och i gymnasium, hafva just på denna jämförelse grundat sina framställningar om högre arfvode för seminarieundervisningen.

b) Då vi själfva gjort oss reda för våra anslagsbehof med afseende på lärararfvoden, hafva vi gifvetvis tagit vår utgångspunkt i de faktiska förhållandena vid seminarierna. Vi hafva därvid tänkt oss ett arfvode af 5 à 6 kronor för timme såsom ceftergifligt, om seminarierna skola kunna bibehålla och förvärfa fullgoda lärarkrafter, och funnit, att för utbetalande af sådana honorar ett tillskott från statens sida behöfs af omkring 1 krona 50 öre för lästimme.

Om ock något seminarium redan nu betalt dylika arfvoden, betyder detta icke, att den nuvarande staten i grunden medgifver det, utan hafva då i andra afseenden uppoffringar måst göras, som ej i längden äro möjliga.

Likaledes, om medel reserverats för kommande år, betyder detta ej något öfverflöd i inkomsterna, enär en mindre reservfond behöfs för att icke äfventyra seminariets verksamhet. En helt liten sänkning af elevantalet, sådan som man alltid måste räkna med, medför en så pass kännbar minskning i inkomster, att redan ett första i det afseendet mindre gynnsamt år skulle visa brist i nödiga tillgångar, en brist, som ej skulle kunna förebyggas eller täckas genom motsvarande ökning af elevantalet under andra år, enär samtliga seminarierna redan hafva det högsta elevantal, de med hänsyn till möjligheten att bereda eleverna praktisk utbildning och framtida anställning kunna mottaga; liksom det ej heller vore önskvärdt, att seminarierna nödgades tillgripa utvägen att höja årsavgifterna.

[38.]

Då vi haft att beräkna antalet lästimmar, för hvilka vi på ofvan anförda grunder begära tilläggsanslag, hafva vi ej medräknat lektioner i öfningsämnen, ej heller extra föreläsningar eller de fast anställda lärarnas timmar. Däremot är ingen skillnad gjord mellan manliga och kvinnliga lärare, utan hänsyn blott tagen till kvalifikationen som sådan och däraf betingadt arvode, i sådana fall lika för manliga och kvinnliga lärare.

Antalet sådana timmar beräknadt för innevarande läsår utgör:

Till privata högre lärarinnesseminariet i Stockholm	2,345 timmar
» Anna Sandströms högre lärarinnesseminarium.....	2,345 »
» privata högre lärarinnesseminariet i Lund.....	2,957 »
» högre lärarinnesseminariet vid stiftelsen Kjellbergsska flickskolan.....	3,015 »

Summa 10,662 timmar.

Ett tillägg af omkring 1 krona 50 öre för timme skulle alltså betinga ett anslag af 15,993 kronor eller i rundt tal 16,000 kronor.

3) Vi våga uttala den tillförsikten, att ett eventuellt anslag med hänsyn till användandet af väl kvalificerade lärarkrafter må utdelas efter samma principer och åtnjutas under samma villkor, som den kungl. öfverstyrelsen föreslår beträffande de högre gods- och samskolorna, då den yttrar, att »förenämnda skolor hädanefter som hittills böra äga full frihet vid valet af lärare och fri dispositionsrätt öfver de eventuella statsbidrag, som må kunna tilldelas dem. Särskildt hvad beträffar friheten vid valet af lärare måste vi framhålla, att lika viktigt som det är för seminarierna att förfoga öfver lärare med en realkompetens, som motsvarar undervisningens nivå, lika viktigt är det, att de vid anställandet af lärare ej äro ovillkorligen bundna vid vissa examensmeriter eller annan formalkompetens.

Slutligen få vi, med afseende såväl på grundanslaget som det särskilda anslaget för tillskott i lärararfolken, fasta Kungl. Maj:ts uppmärksamhet därpå, att såsom af vår utredning torde hafva framgått, anslagsbeloppet till seminarierna bör bedömas i jämförelse icke med den ena eller andra formen af skola utan med statens eget högre lärarinnesseminarium. Denna jämförelse visar, äfven om man tager hänsyn till de privata seminariernas terminsavgifter, att dessa läroanstalter väl behöfva det understöd, som af oss sättes i fråga, därest de skola på ett tillfredsställande sätt kunna fylla sin uppgift. Och att de hafva en viktig uppgift att fylla torde kunna anses såsom fullt erkänt. Särskildt numera, sedan bestämda kompetensfordringar uppställts för anställning vid kommunala mellanskolor och för viss högre aföning vid enskilda läroanstalter och staten därigenom åtagit sig en förpliktelse att sörja för utbildandet af kompetenta lärarinnor, äro de privata seminarierna ett nödvändigt led i vårt undervisningssystem. Genom deras förekomst inbesparar staten den vida större kostnaden för annars behöfliga nya statsseminarier.

Vi få alltså i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes aflåta nådig proposition till Riksdagen om ett anslag å 40,000 kronor till de privata högre lärarinnesseminarierna, nämligen dels ett grundanslag å 24,000 kronor för undervisningens upprätthållande, dels ett speciellt anslag å 16,000 kronor med hänsyn till användandet af väl kvalificerade lärarkrafter.»

Läroverksöfverstyrelsen har med underdånig skrifvelse den 29 november 1911 öfverlämnat denna ansökning till Kungl. Maj:t.

I sitt utlåtande öfver densamma erinrar öfverstyrelsen till en början om den första af de båda framställningarna i ämnet samt om det förslag till höjning af anslaget

till de enskilda lärarinneseminarierna, som öfverstyrelsen i anledning af densamma gjort i sin underdåniga skrifvelse den 30 september 1911.

Hvad den senare af ifrågavarande båda framställningar beträffar vidrör öfverstyrelsen först det af seminarierna ifrågasatta »allmänna anslaget» å 24,000 kronor för undervisningens upprätthållande. Öfverstyrelsen ville, heter det i dess berörda utlåtande, i afseende härå hänvisa till sitt i förenämnda underdåniga skrifvelse den 30 september 1911 afgifna förslag, i hvilket öfverstyrelsen på grund af nu förevarande ansökan icke ansett sig höra göra någon ändring. Öfverstyrelsen ville här endast tillägga, det öfverstyrelsen ansåge, att nämnda anslag fortfarande borde anvisas under rubrik: enskilda lärarinneseminarier.

Beträffande den andra delen af den underdåniga framställningen, innebärande begäran om ett »speciellt anslag» å 16,000 kronor med hänsyn till användandet af väl kvalificerade lärarkrafter, yttrar öfverstyrelsen följande: Öfverstyrelsen funne det af de bifogade handlingarna framgå, att högt kvalificerade lärarkrafter i stor omfattning användes vid undervisningen i de enskilda lärarinneseminarierna. Då undervisningen inom dessa läroanstalter gifvetvis måste hållas uppe på ett högt plan och hafva en mera akademisk karaktär, syntes också detta vara ett lifsvillkor för sagda seminarier. Tydligt vore emellertid, att under sådana förhållanden omkostnaderna för undervisningen måste blifva betydande. Af de uppgifter, som af seminarierna meddelats, syntes, att den timpenning, som beräknades för denna undervisning, i genomsnitt vore hög, ehuru vid de olika seminarierna af växlande storlek. Vid Göteborgs seminarium växlade arfvodet per timme mellan 7 kronor och 3 kronor, vid Lunds seminarium mellau 4:50 kronor och 4 kronor, vid Anna Sandströms seminarium mellan 8 kronor och 4 kronor, vid privata lärarinneseminarier i Stockholm mellan 5 kronor och 4 kronor. För Anna Sandströms och Göteborgs privata seminarium hade medelpriset af timpenningarna beräknats, i förra fallet till 5:08 kronor, i senare fallet till 5:65 kronor. Beträffande dessa arfvodesbelopp ville öfverstyrelsen anföra, att enär det här hufvudsakligen vore fråga om föreläsningar för vuxna elever, icke ens ofvannämnda maximipris borde anses för höga, allrahelst de lärare, som uppbure dessa arfvoden, vore synnerligen väl kvalificerade.

Då nu äfvenledes af den underdåniga ansökningen tydligt framginge, att seminarierna ej ansåge sig kunna med de tillgångar, som för närvarande stode dem till buds, utbetala de stora arfvoden, som kräfdes för en fullgod undervisning, och då den tanken syntes utesluten, att seminarierna skulle kunna genom en ökning af elevantal eller höjning af elevavgifter effektivt öka sina inkomster, uppstode frågan, i hvad mån staten borde bispringa dem vid aflönandet af de högt kvalificerade lärarna. Beträffande högre goss- och samskolor hade statsmakterna genom att bevilja särskildt understöd åt sådana bland dessa skolor, som i större utsträckning anlitate manliga lärarkrafter, redan erkänt, att staten i detta fall hade ett intresse att bevaka. Det syntes också påtagligt, att staten i nu berörda afseende hade minst lika stort intresse af att understödja vederbörande seminarier. Skulle dessa icke kunna ifrågakomma till sådant understöd, komme de sannolikt att förr eller senare föranledas att begagna sig af billigare och mindre väl kvalificerade lärarkrafter, hvilket icke skulle vara till undervisningens fromma.

Hvad anginge storleken af nu ifrågavarande anslag hade i den underdåniga ansökningen föreslagits, att detta skulle beräknas efter 1 krona 50 öre för hvarje af timlärare bestridd undervisningstimme i läroämne. Denna beräkningsgrund vore ställd i visst samband med den tabell beträffande högre goss- och samskolors merkostnad för

[38.]

manliga lärare, som bifogats öfverstyrelsens underdåniga skrifvelse den 22 mars 1911 angående ökad statsanslag till dessa läroanstalter och hvari förenämnda merkostnad beräknats till omkring 1 krona per lästimme. Med hänsyn till det drygare arbetet vid seminarierna ansåge nu sökandena, att man för dessa läroanstalter borde beräkna en ännu högre merkostnad för användandet af högt kvalificerade lärare. Såväl med anledning häraf som med hänsyn till seminariernas ekonomiska bärkraft ifrågasatte sökandena för nyss angifvet ändamål ett tillskott af statsmedel, beräknadt efter kronor 1:50 per lästimme, å 16,000 kronor.

I likhet med sökandena vore äfven öfverstyrelsen af den mening, att vid en beräkning af statens eventuella bidrag i nu förevarande afseende hänsyn borde tagas såväl till det med nu ifrågavarande anslag jämförliga anslaget till högre goss- och samskolor som till seminariernas ekonomiska ställning.

Hvad då först beträffade den gjorda jämförelsen med högre goss- och samskolor ville öfverstyrelsen framhålla, att öfverstyrelsen visserligen i förutnämnda tabell beräknat dessa skolors merkostnad för manliga lärare till i det närmaste 1 krona per lästimme, men att öfverstyrelsen icke ansett sig böra hemställa, att staten skulle ersätta hela denna merkostnad. Öfverstyrelsens hemställan, att ett anslag å 40,000 kronor måtte utgå till understödjande af sådana högre goss- och samskolor, som i större omfattning anlidade manliga lärarkrafter, innebure i själfva verket, att staten skulle lämna ett bidrag, beräknadt efter 60 öre per lästimme.

Beträffande åter nu ifrågavarande seminariers ekonomiska ställning funne öfverstyrelsen af den underdåniga ansökningen bifogade tablåer framgå, att för närvarande två seminarier, nämligen högre lärarinneseminariet i Göteborg och privata högre lärarinneseminariet i Stockholm, hade otillräckliga inkomster för att kunna utbetala erforderliga lärararfvoden. Angående ett tredje seminarium, privata högre lärarinneseminariet i Lund, ägde det förhållandet rum, att visserligen inkomsterna syntes för närvarande betäcka utgifterna, men vid detta seminarium vore lärararfvodena satta till ett så lågt belopp, att det vore ett berättigadt önskemål för sagda läroanstalt att blifva i tillfälle höja dessa arfvoden. Hvad slutligen beträffade Anna Sandströms högre lärarinneseminarium öfversköte här inkomsterna icke så litet utgifterna, men då detta syntes bero på den stora intäkten af elevavgifter, hvilken hufvudsakligen uppkommit däraf, att en så stor del af läroanstaltens före detta elever under de senaste åren dit återvändt för att förvärfva så kallad högre lönetursrätt, finge man icke anse detta förhållande konstant.

Vid en undersökning af seminariernas ekonomiska förhållanden borde man emellertid ej uteslutande fästa sig vid dessa läroanstalters större eller mindre förmåga att med hänsyn till de stora lärararfvodena få inkomsterna att räcka till, utan borde äfven skälig hänsyn tagas till seminariernas förmåga att nöjaktigt bestrida öfriga omkostnader för undervisningen. Så till exempel vore det af stor vikt, att dessa läroanstalters budget icke så betungades af utgifter för aflöning af lärare, att nödig komplettering af undervisningsmaterie, bibliotek m. m. försumrades.

Då emellertid den brist i respektive seminariers stat, som beträffande vissa af dem redan förefunnes och beträffande andra vid eventuell höjning af lärararfvodena sannolikt komme att uppstå, icke syntes vara synnerligen stor och då öfverstyrelsen redan föreslagit en höjning af det allmänna anslaget till seminarierna, ansåge sig öfverstyrelsen icke kunna för närvarande tillstyrka ett så stort anslagsbelopp af nu förevarande slag som det af sökandena ifrågasatta. Däremot syntes enligt öfverstyrelsens

mening ett anslag af 10,000 kronor med hänsyn till seminariernas nuvarande ekonomiska ställning kunna anses skäligt.

Ett sådant anslagsbelopp syntes äfven öfverstyrelsen rättvist afvägdt med hänsyn till det anslag, som öfverstyrelsen i underdänig skrifvelse den 22 mars 1911 ifrågasatt beträffande högre goss- och samskolor, i det staten under förutsättning af ett dylikt anslag skulle bidra till seminariernas merkostnad för högt kvalificerade lärare med 90 öre per lästimme, under det bidraget för förenämnda skolors räkning, såsom förut blifvit sagdt, föreslagits till 60 öre per lästimme. Genom ett anslag af 10,000 kronor skulle också åt hvarje seminarium kunna lämnas ett statsunderstöd af nu ifrågavarande slag på i genomsnitt 2,500 kronor, hvilket i jämförelse med liknande understöd till högre goss- och samskolor, i medeltal 4,000 kronor, icke kunde anses för lågt tilltaget.

Då emellertid af de ansökningen bifogade handlingarna syntes framgå, att åtminstone beträffande vissa af här förevarande seminarier den ekonomiska ställningen ej ännu vunnit sådan stadga, att man kunde göra tillräckligt noggranna beräkningar för framtiden, ansåge öfverstyrelsen lämpligt, att detta anslag anvisades på extra stat.

Beträffande villkoren för förenämnda anslags åtnjutande ville öfverstyrelsen, under hänvisning till sin underdäniga skrifvelse den 22 mars 1911 angående ökad anslag till högre goss- och samskolor, i underdänighet anföra, att öfverstyrelsen äfven med afseende å seminarierna funne nödigt, att från statens sida vissa garantier kräfdes med hänsyn till lärarnas kompetens och tjänstgöring, läroanstaltens behof af statsunderstöd m. m. För att åvägabringa nödig kontroll härutinnan borde de olika understödsbeloppen bestämmas efter hvarje terminus slut, sedan respektive seminarier inkommit med särskilda ansökningar, till hvilka borde fogas uppgifter angående där anställda lärares och lärarinnors kompetens, antalet af de särskilda lärarna och lärarinnorna under terminen bestridda tjänstgöringstimmar, seminariernas utgifter för lärarpersonalens aflöning, seminariets ekonomiska ställning, intäkt af elevavgifter m. m.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt ville öfverstyrelsen i underdänighet hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes aflåta nädig proposition till Riksdagen om ett anslag å extra stat å 10,000 kronor att utgå under år 1913 till enskilda lärarinneseminarier som bidrag till de högre lärararfvoden, hvilka kunde betingas af de ökade kraf på lärarkvalifikationer och arbetsprestation, som påkallades af dessa läroanstalters särskilda uppgift, och att för understöd från detta anslag skulle gälla de särskilda bestämmelser, som Kungl. Maj:t kunde finna godt föreskrifva.

Den utbildning, som läroanstalter af ifrågavarande slag äro ämnade att gifva, kräfver naturligen så goda lärarkrafter som möjligt och kommer följaktligen att medföra jämförelsevis dryga kostnader. Detta förhållande liksom ock det obestriddliga gagn för det allmänna, som de enskilda lärarinneseminariernas verksamhet medfört och alltjämt medför, synes mig väl försvara en höjning af det till dem utgåendet understödet.

Af den utredning, som i den af mig omförmälda framställningen af den 14 november 1911 lämnats, framgår det otvetydigt, att denna höjning ej får vara alltför ringa, för så vidt en varaktig förbättring af seminariernas ställning skall kunna ernås. För att bereda seminarierna den större trygg-

Departement-
schefen.

[38.]

het i fråga om statsunderstöds erhållande, som jag anser önskelig och hvarförutan nämnda läroanstalter torde hafva svårt att mera stadigvarande inrätta sig på ett fullt ändamålsenligt sätt, synes mig höjningen böra ske på ordinarie stat. Öfverstyrelsen har på anförda skäl ansett, att på extra stat borde beviljas ett belopp, afsedt för understödjande af seminarier med särskild hänsyn till användandet af högre kvalificerade lärarkrafter. Då jag, såsom af det följande synes, ej är benägen att tillstyrka, att *särskildt* understöd för sådant ändamål beviljas seminarierna, samt hvad seminarierna anført rörande sin utveckling ej synes nödga till att man vid bedömandet af deras anslagskraf ställer sig mera afvaktande, förfalla enligt min mening skälen för utverkande af extra anslag.

I den nu förevarande framställningen har ifrågasatts, att det begärda statsunderstödet till de enskilda lärarinneseminarierna skulle fördelas på två skilda anslag, det ena å 24,000 kronor för undervisningens upprätthållande, det andra å 16,000 kronor, beviljadt med hänsyn till användandet af väl kvalificerade lärarkrafter. En dylik tudelning af anslaget anser jag mig dock ej kunna tillstyrka. Skälen härtill äro desamma, som jag under punkt 37 närmare utvecklat i samband med det väckta förslaget att för de högre goss- och samskolorna uppföra bland annat ett alldeles särskildt anslag, afsedt för sådana skolor, som i högre grad anlita manliga lärarkrafter. Jag ber att få hänvisa till hvad jag då yttrade i detta hänseende.

Måhända kunde man tänka sig, att, såsom jag föreslagit i fråga om högre goss- och samskolor, ett särskildt *belopp* skulle utöfver det stadgade *maximiunderstödet* kunna tilldelas sådana lärarinneseminarier, som i högre grad anlita mera kvalificerade lärarkrafter. En sådan bestämmelse anser jag mig dock ej böra tillstyrka, förnämligast på grund af vanskligheten att vid anslagets utdelande fixera särskilda understödsbelopp för dylikt ändamål. Det är att märka, att här ej är fråga blott om *manliga* lärarkrafter, såsom förhållandet är rörande högre goss- och samskolor. Att vid understödets fördelning lärarkrafternas kvalifikationer alltid komma att utgöra en mycket betydelsefull faktor, framgår af hvad jag redan sagt.

Sedan jag sålunda angifvit min ståndpunkt i afseende å behovet af anslagsökning och denna öknings karaktär, återstår att öfverväga den behöfliga storleken af anslaget. Af lärarinneseminarierna själfva har ifrågasatts en höjning från det nuvarande beloppet, 20,000 kronor, till 40,000 kronor, d. v. s. fördubbling af anslaget. Läroverksöfverstyrelsen åter har föreslagit en höjning med tillhopa 14,000 kronor eller till 34,000 kronor. För min egen del anser jag intetdera af dessa belopp böra bestämmas. Såsom jag förut omnämnt, har enligt gällande bestämmelser

hvarje seminarium kunnat uppbära 1,500 kronor för läsafdelning. Då jag nu, såsom förut är sagdt, anser en väsentlig höjning af anslaget böra ske, har jag tänkt mig en fördubbling af denna summa innebära en både tillräcklig och verkligt kraftig hjälp. På hvarje läroanstalts lott skulle då kunna komma ett belopp af högst 9,000 kronor, hvilket för de fyra seminarier, som åtminstone under den närmare framtiden torde komma att visa sig berättigade till understöd, gör en summa af tillhoppa 36,000 kronor. Måhända kan redan den jämförelsevis betydliga ökning, jag sålunda vill föreslå, synas väl stort tilltagen, men jag vill då ånyo framhålla den viktiga plats, nu ifrågavarande läroanstalter intaga inom hela vårt undervisningsväsen. Den enda motsvarande statsanstalten, högre lärarinneseminarier i Stockholm, hvars ordinarie stat för år 1913 af mig föreslagits till ett belopp af 76,350 kronor, är ingalunda i stånd att ensam fylla det förefintliga behovet af lärarinnor med den utbildning, som dessa seminarier gifva och som af staten kräfvades för den uppgift, seminariernas lärjungar äro afsedda att i första rummet fylla. Det synes mig därför ligga i statens eget intresse att med en jämförelsevis obetydlig kostnad ernå en fördel, som eljest skulle blifva dyrbar nog.

För den händelse hvad jag nu föreslagit vinner bifall, erfordras tydligen en ändring af punkten 6 under afdelningen F) af förutnämnda kungörelse.

Jag hemställer sålunda, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att

dels föreskrifva, att punkten 6 i de af Riksdagen godkända särskilda bestämmelserna i fråga om anslaget till enskilda lärarinneseminarier skall hafva följande ändrade lydelse:

6. Statsunderstöd till enskildt lärarinneseminarium må kunna utgå, för år räknadt, med högst 3,000 kronor för hvarje läsafdelning,

dels ock höja anslaget till enskilda lärarinneseminarier från dess nuvarande belopp, 20,000 kronor, till 36,000 kronor eller med 16,000 kronor.

Vid bifall till hvad under punkterna 35—38 föreslagits kommer reservationsanslaget till de enskilda läroanstalterna, nu 575,000 kronor, att ökas med tillhoppa 101,000 kronor, eller till 676,000 kronor samt sammanlagda beloppet af sagda reservationsanslag och förslagsanslaget till lönetillägg åt lärarinnor vid statsunderstödda enskilda läroanstalter, 190,000 kronor, att uppgå till 866,000 kronor.

Folkundervisningen.

[39.]
Höjning af
anslag till
materiell
m. m. vid
folkskole-
seminariet i
Linköping.

Uti underdånig ansökning, som af domkapitlet i Linköping med underdånigt utlåtande den 10 maj 1911 och yttrande af t. f. rektorn vid folkskoleseminariet därstädes J. F. Björnsthål öfverlämnats till Kungl. Maj:t, har dåvarande rektorn vid sagda seminarium K. E. Sandberg gjort framställning om höjning af det för seminariet anvisade *anslaget till materiell, ved och ljus m. m.* Sandbergs skrift är af följande lydelse:

»Sedan under år 1905 en utvidgning af de för folkskoleseminariet i Linköping upplåtna lokalerna ägt rum, beviljade Kungl. Maj:t genom nådigt bref den 9 juni samma år för tiden från och med år 1906 en höjning med 1,185 kronor till 3,635 kronor af förut utgående anslag till bestridande af seminariets behof af materiell samt ved och ljus m. m. Jämlikt nådigt bref den 27 maj 1898 har seminariet dessutom ägt att uppbära ett årligt anslag af 100 kronor för tryckning af årsredogörelserna. Med dessa medel, tillsammans 3,735 kronor, jämte möjligen inflytande tillfälliga inkomster har seminariet haft att bestrida omkostnaderna för inköp af böcker, nyanskaffning och underhåll af undervisningsmateriell, seminarielokalernas uppvärmning, belysning och renhållning, seminarietomtens renhållning, inre och yttre inventariers anskaffande och underhåll, försäkringsavgifter, avgifter till folkskollärarnas pensionsinrättning, arfvode till seminariets läkare jämte diverse andra utgifter. De inkomster, öfver hvilka seminariet ytterligare haft att förfoga, hafva varit dels ett årligen upprepadt anslag å 325 kronor till anskaffande af materialier för slöjdundervisningens bedrivande, dels ett årligt anslag å 600 kronor till aflönande af arbetsbiträde för seminarieträdgården samt de belopp, som kunnat inflyta genom försäljning af trädgårdsprodukter.

Dessa tre grupper af inkomster och de genom dem bestridda utgifterna hafva visserligen bokförts hvar för sig, men så till vida hafva de betraktats såsom en för seminariets behof gemensam inkomst, att en under ett visst år möjligen uppkommen behållning å ett konto vid behof under samma år användts till täckande af brist å andra konton utan att påföras någotdera kontot såsom skuld eller fordran, och att blott de sammanlagda kontonas behållning eller brist vid ett års slut öfverförts till följande år. Dessutom är att märka, att, såsom vanligen torde vara fallet i räkenskaper af detta slag, i räkenskaperna blott upptagits vid årets slut befintlig brist eller behållning i kassan, hvaremot den skuld, bestående i obetalda räkningar, hvari det ena eller andra kontot vid årets slut häftat, icke kommit till synes i samma års räkenskaper utan endast upptagits bland följande års utgifter. Häraf blir en följd, att det icke af räkenskaperna tydligt framgår, i hvilket förhållande de för ett visst år tillgängliga inkomsterna stått till samma års verkliga omkostnader.

Sedan de förutnämnda anslagen nu utgått med oförändrade belopp under en tid af fem år, är det emellertid möjligt att genom en sammanställning af inkomster och utgifter för dessa år vinna upplysning om i hvad mån dessa anslag äro tillräckliga för att bestrida de verkliga förefintliga behoven. En summarisk öfversikt af räkenskaperna för åren 1906—1910 torde bäst lämna sådan upplysning.

[39.]

	Materiell		Upp- värmning		Belysning		Städerskans aflöning		Renhållning		Diverse		Summa	
1906.....	321	37	1,112	89	298	82	550	—	441	83	942	—	3,666	91
1907.....	588	04	1,320	—	257	76	575	—	533	25	1,011	27	4,285	32
1908.....	215	78	1,224	65	336	68	575	—	663	88	1,106	23	4,122	22
1909.....	407	02	1,475	90	281	69	600	—	674	05	934	14	4,372	80
1910.....	425	83	1,200	42	320	24	600	—	591	35	921	09	4,058	93
Summa	1,958	04	6,333	86	1,495	19	2,900	—	2,904	36	4,914	73	20,506	18
Medeltal för år.....	391	61	1,266	77	299	04	580	—	580	87	982	95	4,101	24

Posten »materiell» omfattar inköp och inbindning af böcker och tidskrifter, inköp och underhåll af undervisningsmateriell, skrifmaterialier, vissa trycknings- och annonskostnader m. m.; under posten »diverse» inbegripes: vattenafgift, försäkringsafgift och skatter, afgifter för öfningsskolans lärare till folkskollärarnas pensionsinrättning, läkararfvode, anskaffning och underhåll af inre och yttre inventarier, mindre reparationer å byggnaderna, anskaffning af hvarjehanda förbrukningsartiklar och dylikt.

Förestående öfversikt torde ådagalägga, att den stegring af materiellkontots utgifter utöfver dess inkomster och den därpå beroende brist å nämnda konto vid 1910 års slut, som ofvan påvisats, ingalunda framkallats genom inköp i någon större utsträckning af böcker eller undervisningsmateriell. Då till bestridande af nyssnämnda under posten »materiell» upptagna omkostnader icke användts större belopp än omkring 390 kronor för år, är det tydligt, att nyinköp af böcker och undervisningsmateriell blott i jämförelsevis liten utsträckning kunnat förekomma.

Att icke heller några extra ordinära utgifter af annan art under ifrågavarande tid förekommit, ger en närmare granskning af räkenskaperna vid handen. Det torde tvärtom kunna påstås, att den största varsamhet och försiktighet ådagalagts ifråga om sådana utgifter, som icke nödvändiggjorts af de omedelbara behoven för uppehållande af seminariets verksamhet, liksom att all möjlig sparsamhet iakttagits äfven i afseende å sistnämnda behof. Orsakerna till utgiftsstegringen äro i stället att söka dels däri, att materiellauslaget från början tilltagits för litet, så att det troligen icke något år fullkomligt täckt de nödiga utgifterna, dels däri, att kostnaderna särskildt för uppvärmning, städning och renhållning stigit i samband med den allmänna stegringen af priser och orbetskostnader, jämte det afgifterna till folkskollärarnas pensionsinrättning ökats, dels också däri, att öfverskottet från seminarieträdgården på grund af ökade arbetskostnader och andra omständigheter minskats. Dessa orsaker äro uppenbarligen af den art, att de icke genom några förvaltningsåtgärder kunnat undanröjas. Hvad särskildt angår den å materiellkontot förefintliga bristen, så synes dess uppkomst, för så vidt upplysning därom kan vinnas genom räkenskaperna, vara att förlägga till de båda senaste åren. Under åren 1906 och 1907 torde nämligen det uppkomna utgiftsöfverskottet hafva väckts af den vid periodens början befintliga behållningen, och till täckande af 1908 års utgiftsöfverskott fanns att tillgå en behållning för samma år å slöjdens och trädgårdens konton af icke mindre än kronor 426: 63. Sedan emellertid den från år 1905 öfverförda behållningen å materiellkontot förbrukats och då dessutom de båda öfriga afkonta under åren 1909 och 1910 också de företett underskott å respektive kronor

76: 50 och 8: 24, hafva inga medel funnits tillgängliga för täckande af sistnämnda års utgiftsöfverskott, utan dessa hafva i form af obetalda räkningar fått skjutas öfver till följande år. Då det vid 1909 års slut knappast kunde afgöras, om stegringen af utgifterna och minskningen af seminarieträdgårdens nettoafkastning var af tillfällig eller af mera varaktig art, kunde någon framställning om materiellanslagets ökning då rimligen icke ifrågakomma.

Sedan det emellertid nu visat sig, att materiellkontots ställning under år 1910 trots den största sparsamhet ytterligare försämrats, synes det vara tydligt, att de förhållanden, för hvilka här redogjorts, icke längre kunna få fortgå. Såsom ett ohållbart förhållande måste det nämligen betecknas, att en statsinstitution icke åtnjuter ett årsanslag, som är tillräckligt för bestridande af de utgifter, hvilka äro oundgängliga för uppehållande af institutionens verksamhet, och därigenom tvingas att år för år i allt större utsträckning ställa sig i beroende af den kredit, som de olika leverantörerna kunna vara villiga att medgifva.

Jag har därför ansett mig icke kunna längre uppskjuta att inför Kungl. Maj:t i underdånighet redogöra för nu berörda missförhållanden med underdånig anhållan, det tacktes Kungl. Maj:t i nåder vidtaga nödiga åtgärder för deras afhjälpande.

Vid öfvervägandet af hvilka åtgärder som därför äro erforderliga, gäller det först att tillse, huru stor ökning af det årliga anslaget till materiell m. m. är af nöden. Förut har påpekats, att af räkenenskaperna icke tydligt framgår, huru stora materiellkontots verkliga omkostnader för hvarje särskildt år varit. Här af följer, att storleken af det ofvannämnda utgiftsöfverskottet å detta konto för hvarje särskildt år blott approximativt kan beräknas. Vid en sådan beräkning bör beaktas, att om också materiellanslaget såsom nyss antydts redan från början varit för litet för att motsvara utgifterna, så har i mån af dessas stegring det årliga utgiftsöfverskottet år för år tilltagit: den salderade kassabehållningen har undan för undan minskats och summan af vid årets slut obetalda räkningar ökat. Det årliga medeltalet af det underskott å anslaget, som enligt ofvan gjorda utredning uppstått under femårsperioden, uppgår till 449 kronor 48 öre. Materiellkontots utgifter under år 1906, periodens första år, vid hvars slut något af behållningen från föregående tid ännu torde hafva kvarstått, öfverstego dess inkomster med 298 kronor 93 öre, hvilket belopp är 150 kronor 55 öre lägre än nyssnämnda medeltal. I enlighet härmed synes det sannolikt, att underskottet år 1910, periodens sista år, lika mycket öfverstigit samma medeltal och sålunda uppgått till minst 600 kronor 3 öre. Å andra sidan är, såsom ofvan påvisats, det inkomstöfverskott från andra konton, hvarigenom bristen å materiellkontot till någon del kompenserats, helt och hållet att förlägga till periodens första tre år, under det att för de båda sista åren äfven dessa konton uppvisa brist. Då härtill kommer, att enligt sakkunnig persons uttalande någon ökning af seminarieträdgårdens afkastning med hänsyn till dess närvarande beskaffenhet under den närmaste tiden icke är att förvänta, så är det uppenbart, att något tillskott till materiellkontot från öfriga konton för framtiden icke kan påräknas; det torde snarare vara anledning att frukta, att äfven å dem skall uppstå brist. Det för år 1910 beräknade underskottet skall alltså ökas med det årliga medeltalet af förutnämnda tillskott från andra konton eller 125 kronor 92 öre och måste följaktligen uppskattas till (i rundt tal) minst 725 kronor. En beräkning af de särskilda utgiftsposternas medeltal för de senaste tre åren, hvilken dock af i det föregående anförda skäl ej kan blifva exakt, leder till och med till ett något högre belopp.

En ökning af materiellanslaget med detta belopp skulle sålunda enligt nu gjorda beräkning varit nödig, för att 1910 års omkostnader därmed skulle kunnat täckas.

[39.]

Emellertid torde af hvad redan anförts hafva framgått, att anslaget otillräcklighet särskildt under sista tiden tvingat till en långt drifven sparsamhet, som icke i längden kan fortsättas, utan att viktiga behof försummas. Anskaffning af behöfliga böcker och nödig undervisningsmateriell har fått inställas, reparationer å byggnader och inventarier uppskjutas o. s. v. Tydligen är en så stor höjning af anslaget, att dessa och liknande behof kunna bättre tillgodoses, högeligen af nöden. Klart är, att det nu icke kan sättas i fråga att förse seminariet med en jämförelsevis fullständig uppsättning af böcker och undervisningsmateriell, sådan som anskaffats för de seminarier, hvilka under de senaste åren erhållit nybyggda lokaler. Därmed måste anstå, tills seminariets lokalfråga vunnit en slutgiltig lösning. Under nuvarande förhållanden torde man alltså få inskränka sig till att dels ersätta redan befintlig men oduglig undervisningsmateriell med ny, dels nyanskaffa sådant, som visar sig oundgängligen nödigt för en åtminstone någorlunda tillfredsställande anordning af undervisningen. Under förutsättning att, såsom i det följande närmare utvecklas, det särskildt trängande behofvet af undervisningsmateriell för ämnena fysik och kemi samt musik och sång täckes genom ett särskildt anslag för en gång, torde nämnda syften tills vidare nödtorftigt tillgodoses genom en sådan ökning af materiellanslaget, att till inköp och inbindning af böcker årligen kan användas omkring 500 kronor och till inköp och underhåll af undervisningsmateriell en ungefär lika stor summa. Det skulle därigenom blifva möjligt att årligen anskaffa böcker för hvar och ett af seminariets undervisningsämnen samt för öfnings-skolan till ett genomsnittsbelopp af 50 kronor samt att anslå 100 kronor till inköp af böcker för ett lärum åt eleverna. Vidare skulle den befintliga materiellen för undervisningen i biologi och teckning kunna småningom kompletteras, kartor och planscher för undervisningen i kristendomskunskap, historia och geografi anskaffas samt nödiga förbrukningsartiklar särskildt för den naturvetenskapliga undervisningen inköpas. Då af hittills utgående anslag omkring 300 kronor årligen användts för inköp och bindning af böcker samt för inköp af undervisningsmateriell, skulle nämnda plan förutsätta en ökning af anslaget med omkring 700 kronor.

I samband härmed får jag i underdånighet erinra därom, att Linköpings seminarium ännu är i saknad af telefon. Att anförä några skäl för behöfligheten af att sådan finnes att tillgå inom en offentlig läroanstalt torde icke vara nödigt; jag anhåller blott att få erinra därom, att Kungl. Maj:t i nåder bifallit flera från andra seminarier gjorda framställningar om anslag för ifrågavarande ändamål. Kostnaderna för inledande af telefon vid Linköpings seminarium skulle belöpa sig till dels en inträdesafgift af 50 kronor, dels en årsafgift af 50 kronor.»

I fortsättningen af sitt yttrande erinrar Sandberg om en af honom förut gjord framställning om beredande af utvidgade undervisningslokaler för seminariet och påpekar, att därest denna fråga skulle lösas i af Sandberg angifven riktning, seminariets materiellanslag behöfde ökas med ytterligare 490 kronor.

Härefter anför Sandberg:

»I enlighet med den af mig lämnade utredning synas de utgiftsposter, som skulle betäckas genom anslaget till materiell, ved, ljus m. m., för de närmaste åren böra beräknas på följande sätt.

Inköp och inbindning af böcker:	
för seminariebiblioteket	kr. 350: —
» öfvingsskolan	» 50: —
» elevernas lärum	» 100: —
Inköp och underhåll af undervisningsmaterieil och förbrukningsartiklar ...	» 500: —
Skrifmaterialier, blanketter och dylikt	» 65: —
Belysning	» 425: —
Uppvärmning	» 1,560: —
Städning, skurning och eldning	» 1,150: —
Gaturenhållning	» 435: —
Vattenförbrukningsafgift	» 118: —
Tryckningskostnader och annonser	» 280: —
Skatter och försäkringsafgifter	» 47: —
Pensionsafgifter	» 260: —
Läkararfvode	» 200: —
Telefonafgift	» 50: —
Underhåll af inventarier m. m.	» 110: —
Summa kronor 5,700: —	

Den ökning af det nu utgående anslaget å 3,735 kronor, som sålunda skulle vara erforderlig för bestridande af nämnda utgiftsposter å tillsammans 5.700 kronor, komme alltså att uppgå till 1,965 kronor. Af den anslagsökning, som skulle betingas af den förslagna utvidgningen af undervisnings-lokalerna samt för hallande af telefon, skulle under år 1911 erfordras allenast hälften eller 270 kronor, hvaremot hela inträdesafgiften för telefonen detta år skulle erläggas. Den erforderliga ökningen af anslaget för detta år skulle alltså uppgå till 1,745 kronor.

För jämförelse tillåter jag mig i underdånighet erinra därom, att seminariet i Lund, hvars lokaler närmast torde öfverensstämma med seminariets i Linköping, från och med år 1908 till täckande af behof, jämförliga med de i det föregående berörda, åtnjuter ett anslag å 5,600 kronor, hvaraf öfver 600 kronor afsetts för anskaffande af undervisningsmaterieil, samt att seminariet i Strängnäs, som dock förfogar öfver större lokaler, för liknande ändamål uppbär ett anslag å 6.000 kronor.

Såsom af det föregående framgår, är det nyss angifna anslags-beloppet å 5,700 kronor beräknadt blott för täckande af de för hvarje år nödiga onkostnaderna. Däraf följer, att detta belopp icke därjämte kan räcka till för gäldande af den skuld å 917 kronor 38 öre eller i rundt tal 900 kronor, hvari materieilkontot enligt hvad förut anförts vid 1911 års början häftade. Skall en ordnad hushållning blifva möjlig, synes det alltså nödigt, att ifrågasvara konto genom ett särskildt anslag för en gång å 900 kronor befrias från nämnda skuldsomma. Härvid är att märka, att, såsom förut antydts, under år 1906 icke hela det beviljade anslaget till materieil m. m. å 3,735 kronor lyftes utan blott 3,300 kronor, hvadan materieilkontot i själfva verket skulle hafva en fordran å 435 kronor. Vore denna summa fortfarande för seminariet disponibel, skulle alltså det till skuldens täckande erforderliga beloppet uppgå till endast 465 kronor.

Redan har antydts, att behofvet af undervisningsmaterieil är särskildt trängande i fråga om ämnena fysik, kemi och musik, samt att för dess tillgodoseende ett särskildt anslag torde erfordras. Den befintliga materieilen för undervisningen i kemi är i det närmaste oanvändbar, och hjälpmedlen för undervisningen i fysik äro alldeles otillräckliga.

[39.]

Jag har därför anmodat seminariets lärare i fysik och kemi att med ledning af kungl. öfverstyrelsens för rikets allmänna läroverk cirkulär angående undervisningsmaterieU för realskolor utarbete en förteckning å den materiell, som förutom hvad seminariet redan äger kan anses behöflig, för att undervisningen i fysik och kemi skall kunna bedrivas på ett något så när tillfredsställande sätt. Hans förslag, som benäget granskats och godkänts af hufvudlärarna i ifrågavarande ämnen vid Linköpings högre allmänna läroverk och som bilägges denna min underdåniga framställning, utvisar, att anskaffningskostnaden för materiell för undervisningen i fysik skulle uppgå till 1,081 kronor 25 öre och i kemi till 560 kronor eller tillsammans till 1,641 kronor 25 öre.

Seminariets musikinstrument utgöras för närvarande af 4 orgelharmonier samt 2 taffelpianon. Af de förra är blott ett, som är uppställt i samlingssalen och användes vid morgonandakten, vid examina och liknande tillfällen samt därför ej bör begagnas vid undervisningen, af tillfredsställande beskaffenhet; de öfriga äro af så ålderdomlig konstruktion, att de icke ens genom mera omfattande reparationer skulle kunna bringas till nöjaktigt skick. Det ena pianot är gammalt och nästan fullständigt förslitet samt sålunda föga lämpadt ens till öfningsinstrument. För undervisningen finnes alltså blott ett tillgå det andra pianot, som inköptes begagnadt år 1905 och ännu är tämligen användbart. Enligt musiklärarens åsikt omfattar det närmaste behovet ett större orgelharmonium med pedal, som kan användas vid undervisningen i orgelspelning, samt ett mindre orgelharmonium och ett begagnadt piano såsom öfningsinstrument. Det förstnämnda torde betinga ett pris af omkring 450 kronor, och öfningsinstrumenten torde kunna anskaffas för en kostnad af respektive 150 och 250 kronor. Sammanlagda kostnaden för musikinstrument skulle alltså belöpa sig till 850 kronor, och det särskilda anslag för anskaffande af undervisningsmaterieU, som nu synes erforderligt, bör sålunda beräknas till 2,491 kronor 25 öre eller i rundt tal 2.500 kronor.

Slutligen anhåller jag i underdånighet att få i detta sammanhang till Kungl. Maj:ts nådiga pröfning framlägga ännu ett önskemål. Vid sin död sistlidne höst efterlämnade seminariets förutvarande lärare i naturkunnighet adjunkten Hj. Borg en synnerligen rikhaltig och väl vårdad växtsamling. Hans stårhusdelägare hafva erbjudit seminariet att inlösa denna samling med tillhörande förvaringsskåp för det ytterst billiga priset af 200 kronor.

Ehuru genom inköp af nämnda samling icke något så trängande behof af undervisningsmaterieU som de förut berörda skulle tillgodoses, är det dock visst och genom bilagdt intyg af sakkunniga personer bestyrkt, att här föreligger ett sällsynt tillfälle att anskaffa en värdefull tillökning af seminariets materiell för den biologiska undervisningen och att det sålunda vore synnerligen önskvärdt, att det ifrågavarande köpet kunde komma till stånd. Då, såsom af det föregående torde framgå, seminariet saknar medel, som kunna disponeras för detta ändamål, synas mig goda skäl finnas för beviljande af ett särskildt anslag å 200 kronor härför.

Med stöd af hvad i det föregående anförts får jag sålunda i underdånighet anhålla, det täcktes Kungl. Maj:tt till bestridande af förut berörda behof för folkskoleseminariet i Linköping i nåder bevilja

dels för år 1911: till höjning af anslaget till materiell samt ved och ljus m. m. ett belopp af 2.645 kronor, hvaraf 900 kronor till täckande af materiellkontots skuld vid 1910 års slut; samt: till anskaffande af materiell för undervisningen i fysik och kemi, till inköp af musikinstrument och till inlösande af framlidne adjunkten Hj. Borgs växtsamling ett särskildt anslag å 2.700 kronor;

dels för år 1912 och följande år: till höjning af anslaget till materiell samt ved och ljus m. m. från 3,735 kronor till 5,700 kronor ett årligt belopp af 1,965 kronor.»

Vid skriften finnas fogade däri åberopade förslag å inköp för seminariet af materiell för undervisningen i fysik och kemi, å hvilka förslag lektorerna K. L. Hagström och Harald Schött tecknat, att de tillstyrkte desamma, äfvensom intyg af Schött och apotekaren Per H. Johansson, att framlidne adjunkten Hjalmar Borgs efterlämnade växtsamling vore synnerligen rikhaltig, värdefull och väl ägnad till undervisningsmateriell.

T. f. rektorn Björnståhl har i sitt yttrande förklarat, att Sandbergs framställning vore väl motiverad och i hög grad af behovet påkallad.

Enligt den erfarenhet, som Björnståhl under år 1911 vunnit, vore en ökning nödvändig, för att seminariet skulle kunna bestrida utgifterna för året utan att låta en del räkningar balansera från det ena året till det andra. Redan i början af maj 1911, då yttrandet afgafs, hade halfva anslaget till materiell m. m. varit förbrukadt, och ändock vore räkningar på 200 kronor å 300 kronor obetalda. Emellertid ansåge Björnståhl en större ökning af anslaget än Sandberg föreslagit behöflig. Arfvodet till seminariets läkare hade under en följd af år utgått med 200 kronor, men detta belopp syntes såväl Björnståhl som seminariets läkare för litet. Man kunde nämligen knappast begära, att en läkare skulle för nämnda arfvode hafva någon mera verksam vård om eleverna och vid behof besöka dem i deras hem, då elevernas antal brukade gå upp till något öfver 100. Därför föresloge Björnståhl, att domkapitlet måtte utverka, att läkararfvodet höjdes med 100 kronor, så att det komme att utgå med 300 kronor om året. Det begärda anslaget skulle under denna förutsättning ökas från 5,700 kronor till 5,800 kronor.

Domkapitlet har tillstyrkt bifall till framställningen med den af Björnståhl föreslagna förhöjningen beträffande arfvodet till seminariets läkare.

På grund af nådig remiss har statskontoret uti ärendet afgifvit underdånigt utlåtande af den 9 juni 1911 af följande innehåll:

Den nu begärda höjningen af folkskoleseminariets i Linköping anslag till materiell samt ved och ljus m. m. syntes statskontoret knappast kunna ske, utan att anslaget till seminarier för folkskollärares bildande blefve för sådant ändamål ökad, och följaktligen icke kunna komma till stånd förr än från och med år 1913. Det belopp, som Kungl. Maj:t pröfvade vara för seminariets ifrågavarande behof för åren 1911 och 1912 erforderligt, syntes statskontoret böra anvisa att utgå under förskottstitel.

Kammarrätten, som härefter erhållit befallning att i ärendet afgifva underdånigt utlåtande, har hört sin revisionsafdelning, som meddelat, att seminariets i Linköping räkenskaper för år 1910 granskats utan anmärkning samt utvisade, med användande af räkenskapernas ordalydelse, »behållning till 1911 å anslagen till materiell, uppvärmning, belysning, uppässning, renhållning, diverse, trädgården, slöjdundervisningen» 106 kronor 4 öre.

Uti underdånigt utlåtande den 12 oktober 1911 har kammarrätten förklarat sig åberopa revisionsafdelningens förutnämnda yttrande.

[39.]
Departement-
schefen.

Den föreliggande framställningen afser anvisande af medel till dels täckande af en vid 1910 års slut förefintlig brist i seminariets materiell-konto, dels höjning från och med år 1911 af seminariets anslag till materiell, ved och ljus m. m., dels ock anskaffande af viss för seminariet erforderlig undervisningsmateriell.

Enligt hvad som inhämtas af kapitalkontot till rikshufvudboken för år 1910, förefanns vid 1910 års slut icke någon behållning å det gemensamma reservationsanslaget till folkundervisningen. Kungl. Maj:t har därför den 17 november 1911 till ökning af anslaget till materiell, ved och ljus m. m. vid seminariet anvisat ett belopp af 900 kronor och anbefallt Kungl. Maj:ts befallningshafvande i Östergötlands län att under titel: »förskott att af statskontoret hos Kungl. Maj:t anmälas till ersättande» utbetala och tillhandahålla vederbörande nämnda belopp. Härigenom har behovet för år 1910 blifvit afhjälpt.

För ökning af anslaget för år 1911 och kommande år torde framställning däremot böra göras hos Riksdagen. Då emellertid år 1911 nu gått till ända och seminariet därunder haft att röra sig med det nuvarande anslaget, synes mig höjningen för det året icke böra föreslås till högre belopp än det, hvarmed de oundgängliga utgifterna kunna väntas hafva öfverstigit anslaget. Med användande af Sandbergs beräkningar för årliga medelkostnaden kan detta öfverskridande anslås till omkring 725 kronor.

Mot de af Sandberg begärda beloppen i öfrigt har jag intet annat att erinra, än att då en i sig särdeles välbehöflig tillökning af undervisningslokalerna, på sätt Sandberg i sin förut omförmälda tidigare framställning ifrågasatt eller på annat, lämpligare befunnet sätt, först i en framtid kan komma till stånd, en höjning af anslaget för uppvärmning m. m. af nya lokaler nu icke lärers kunna beslutas. På grund häraf kan det belopp, hvarmed seminariets anslag till materiell, ved och ljus m. m. från och med år 1912 behöfver höjas, minskas med 490 kronor till 1,475 kronor.

Sandbergs framställning ger emellertid vid handen, att seminariet är i synnerligen trängande behof af bättre undervisningsmateriell i fysik och kemi samt att för musikutbildningen erfordras ett större orgelharmonium med pedal, ett mindre orgelharmonium och ett begagnadt piano såsom öfningsinstrument. De kostnader, som anskaffningen af denna uppenbarligen behöfliga undervisningsmateriell skulle betinga, synas mig skäligen.

Förslaget att för 200 kronor inlösa framlidne seminarieadjunkten Hj. Borgs växtsamling synes mig likaledes välbetänkt.

Dessa extra utgifter, hvilka sammanlagdt uppgå till 2,700 kronor, torde böra utgå under år 1912.

Björnståhls framställning om en ytterligare höjning af det ordinarie anslaget med 100 kronor för att uppbringa seminarieläkarens arfvode till 300 kronor anser jag mig icke för närvarande kunna biträda. Vid det nya seminariet i Luleå utgör läkarens årsarfvode allenast 250 kronor, vid seminarierna i Lund, Kalmar, Strängnäs m. fl. 200 kronor. Enligt nu gällande bestämmelser ingår i seminarieläkarens åligganden icke läkarvård för påkommande sjukdomsfall utan blott tillsyn öfver de hygieniska förhållandena vid seminariet samt undersökning af elevernas hälsotillstånd.

I det jag anhåller att beträffande de för åren 1911 och 1912 erforderliga anslagshöjningarna, hvilka uppgå till sammanlagdt 4,900 kronor, få upptaga frågan om beviljande af medel härtill vid anmälan af de extra anslagsbehofven under åttonde hufvudtiteln, hemställer jag nu, att Eders Kungl. Maj:t tackes föreslå Riksdagen

att för beredande af ökad anslag till materiell, ved och ljus m. m. vid folkskoleseminariet i Linköping höja anslaget till seminarier för folkskollärares bildande med 1,475 kronor.

På Kungl. Maj:ts framställning beviljade Riksdagen år 1875 »till arfvoden åt extra lärare samt åtskilliga materiella behof vid folkskoleseminarierna» ett extra anslag af 20,000 kronor för år 1876 till Kungl. Maj:ts disposition. Berörda framställning motiverades därmed, att åtskilliga anordningar vid seminarierna måst vidtagas dels för bildande af parallellafdelningar vid de seminarier, där elevernas antal i en eller annan klass blifvit för stort för att kunna med framgång undervisas af *en* lärare, dels för utvidgning af öfningsskolorna vid åtskilliga seminarier, dels ock för beredande af tillfälle till undervisning för äldre folkskollärare samt för lärare och lärarinnor vid småskolorna, hvarjämte anslagen till inköp af ved och ljus samt öfriga årliga utgifter för seminarierna visat sig otillräckliga. Då emellertid de behof, som föranledt berörda framställning, icke kunde antagas komma att för framtiden minskas, och därtill komme önskvärdheten att kunna, åtminstone i någon mån, tillgodose det af vederbörande seminarierektorer upprepade gånger anmälda behofvet af läkartillsyn vid seminarierna, uppförde på Kungl. Maj:ts framställning Riksdagen år 1876 *på ordinarie stat* ett belopp af 20,000 kronor, motsvarande det till extra lärare och åtskilliga materiella behof vid seminarierna för år 1876 beviljade extra anslaget.

Under årens lopp har emellertid detta anslag, som i riksstaten uppförts under anslaget till seminarier för folkskollärares bildande och som var afsedt att stå till Kungl. Maj:ts disposition — alltså till tackande af

[40.]

Anslag för
tillfälliga
behof vid
folkskole-
seminarierna.

[40.]

utgifter utaf tillfällig natur — måst helt och hållet tagas i anspråk för bestridande af andra seminariernas årligen återkommande utgifter.

Statskontoret har uti underdånigt utlåtande den 14 december 1910 uti ett till statskontoret remitteradt ärende omförmålt, att under år 1909 hela den å det gemensamma reservationsanslaget till folkundervisningen befintliga besparingen tagits i anspråk, samt som sin mening uttalat, att en ökning af anslaget till seminarier för folkskollärares bildande vore af behovet påkallad. I ett senare utlåtande, dagtecknad den 30 oktober 1911 och afgifvet uti ett annat ärende, har statskontoret meddelat, att icke heller vid 1910 års slut några besparingar å förenämnda anslag förefunnes, samt än en gång betonat nödvändigheten af att hos Riksdagen göra framställning om förhöjning af seminarieanslaget.

Nu liksom förr erfordras alltjämt medel för vikariers och extra lärares aflönande, ordinarie lärares ålderstillägg samt ersättning till öfningslärare för extra tjänstgöring utöfver den för hvar och en bestämda undervisningstiden. Dessa kostnader, som naturligtvis befinna sig i ständig stegring, utgå till största delen utan särskild föredragning inför Kungl. Maj:t, i enlighet med af Kungl. Maj:t gifna, automatiskt verkande bestämmelser. Men härutöfver måste tid efter annan anvisas medel för åtskilliga andra mer eller mindre *tillfälliga* behof, såsom bland annat till undervisning i manlig och kvinnlig slöjd samt i huslig ekonomi, till gäldande af de alltjämt ökade kostnaderna för uppvärmning och belysning, till förbättring af skol- och undervisningsmateriellen med mera. Brist på tillgångar har emellertid flerfaldiga gånger vållat, att ansökningar om anslag till dylika synnerligen behjärtansvärda ändamål måst afslås. Någon gång har man nödgats anlita de hårdt åtgångna allmänna besparingarna under riksstatens åttonde hufvudtitel, hvilka medel ju uppkommit ur inkomstkällor, hvartill seminarierna ej bidragit och hvare de därför ej böra hafva någon del.

Då seminariernas antal för närvarande är femton och två af dem inom närmaste tiden komma att utvidgas till dubbelseminarier, ligger det i öppen dag, att anmärkta missförhållanden i framtiden komme att framträda ännu starkare än hittills. Om man skall kunna undvika detta, torde en icke alltför obetydlig ökning af seminarieanslaget blifva erforderlig, och vill jag i sådant hänseende föreslå ett belopp af 15,000 kronor.

På grund af hvad jag sålunda anført får jag i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att för beredande af tillgång till bestridande af kostnader för förekommande tillfälliga behof vid rikets

folkskoleseminarier höja anslaget till seminarier för folkskollärares bildande med 15,000 kronor.

Vid bifall till hvad under punkterna 39 och 40 föreslagits kommer anslaget till seminarier för folkskollärares bildande att höjas från sitt nuvarande belopp, 600,690 kronor, med 16,475 kronor till 617,165 kronor samt reservationsanslaget till folkundervisningen, nu 774,940 kronor, att uppgå till 791,415 kronor.

På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning höjde 1911 års Riksdag förslagsanslaget till *lönetillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor* från 10,000,000 kronor till 10,650,000 kronor eller med 650,000 kronor.

Anledningen till denna höjning var, att brist, som år efter år stigit, uppstått i anslaget. Emellertid visar det sig, att den år 1911 vidtagna höjningen af anslaget icke är tillräcklig. Utgifterna å anslaget hafva nämligen redan under år 1910 uppgått till 10,816,004 kronor 37 öre och någon anledning att antaga, att utgifterna för framtiden skola sjunka finnes icke. Tvärtom är det tydligt, att en stegring alltjämt är att vänta. Under åren 1909 och 1910, då anslaget var uppfördt i riksstaten med ett belopp af 9,456,000 kronor, öfverskreds detsamma, såsom alltid skett, ej obetydligt, och det visar sig, att utgifterna under år 1910 öfverstigit dem under år 1909 med omkring 140,000 kronor. Möjligt är ju, att stegringen under år 1910 var ovanligt stark och icke kan anses normgifvande för följande år. En höjning af anslaget med *minst* 550,000 kronor torde emellertid vara nödvändig för att icke brist redan i den närmaste framtiden skall framträda.

Vid 1911 års Riksdag väcktes i Andra kammaren en motion om en afsevärd ökning för visst ändamål af ifrågavarande förslagsanslag, en motion, som visserligen icke blef af Riksdagen bifallen, men som vann liflig anklang inom Andra kammaren och äfven på en del håll i Första kammaren torde hafva rönt varm anslutning. I motionen hemställdes, att Riksdagen måtte *dels* medgifva, att staten bidroge till aflöning åt lärare vid folkskolor och småskolor med 90 procent i stället för, såsom nu är fallet, $66\frac{2}{3}$ procent af fastställda minimilöner äfvensom bestrede utgifterna för stadgade ålderstillägg, *dels ock* för ändamålet öka förutnämnda förslagsanslag med 2,600,000 kronor eller från det i statsverkspropositionen föreslagna beloppet 10,650,000 kronor till 13,250,000 kronor.

För min del är jag öfvertygad om att denna fråga, som åsyftar att bereda kommunerna i allmänhet, samt framför allt de af kommunal-skatter betungade och därför efterblifna, ökad möjlighet att förbättra sitt skolväsende, måste återkomma, och det skulle varit mig en glädje,

[41.]

Höjning af
förslags-
anslaget till
lönetillskott
åt lärare vid
folkskolor
och små-
skolor.

om jag nu kunnat framlägga ett förslag i antydd riktning. Ett särskildt stöd för en sådan åtgärd från min sida skulle jag funnit i den omständigheten, att den af Kungl. Maj:t tillsatta kommittén för verkställande af utredning rörande statens, kommunernas, lands- tingens och hushållningssällskapens frigörande från ekonomiskt bero- ende af från rusdryckshandteringen härflytande medel i sitt nyligen afgifna betänkande föreslagit bland annat höjning af ifrågavarande för- slagsanslag just för nu senast berörda ändamål. Detta kommittébetän- kande är emellertid för närvarande föremål för granskning af vederbörande myndigheter, och innan denna granskning afslutats, torde något steg i an- gifna riktning icke böra tagas.

Under återopande af hvad jag under denna punkt i början af mitt anförande andragit, inskränker jag mig alltså för närvarande till att hem- ställa, det Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Risdagen

att höja förslagsanslaget till lönетillskott åt lärare vid folkskolor och småskolor från 10,650,000 kronor med 550,000 kronor eller till 11,200,000 kronor.

[42.]

Höjning af
understöden
till folkhög-
skolor m. m.

Uti underdånig ansökning har styrelsen för svenska folkhögskolans lärarförening, jämlikt vid extra folkhögskolemöte i Stockholm den 15 juli 1911 erhållet uppdrag, anhållit, det nådig proposition måtte aflåtas till Riksdagen om *höjning af understöden åt folkhögskolor samt delvis ändrade villkor för understödens utgående* äfvensom *höjning af understöden till min- dre bemedlade elever* vid dessa skolor.

Innan jag ingår på en redogörelse för den underdåniga ansökningens innehåll, må det tillåtas mig att lämna en kortfattad öfversikt af nu gäl- lande bestämmelser i ämnet.

På Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning medgaf 1900 års Riksdag, att såsom understöd åt sådana i verksamhet varande folkhögskolor i riket, som visat sig gagneliga och af Kungl. Maj:t pröfvades vara i behof af dylikt understöd, finge utgå

till folkhögskola, som påginge minst tjugu veckor, högst tretusen kronor;

till kvinnlig folkhögskola, som påginge omkring tolf veckor, högst ettusenåttahundra kronor;

till kvinnlig kurs, som samtidigt med manlig folkhögskola påginge med väsentligen skild undervisning, högst ettusen kronor;

till en andra årskurs vid af staten understödd folkhögskola högst tvåtusen kronor, dock endast för så vidt i samma kurs ett antal elever, motsvarande minst fjärdedelen af dem, som under närmast föregående läs-

är genomgått den första årskursen, begagnade undervisningen; samt där- [42.]
jämte

till anordnande af parallellafdelningar vid folkhögskola, då sådant pröfvades vid undervisningen i öfningsämnena vara oundgängligen erforderligt, extra anslag af högst ettusen kronor för hvarje dylik skola;

allt under villkor att landsting, kommuner eller enskilda, hvar för sig eller gemensamt, till vederbörande skola eller kurs lämnade bidrag, hvilka, inberäknadt skolafgifter, sammanlagdt uppginge till minst enahanda belopp som statsbidraget, samt att berättelse öfver skolans eller kursens verksamhet årligen af skolstyrelsen ingåfves såväl till Kungl. Maj:t som till vederbörande landsting.

Därjämte medgaf Riksdagen, att af det under åttonde hufvudtiteln uppförda anslaget till folkhögskolorna högst 3,000 kronor finge användas till understöd för utbildning af lärare och lärarinnor vid folkhögskolor.

I sammanhang med lämnandet af dessa medgifvanden höjde Riksdagen förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor från 55,000 kronor till 120,000 kronor.

I öfverensstämmelse med Riksdagens beslut utfärdade Kungl. Maj:t sedermera nådiga kungörelsen angående anslag till understöd åt folkhögskolor samt för utbildning af lärare och lärarinnor vid dylika skolor den 25 maj 1900.

Enär ifrågavarande förslagsanslag emellertid visat sig otillräckligt, blef det samma på Kungl. Maj:ts framställning af Riksdagen år 1906 höjdt till 140,000 kronor och år 1911 till 220,000 kronor.

Nyssnämnda kungörelse af år 1900 har visserligen sedermera upphäfts genom nådiga kungörelsen angående understöd åt folkhögskolor m. m. den 18 oktober 1907, som fortfarande är gällande, men sistnämnda kungörelse skiljer sig från 1900 års kungörelse till innehållet allenast i fråga om de tider, inom hvilka ansökningar om understöd skola vara inlämnade.

Till understöd åt mindre bemedlade lärjungar vid folkhögskolor finnes från och med år 1909 på ordinarie stat ett anslag med titel: »Stipendier åt elever vid folkhögskolor» till belopp af 35,000 kronor — anslag för ifrågavarande ändamål hade intill år 1909 från och med år 1883 utgått på extra stat — och gäller för närvarande i fråga om sådant understöd, att det endast får tilldelas elev, som är i den ålder, att före kursens slut kommer att uppnås af manlig elev aderton år och af kvinnlig elev sexton år. Kungörelse i ämnet är utfärdad den 13 juni 1908.

Som den nu framställda begäran om höjning af understöden till folkhögskolor samt stipendier till mindre bemedlade elever vid dessa skolor

[42.] föranledts väsentligen af 1911 års Riksdags beslut angående nya grunder för organisation af med statsmedel understödda *landtmannaskolor*, ber jag att, innan jag ingår på den underdåniga framställningen, få något redogöra för innebörden af berörda riksdagsbeslut.

Under punkt 5 af nionde hufvudtiteln i 1911 års statsverksproposition hade Kungl. Maj:t föreslagit Riksdagen att för sin del godkänna vissa i det propositionen bifogade statsrådsprotokollet öfver jordbruksärenden för den 13 januari 1911 sammanfattade grunder för förändrad organisation af med statsmedel understödda landtmannaskolor att tillämpas å sådana skolor från och med ingången af läsåret 1912—1913.

Den ifrågasatta förändrade organisationen af landtmannaskolorna omfattade dels höjning af anslagen till dessa skolor jämte ändrade villkor för anslags erhållande, dels inrättande af en ny typ landtmannaskolor, i propositionen benämnd landtmannaskolor litt. B. Medan förut för inträde i landtmannaskola af sökanden fordrats antingen genomgången folkhögskolekurs eller på annat sätt förvärfvadt motsvarande kunskapsmätt (landtmannaskolor litt. A), skulle i dessa nya landtmannaskolor kunna emottagas elever utan kunskaper utöfver dem, som meddelas i folkskolan.

De föreslagna nya bestämmelserna rörande anslag till landtmannaskolor såväl af förutvarande slag (typen A) som de nya (typen B) voro i statsrådsprotokollet af departementschefen sammanfattade sålunda:

»1:o. Till landtmannaskolor, som inrättats på nämnda sätt, utgår årligt statsbidrag, efter Kungl. Maj:ts bepröfvande, med *ej mindre* ett grundanslag å 2,000 kronor åt sådan landtmannaskola, hvars elevantal uppgår till minst 20, eller under de tre första åren af en landtmannaskolas verksamhet till minst 12, *än äfven* ytterligare högst 4,000 kronor åt sådan landtmannaskola, hvars elevantal öfverstiger 30, med högst 3,000 kronor åt sådan landtmannaskola, hvars elevantal uppgår till minst 20 men icke öfverstiger 30, äfvensom, under de tre första åren af en landtmannaskolas verksamhet, med högst 1,000 kronor åt sådan landtmannaskola, hvars elevantal uppgår till minst 12, med rätt för Kungl. Maj:t att för de tre närmaste läsåren efter dessa bestämmelsers ikraftträdande åt redan i verksamhet varande landtmannaskola, hvars elevantal uppgår till minst 12, tilldela understöd till enahanda belopp, som enligt nuvarande bestämmelser af densamma uppbäres, äfvensom att jämväl i andra fall på grund af särskilda omständigheter bevilja statsunderstöd åt landtmannaskola, hvars elevantal icke uppgår till 20, allt under villkor i öfrigt beträffande landtmannaskola:

att inom orten tillskjutes minst lika stort belopp, elevavgifterna in-

beräknade, som det, hvarmed statsbidraget öfverstiger grundanslaget 2,000 kronor,

[42.]

att vederbörande hushållningssällskap vitsordar behovet inom orten af dylik skola,

att för hvarje 1,000 kronor af statsbidraget minst två frielever eller dubbla antalet elever mot half undervisningsafgift äga att vid skolan åtnjuta undervisning, för så vidt obemedlade eller mindre bemedlade inträdesberättigade sökande till motsvarande antal anmäla sig till erhållande af sådan förmån,

att skolan underkastar sig den kontroll, Kungl. Maj:t i hvarje särskildt fall finner skäl föreskrifva, samt

att skolan årligen afgifver berättelse om sin verksamhet för landbruksundervisningen.

2:o. Till Kungl. Maj:ts förfogande ställes ett belopp af 35,000 kronor om året för att såsom understöd utdelas bland obemedlade och mindre bemedlade elever vid landtmannaskola.

3:o. För skolorna anordnas inspektion, på sätt Kungl. Maj:t närmare bestämmer, för en beräknad kostnad af, förutom reseersättningar, 5,000 kronor om året.»

Vid beräkning af understödsbeloppen hade till utgångspunkt tagits ett understöd af 25 kronor i månaden åt obemedlad och 15 kronor i månaden åt mindre bemedlad elev vid skola, där eleverna själfva bestrede utgifterna för kost och logis.

Riksdagen fann emellertid de af Kungl. Maj:t föreslagna grunderna för beräkandet af statsbidrag till landtmannaskolor i vissa fall ställa väl höga fordringar å skolorna med hänsyn till deras elevantal och uttalade sig för följande jämkningar i Kungl. Maj:ts förslag:

Statsbidrag skulle utgå till landtmannaskolor, efter Kungl. Maj:ts bepröfvande, med *ej mindre* ett grundanslag å 2,000 kronor åt sådan landtmannaskola, hvars elevantal uppgår till minst 15, eller under de tre första åren af en landtmannaskolas verksamhet till minst 12, *än äfven* ytterligare högst 4,000 kronor åt sådan landtmannaskola, hvars elevantal öfverstiger 30, med högst 3,000 kronor åt sådan landtmannaskola, hvars elevantal uppgår till minst 15, men icke öfverstiger 30, äfvensom, under de tre första åren af en landtmannaskolas verksamhet, med högst 1,000 kronor åt sådan landtmannaskola, hvars elevantal uppgår till minst 10, med rätt för Kungl. Maj:t att för de tre närmaste läsåren efter dessa bestämmelsers ikraftträdande åt redan i verksamhet varande landtmannaskola, hvars elevantal uppgår till minst 12, tilldela understöd till enahanda belopp, som enligt nuvarande bestämmelser af densamma uppbäres, äfven-

[42.]

som att jämväl i andra fall på grund af särskilda omständigheter bevilja statsunderstöd åt landtmannaskola, hvars elevantal icke uppgår till 15.

Beträffande villkoren för statsbidrags utgående till landtmannaskolor hade Riksdagen ej annat att erinra, än att, med hänsyn därtill att hushållningssällskapen mera sällan sammanträda, ej endast sällskapet själf, utan jämväl dess förvaltningsutskott må äga befogenhet att meddela det för statsbidrags erhållande erforderliga vitsordet om behofvet inom orten af dylik skola.

Det till understöd åt elever erforderliga beloppet ansåg Riksdagen af skal, för hvilka här icke är nödigt redogöra, böra beräknas till 55,000 kronor.

Riksdagen beslöt alltså för sin del godkänna de af departementschefen förordade grunderna med de jämkningar, hvarför Riksdagen uttalat sig, att tillämpas å sådana skolor från och med ingången af läsåret 1912—1913.

Genom detta beslut kommer det sålunda hädanefter att finnas två slags landtmannaskolor: sådana af typen litt. A, af hvilka de flesta hittills varit förenade med folkhögskolor såsom en andra årskurs till dem, samt skolor af typen litt. B, som komma att verka skilda från folkhögskolorna och emottaga elever utan annan föregående utbildning än den, som meddelas i folkskolan.

Gentemot det kommittébetänkande, som låg till grund för Kungl. Maj:ts proposition i frågan, hade under ärendets förberedande behandling framförts åtskilliga betänkligheter i hvad som rörde landtmannaskolornas organisation. Sålunda hade styrelsen för Svenska folkhögskolans lärarförening på uppdrag af ett allmänt svenskt folkhögskolemöte i en till Kungl. Maj:t ingifven skrifvelse framhållit, bland annat, de farhågor för folkhögskolans framtida utveckling, som denna skolas målsmän hyste för den händelse den föreslagna omorganisationen af landtmannaskolorna och särskildt den s. k. B-typskolan skulle vinna statsmakternas bifall. Det heter i denna skrifvelse bland annat:

»Däriigenom att B-skolorna skulle lämna undervisning i vanliga praktiska skolämnen i ganska betydande omfattning — euligt kommitterades förslag sammanlagdt 180 timmar endast för ämnena svenska språket, skrifning och räkning — komme de att i allmänhetens ögon också blifva i viss mån jämförliga med folkhögskolorna, af hvilkas läroämnen de »praktiska» äro de för flertalet af ungdomen mest lockande, ehuru folkhögskolornas säregna betydelse framför allt ligger däri, att de med andra undervisningsämnen som medel söka utbilda medborgarsinnet, gifva historisk och medborgerlig kunskap samt utveckla personligheten. Man torde därför med säkerhet kunna antaga, att landtmannaskolorna af B-typ skulle draga till sig en stor del af de elever, som eljest hade kommit till folkhögskolan. Denna senare skolas bestånd komme därför utan tvifvel att på många håll äfventyras.»

Kort sammanfattadt ter sig från folkhögskolans egen synpunkt dess läge på följande sätt: [42.]

Folkhögskolans målsmän frukta, att de nya, med rikligare statsanslag och betydligt större understöd åt obemedlade elever utrustade landtmannaskolorna komma att ensamt på grund af dessa materiella förmåner draga till sig en stor del af de elever, som eljest skulle besökt folkhögskolan, och att till följd af de nya bestämmelserna angående minimiantal för elever i landtmannaskolan en del af de med folkhögskolor förenade landtmannaskolorna måste nedläggas.

Hvilka öfriga skäl folkhögskolorna åberopa till stöd för den ifrågasatta höjningen af statsanslaget framgår af lärarföreningens förut omfördälda underdåniga ansökan, i hvilken det heter:

»De nu gällande bestämmelserna rörande statsanslag till folkhögskolorna (innefattade i Kungl. Maj:ts nådiga kungörelse af den 18 oktober 1907) fastställdes af Riksdagen år 1900 i öfverensstämmelse med Kungl. Maj:ts till denna Riksdag aflåtna proposition. Härigenom tillerkändes folkhögskolorna en höjning i anslaget till manlig kurs från förutvarande 2,000 kronor till 3,000 kronor, hvarjämte högst 1,000 kronor kunde erhållas som bidrag till anordnande af parallellundervisning, där så ansågs erforderligt. Till kvinnlig folkhögskola beviljades högst 1,800 kronor samt till kvinnlig kurs, som pågick samtidigt med manlig (s. k. samskola), högst 1,000 kronor. Anslaget till en andra årskurs höjdes från 1,000 kronor till 2,000 kronor.

Som allmänt villkor för åtnjutande af statsanslag fasthölls vid förutvarande bestämmelse, att folkhögskolorna skulle kunna uppvisa inkomster i form af bidrag från landsting, kommuner eller enskilda till samma belopp som det sökta statsanslaget.

Den hemställan från folkhögskolornas sida — framförd genom en på folkhögskolemötet i Göteborg år 1898 tillsatt kommitté —, som föranledde propositionen till 1900 års Riksdag, hade innehållit önskingar om höjning af manliga kursens statsanslag till 4,000 kronor och af den kvinnligas (såväl fristående som samskola) till 2,000 kronor, hvarjämte man begärde, att bestämmelsen om »motsvarande bidrag» ej skulle tillämpas beträffande anslagen till andra årskurs.

Ehuru folkhögskolorna således ej erhöilo, hvad deras representanter i denna hemställan ansågo behöfligt, blef dock den bekomna förhöjningen i anslag en god hjälp för skolornas vidare utveckling. De hafva ock sedan dess kraftigt förkofrat sig, och allmänhetens förtroende till dessa läroanstalter har ytterligare vuxit, något som framgår af ökningen i såväl skolornas antal som elevantalet. Medan under läsåret 1900—1901 i riket funnos 29 folkhögskolor med sammanlagdt 1,562 elever (924 manliga och 638 kvinnliga), voro under läsåret 1910—1911 43 statsunderstödda folkhögskolor i verksamhet, med ett sammanlagdt elevantal af 2,264 (1,145 manliga och 1,119 kvinnliga). Samtliga dessa folkhögskolor hade både manlig och kvinnlig kurs, 29 af dem voro förenade med landtmannaskola.

Det nyss anförda elevantalet anger ej på långt när summan af dem, som åtnjtit utbildning vid folkhögskolor. Under senare åren har dessa skolors verksamhet alltmer utvidgats för att tillmötesgå hos landsbygdens ungdom förefintliga behof af olika slags utbildning. Den kvinnliga folkhögskolan har t. ex. utvidgats med husmoderskola. Vidare förekomma vid folkhögskolor exempelvis hembygdskurser, kurser för småbrukare

[42.]

och småbrukarkvinnor, aftonskolor, skolköskurser, kortare kurser för handledning i fruktodling, konservering, olika arter af hemslöjd m. m. För alla dessa har man i regel antingen alls icke eller endast i ringa mån haft att påräkna anslag af allmänna medel; skolans lärare och lärarinnor hafva mot ingen eller obetydlig ersättning offrat tid och arbete härät.

Men denna utveckling har ock ställt större fordringar på folkhögskolorna, har framkallat behof af ökning af lokaler, lärarkrafter och undervisningsmateriell m. m., behof som icke eller endast med stark ansträngning af skolornas ekonomiska bärkraft kunnat fyllas.

Innan vi öfvergå till att närmare belysa folkhögskolornas nuvarande ekonomiska läge, tillåta vi oss emellertid påpeka en omständighet, som enligt vårt förmenande borde starkt motivera en höjning af folkhögskolornas statsanslag.

Genom 1911 års Riksdags beslut i frågan om den lägre landtbruksundervisningens omorganisation har förhållandet mellan folkhögskola och landtmannaskola förts in i ett nytt och för den förstnämnda skolan ogynnsamt läge. På grund af de nya bestämmelserna angående minimiantal elever i landtmannaskolan har man att befara, det en del med folkhögskolor förenade landtmannaskolor komma att indragas. Där folkhögskola och landtmannaskola varit förenade — hvilket för närvarande är fallet med 29 skolor — har samarbetet dem emellan visat sig besparande för båda skolorna genom användande af gemensamma lokaler, utbyte af lärarkrafter m. m.; de hafva ömsesidigt stödt hvarandra, ett stöd, som med skolornas skilsmässa kommer att försvinna.

Men därjämte är det att förvänta, att i enlighet med nämnda riksdagsbeslut nya fristående landtmannaskolor af s. k. B-typ komma att upprättas rundt omkring i vår landsbygd. Dessa skolor, hvilkas undervisningsplan till mer än hälften upptager ämnen, som jämväl förekomma i folkhögskolan (såsom svenska språket, räkning, naturkunskap m. m.), komma gifvetvis att utöfva stor dragning på landsbygdens manliga ungdom. Därom är intet annat att säga, än att det synes oss orättvist, att folkhögskolorna, som förutom de praktiska kunskaperna äfven vilja bibringa sina lärjungar medborgerlig bildning och som hafva ett allmänt folkuppföstrande syfte, skola vara sämre ställda i fråga om statsanslag. Enligt de nya bestämmelserna kan en landtmannaskola uppnå ett statsanslag af 6,000 kronor, och af detta äro 2,000 kronor s. k. grundanslag, för hvilket motsvarande inkomster från annat håll icke behöfva ifrågakomma. Därjämte kunna dessa skolor erbjuda obemedlade elever omkring tre gånger större stipendier af statsmedel, än hvad folkhögskolorna nu förmå. Att folkhögskolorna härvidlag kunna ha anspråk på likställighet har till och med framhållits i det kommittébetänkande rörande landtbruksundervisningens ordnande, som låg till grund för Riksdagens beslut i frågan, ur hvilket betänkande ett utdrag anföres längre fram.

Alldeles fränsedt möjligheten att folkhögskolorna mångenstädes skola komma att stå tillbaka för de nya landtmannaskolorna, är folkhögskolornas ekonomiska ställning för närvarande sådan, att de äro i trängande behof af förstärkt statsunderstöd, om de skola kunna upprätthålla och utveckla den verksamhet i den folkliga bildningens tjänst, som är deras egentliga uppgift.

Utom anslagen från staten äro dessa skolor hänvisade att få sina inkomster hufvudsakligen genom bidrag från landsting, kommuner eller enskilda personer och föreningar, och staten har äfven gjort till villkor för sitt understöd, att lika stort belopp som statsanslaget anskaffas på denna väg.

Erkännas bör, att såväl från menigheter (särskildt landstingen) som enskilda

mycken, ja stundom storartad offervillighet visats emot folkhögskolan, men erfarenheten ådagalägger på detta som på andra områden, att den privata välgörenheten sällan förslår att i längden hålla ett företag uppe, sedan det förlorat nyhetens intresse. Och hvad landstingen beträffar, äro dessa ofta så öfverhopade med anslagskraf af skilda slag — något som den under senare åren allt mer stegrade landstingsskatten visar — att de ej hafva råd att ofra på folkhögskolorna mer än det allra nödvändigaste, stundom icke ens det. Det skulle genom flera exempel kunna visas, att till och med skolor, som ägas af landstingen, äro så knappt hållna, att de, bildligt taladt, kunna sägas hafva stannat i växten. Det är ofta fallet, att när en ny skola upprättas, allmänheten i orten såväl som lokala menigheter visa densamma sitt intresse genom rätt betydande bidrag till byggnader m. m. Men alltför ofta kan det påvisas, att när skolan varit i verksamhet några år, samma personer och myndigheter låtit dess fortsatta utveckling stå tillbaka för nya intressen, just då skolan varit i behof af ett kraftigt bandtag för att kunna utvidga och fördjupa sin verksamhet.

De inkomster utom de förutnämnda, som folkhögskolorna i allmänhet kunna förfoga öfver: elevavgifter, hyror för elevrum m. m., äro sällan af större betydelse.

Elevavgifterna äro i allmänhet låga (i medeltal 30—40 kronor per kurs) och erläggas icke eller blott till en del af obemedlade eller mindre bemedlade elever; vid somliga skolor är undervisningen alldeles afgiftsfri. Hyresinkomsterna åter skulle ju närmast täcka amortering och ränta för byggnader, något hvartill de endast i sällsynta fall förslå. Ännu sakna åtskilliga skolor egna lokaler, och många måste dragas med otillräckliga, på grund af att de med sina små inkomster ej våga ikläda sig skulder för byggnaders uppförande.

Flertalet skolor, som velat tillmötesgå nutida anspråk ifråga om undervisningslokaler — däri inbegripet gymnastikhus — samt lärar- och elevbostäder m. m., hafva därigenom måst åsanka sig betydande skulder. Dessas amortering och förräntning hafva verkat så tyngande på skolans utgiftsstat, att man ej kunnat tillmötesgå rättvisa och rimliga kraf i fråga om utgifter för anskaffande af tidsenlig *undervisningsmaterie*ll och *af*löning af lärare. Särskildt äro många skolor i behof af förbättrad materie

ll för undervisningen i naturkunskap. En tidsenlig undervisning i dithörande ämnen, som fyller krafvet på åskädlighet och förmår taga lärjungarnas självverksamhet i anspråk, fordrar laborationslokaler och materie

ll, som för folkhögskolornas räkning ännu blott hör till de fromma önskningarna.

Att en afsevärd förbättring i lärarpersonalens, och särskildt andre lärarnas, löneförhållanden är behöflig, torde framgå af nedanstående uppgifter, inhämtade genom svar på förfrågningar, som till styrelsen inkommit från sammanlagdt 39 skolor.

Hvad *föreståndarnas* löneförmåner beträffar variera dessa mellan 2,450 och 5,000 kronor och visa för närvarande ett medelbelopp af omkring 3,800 kronor. Härtill kommer fri bostad, oftast med bränsle. I dessa löneförmåner är då inberäknad en ersättning för föreståndarskap i landtmannaskolan, som åtminstone i en del fall kommer att förvinna eller förminskas. Vid bedömandet af en folkhögskoleföreständares inkomster måste dessutom tagas i betraktande, att innehafvaren af en sådan befattning ofta har att ikläda sig utgifter på gästfrihetens konto, som icke tillnärmelsevis förefinnas för lärare vid andra undervisningsanstalter.

Därtill hafva dessa lärare i förhållande till de stats- eller kommunanställda en osäker ställning, beroende för platsens innehafvande af en styrelse, och äfven där lönen kan anses någorlunda motsvara befattningens kraf på arbete och ansvar, gifver den ingenting till »riskpremie» för ställningens otrygghet.

[42.]

Ännu mera ofördelaktigt ställa sig dock i det stora flertalet fall *andre och tredje lärarnas* löneförhållanden. Andre lärarna vid folkhögskolan, hvilka i regel aflagt akademisk examen eller — i en del fall — examen från landtbruksinstitut, åtnjuta för närvarande, enligt hvad förberörda undersökning visar, en aflöning från 1,000 kronor till 3,100 kronor; endast vid 2 skolor uppnår lönen ett belopp af 3,000 kronor. Medelaflöningen för andre lärare, däri inberäknadt ersättning för undervisning i landt-mannaskola samt i kvinnlig sommarkurs, går till ej fullt 2,000 kronor. Äfven för andre läraren tillkommer i regeln fri bostad, men en bostad bestående af 1 å 2 rum och knappast i något full afsedd att inhysa familj, något som ju för öfrigt ej är behöfligt, då aflöningsförhållandena mestadels döma andre läraren att förblifva i ogift stånd. Eftersom skolorna sällan hafva möjlighet att ge andre läraren regelbundet ålderstillägg — och då dennes ställning är ändå mer osäker än föreståndarens — få de ofta nöja sig med unga och opröfvade krafter på denna dock så viktiga post, för att, när andre läraren väl kommit på jämnhöjd med sin uppgift, nödgas afstå honom till annan säkrare och bättre aflönad lärarverksamhet. Folkhögskollärarens kall är i sig själf af den art, att det kan draga unga, för ideella uppgifter intresserade män till sig, och vore ej detta intresse, skulle det bli ännu svårare än hvad det nu är att rekrytera denna lärarkår. Men tydligtvis är det i längden både obilligt och opraktiskt att ockra på detta intresse genom att ge arbetaren på detta fält en mindre aflöning, än hans arbete är värdt.

Vid flertalet skolor har man utom andre läraren anställt ytterligare en biträdande lärare, ofta med lika stor tjänstgöring som den förre; härtill komma lärare i vissa öfningsämnen, särskildt gymnastik. För alla dessa — och i ej mindre grad för vid kvinnliga folkhögskolan anställda lärarinnor — äro aflöningsförmånerna i regel så njuggt tilltagna, att skolorna måste finna sig i en alltför stark omsättning af lärarkrafter, som ej kan vara annat än hinderlig för undervisningens jämna gång.

Efter genomförandet af de allmänna läroverkens omorganisation med en löne-reglering för deras lärare, som, ehuru den allmänt förklaras vara otillräcklig, dock vida öfverträffar hvad folkhögskolan kan bjuda sina medarbetare, har det visat sig allt svårare att få akademiskt bildade lärare att kvarstanna vid folkhögskolan, och särskildt för den naturvetenskapliga undervisningen är det hart när omöjligt att erhålla andra lärare än sådana, som utbildats vid landtbruksinstitut.

De önskingar beträffande statsanslaget till folkhögskolorna, som mötet gifvit oss i uppdrag att underdånigast frambära, sträcka sig beträffande den *manliga kursen* därhän, att maximibeloppet för sådan kurs å minst 20 veckor måtte höjas från nuvarande 3,000 kronor till 4,500 kronor samt att anslaget till parallellafdelning måtte ökas med 500 kronor till 1,500 kronor. Därigenom skulle en folkhögskola med så pass många elever, att undervisningen i vissa ämnen behöfde delas på två afdelningar, kunna uppnå ett anslag af 6,000 kronor, detsamma som från och med nästa år kan tilldelas landt-mannaskola. Beträffande *kvinnlig folkhögskola*, som pågår å annan tid än manlig kurs och minst 12 veckor, har mötet ansett, att den nuvarande proportionen till den manliga i fråga om anslag borde bibehållas och sålunda en höjning åga rum från nuvarande 1,800 kronor till 2,700 kronor samt för parallellafdelning till densamma 1,000 kronor. Större höjning har dock mötet ansett erforderlig beträffande den kvinnliga folkhögskola, som pågår under vintern samtidigt med manlig, dock med väsentligt skild undervisning (s. k. samskola). För sådan kurs har hittills ej erhållits mer än 1,000 kronor i statsbidrag. Enligt samstämmigt yttrande från de föreståndare, som leda dylika samskolor, äro utgifterna för dess kvinnliga kurs vida större än för en fristaende

kvinnlig folkhögskola på tre månader. Anordnandet af en kvinnlig skola vid sidan af och samtidigt med en manlig medför behovet af betydligt ökade lokaler för undervisningen och för de kvinnliga elevernas inkvartering — dessa kunna lämpligen ej bo annat än under skolans tak. Samskolorna pågå längre än sommarkurserna, ofta öfver 6 månader, och den kvinnliga lärarpersonal, som därvid är anställd (handarbetslärarinnor, lärarinnor i huslig ekonomi med flera), måste engageras med proportionsvis högre löner än den, som undervisar vid de kvinnliga sommarkurserna, för hvilken denna undervisning stundom är en bisysselsättning. Å andra sidan kan man i den del af landet, där de flesta samskolor förekomma (de äro för närvarande 10 till antalet), nämligen Norrland, ej förlägga den kvinnliga folkhögskolan till sommaren, enär landtbefolkningen under denna tid ej kan undvara sin kvinnliga arbetskraft. Mötet ansåg för sin del, att anslaget till kvinnlig folkhögskola, som påginge samtidigt med manlig minst 20 veckor, borde sättas till 3,500 kronor.

Till *andra årskurs* vid folkhögskola har hittills åtnjutits ett anslag af 2,000 kronor såväl för manlig som kvinnlig kurs. Mötet har ansett, att för manlig kurs en höjning till 2,500 kronor vore behöflig, medan däremot för kvinnlig — under förutsättning att bidraget till första årskursen höjdes till det föreslagna beloppet — 1,500 kronor kunde anses tillräckligt. Som särskildt villkor för anslag till andra årskurs har hittills gällt, att elevantalet i denna kurs skulle uppgå till minst fjärdedelen af första årskursens under närmast föregående år. I denna bestämmelse önskade mötet den modifikation, att elevantalet skulle uppgå till minst fjärdedelen af medeltalet elever i första årskursen under närmast föregående femårsperiod. Erfarenheten har gifvit vid handen, att det stundom varit omöjligt för en skola att uppnå anslag till sin andra årskurs, när elevantalet i den första tillfälligtvis sprungit upp öfver det normala. Ett medeltal för en femårsperiod skulle utjämna denna svårighet.

Slutligen har mötet velat hemställa om en lättnad i det *allmänna villkoret* för anslags erhållande, innebärande samma förmån, som hädanefter kommer landtmannaskolorna till del. Dessa bekomma, oberoende af motsvarande inkomster från annat håll, ett »grundanslag» af 2,000 kronor, och först för det belopp, som ytterligare erhålles i statsbidrag, kräfves lika stora inkomster af annat slag. Mötet har därför dristat föreslå, att bestämmelsen om lika stora »motsvarande inkomster» utbytes mot en sådan, att skolans inkomster i form af bidrag från landsting, kommuner eller enskilda jämte skolafgifter böra uppgå till minst lika belopp som det, hvarmed statsbidraget öfverskjuter 2,000 kronor för manlig och 1,000 kronor för kvinnlig kurs. Stadgandet om motsvarande inkomster som villkor för åtnjutande af statsanslag har sin betydelse såsom en garanti för att skolan åtnjuter allmänhetens och de lokala myndigheternas erkännande. Men denna fordran innebär ock en orättvisa mot skolor, belägna i fattigare landsändar, som ej kunna påräkna större anslag af lokala menigheter eller några nämnvärda inkomster genom elevafgifter. Dessa, som mest tränga till understöd af staten, blifva af den styfmoderligt behandlade i jämförelse med skolor i mera lyckligt lottade bygder. Om det kan befaras, att den lättare tillgång till statsanslag, som den föreslagna bestämmelsen skulle medföra, kunde uppmuntra till upprättandet af skolor, som vore obehöfliga eller hade karaktären af privata affärsföretag, kan ett korrektiv däremot vinnas genom stadgande, att nyupprättade skolor måste af vederbörande landsting erkännas såsom för orten behöfliga, innan de erhålla statsanslag. En motsvarande bestämmelse finnes beträffande landtmannaskolornas erkännande af hushållningsällskap, och mötet har därför tillåtit sig föreslå en sådan.

Om möjligt ännu mer befogad och behöflig än en höjning af statsanslaget till

[42.]

folkhögskolorna är en ökning af anslaget till mindre bemedlade elever vid dessa skolor. År 1882 beviljade Riksdagen ett belopp af 15,000 kronor för detta ändamål. Detta anslag har sedan upprepade gånger blifvit höjdt, så att det från och med år 1897 utgick med 20,000 kronor, från år 1900 med 25,000 kronor och för närvarande sedan år 1906 med 35,000 kronor. Den senaste förhöjningen framkallades genom en motion vid Riksdagen år 1905 af Daniel Persson med flera, i hvilken begärdes en förhöjning af anslaget till dubbla dåvarande beloppet, men Riksdagen bestämde sig, i enlighet med statsutskottets utlåtande, för en ökning med 10,000 kronor till 35,000 kronor. Det framhölls i nämnda motion och belystes med bifogade tabläer, att det utdelade medelbeloppet per behöfvande elev varit i ständigt sjunkande, på grund af att förhöjningen i anslaget ej motsvarat tillväxten i elevantal vid folkhögskolorna, och det kan på samma sätt visas, att den senaste förhöjningen ej varit tillräcklig att ens medgifva samma medelbelopp i elevstipendierna som före år 1905. Sagda år (då hela anslagssumman alltså var 25,000 kronor) erhöilo folkhögskolorna för hvarje obemedlad manlig elev ett stipendiebelopp af i medeltal 50 kronor och för kvinnlig elev 27 kronor.

1906 (efter anslagets höjning) utdelades

för hvarje manlig elev 50 kronor, för kvinnlig 40 kronor

1907	»	»	»	»	»	»	»	»	»
1908	»	»	»	»	»	»	»	»	»
1909	»	»	»	»	»	»	»	»	»
1910	»	»	»	»	»	»	»	»	»
1911	»	»	»	»	»	»	»	»	»

Till kvinnliga elever vid samskolor har under hela perioden utdelats ett belopp af 40 kronor per obemedlad elev.

Då genomgåendet af en folkhögskolekurs knappast kan betinga mindre utgift än 300 kronor för vinterkurs och 150 å 175 kronor för sommarkurs, oberäknadt resekostnaderna, som exempelvis i Norrland kunna ställa sig mycket dryga, är det gifvet, att ett statsbidrag af respektive 44 och 26 kronor ej i nämnvärd grad kan underlätta för den obemedlade eller mindre bemedlade tillträdet till folkhögskolorna.

Genom 1911 års Riksdags beslut erhålla landtmannaskolornas elever statsunderstöd till ett belopp af 125 kronor för obemedlad och 75 kronor för mindre bemedlad elev. Det kan ej anses obilligt, att folkhögskolornas lärjungar erhålla lika understöd för kurs af samma kostnad och tidslängd. Till stöd för dessa anspråk kan äfven åberopas ett uttalande af kungl. kommittén för den lägre landtbruksundervisningens ordnande. Det heter i dess betänkande (I, sid. 104): »I sammanhang härmed vill emellertid kommittén framhålla, att den finner det vara välbetänkt, om den verksamhet, som bedrivs af landets folkhögskolor — — — — bereddes samma förmåner med hänsyn till understöd åt obemedlade och mindre bemedlade elever — — — — som kommittén föreslagit för landtmannaskolorna, men finner sig kommittén sakna befogenhet att i sådant afseende göra särskild framställning.»

Mötets förslag i denna fråga innebär en hemställan såväl om höjning af anslaget till behöfvande elever som om ändrade grunder för detsammans utgående. I stället för ett bestämdt anslagsbelopp till stipendier (nu 35,000 kronor) önskade man ett förslagsanslag, ur hvilket understöd skulle utgå efter nyssnämnda norm: för vinterkurs af minst 20 veckor 125 kronor för obemedlad och 75 kronor för mindre bemedlad elev samt för sommarkurs af minst 12 veckor i proportion därtill 75 kronor för obemedlad och 45 kronor för mindre bemedlad elev. Det torde ej vara svårt att genom

betyggande föreskrifter för understödets utbekommande utöfva tillbörlig kontroll öfver dessa medels användning. De nuvarande bestämmelserna rörande minimiålder för elev, som vill åtnjuta stipendium, ansåg mötet böra bibehållas.

[42.]

På grund af hvad i det föregående blifvit anfördt anhålla vi underdånigast, att Kungl. Maj:t täcktes till Riksdagen aflåta nådig proposition

dels om beviljande af nödiga medel för *höjning af understödet åt folkhögskolor* sålunda, att af statsmedel kunde tilldelas

till folkhögskola, som pågår minst 20 veckor, högst 4,500 kronor;

till kvinnlig folkhögskola, som pågår omkring 12 veckor, högst 2,700 kronor;

till kvinnlig folkhögskola, som pågår samtidigt med manlig under minst 20 veckor med väsentligen skild undervisning, högst 3,500 kronor;

till en andra årskurs vid manlig folkhögskola högst 2,500 kronor; och

till en andra årskurs vid kvinnlig folkhögskola högst 1,500 kronor, dock under förutsättning att antalet elever i andra årskursen uppgår till minst fjärdedelen af medeltalet elever i motsvarande första årskursen under närmaste föregående 5-årsperiod eller vid nyinrättad skola för den tid skolan varit i verksamhet; samt därjämte

till anordnande af parallellafdelning vid folkhögskola, då sådant pröfvas vid undervisningen vara erforderligt, extra anslag af högst 1,500 kronor till manlig kurs och 1,000 kronor till kvinnlig kurs;

allt under villkor att landsting, kommuner eller enskilda hvar för sig eller gemensamt till vederbörande skola eller kurs lämna bidrag, hvilka, inberäknadt skolafgifter, sammanlagdt uppgå till minst lika belopp som det, hvarmed statsbidraget öfverskjuter 2,000 kronor för manlig kurs och 1,000 kronor för kvinnlig kurs, hvarjämte, innan anslag första gången beviljas åt nyupprättad folkhögskola, dess behöflighet skall vara vitsordad af landstinget inom vederbörande län;

dels om beviljande af ett förslagsanslag till understöd åt *mindre bemedlade lärjungar vid folkhögskolor* att utgå efter sådana grunder, att till vederbörande skolstyrelsens förfogande ställes ett belopp af 75 kronor för mindre bemedlad elev och 125 kronor för obemedlad elev, som bevisar minst 20 veckor pågående kurs, samt 45 kronor för mindre bemedlad och 75 kronor för obemedlad elev, som bevisar kurs af minst 12 veckor, under villkor att sådant understöd endast får tilldelas elev af en före kursens slut uppnådd ålder af 18 år för manlig och 16 år för kvinnlig lärjunge.»

På grund af nådiga remisser hafva samtliga länsstyrelser afgifvit underdåniga utlåtanden öfver ifrågavarande framställning. Länsstyrelsen i Uppsala har i ärendet hört länets landsting, länsstyrelserna i Nyköping, Jönköping och Karlskrona styrelserna för inom vederbörande län inrättade folkhögskolor och länsstyrelsen i Göteborg folkskoleinspektören T. Torbjörnsson, hvarjämte länsstyrelsen i Gäfle från föreståndarna för inom Gäfleborgs län befintliga folkhögskolor inhämtat åtskilliga uppgifter och redogörelser rörande dessa folkhögskolors ekonomi.

Länsstyrelserna hafva med undantag af dem i Stockholm, Göteborg, Karlstad, Örebro och Falun tillstyrkt bifall till den gjorda framställningen eller ock inskränkt sig till att förorda en höjning af understöden utan att yttra sig öfver de föreslagna beloppen

Några länsstyrelser hafva i sina utlåtanden yttrat sig om folkhögskolornas verk-

[42.]

samhet i allmänhet. Sälunda har länsstyrelsen i Malmö anført, att folkhögskolorna under en lång följd af år verkat inom Malmöhus län och allt mer och mer tillvunnit sig befolkningens förtroende. Den, som följt deras verksamhet, fortsätter länsstyrelsen, hade ej kunnat undgå att iakttaga, huru de verkat väckande, förädlande och uppfostrande på ungdomen samt äfven meddelat sådana insikter och färdigheter, som vore grundläggande för det blifvande lefnadskallet. Utan att frångå sin ursprungliga uppgift att tillgodose den allmänna humanistiska bildningen, hvaraf äfven Sveriges landsbygd ville komma i åtnjutande, hade de blifvit förberedande anstalter för åtskilliga fackskolor, som vuxit fram ur desamma, såsom landtmannaskolor, husmodersskolor med flera, och att folkhögskolan äfven såsom sådau verkade i praktisk riktning, därom vittnade det stora antalet dugliga landtmän, som i sitt yrke på ett fruktbärande sätt omsatt sina i folkhögskolan förvärfvade kunskaper. Skolornas ledare och målsmän låte sig äfven angeläget vara att göra folkhögskolan till en andlig medelpunkt i bygden.

»Landets folkhögskolor», yttrar länsstyrelsen i Halmstad, »bilda numera ett betydelsefullt led i den svenska landsbygdens folkbildningsväsende. Lugnt och måttfullt hafva dessa skolor under sin fyrtioåriga tillvaro verkat och smäningom utbredd sig till den ena landsdelen efter den andra och i sin egenskap af medborgarskola i icke oväsentlig grad främjat ett statsändamål».

Som jag förut nämnt hafva fem länsstyrelser icke direkt tillstyrkt bifall till ifrågasvarande framställning i dess helhet.

Länsstyrelsen i Göteborg har emellertid förordat höjning af anslaget till stipendier, så att understöd till elev vid folkhögskola kan utgå efter samma grunder och till samma belopp som till elev vid landtmannaskola. Beträffande frågan om understöd åt själfva folkhögskolan har länsstyrelsen under åberopande af folkskoleinspektören Torbiörnssons förberörda yttrande, till hvilket jag strax skall återkomma, hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes taga under öfvervägande, huruvida icke denna fråga kunde ordnas efter vissa af Torbiörnsson antydda grunder, med iakttagande af att så vidt möjligt folkhögskolan med hänsyn såväl till statsbidragets storlek som lärarpersonalens aflöning icke komme i sämre ställning än landtmannaskolan.

Enligt Torbiörnssons förslag skulle statsbidragets storlek ställas i visst förhållande till lärarnas löner — i likhet med hvad som gällde för lönetillskott för lärare vid folk- och småskolor samt högre folkskolor — samt för statsbidrags erhållande uppställas såsom villkor bestämd kompetens för de olika lärarbefattningarna, åtminstone för föreståndarna, samt vissa minimilöner för lärarna.

Länsstyrelsen i Karlstad har väl ansett ökad statsbidrag för folkhögskolornas uppehållande och vidare utveckling vara väl motiveradt, men däremot förklarat sig icke kunna tillstyrka den ifrågasatta förändringen af statsbidraget till behöfvande elever från fast anslag till förslagsanslag. Enligt länsstyrelsens mening skulle det nämligen ur budgetssynpunkt möta för stora betänkligheter att icke till visst belopp begränsa ett anslag, hvars storlek eljest torde möta betydande svårigheter att på förhand bestämma.

Länsstyrelsen i Falun, som funnit den underdåniga ansökningen behjärtansvärd, har förmått sig icke kunna på grund af den förebragta utredningen tillstyrka nådigt bifall till framställningen utan har, med hänsyn till den inverkan på folkhögskolornas ekonomiska ställning, som det af 1911 års Riksdag fattade beslutet rörande landtmannaskolan torde vara ägnadt att medföra, föreslagit, det Kungl. Maj:t täcktes uppdraga åt särskilda sakkunniga att verkställa en allsidig utredning rörande folkhögskolornas förhållande och behof samt inkomma med det förslag i ärendet, hvartill utredningen kunde föranleda.

Länsstyrelsen i Örebro har funnit behovet af ökade medel för folkhögskolornas verksamhet och utveckling uppenbart och fördenskull ansett sig böra förorda, att detta behof blefve i möjligaste mätto tillgodosedt. Emellertid och då frågan, på hvad sätt och under hvilka villkor och garantier för det allmänna detta behof borde tillgodoses, syntes erfordra noggrann och omsorgsfull utredning och pröfning, har länsstyrelsen i underdånighet hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes låta föranstalta om en dylik utredning.

Hvad slutligen beträffar länsstyrelsen i Stockholm har densamma omförmålt, att förslag vore väckt därom, att länets folkhögskola skulle omorganiseras sålunda, att den komme att bestå af två afdelningar, en yngre, där undervisningen skulle meddelas i de egentliga folkhögskoleämnena, och en äldre, organiserad såsom landtmannaskola och afsedd för sådana, som genomgått den yngre afdelningen. Härigenom skulle skolan kunna komma i åtnjutande af anslag dels såsom folkhögskola för sin yngre afdelning och dels såsom landtmannaskola för sin äldre afdelning. Då genom folkhögskolornas organiserande på nu angifvet sätt, hvarför hinder icke syntes böra möta, det torde kunna förväntas, att de ekonomiska svårigheter, hvarunder enligt sökandens uppgift en stor del folkhögskolor för närvarande lede, skulle i afsevärd mån blifva afhjälpta, ansåge sig länsstyrelsen för närvarande och intill dess sig visat, i hvad mån ytterligare understöd till den egentliga folkhögskoleafdelningen och dess elever vore af behovet påkalladt, sakna anledning tillstyrka bifall till förevarande framställning.

Hvad till en början beträffar frågan om höjda statsbidrag till folkhögskolorna finner jag behovet däraf vara uti föreliggande framställning till fullo styrkt. Hvilka åsikter man än må hysa angående folkhögskolornas farhåga, att de nya fristående landtmannaskolorna af den s. k. B-typen skola undergräfvat och undantränga dem, synas mig dock folkhögskolorna hafva berättigade anspråk på att i fråga om statsunderstöd icke vara *sämre* ställda än landtmannaskolorna. Från det allmänna sida kan det ej anses annat än fördelaktigt, om så stor del af landsbygdens ungdom som möjligt får tillfälle att tillgodogöra sig såväl den allmänna och medborgerliga bildning, folkhögskolan erbjuder, som den fackutbildning, den därmed förenade landtmannaskolan afser att bibringa. För staten finnes det ej skäl att gynna den ena skolformen mer än den andra. Man får härvid afven taga hänsyn till det förhållandet, att den skola, som på kortare tid förmår gifva sina lärjungar en viss merit till anställning i enskild tjänst — i detta fall den fristående landtmannaskolan — i och för sig har ett försteg med hänsyn till förmågan att draga elever framför den, som ej kan bjuda samma förmån förr än efter längre tid.

Den utväg att upphjälpa folkhögskolans ekonomiska ställning, som länsstyrelsen i Stockholm anvisar: att med folkhögskolan förena en landtmannaskola (af A-typ) såsom andra årskurs, innebär ingalunda någon nyhet. 29 af landets folkhögskolor *äro* för närvarande förenade med landtmannaskola. Genom de hädanefter gällande bestämmelserna angående minimitalet elever i landtmannaskola — minst 15 — kommer emellertid en

Departementschefen.

[42.]

sådan kombination att blifva svårare än förut att upprätthålla, ty hittills har endast ett fåtal sådana kombinerade skolor kunnat uppnå det elevantal i sin andra årskurs, som hädanefter fordras för att berättiga till anslag, och man kan således med skäl befara, att en del af de landtmannaskolor, som nu äro förenade med folkhögskolor, komma att nedläggas. Därjämte kvarstår under nuvarande förhållanden alltid den stora olägenheten, att mindre bemedlade elever, som vilja genomgå både folkhögskola och landtmannaskola, i den förstnämnda endast erhålla ett obetydligt stipendieunderstöd af statsmedel, jämfördt med hvad som består i den senare.

Äfven bortsedt från dessa synpunkter synes mig folkhögskolornas framställning om höjdt statsanslag tillräckligt motiverad med det ådagalagda behovet af löneförbättring åt lärarpersonalen. Det torde ock vara önskvärdt, att en eventuell förhöjning i statsunderstödet lämnas under sådana villkor, att detta behof verkligen blir tillgodosedt. Att åter, såsom länsstyrelsen i Göteborg föreslagit, låta statsbidraget till folkhögskolorna utgå efter viss proportion till lärarlönerna, i likhet med hvad som gäller för statens bidrag till folkskollärares aflöning, finner jag grundadt på mindre bindande skäl, enär öfriga förutsättningar för likställighet ej förefinnas. Jag föreslår därför en annan anordning med samma syfte, hvartill jag senare återkommer.

Beträffande beloppen af de olika poster, i hvilka förhöjning begäres, finner jag ingen anledning till anmärkning annat än med hänsyn till anslaget åt sådana kvinnliga kurser (s. k. samskolor), som pågå samtidigt med de manliga vinterkurserna. För dessa anhålles i den underdåniga skrifvelsen om en förhöjning från nuvarande 1,000 kronor för kurs till 3,500 kronor, hvilket önskemål synes mig nog högt tilltaget, helst som sådana kurser i vissa ämnen kunna hafva lektionstimmar och lärarkrafter gemensamma med de samtidigt pågående manliga. Jag antager för min del en höjning i anslaget till samma belopp som det för kvinnliga fristående kurser föreslagna, d. v. s. 2,700 kronor, vara någorlunda tillräckligt.

Beträffande *elevstipendierna* afser styrelsens framställning dels ökning af de nu utgående stipendierna, dels ock det för ändamålet uppförda anslagets förändring från ett anslag, ur hvilket stipendiemedel af Kungl. Maj:t utanordnas, till ett förslagsanslag, ur hvilket stipendier skulle utgå efter vissa på förhand bestämda grunder. Jag anser behovet af höjda stipendier trängande och har intet att invända mot de af styrelsen ifrågasatta beloppen, hvilka, då vinterkurserna pågå fem månader och sommarkurserna 3 månader, äro desamma som de för landtmannaskolorna be-

stämda, nämligen 125 kronor och 75 kronor för obemedlad samt 75 kronor och 45 kronor för mindre bemedlad elev. Däremot anser jag tills vidare ej nödvändigt, att anslaget förändras till förslagsanslag, utan torde detsamma, höjdt med erforderligt belopp, fortfarande böra uppföras såsom fast anslag att af Kungl. Maj:t disponeras.

För utrönande i hvad mån den föreslagna ökningen af understödet föranleder höjning af anslagen har jag låtit göra en utredning. År 1911 funnos i riket 44 för manliga elever afsedda folkhögskolekurser, hvilka samtliga voro anordnade som vinterkurser. Därjämte funnos 28 parallellafdelningar och 7 andraårskurser. För kvinnliga elever funnos 46 folkhögskolekurser, däraf 10 voro anordnade som vinterkurser samtidigt med de vid vederbörande folkhögskolor pågående manliga kurserna och 36 såsom sommarkurser. Parallellafdelningarna voro här 11, och andraårskurser funnos till ett antal af 8.

Anslaget till understöd åt *själfva skolorna* skulle alltså behöfva ökas med följande belopp:

för 44 manliga vinterkurser à 1,500 kronor	kronor	66,000: —
» 28 » parallellafdelningar à 500 kronor	»	14,000: —
» 7 » andraårskurser à 500 kronor	»	3,500: —
» 10 kvinnliga vinterkurser à 1,700 kronor	»	17,000: —
» 36 » sommarkurser à 900 kronor	»	32,400: —
Summa kronor		132,900: —

Härför afgår, enär det begärda anslaget till de kvinnliga andraårskurserna understiger det nuvarande med 500 kronor, för 8 kvinnliga andraårskurser à 500 kronor

» 4,000: —

Alltså återstå kronor 128,900: —

Det kan visserligen antagas, att skolorna icke alltid kunna erhålla de maximibelopp, som enligt de allmänna grunderna skulle utgå, enär motsvarande bidrag af kommuner och enskilda möjligen icke kunnat anskaffas, men å andra sidan torde de högre stipendieanslagen föranleda större tillöpp af elever, hvilket i sin ordning medför inrättandet af parallellafdelningar, där sådana nu ej behöfvas. Förslagsanslaget torde alltså lämpligen böra höjas med i rundt tal 129,000 kronor.

Antalet obemedlade och mindre bemedlade elever utgjorde under vinterkurserna 1910—1911 566, däraf 472 män och 94 kvinnor, samt under sommarkurserna år 1911 379, alla kvinnor. Då i skolornas uppgifter icke gjorts åtskillnad på obemedlade och mindre bemedlade elever, kan någon exakt beräkning häraf icke nu göras. För anslagets bestämmande torde

[42.]

man kunna utgå från det måhända icke osannolika antagandet, att hälften utgjorts af obemedlade och hälften af mindre bemedlade elever. Därest stipender år 1911 utgått med 125 kronor till obemedlad och 75 kronor till mindre bemedlad elev eller respektive 75 kronor och 45 kronor, beroende på kursernas längd af 20 eller 12 veckor, skulle hafva erfordrats:

för vinterkurserna:		
125 kronor för 283 elever		kronor 35,375: —
75 » » 283 »		» 21,225: —
för sommarkurserna:		
75 kronor för 190 elever		» 14,250: —
45 » » 189 »		» 8,505: —
Summa kronor		79,355: —

Anslaget till *stipendier åt eleverna*, nu 35,000 kronor, torde därför behöfva höjas till i rundt tal 80,000 kronor eller med 45,000 kronor.

Beträffande de *villkor*, hvarunder folkhögskolorna skulle komma i åtnjutande af dessa förhöjda anslag, synes mig åtskilliga ändringar i förut gällande bestämmelser böra vidtagas.

Hittills har varit stadgadt, att folkhögskola för erhållande af statsbidrag skulle kunna uppvisa inkomster från annat håll till alldeles samma belopp som statsunderstödet. Häri begär lärarföreningen i sin underdåniga skrifvelse den ändring, att motsvarande »ortsbidrag» endast skulle behöfva företes för det belopp, hvarmed statsbidraget öfverskjuter 2,000 kronor för manlig och 1,000 kronor för kvinnlig kurs, därvid görande anspråk på motsvarande förmån, som enligt 1911 års Riksdags beslut tillkommer landtmannaskolorna.

Äfven bortsedt från denna fordran på likställighet synes mig ett sådant medgifvande berättigadt med hänsyn till skolornas faktiska behof. Det visar sig nämligen, att icke alla folkhögskolor ens kunna uppnå nuvarande tillåtna statsbidrag, enär deras egna inkomster ej uppgå till motsvarande belopp. Medgäfvesejfrågavarande lindring, skulle en höjning af statsbidragets maximibelopp i många fall vara rent illusorisk och ej blifva af något gagn för de skolor, som bäst behöfde förstärkt understöd.

Såsom en garanti för att statsunderstöd ej komme att tilldelas skolor, som ej åtnjöte allmänhetens och de lokala myndigheternas förtroende, har i stället föreslagits, att som villkor för statsanslags beviljande åt skolor, som ej förut åtnjutit sådant, skulle fordras, att vederbörande landsting erkände skolan såsom för orten behöflig. Detta finner jag mig ock böra tillstyrka. En motsvarande bestämmelse är gällande beträf-

fande landtmannaskolorna, hvilka för statsunderstöds erhållande måste förete vitsord från vederbörande hushållningssällskap.

[42.]

Med hänsyn till det förut omnämnda befogade önskemålet, att en förhöjning i statsanslaget borde komma att användas till förbättring af lärarpersonalens ekonomiska ställning, där sådant kunde anses erforderligt, vill jag föreslå såsom nytt villkor obligatorisk anmälan till vederbörande pensionsanstalt för såväl föreståndaren som ytterligare en lärare vid hvarje folkhögskola, som åtnjuter statsbidrag.

Det visar sig af uppgifter, lämnade från döfstumlärarnas pensionsanstalt, i hvilken folkhögskolornas lärarkår har rätt till inträde, att 10 folkhögskolor icke anmält någon lärare till pensionering, och att af de 34 skolor, som ingått i pensionskassan, 12 endast åt föreståndaren beredt pensionsrätt. I de flesta fall torde denna underlåtenhet å vederbörande skolstyrelsers sida endast bero därpå, att lärarna i fråga ej åtnjuta den minimilön eller ej hafva den fasta anställning, som erfordras för inträde i pensionskassan. Såväl den ena som den andra af dessa förmåner borde gifvetvis tillfalla både föreståndare och andralärare och skulle genom stadgande af nyssnämnda villkor tillförsäkras dem.

Slutligen anser jag, att en höjning i statsanslaget till folkhögskolorna bör ställas i samband med åtgärder för en noggrannare *kontroll* öfver statsbidragets utdelning och användning. En tillfredsställande sådan kan ej gärna utöfvas annat än genom en särskild *inspektör*.

Frågan om inspektion från statens sida af folkhögskolorna är icke ny, och tanken på en sådan är ingalunda främmande för folkhögskolan själf. Vid allmänna folkhögskolemötet i Jönköping sommaren 1906 uttalade sig mötet för införande af inspektion genom en för alla folkhögskolor gemensam statsinspektör. Närmast med anledning häraf upptog dåvarande chefen för ecklesiastikdepartementet saken till närmare utredning. Genom skrifvelse af den 28 januari 1907 anmodades samtliga Kungl. Maj:ts befallningshafvande att inkomma med yttranden, huruvida, enligt deras åsikt, det kunde anses af behovet påkalladt, att såsom villkor för erhållande af understöd af statsmedel till folkhögskolorna i riket uppställdes skyldighet för dem att vara underkastade särskild inspektion, samt, därest så funnes vara förhållandet, huruvida sådan inspektion syntes böra utöfvas vare sig på sätt chefen för ecklesiastikdepartementet kunde finna godt föreskrifva eller af person utsedd af Kungl. Maj:ts befallningshafvande eller på annat sätt.

I de inkomna yttrandena betonade de flesta länsstyrelserna, att ditintills icke något särskildt behof af inspektion visat sig med afseende å inom deras län befintliga folkhögskolor, hvilka erhöllo vitsordet att vara

[42.] på ett tillfredsställande och deras ändamål motsvarande sätt skötta; och häraf föranleddes ett fåtal af ifrågavarande myndigheter till den slutsatsen, att någon särskild inspektion ej borde anordnas. — I sammanhang härmed torde böra anmärkas, att enligt hvad af Kungl. Maj:ts befallningshafvandes i Malmöhus och i Älfsborgs län yttranden framgick, särskilda af landstingen tillsatta inspektörer funnos inom Malmöhus län gemensamt för alla folkhögskolorna därstädes och inom Älfsborgs län för den ena af de två där befintliga folkhögskolorna.

De flesta af de tillsporda myndigheterna uttalade emellertid såsom sin åsikt, att en inspektion öfver folkhögskolorna borde anordnas, oafsedt om dittills någon anmärkning mot dessa bildningsanstalters skötsel förekommit eller icke. Det framhölls därvid, dels att sådana omständigheter kunde tänkas, att staten, som beviljar anslag till dessa anstalter, hade intresse af att närmare undersöka förhållandena vid desamma, dels ock att villkor om rätt till inspektion i en eller annan form eljest plägar fästas vid beviljande af anslag till undervisningsanstalter och liknande institutioner.

Med afseende å sättet för inspektionens anordnande hafva några Kungl. Maj:ts befallningshafvande ansett, att just denna myndighet, såsom bäst förtrogen med ortsförhållandena, borde förordna inspektör. Flertalet af Kungl. Maj:ts befallningshafvande uttalade emellertid i motsats härtill såsom sin mening, att inspektionen borde anordnas af chefen för ecklesiastikdepartementet, på det större enhetlighet måtte vinnas och inspektörens erfarenhet från ett håll kunna komma andra skolor till godo, hvarjämte det äfven framhölls, att då landshöfdingen på vissa ställen vore ordförande i folkhögskolestyrelsen, inspektör ej borde förordnas af Kungl. Maj:ts befallningshafvande.

Det har, sedan dessa yttranden inkommo, inträffat, att vid någon folkhögskola yppat sig förhållanden, som ansetts vara af beskaffenhet att påkalla en närmare undersökning ur synpunkten af såväl skolans som det allmännas intresse. Men med hittills gällande bestämmelser har en folkhögskola icke haft skyldighet att underkasta sig inspektion. Någon sådan har därför i allmänhet icke kunnat ifrågakomma. Endast i ett fall har en sådan undersökning skett, men då på grund af framställning från skolans egen föreståndare. Det synes emellertid, såsom jag redan framhållit, vara med god ordning öfverensstämmande, att dylik inspektion äger rum.

Därvid skulle man ju kunna tänka sig, att inspektion anordnades endast då omständigheterna i något särskildt fall gifve anledning därtill. Häraf blefve emellertid en följd, att en skola i regel blefve föremål för inspektion först då misstankar uppstått och vunnit allmän utbredning.

En regelbundet återkommande inspektion skulle åter medföra den fördelen, att missförhållanden antingen helt och hållet förekommes eller ock så tidigt beifrades, att de kunde rättas redan innan de antagit för stora mått, samt att ogrundade rykten genast kunde vederläggas. Jag måste därför ansluta mig till deras åsikt, som anse, att en stadigvarande inspektion bör anordnas.

[42.]

Härvid har man att välja mellan två vägar. Antingen kan man anställa en inspektör för hvarje skola och härtill utvälja någon i närheten af skolan boende lämplig person, hvilken åtog sig befattningen såsom oaf-lönadt förtroendeuppdrag, eller ock kan man förordna en aflönad inspektör för landets alla statsunderstödda folkhögskolor.

Väljes den förstnämnda utvägen, är det att befara, att man i många fall icke skulle kunna finna fullt sakkunniga inspektörer, och i alla händelser komme det att bero på tillfälligheter, om personer kunde erhållas, som ägde större erfarenhet och djupare insikt i folkhögskolornas arbete och arbetssätt. Väl skulle de på sådant sätt valda inspektörerna i regel kunna på ett tillfredsställande sätt utöfva granskning och kontroll i fråga om de rent ekonomiska angelägenheterna. Men därutöfver torde föga stå att vinna, allrahelst en på skolområdet mindre hemmastadd inspektör inför styrelse och lärarpersonal skulle komma att sakna den auktoritet, som gifvetvis är önskelig. Hvarje uttalande från inspektörens sida måste ju, för att ej verka till skada, präglas af sakkunskap samt af grannlagenhet och kärlek till den institution, öfver hvilken han är satt att utöfva inseende.

Om något verkligt gagn såväl från statens synpunkt som äfven för skolorna själfva skall kunna vinnas genom en offentlig inspektion, torde det därför vara riktigast, såsom ock af folkhögskolemän kraftigt uttalats, att en sakkunnig, opartisk och med folkhögskolans arbete fullt förtrogen person anställs såsom statsinspektör för landets samtliga statsunderstödda folkhögskolor.

Inspektören bör naturligtvis vara skyldig att taga noggrann kännedom om de ekonomiska förhållandena vid skolorna och med stöd häraf granska de uppgifter, som skola ingifvas af vederbörande skolstyrelser vid ansökingar om statsbidrag. Man kan nämligen, såsom erfarenheten visat, icke vara förvissad om, att vederbörande alltid hafva fullt klar insikt i hithörande frågor. Staten bör på detta liksom på andra områden fordra, att de anvisade statsbidragen användas rätt och tilldelas skolorna i öfverensstämmelse med gifna föreskrifter. Detta kraf bör ju äga samma giltighet beträffande folkhögskolorna som i fråga om andra undervisningsanstalter, såsom folkskolor, fortsättningsskolor, högre folkskolor, slöjdsbrevskolor, skolkök, döfstumskolor m. fl., hvilka redan nu äro underkastade statsinspektion.

[42.]

Enligt min åsikt bör emellertid inspektörens uppgift icke begränsas till kontroll och tillsyn öfver de rent ekonomiska förhållandena. Han måste äfven ägna sin uppmärksamhet åt folkhögskolornas undervisning och arbete i öfrigt för att kunna öfvertyga sig om, att skolan verkar i sund riktning och sålunda är förtjänt af statsunderstöd. I det hela måste ju erkännas, att folkhögskolorna i allmänhet motsvarat det förtroende, man satt till dem, och på ett förtjänstfullt sätt arbetat mot sitt föresatta mål. Inspektören får därför icke ställa sig hindrande i vägen för folkhögskolornas sträfvan att fritt utveckla sig för sitt ändamål. Han bör sålunda icke ingripa i vederbörande styrelsers rätt att bestämma öfver undervisningens och arbetets ordnande. De olikheter i skolornas arbete, som bero på olika landsdelars behof och på föreständares och lärares olika kynne, böra ingalunda undertryckas.

Med klar blick på dessa synpunkter bör inspektören vid sina besök sätta som sin uppgift att taga noggrann kännedom om hvarje skolas undervisning och undervisningsplan, dess arbetsordning och förhållanden i öfrigt för att därigenom förvärfva sig en föreställning om, huruvida skolan utöfvar en gagnande verksamhet och uppfyller de kraf, man kan uppställa med afseende på dess uppgift och ändamål.

Därjämte synes mig, som om åt inspektören äfven borde tillerkännas rättighet att inom vissa gränser öfva kontroll beträffande lärares tillsättning och entledigande. Det har icke sällan hörts klagomål öfver godtycklighet härvidlag från vederbörande skolstyrelsers sida. Vill man tillförsäkra sig en god lärarkår vid ifrågavarande för folkbildningen så betydelsefulla anstalter, är det naturligtvis af vikt, att skolans lärare icke hafva en alltför otrygg ställning.

Utan att vilja beröfva skolstyrelserna den frihet att utnämna och entlediga lärare, som bör tillkomma desamma, finner jag det på förekommen anledning berättigadt att härvidlag föreslå den inskränknings, att styrelse före tillsättande eller entledigande af föreständar- eller annan ordinarie lärarbefattning bör inhämta inspektörens yttrande.

Förordnandet af en enda inspektör för samtliga folkhögskolorna medför den fördelen, att en viss enhetlighet vinnes vid bedömandet af frågor, som röra dessa skolor, ett förhållande, som vid många tillfällen kan vara af betydelse, t. ex. vid utdelandet af resestipendier, i fråga om utlåtanden, som inspektören skulle blifva skyldig att afgifva, m. m.

Men ej nog härmed. Inspektören bör äfven kunna blifva till synnerligen stort gagn för skolorna själfva. Skolornas föreståndare, lärare och styresmän böra nämligen af inspektören kunna erhålla nyttiga upplysningar, råd och

anvisningar, grundade på hans samlade erfarenheter från olika skolor inom landet. Inspektionen kan på sådant sätt i hög grad understödja och bispunga folkhögskolorna samt gifva goda impulser för deras utveckling. Och då såsom en ledande grundsats måste fastslås, att folkhögskolan bör tillåtas att lämpa sig efter olika lokala och personliga förhållanden samt att den under inga förhållanden får tvingas in i någon en gång för alla fastställd plan, som, nyttig för en skola, skulle för en annan kunna verka som en tvångströja, bör en dylik inspektion icke kunna blifva hinderlig för folkhögskolornas själfständighet och frihet.

Folkhögskolorna i vårt land uppgingo under år 1911 till ett antal af fyrtiofyra. För att kunna hinna att tillräckligt många gånger och hvarje gång tillräckligt länge besöka dessa skolor, bör inspektören hafva inspektionen såsom sin hufvudsakligaste uppgift. Men då måste han ock förses med sådana löneförmåner, att han därigenom kan erhålla en oberoende ställning. Mig synes, att ett kontant arvode af 4,000 kronor skulle under nuvarande förhållanden kunna anses tillräckligt, då inspektören ju dessutom bör äga rättighet till resekostnads- och dagtraktamentsersättning efter resereglementets tredje klass eller samma klass, enligt hvilken inspektören öfver döfstumskolorna och inspektören öfver sinnesslöanstalterna erhålla dylik ersättning. För ändamålet skulle alltså förslagsanslaget till folkhögskolorna behöfva höjas med 4,000 kronor.

Då det är af vikt att för denna kräfvande och grannliga befattning städse äga tillgång till en skicklig person i sin fulla kraft, synes inspektören öfver folkhögskolorna böra tillsättas tillsvidare för en tid af högst sex år, och torde han, i likhet med inspektören öfver döfstumskolorna, böra vara skyldig att afgifva berättelse om sin verksamhet till ecklesiastikdepartementet, hvilket synes böra ske hvarje år.

För inspektören bör naturligtvis af Kungl. Maj:t utfärdas en instruktion, i hvilken de grundsatser för inspektionsverksamheten, som jag nyss angifvit, uttryckligen fastslås.

På grund af hvad jag nu haft äran anföra, tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

dels medgifva, att af förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor må såsom understöd åt sådana i verksamhet varande folkhögskolor i riket, som visat sig gagneliga och af Kungl. Maj:t pröfvas vara i behof af dylikt understöd, utgå

[42.]

a) till folkhögskola, som pågår minst 20 veckor, högst 4,500 kronor;

b) till kvinnlig folkhögskola, som pågår minst 12 veckor, högst 2,700 kronor;

c) till kvinnlig kurs, som pågår samtidigt med manlig folkhögskola under minst 20 veckor och med särskild undervisning i de ämnen, där sådant erfordras, högst 2,700 kronor;

d) till en andra årskurs vid folkhögskola, som åtnjuter statsunderstöd till sin första årskurs, högst 2,500 kronor vid manlig folkhögskola och 1,500 kronor vid kvinnlig folkhögskola, dock under förutsättning att antalet elever i andra årskursen uppgår till minst fjärdedelen af medeltalet elever i motsvarande första årskurs under närmast föregående femårsperiod eller vid nyinrättad skola för den tid skolan varit i verksamhet; samt därjämte

e) till anordnande af parallellafdelning vid folkhögskola, då sådant pröfvas vara vid undervisningen i öfningsämnena oundgängligen erforderligt, extra anslag af högst 1,500 kronor till manlig kurs och 1,000 kronor till kvinnlig kurs;

allt under villkor

att styrelsen erhållit delaktighet i för lärarna afsedd pensionsanstalt för såväl föreståndaren som ytterligare en lärare vid hvarje folkhögskola,

att landsting, kommuner eller enskilda hvar för sig eller gemensamt till vederbörande skola eller kurs lämna bidrag, hvilka, inberäknadt skolafgifter, sammanlagdt uppgå till minst lika belopp som det, hvarmed statsbidraget öfverskjuter 2,000 kronor för manlig kurs och 1,000 kronor för kvinnlig kurs;

att innan anslag första gången beviljas åt folkhögskola, dennas behöflighet skall vara vitsordad af vederbörande landsting;

att vederbörande skolor skola vara underkastade de närmare bestämmelser angående skolornas inspektion samt lärarnas pensionering, antagande och entledigande, som Kungl. Maj:t kan finna godt föreskrifva; samt

att berättelse öfver skolans eller kursens verksamhet ärligen af skolstyrelsen ingifves såväl till Kungl. Maj:t som till vederbörande landsting;

dels medgifva, att af förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor må utgå ett belopp af högst 4,000 kronor årligen till arvode åt en af Kungl. Maj:t för viss tid tillsatt inspektör öfver folkhögskolorna i riket;

dels höja förslagsanslaget till understöd åt folkhögskolor från dess nuvarande belopp, 220,000 kronor, med 133,000 kronor eller till 353,000 kronor;

dels ock höja anslaget till stipendier åt elever vid folkhögskolor från dess nuvarande belopp, 35,000 kronor, med 45,000 kronor eller till 80,000 kronor.

Vid bifall till hvad under punkterna 39—42 föreslagits kommer anslaget till folkundervisningen att ökas med 744,475 kronor, eller från 13,060,440 kronor till 13,804,915 kronor.

Understöd åt folkbibliotek.

Med anledning af Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1905 års Riksdag på ordinarie stat under riksstatens åttonde hufvudtitel ett förslagsanslag å 60,000 kronor till understöd åt folkbibliotek, däraf högst 10,000 kronor finge såsom understöd tilldelas sådana centrala föreningar, som verkade såsom förmedlingsanstalter åt dylika bibliotek eller upprättade vandringsbibliotek. Villkoren för erhållande af understöd från nämnda anslag och sättet för understödens utbetalande fastställdes genom kungörelse den 16 juni 1905 och genom cirkulär samma dag till Kungl. Maj:ts befallningshafvande i samtliga län.

Efter det fråga uppstått om åtgärder för förbättring af folkbiblioteksväsendet, uppdrog min företrädare i ämbetet den 7 december 1909 åt dåvarande amanuensen vid kungl. biblioteket filosofie doktorn Valfrid Palmgren att verkställa utredning angående boksamlingar i Sverige, hvilka vore afsedda för folkbildning, samt att afgifva förslag angående de åtgärder, som från det allmännas sida borde vidtagas för främjande af folkbiblioteksrörelsen.

Sedan nämnda utredning och förslag den 28 september 1911 afgifvits och vederbörande inkommit med däröfver infordrade utlåtanden, har jag den 27 november 1911, på grund af Kungl. Maj:ts den 17 i samma må-

[43.]
Höjning af
anslaget till
understöd åt
folkbibliotek.

[43.] nad i sådant afseende gifna bemyndigande, tillkallat fem sakkunniga för att inom departementet biträda med beredande af frågan om de åtgärder, som böra från statens sida vidtagas för främjande af det allmänna biblioteksväsendet i Sverige. Då dessa sakkunniga ej ännu slutfört sitt arbete, är jag ej beredd att nu för Kungl. Maj:t framlägga detta ärende i dess helhet. Då jag emellertid har all anledning att antaga, att frågan skall kunna underställas Kungl. Maj:ts pröfning i så god tid, att framställning i ämnet kan göras till innevarande års Riksdag, torde hänsyn härtill böra tagas vid uppgörandet af propositionen angående statsverkets tillstånd och behof, så att för ändamålet nödiga belopp reserveras för år 1913.

Enligt hvad jag inhämtat, kan den ifrågasatta omorganisationens genomförande för år 1913 beräknas kräva en kostnad af omkring 180,000 kronor, hvadan förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek skulle behöfva höjas från sitt nuvarande belopp, 60,000 kronor, med 120,000 kronor. Härtill kommer ett anslag på *extra* stat för utarbetande af en grundkatalog öfver för folkbibliotek lämplig litteratur, hvartill beräknats åtgå högst 20,000 kronor, fördelade med 10,000 kronor på år 1913 och lika mycket på år 1914.

En särskild omständighet, på hvilken jag nu i korthet vill ingå, vårlar emellertid, att, utöfver de af mig nu angifna anslagsbehofven, erfordras för år 1913 ytterligare ett anslag till ganska afsevärdt belopp. Härmed förhåller sig på följande sätt.

Under det statsbidrag till förut omnämnda centrala föreningar anvisats på det nuvarande anslaget för det år, verksamheten omfattar, har i fråga om själfva *biblioteken* genom omnämnda kungörelse och cirkulär för uppnående af erforderlig kontroll så anordnats, att vederbörande haft att vid rekvisition innan utgången af januari månad året *efter* det, för hvilket statsbidrag sökes, lämna vissa erforderliga uppgifter och därvid, bland annat, med kvitterade räkningar styrka kostnaderna för bokinköp, inbindning af böcker och tryckning af katalog. Härigenom hafva statsbidragen till folkbiblioteken kommit att utgå först året efter det, för hvilket statsbidrag sökts. Häraf blef ock en följd, att det för själfva biblioteken afsedda beloppet för år 1906, då anslaget första gången var i riksstaten uppfördt, till största delen ej kom till användning. Den nu ifrågasatta omorganisationen afser emellertid, att statsbidragen skola komma vederbörande till del redan under det år, för hvilket statsbidrag äskas. Då, såsom förut antydts, för år 1913 det ordinarie förslagsanslaget kan beräknas att till sitt höjda belopp, 180,000 kronor, åtgå härtill, måste, på det anslagets summa ej må för mycket öfverskridas, tillgång beredas för mö-

tande under samma år jämväl af bibliotekens på *nu* gällande bestämmelser grundade kraf på statsbidrag för sin verksamhet under år 1912. Till mötande af denna tillfälliga utgift torde på *extra* stat för år 1913 böra äskas ett förslagsanslag å 50,000 kronor.

Till de af mig nu omnämnda extra anslagen anhåller jag att få återkomma vid redogörelse för hufvudtiteln's öfriga extra anslagsbehof. Nu hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att i afbidan på nådig proposition angående omorganisation af folkbiblioteksväsendet m. m. beräkna en höjning af förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek från nuvarande beloppet, 60,000 kronor, till 180,000 kronor eller med 120,000 kronor.

De tekniska läroverken.

I en till Riksdagen år 1911 aflåten nådig proposition, n:r 124, gjorde Kungl. Maj:t framställning i afseende å omorganisation af *tekniska högskolan* m. m. Det vid denna proposition fogade utdraget af statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 10 mars 1911 var åtföljdt af förslag till stater för högskolan, ej blott för året 1912, utan äfven för åren 1913 och 1914, hvori förslagsvis voro upptagna de ändringar och tillägg, som voro afsedda att successivt införas i högskolans stat. Riksdagen, som i väsentliga delar anslöt sig till Kungl. Maj:ts förslag till omorganisationen — dock att antalet årligen i högskolan nyinträdande elever ej omedelbarligen skulle uppbringas till det af Kungl. Maj:t föreslagna — godkände förslaget till stat för högskolan för år 1912, slutande å ett belopp af 281,400 kronor. Sitt beslut i ämnet anmälde Riksdagen i skrifvelse den 24 maj 1911.

Enligt nådigt bref den 9 juni 1911 anbefalldes Kungl. Maj:t högskolans styrelse att inkomma med underdånigt förslag till ändringar i högskolans stadgar med föreskrift tillika, att vid detta förslags utarbetande skulle bland annat iakttagas hvad som i det vid berörda proposition fogade utdraget af protokollet öfver ecklesiastikärenden för den 10 mars 1911 anförts i fråga om den tillämnade nya organisationen af högskolan samt hvad Riksdagens skrifvelse härutinnan innehölle. Något dylikt förslag har ännu icke inkommit. Afsedt är emellertid, att den nya organisationen skall börja genomföras med läsåret 1912—1913.

I enlighet härmed hade å extra stat för senare delen af år 1912 uppförts åtskilliga poster, hvilka enligt omorganisationsplanen voro afsedda

[44.]

Tekniska
högskolans
stat för år
1913 m. m.

[44.] att för år 1913 och följande år såsom blifvande af varaktig natur uppföras å ordinarie stat.

Nu har styrelsen för tekniska högskolan, under åberopande af en af lärarkollegiet gjord utredning, i underdånig skrifvelse den 29 september 1911 anhållit, att nådig proposition måtte aflåtas till Riksdagen angående uppförande å ordinarie stat af anslag, hvilka såsom en förutsedd följd af nämnda omorganisation blifvit i ofvanberörda statförslag för år 1913 upptagna; och vill jag, innan jag framlägger förslag till stat för högskolan för år 1913, i korthet redogöra för de äskade tilläggen.

Professur i
läran om
maskinele-
ment m. m.

Enligt den af Riksdagen för år 1912 fastställda staten för högskolan kvarstå af de gamla vid högskolan befintliga lektoraten, sedan flertalet af dem i nämnda stat förändrats till professurer, två lektorsbefattningar, af hvilka den ena — lektoratet i konstruktion af enkla maskindelar — i enlighet med hvad min företrädare föreslagit, borde från och med ingången af år 1913 blifva förvandlad till en professur på ordinarie stat. Enär detta lektorat lämnades kvarstående oregleradt i 1912 års ordinarie stat, erhöll den tillförordnade innehafvaren däraf en aflöningsförhöjning af af 1,000 kronor på extra stat för nämnda år.

Att denna lektorsbefattnings förvandling till professur — ämnesbenämningen skulle (se propositionen n:r 129 år 1911) blifva läran om maskinelement — nu bör äga rum, beror därpå, att, såsom lärarkollegiet erinrat, den undervisning, hvilken enligt organisationsplanen skulle tillkomma professurens innehafvare, skall taga sin början med vårterminen 1913. Kollegiet har vidare påpekat, att genom inrättande af detta nya professorsämbete skulle utom ofvannämnda lönetillskott i 1912 års extra stat den nuvarande extra lärarbefattningen i konstruktion af maskinelement, som för närvarande aflönas med 1,500 kronor ur det extra anslaget å 14,500 kronor till lärarkrafternas förstärkning, blifva obehöflig och kunna indragas.

Jag biträder förslaget om den ifrågavarande professurens upprättande på 1913 års stat.

Speciallärare
i frihands-
teckning.

Enligt det af kommittén för den högre tekniska undervisningens ordnande afgifna förslaget skulle undervisningen vid högskolan besörjas — förutom af professorer i hufvudämnena — uti specialämnena af speciallärare, af hvilka en del motsvarades af de hittills befintliga extra lärarna, dels upptagna hvar för sig å ordinarie stat, dels aflönade ur ordinarie anslaget till tillfälliga lärarkrafter och assistenter eller från nyssnämnda extra anslag till lärarkraf-

ternas förstärkning. Tjänstgöringen för speciallärarbefattningarna är hufvudsakligen förlagd till tredje och fjärde årskurserna, hvarför den för dem nödiga löneförbättringen först behöfver ske år 1914. Härifrån gifvas dock några undantag, nämligen för bland annat ämnet frihandsteckning, hvari tjänstgöring förekommer redan i första afdelningen och där för vederbörande speciallärare de ofvannämnda sakkunniga fördenskuU föreslagit, utom hans å ordinarie stat uppförda arfvode å 1,600 kronor, en ökning på extra stat af 100 kronor för år 1912 samt ett fastställande af aflöningen till 1,800 kronor å ordinarie stat för följande år. Enär sålunda nämnda lärares undervisning skulle ökas med ingången af läsåret 1912—1913, hade föregående departementschefen biträdt detta de sakkunnigas förslag angående ökningen för år 1912, och fattade också Riksdagen beslut i enlighet härmed. I öfverensstämmelse med hvad de sakkunniga vidare föreslagit om fastställande af aflöningen till 1,800 kronor å ordinarie stat för år 1913 och följande år och hvad högskolans styrelse i sin nämnda underdåniga skrifvelse anhållit, anser jag, att arfvodet å ordinarie staten för specialläraren i frihandsteckning numera bör fastställas till 1,800 kronor. [44.]

Beträffande specialläraren i ornamentsritning är förhållandet likartadt med hvad jag anført angående specialläraren i frihandsteckning. För en speciallärare i ornamentsritning är i den ordinarie staten för högskolan för år 1912 uppfördt ett belopp å 1,350 kronor och i den extra staten för samma år till förhöjning af hans arfvode under senare delen af år 1912 ett belopp af 225 kronor. Äfven för denne lärare hafva såväl nämnda sakkunniga som högskolans styrelse föreslagit aflöningens fastställande å ordinarie stat till 1,800 kronor, innebärande en ökning å ordinarie stat af 450 kronor. Vidare har högskolans lärarkollegium och styrelse föreslagit, att benämningen ornamentik måtte användas i stället för den mindre lämpliga benämningen ornamentsritning. Häremot har jag intet att invända, utan biträder jag, hvad nämnda myndigheter i berörda hänseenden hemställt. Speciallärare i ornamentik.

Utom de förut såsom extralärartjänster befintliga speciallärarbefattningarna hade ofvannämnda kommitté upptagit en del nya befattningar, däribland en speciallärare i maskinkrokirritning. I sitt förslag till ordinarie stat för år 1912 hade berörda sakkunniga uppfört denna befattning med ett belopp af 750 kronor, eller hälften af det arfvode, hvarmed enligt kommitténs plan aflöningen för denna befattning framdeles borde utgå, 1,500 kronor. Att endast halfva beloppet afsetts för år 1912 berodde därpå, att undervisningen i sagda ämne skulle börja först hösten 1912. Vid behand- Speciallärare i maskinkrokirritning.

- [44.] ling af frågan om högskolans omorganisation hade min företrädare intet att erinra mot beloppet, men framhöll, att anslaget borde, till dess det nått sin normala storlek, uppföras å extra stat; och fattade Riksdagen beslut i öfverensstämmelse härmed. Som nu ifrågavarande anslag med år 1913 skulle utgå med sitt fulla belopp, anser jag i enlighet med hvad vederbörande föreslagit, att det hädanefter bör uppföras å ordinarie stat.

Speciallärare
i byggnads-
krokirritning.

Bland nyssnämnda nyföreslagna speciallärarbefattningar var äfven en speciallärare i byggnadskrokirritning. För denne uppfördes i 1912 års extra stat ett arfvode af 450 kronor, och gäller för öfrigt i motsvarande delar beträffande honom, hvad jag ofvan anfört rörande specialläraren i maskinkrokirritning. Äfven denna befattning synes mig nu böra uppföras å ordinarie stat med en aflöning af 900 kronor.

Hyresbidrag
åt rektor.

Såsom förbättring i rektors vid högskolan aflöningsförmåner hade nämnda kommitté på anförda skäl föreslagit ett årligt hyresbidrag af 1,000 kronor, och bemälda sakkunniga hade hemställt, att på grund af rektors ökade göromål under omorganisationstiden denna förmån måtte tillkomma honom redan från och med den 1 juli 1912. För detta ändamål blef äfven, jämlikt Kungl. Maj:ts proposition, af Riksdagen å 1912 års extra stat anvisadt ett belopp af 500 kronor. Nu bör, på sätt högskolans styrelse i dess berörda skrifvelse äskat, hyresbidraget till rektor uppföras å ordinarie stat med 1,000 kronor.

Arfvode åt
sekreteraren.

Till högskolans sekreterare har under föregående år å ordinarie stat utgått ett arfvode af 1,200 kronor. I fråga om lönereglering för honom ansåg bemälda kommitté, under förutsättning att till hans hjälp anställdes ett kontorsbiträde med arfvode af 2,000 kronor, att sekreterarbefattningens innehafvare, hvilken lämpligen kunde vara någon af de med arfvoden aflönade lärarna, vore tillräckligt godtgjord med ett arfvode af 2,000 kronor. De sakkunniga instämde häri och framhöll, att ökningen af sekreterarens lön till 2,000 kronor vore behöflig från den 1 juli 1912. Till detta förslag anslöt sig på anförda skäl min företrädare, och blef ock af den föreslagna ökningen, 800 kronor, hälften eller 400 kronor af Riksdagen uppförd på extra stat för år 1912. På grund af hvad sålunda omförmäls anser jag, att sekreterarens arfvode bör fastställas till 2,000 kronor, att utgå å ordinarie stat.

Skrifbiträde.

Vid tekniska högskolan har liksom annorstädes uppstått fråga om anställande på ordinarie stat af ett skrifbiträde. I det yttrande om be-

hofvet af ett sådant, som styrelsen för högskolan på anmodan afgaf under år 1910, anfördes, att vid högskolan sedan lång tid tillbaka skrifbiträde på ett mera stadigvarande sätt haft sysselsättning. I regeln hade det funnits blott ett skrifbiträde. Göromålen hade intill senaste tiden nästan uteslutande bestått uti renskrifning, men den betydliga ökning i kansli-göromålen, som på senare åren inträdt och som förorsakats af bland annat det växande elevantalet, hade haft till följd, att skrifbiträdet efter hand måst öfvertaga åtskilliga andra göromål, såsom registrering, diarieföring, arkivgöromål och korrekturläsning m. m. [44.]

Det vore tydligt, att genom denna förändring i skrifbitrådets syssel-sättning de för befattningens skötande erforderliga kvalifikationerna blifvit mycket ökade. En följd däraf blefve, att det under nuvarande förhållan-den låge mycket större vikt uppå att personalombyte så sällan som möj-ligt förekomme. Önskemålet i detta hänseende skulle sannolikt kunna vinnas, om innehafvaren af befattningen finge den tryggare ställning och den ökade aflöning, som jämte åtskilliga andra förmåner skulle följa med en fast anställning.

Genom anställandet af ett fast biträde skulle ytterligare den stora fördelen kunna vinnas, att kansliet kunde regelbundet hållas öppet flera timmar hvarje dag i veckan, något som länge varit ett önskemål. För närvarande hålles kansliet öppet endast två dagar i veckan.

Med stöd af hvad sålunda anförts uttalade styrelsen, att det vore i hög grad önskvärdt, att i högskolans stat blefve uppfördt arfvode åt ett skrifbiträde med samma belopp, 1,200 kronor, som vid 1910 års Riksdag anslagits för liknande befattningar inom fångvårds- och generaltullstyrel-serna.

Sedan styrelsens framställning öfverlämnats till löneregleringskom-mittén, har denna kommitté i sitt den 29 juni 1911 afgifna betänkande XXIX angående uppförande i stat af vissa biträden hos ämbetsverk och myndigheter yttrat sig jämväl om högskolestyrelsens berörda framställ-ning.

Kommittén har därvid påpekat, att under titeln »allmänna utgifter» kostnader för renskrifning och registrering m. m. i tekniska högskolans räkenskaper för år 1910 afförts kronor 1,246: 81. Af detta belopp hade det vid högskolan mera stadigvarande anställda skrifbiträdet upp-burit kronor 743: 20. De återstående medlen, i hvilka äfven inginge någon mindre kostnad för papper, hade utbetalts till maskinskrifnings-byråer och tillfälliga skrifbiträden.

Vidare har kommittén erinrat, att i den proposition (n:r 124), som Kungl. Maj:t aflät till 1911 års Riksdag angående omorganisation af tek-

[44.] niska högskolan m. m., föreslogs, att på extra stat för år 1912 för denna högskola måtte anvisas till arfvode åt ett biträde till sekreteraren 1,200 kronor. Denna framställning bifölls af Riksdagen.

Kommittén återgifver tillika ett yttrande i fråga om biträde åt sekreteraren vid tekniska högskolan, afgifvet af den år 1906 tillsatta kommittén för ordnandet af den högre tekniska undervisningen i riket och så lydande:

»Med afseende å de ökade göromålen för sekreteraren äfvensom å det alltmer framträdande behovet af att hålla kansliet öppet alla dagar i veckan i stället för, såsom nu, endast två dagar, samt å önskvärdheten af daglig närvaro och tjänstgöring af någon, som handhafver de löpande expeditionsgöromålen, synes icke någon lämpligare och mindre kostsam utväg förefinnas, än att för ändamålet till sekreterarens hjälp anställa ett *kontorsbiträde* med arfvode af 2,000 kronor. Under nämnda förutsättning torde för sekreteraren, hvilken lämpligen kan vara någon af de med arfvoden aflönade lärarna, ett arfvode af 2,000 kronor vara tillräckligt.»

Nämnda arfvodesbelopp för ett kontorsbiträde upptogs ock i kommitténs förslag till stat för tekniska högskolan. De under år 1910 tillkallade särskilda sakkunniga ansågo, att det dittills tillfälligt anställda skrifbiträdet borde anställas på ordinarie stat — de hemställde dock, på sätt af dåvarande departementschefen anfördes i hans yttrande till det vid ofvannämnda proposition i utdrag fogade statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden, att tillsvidare en årlig aflöning åt biträdet af allenast 1,200 kronor måtte få utgå på extra stat.

Kommittén erinrar vidare om följande till berörda protokoll gjorda uttalande af samma departementschef:

»Hvad angår skrifbiträdet vill jag meddela, att, enligt hvad jag inhämtat, ett sådant redan finnes och aflönas medelst elevavgifterna. Då dessa i framtiden skulle användas för andra ändamål, torde särskildt anslag till ifrågavarande biträde vara nödigt, och har jag ingenting att invända mot bifall till de sakkunnigas förslag härutinnan.»

För egen del yttrar löneregleringskommittén:

»Af hvad sålunda förekommit i fråga om skrifbiträde å tekniska högskolans kansli framgår uppenbarligen, att verkligt och stadigvarande behov af sådant biträde redan är för handen och efter omorganisationen af tekniska högskolan än mera kommer att göra sig gällande.

Den ena förutsättningen för skrifbiträdes uppförande på ordinarie stat lärers alltså förefinnas.

Däremot torde den andra förutsättningen icke kunna anses ådagalagd, att nämligen åt biträdet kan med säkerhet gifvas full sysselsättning under

den normala minimiarbetstid per söckendag, som gäller för de skrifbiträden, hvilka vid 1910 års Riksdag uppfördes på fängvårdsstyrelsens och generaltullstyrelsens stater.

[44.]

Hade sistberörda förutsättning kunnat anses gifven för tiden från och med år 1912, lär det få antagas, att i den nämnda propositionen till 1911 års Riksdag icke blifvit föreslaget allenast arfvode på extra stat för år 1912 för skrifbiträdet i fråga.

Kommittén kan för sin del ej tillstyrka, att biträdet ännu uppföres på ordinarie stat, utan anser att därmed bör anstå, intill dess vunnen erfarenhet må med bestämdhet gifva vid handen, att bitrådets arbetskraft kan fullt utnyttjas under normal minimiarbetstid per söckendag.»

Efter nådig remiss har högskolestyrelsen i skrifvelse den 29 september 1911 yttrat sig i anledning af kommitténs berörda uttalande.

Styrelsen har därvid framhållit, att om de skrifarbeten, som utfördes för högskolans kansli under år 1910, för hvilka kostnaderna uppgingo till något öfver 1,200 kronor, hade utförts af det ifrågavarande skrifbiträdet, hade dessa tagit en tid af 2,000 timmar à 60 öre, som utgjorde det nuvarande extra skrifbitrådets timlön, eller 300 dagar med öfver 6 timmars arbete per dag. Då nu ifrågavarande göromål, särskildt i följd af omorganisationens genomförande, komme att afsevärdt ökas, funne styrelsen det ådagalagdt, att från och med år 1913 full sysselsättning till den utsträckning, som ifrågakomme för liknande sysslor vid fängvårds- och generaltullstyrelserna, med visshet funnes för biträdet vid högskolans kansli, och ville styrelsen för den skull under åberopande af de skäl, som förut af styrelsen anförts, i underdånighet hemställa, att ifrågavarande befattning från och med år 1913 måtte uppföras på ordinarie stat.

Genom hvad i styrelsens sistomnämnda skrifvelse anförts torde det numera få anses utrönt, att tillräckliga skäl föreligga för ifrågavarande skrifbitrådes uppförande å ordinarie stat. Hvad aflöningen beträffar bör den regleras efter den af statsrådet och chefen för finansdepartementet förut denna dag ifråga om fasta bitrådens uppförande i stat hos vissa ämbetsverk och myndigheter förordade normaltypen, d. v. s. lön 700 kronor, tjänstgöringspenningar 350 kronor samt ortstillägg 150 kronor, med rätt för vederbörande till två ålderstillägg, hvarterda å 200 kronor, efter 5 och 10 års tjänstgöring. Åberopande det af bemälde departementschef förut denna dag gjorda principuttalande i ämnet finner jag, att de af honom föreslagna allmänna villkoren och bestämmelserna rörande dylika befattningar böra tillämpas å nu afsedda skrifbiträde.

[44.] Därest det nuvarande biträdet erhåller den nya ordinarie befattningen, lär hon för erhållande af löneförhöjning böra få räkna sig tillgodo den tid, hon därförinnan innehaft stadig anställning vid högskolan.

Då, så vidt handlingarna utmärka, annat ej ifrågasatts, synes befattningen böra få innehafvas af vare sig manligt eller kvinnligt skrifbiträde. Af föregående departementschefens nyss anförda yttrande framgår, att vid skrifbitrådets uppförande å ordinarie stat nedsättning å något redan till högskolan utgående anslag ej kan göras. Å andra sidan har särskildt anslag för aflöning af vikarie under skrifbitrådets semester eller sjukdom icke ifrågasatts och lär vid sådant förhållande icke påfordras.

Arfvode till
biblio-
tekarien.

Vid frågan om lönereglering för högskolans bibliotekarie hade nämnda kommitté på anförda skäl framhållit, att för denne måste beräknas ett arfvode af åtminstone 2,400 kronor, d. v. s. en höjning med 1,400 kronor till det förutvarande arfvodet 1,000 kronor. I öfverensstämmelse härmed föreslogo de sakkunniga aflöningsförbättring för bibliotekarien på extra stat för år 1912 med 700 kronor, och skulle förhöjningen räknas från och med den 1 juli 1912. Denna hemställan blef af min företrädare förordad, och Riksdagen biföll Kungl. Maj:ts i enlighet härmed gjorda förslag. Då förhöjningen i detta arfvode för år 1913 skulle uppnå sitt normala belopp i enlighet med omorganisationsplanen, synes mig det ifrågavarande beloppet 2,400 kronor nu böra, på sätt högskolans styrelse begärt, uppföras å ordinarie stat.

Arfvode åt
biblioteks-
amanuensen.

Till arfvode åt bibliotekariens biträde hade nämnda kommitté beräknat 1,200 kronor. De sakkunniga föreslogo likaledes en ökning af bitrådets arfvode till 1,200 kronor, och borde förhöjningen räknas från den 1 juli 1912. Biträdet, som förut å ordinarie stat åtnjöt ett arfvode af 400 kronor, erhöll ock på extra stat för år 1912 en förhöjning med 400 kronor. Det fulla aflöningsbeloppet 1,200 kronor bör nu i enlighet med högskolestyrelsens förslag uppföras å ordinarie stat.

Högskolans lärarkollegium har föreslagit, att i stället för benämningen »biträde åt bibliotekarien» måtte införas den vid t. ex. universitetsbiblioteken beträffande ungefär motsvarande befattningar använda benämningen »biblioteksamanuens». Mot detta af högskolans styrelse biträdda förslag har jag intet att invända.

Aflöning åt
en vakt-
mästare.

På ordinarie stat för högskolan är uppförd en förste vaktmästare med ett arfvode af 1,500 kronor. De förutnämnda sakkunniga hade med hän-

syn till vaktmästarens ökade arbete föreslagit, att 600 kronor skulle anvisas på extra stat för år 1912 till ett vaktmästarbiträde under senare hälften af året samt att en ny vaktmästare skulle tillsättas från år 1913. Den förra delen af de sakkunnigas hemställan blef af min företrädare förordad, och Kungl. Maj:ts i enlighet härmed framställda förslag bifölls af Riksdagen. Hvad den senare delen beträffar anser jag, då denna befattning synes vara för framtiden väl behöflig, att å ordinarie stat bör uppföras aflöning åt en vaktmästare. Denna aflöning bör sättas lika med vaktmästares i allmänhet och sålunda utgöra 1,200 kronor, däraf 700 kronor lön, 350 kronor tjänstgöringspenningar och 150 kronor ortstillägg med rätt för vaktmästaren till två ålderstillägg, hvarterdera å 100 kronor efter 5, respektive 10 års väl vitsordad tjänstgöring.

I likhet med hvad fallet är rörande förste vaktmästaren, laboratorietjänarna och maskinisten, bör vaktmästaren, därest han i sådan egenskap åtnjuter fri bostad och bränsle, icke så länge denna förmån varar, erhålla ortstillägg afvensom vidkännas ett afdrag å lönen med 100 kronor årligen.

I 1912 års stat är uppfördt ett anslag till samlingar och fysiska laborationer med 8,000 kronor, ett anslag till kemiska laborationer med 6,000 kronor och ett anslag till verkstaden med 2,500 kronor, samtliga lika med föregående års anslag till dessa ändamål. Beträffande de två förstnämnda anslagen hade omförmälda sakkunniga föreslagit, att de för år 1913 skulle höjas med 2,000 kronor hvarterdera, d. v. s. från 8,000 och 6,000 kronor till respektive 10,000 och 8,000 kronor, och därvid som skäl åberopat det ökade elevantalet, som beräknades från och med år 1913. Nu har högskolans lärarkollegium i sin förberörda utredning anført, att ehuru frågan om denna ökning af elevantalet redan år 1913 ännu ej vore afgjord, den föreslagna ökningen af dessa anslag under alla förhållanden vore högst nödvändig, emedan genom den med höstterminen 1912 ikraftträdande omorganisationen laborationsöfningarna komme att betydligt ökas och således kräfva ökade kostnader. Vidare har kollegiet uttalat sig för att berörda två anslag samt anslaget till verkstaden måtte sammanslås till ett anslag och att detta måtte benämnas »anslag till samlingar och laborationer». Som stöd härför har lärarkollegiet anført, att i undervisningen vid högskolan inginge åtskilliga andra slag af laborationer och öfningar än de i staten sedan gammalt omnämnda, och att det under sådana förhållanden vore olämpligt, att i staten upptoges anslag till endast vissa af dem. Det kunde icke heller utan olägenheter låta sig göra att för hvarje slag af laborationer och öfningar i staten fastställa särskilda belopp, hvarför det vore fördelaktigast att sammanslå anslagen till ett enda. Denna

Anslag till
samlingar
och labora-
tioner.

[44.] anordning vore för öfrigt lämplig äfven af den anledningen, att kostnaderna för samlingarna och laborationsöfningarna bestredes endast till en del af nämnda anslag, under det återstoden bestredes af elevavgifterna.

Hvad lärarkollegiet sålunda ifrågasatt har upptagits af högskolans styrelse, och finner jag mig på grund af hvad beträffande dessa anslag sålunda blifvit anfördt böra förorda såväl den föreslagna sammanslagningen som den äskade ökningen af de sålunda sammanförda anslagen med 4,000 kronor eller till 20,500 kronor.

Anslag till
diverse ut-
gifter för
bränsle, lys-
hållning
m. m.

Under anslagsposten »diverse utgifter för bränsle, lyshållning m. m.» har för år 1912 på ordinarie stat uppförts ett från 10,000 kronor förhöjdt belopp af 20,000 kronor. Beträffande detta anslag hade bemälda sakkunniga föreslagit dess höjande till 25,000 kronor för år 1913, och hafva i öfverensstämmelse härmed högskolans lärarkollegium och styrelse hemställt om berörda ökning. Jag biträder detta förslag.

Anslag till
stipendier
åt lärare vid
högskolan
för utrikes
studieresor.

Anslaget till resestipendier åt lärare har under en följd af år utgått med 1,800 kronor. I 1912 års stat uppfördes detta anslag med oförändradt belopp, men blef på anförda skäl dess namn i så måtto ändradt, att det skulle afse stipendier för utrikes studieresor. Förutnämnda sakkunniga hade föreslagit, att detta anslag måtte år 1913 höjas till af kommittén ifrågasatt belopp, 3,600 kronor, och högskolans styrelse har nu i öfverensstämmelse härmed hemställt om denna ökning. Med afseende på ifrågavarande anslagsförhöjning har lärarkollegiet i sin utredning framhållit den stora vikten och betydelsen af att högskolans lärare i så stor utsträckning som möjligt bereddes tillfälle att, innan de beslutade laboratoriebyggnaderna komme till stånd, vid de modernaste utländska tekniska högskolorna studera inredningen, utrustningen m. m. af motsvarande laboratorier. Jag biträder ifrågavarande hemställan.

I öfverensstämmelse med hvad jag sålunda rörande de särskilda posterna anført förordar jag en så lydande

Ordinarie stat för tekniska högskolan för år 1913.

[44.]

	Löner och arfvoden	Tjänst- görings- pen- ningar	Orts- tillägg	Summa	
1 professor	5,000	2,500	—	7,500	Samtliga professorer åtnjuta efter fem års väl vitsordad tjänstgöring rätt till ett ålderstillägg å lönen af 600 kronor.
24 professorer	120,000	60,000	—	180,000	
<i>Anmärkning:</i> Förestående 25 lärostolar omfatta hvardera ett af följande ämnesområden: 1) matematik; 2) mekanik; 3) ångmaskinlära; 4) läran om vattenmotorer; 5) mekanisk teknologi; 6) elektroteknik; 7) öorganisk och elektrokemi; 8) kemisk teknologi; 9) väg- och brobyggnadslära; 10) arkitektur; 11) teoretisk elektroteknik; 12) järnets metallurgi; 13) grufvetenskap; 14) vattenbyggnadslära; 15) matematik och mekanik; 16) geodesi; 17) beskrifvande geometri; 18) fysik; 19) maskinlära; 20) skeppsbyggnadslära; 21) mineralogi och geologi; 22) bergskemi och metallurgi; 23) byggnadsstatik; 24) husbyggnadslära; samt 25) läran om maskinelement.					
1 lektor i elektrokemi.....	2,000	1,000	—	3,000	Efter fem års väl vitsordad tjänstgöring kan lönen hö- jas med 500 kronor och efter ytterligare fem års väl vitsordad tjänstgöring dessutom med 500 kronor.
1 speciallärare i jäsningsteknik, arfvode	—	—	—	1,200	
1 dito i frihandsteckning, d:o	—	—	—	1,800	
1 dito i ornamentik, d:o.....	—	—	—	1,800	
1 dito i modellering, d:o	—	—	—	1,000	
1 dito i industriell ekonomi och statskunskap, d:o	—	—	—	1,350	
1 dito i maskinlära, d:o	—	—	—	2,500	
1 dito i materiallära och materialprofning, d:o	—	—	—	2,000	
1 dito i teknisk hygien, d:o	—	—	—	1,500	
1 dito i järnets och andra metallers egenskaper samt metallografi, d:o	—	—	—	2,000	
1 dito i tillämpad värmelära, d:o.....	—	—	—	2,000	
1 dito i maskinkrokirritning, d:o	—	—	—	1,500	
1 dito i byggnadskrokirritning, d:o	—	—	—	900	
Anslag till tillfälliga lärarbiträden och assistenter.....	—	—	—	14,300	
Transport	—	—	—	224,350	

[44.]

	Löner och arfvoden	Tjänst- görings- pen- ningar	Orts- tillägg	Summa	
Transport	—	—	—	224,350	
Arfvode åt en professor såsom högsko- lans rektor	—	—	—	1,500	
Hyresbidrag åt rektor	—	—	—	1,000	
Arfvode åt ett biträde för uppehållande af en del af rektors undervisnings- skyldighet såsom professor	—	—	—	2,000	
Arfvode till bergsskolans föreståndare ..	—	—	—	600	
» » sekreteraren	—	—	—	2,000	
1 skrifbiträde	700	350	150	1,200	Efter fem år kan lönen höjas med 200 kronor och efter tio år med ytterligare 200 kronor.
Arfvode till bibliotekarien	—	—	—	2,400	
» » biblioteksamanuensen	—	—	—	1,200	
» » kamreraren	—	—	—	800	
1 förste vaktmästare	900	450	150	1,500	Efter fem år kan lönen höjas med 100 kronor och efter tio år med ytterligare 100 kronor.
1 vaktmästare	700	350	150	1,200	
1 laboratorietjänare	700	350	150	1,200	
3 dito	2,100	1,050	450	3,600	
1 maskinist	700	350	150	1,200	
<i>Anmärkning:</i> Därest förste vakt- mästaren, vaktmästaren, laboratorietjä- narna och maskinisten i sådan egenskap åtnjuta fri bostad och bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, ortstillägg ej utgå äfvensom å lönen afdragas 100 kronor årligen.					
1 portvakt arfvode	—	—	—	150	
1 d:o d:o	—	—	—	150	
Anslag till biblioteket	—	—	—	8,000	
» » samlingar och laborationer...	—	—	—	20,500	
» » diverse utgifter för bränsle, lyshållning m. m.	—	—	—	25,000	
» » elevstipendier	—	—	—	3,000	
» » stipendier åt lärare vid hög- skolan för utrikes studie- resor	—	—	—	3,600	
Summa	—	—	—	306,150	

Skillnaden mellan det nu framlagda statförslaget för år 1913 och det af Riksdagen för år 1912 godkända utgör 24,750 kronor, med hvilket belopp den nya staten skulle komma att öfverstiga den nu gällande. Denna skillnad redovisas salunda: [44.]

För den nya professuren i läran om maskinelement	7,500 kronor,	
med afdrag för nu uppförd aflöning till en lektor i konstruktion		
af enkla maskindelar, 3,000 kronor	kronor	4,500: —
» speciallärare i frihandsteckning, ökning i arfvodet	»	200: —
» speciallärare i ornamentik, ökning i arfvodet	»	450: —
» speciallärare i maskinkrokirritning	»	1,500: —
» speciallärare i byggnadskrokirritning	»	900: —
» hyresbidrag åt rektor	»	1,000: —
» sekreteraren, ökning i arfvodet	»	800: —
» ett skrifbiträde	»	1,200: —
» bibliotekarien, ökning i arfvodet	»	1,400: —
» biblioteksamanuensens, ökning i arfvodet	»	800: —
» en vaktmästare	»	1,200: —
» samlingar och laborationer, ökning	»	4,000: —
» diverse utgifter för bränsle, lyshållning m. m., ökning	»	5,000: —
» stipendier till lärares utrikes studieresor, ökning	»	1,800: —
Summa kronor		24,750: —

Detta belopp utvisar emellertid icke den verkliga ökningen i kostnad för statsverket, enär de flesta af nyssangifna poster motsvaras af å extra stat för år 1912 anvisade belopp. Såsom af det förut anförda kan inhämtas, uppgå dessa extra anslag, hvilka nu skulle försvinna ur staten, tillhoppa till 7,825 kronor. Verkliga ökningen är alltså 16,925 kronor.

För åtnjutande af aflöningsförmånerna vid i staten nyuppförda, ordinarie befattningar med lön å stat torde böra bestämmas i tillämpliga delar enahanda villkor och bestämmelser som de, som genom nådig kungörelse den 11 juni 1909 i sammanhang med lönereglering för dåvarande professorer och vaktbetjände fastställes för sagda befattningshafvares tillträde till de nya aflöningsförmånerna.

Beträffande ålderstilläggen vid de nya befattningarna lära desamma i enlighet med Riksdagens år 1911 fattade beslut böra utgå af åttonde hufvudtitelnsls förslagsanslag till ålderstillägg.

Under åberopande af hvad jag anförde hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att

dels fastställa den af mig framlagda staten för tekniska högskolan för år 1913 samt att förty öka högskolans stat från 281,400 kronor till 306,150 kronor, eller med 24,750 kronor,

dels ock föreskrifva, att beträffande det i staten upptagna skrifbiträdet skola lända till efterrättelse de allmänna villkor och bestämmelser, som af chefen för finansdepartementet till statsrådsprotokollet öfver finansärenden denna dag föreslagits i fråga om fasta biträden hos vissa ämbetsverk och myndigheter, med bestämmelse tillika att skrifbiträde, som vid den nya befattningens tillkomst å ordinarie stat är anställt vid tekniska högskolan och antages till skrifbiträde å stat, äger att för åtnjutande af löneförhöjning räkna sig till godo den tid, biträdet därförinnan innehaft stadig anställning vid högskolan.

[45.]

Frivillig
fjärde års-
kurs vid
husbyggnads-
fackskolan
vid Chalmers
tekniska
läroanstalt.

I skrifvelse den 24 maj 1911 angående anordnande af undervisningen i arkitektur vid konsthögskolan m. m. har Riksdagen såsom sin mening uttalat, att under förutsättning af att en *fjärde (frivillig) årskurs* anordnades *vid husbyggnadsfackskolan vid Chalmers tekniska läroanstalt*, de elever, som fullständigt genomgått nämnda fackskola, skulle vara berättigade till direkt inträde vid konsthögskolan.

Sedan styrelsen för Chalmers tekniska läroanstalt anbefallts att komma med underdånigt utlåtande i anledning af Riksdagens berörda uttalande, har styrelsen i skrifvelse den 30 september 1911 på anförda skäl hemställt, att för anordnande af en dylik fjärde årskurs måtte på ordinarie stat för anstalten uppföras vissa anslag å tillhoppa 5,900 kronor samt på extra stat för år 1913 till aflöning af en lärare i byggnadslära 2,000 kronor; jag återkommer till sistberörda anslag vid anmälan af de extra anslagsbehofven under hufvudtiteln (punkt 149). Öfver styrelsens berörda framställning har styrelsen för tekniska högskolan afgifvit infordradt utlåtande, i anledning hvaraf styrelsen för Chalmers tekniska läroanstalt fått tillfälle att yttra sig. Sedermera har akademien för de fria konsterna genom nådig remiss anbefallts att afgifva utlåtande i ärendet.

Detta är ej ännu i det skick, att jag kan för slutligt afgörande framlägga detsamma inför Kungl. Maj:t; men då den af Chalmerska läroanstaltens styrelse gjorda framställningen, så vidt jag nu kan finna, bör vinna beaktande, tillåter jag mig, på det att beloppet af det erforderliga statsanslaget må komma i betraktande vid uppgörandet af statsverkspropositionen, hemställa, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att i afbidan på nådig proposition i ämnet för öfvermålade ändamål beräkna en höjning af staten för Chalmers tekniska läroanstalt med förslagsvis 5,900 kronor.

I underdånig skrifvelse den 30 september 1911 har styrelsen för *Chalmers tekniska läroanstalt* gjort framställning om beredande af vissa anslag för läroanstalten. Till de anslag, som af styrelsen begärts å extra stat, återkommer jag i det följande. För de anslagsäskanden åter, som afse den ordinarie staten, skall jag nu redogöra.

Under de senare åren har styrelsen haft åtskilliga kraf i fråga om inrättande af nya lärartjänster m. m. att framställa. I sin ofvånberörda skrifvelse säger sig styrelsen, enär kommittén för den lägre tekniska undervisningens ordnande ännu ej afgifvit sitt betänkande och med hänsyn till de uttalanden, som af vederbörande departementschefer gjorts i fråga om ordnandet af undervisningen i läroanstaltens lägre afdelning, ej vilja upprepa de anslagsyrkanden, som under senare år af styrelsen framlagts.

Med afseende på inrättandet af en *lärarplats i geodesi* föreläge dock, säger styrelsen, oberoende af öfriga ändringar inom läroanstalten, ett så trängande behof, att det ej kunde undanskjutas, och behöfvat framträdde än ytterligare, därest, såsom styrelsen i annan skrifvelse den 30 september 1911 förordade, inom institutets husbyggnadsfack upprättades en fjärde frivillig årskurs. De år 1910 inom ecklesiastikdepartementet tillkallade sakkunniga hade uti skrifvelse den 12 december 1910 yttrat följande:

»Undervisningen i geodesi har för närvarande bestridits af en lärare i landtmäteri med arfvode af 400 kronor och har försiggått så, att den under vårterminen för afdelningarna M_2 , E_2 , V_2 och A_2 *) omfattat två timmar i veckan och afslutats med fyra dagars öfningar på fältet. Dessutom har i V_3 och V_4 lektorn i väg- och vattenbyggnadskonst bestridt undervisning i geodesi under 2 timmar i veckan och ledt öfningar i samma ämne på fältet under tiden från den 10 till den 30 juni, mot det att hans undervisning i hufvudämnet undergått motsvarande minskning. I detta ämne lämnas vid läroverk, som äro jämförliga med Chalmers tekniska läroanstalt, betydligt mera omfattande undervisning, och 1906 års kungl. kommitté ansåg, att för M_2 , E_2 , V_2 och A_2 den ifrågakommande undervisningen borde utsträckas till och koncentreras på tiden 15 maj—9 juni samt att äfven för V_3 och V_4 en ökning borde vidtagas. Dessutom ligger vikt på att sistnämnda tjänstgöring aflöses från hufvudläraren i väg- och vattenbyggnadskonst, så att denne får mera sysselsätta sig med undervisningen i hufvudämnet. Den lärare, som skulle bestrida hela denna tjänstgöring, får för sig lagd en så omfattande undervisning och på ett så högt stadium, att aflöningen ej kan sättas lägre än hvad kommittén föreslagit eller 2,500 kronor.»

*) M_2 = mekaniska fackskolans andra årskurs; E_2 = elektrotekniska fackskolans andra årskurs; V_2 = väg- och vattenbyggnadsfackskolans andra årskurs; A_2 = husbyggnadsfackskolans andra årskurs.

[46.]

Lärare i
geodesi vid
Chalmers
tekniska
läroanstalt
m. m.

[46.]

Under återopande af detta de sakkunnigas uttalande hemställde styrelsen, att erforderliga medel för anställande af en lärare i geodesi måtte utverkas hos Riksdagen.

Departementschefen.

Hvad styrelsen återopat anser jag innebära tillräckliga skäl för ett utbytande af den nuvarande lärarbefattningen i landtmäteri mot den begärda lärarbeställningen i geodesi med den af styrelsen föreslagna aflönningen. Det är tydligt, att läraren i geodesi får en ganska afsevärd arbetsbörda genom den undervisning, han skall meddela i olika fackafdelningar.

Med hänsyn till styrelsens antydda väntan på det förslag, som skall afgifvas af kommittén för den lägre tekniska undervisningen, vill jag nämna, att jag under hand inhämtat, att detta förslag icke kommer att beröra frågan om nu afsedda lärarbefattnings behöflighet, helst befattningens innehafvare ej kommer att bedriva undervisning i den *lägre* afdelningen af Chalmers tekniska läroanstalt.

Styrelsen har till ytterligare stöd för sin omförmälda framställning återopat sin begäran om upprättande inom anstaltens husbyggnadsfack af en frivillig fjärde årskurs. Jag erinrar om hvad jag i afseende därå under föregående punkt anför.

För tillmötesgående af styrelsens nu omförmälda anhållan bör anstaltens stat ändras så, att ur densamma uteslutes den därstädes uppförda läraren i landtmäteri — hinder härför möter ej genom sättet för denna lärarbefattnings tillsättande — och i stället i staten uppföres en lärare i geodesi med en aflöning af 2,500 kronor. Ändringen i staten medför en ökad utgift för statsverket af 2,100 kronor.

Ny vaktmästare.

I den nuvarande af 1911 års Riksdag godkända lönestaten för Chalmers tekniska läroanstalt upptages en förste vaktmästare och två vaktmästare. Aflöningsförmånerna äro för en hvar af vaktmästarna bestämda till 1,050 kronor, däraf 700 kronor lön och 350 kronor tjänstgöringspenningar, med rätt till två ålderstillägg, hvarterda å 100 kronor, efter respektive 5 och 10 års väl vitsordad tjänstgöring. Därest vaktmästare i sådan egenskap åtnjuter fri bostad och bränsle, skall, så länge denna förmån kvarstår, å lönen afdragas 100 kronor årligen. Genom nådig kungörelse den 9 juni 1911 hafva fastställts villkor och bestämmelser för åtnjutande af de för vaktmästare vid läroanstalten fastställda nya aflöningsförmånerna.

I sin nyssnämnda underdåniga skrifvelse har styrelsen för läroanstalten anför, att förste vaktmästaren hade närmaste tillsynen inom hufvudbyggnaden och östra fly-

geln, en af vaktmästarna hade tillsynen öfver den s. k. Vasabyggnaden och den andra tjänstgjorde inom såväl den kemiska som de fysiska och elektrotekniska institutionerna. Den år 1906 tillsatta kommittén för den högre tekniska undervisningens ordnande hade, på sätt ock styrelsen förordat, föreslagit, att vid institutet skulle finnas utom en förste vaktmästare 4 vaktmästare, af hvilka två nya. Den ena af dessa nya vaktmästare hade redan nu oberoende af de beslutade tillbyggnaderna varit behöflig, då en vaktmästare, gemensam för såväl den kemiska som de fysiska och elektrotekniska institutionerna, påtagligen ej räckte till och allvarsamma olägenheter häraf uppstode för undervisningen. I hög grad önskligt hade varit, att åtminstone den kemiska institutionen fått sin egen vaktmästare och att de fysiska och elektrotekniska institutionerna fått en särskild. Såsom styrelsen i annat sammanhang angifvit*) hade byggnadsarbetet vid läroanstalten nu så långt framskridit, att det nya elektrotekniska laboratoriet med sin verkstad kunde tagas i användning med läsåret 1912—1913. Behovet af den nya vaktmästaren blefve på den grund i hög grad öfverhängande, och styrelsen hemställde därför, att den upptoges i staten för år 1913. Den andra föreslagna nya vaktmästaren vore afsedd för det nya maskinlaboratoriet. Då detta ej under år 1912 kunde förverkligas, kunde det ännu anstå med hans anställande.

[46.]

Behovet af den begärda nya vaktmästarbefattningen synes mig genom hvad styrelsen anfört vara till fullo styrkt, och framställning om anslag för dess inrättande lärer därför böra göras.

Departementschefen.

Jag tillstyrker alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att

dels, med uteslutande ur staten för Chalmers tekniska läroanstalt af en lärarbefattning i landtmäteri med en aflöning af 400 kronor, i staten uppföra en lärare i geodesi med en aflöning af 2,500 kronor och för detta ändamål höja nuvarande anslaget till Chalmers tekniska läroanstalt med ett belopp af 2,100 kronor,

dels ock i staten för nämnda läroanstalt uppföra ytterligare en vaktmästarbefattning med enahanda löneförmåner och aflöningsvillkor som för öfriga vaktmästare vid anstalten samt för detta ändamål höja det ordinarie anslaget till densamma med 1,050 kronor.

Vid bifall till hvad under punkterna 44—46 föreslagits kommer anslaget till de tekniska läroverken att ökas med tillhopa 33,800 kronor eller från dess nuvarande belopp, 664,225 kronor, till 698,025 kronor.

*) Se punkt 149.

Barnmorskeundervisningen och barnbördshusen.

[47.]
Allmänna
barnbörds-
huset.

Å ordinarie stat finnas för närvarande under rubriken Barnmorskeundervisningen och barnbördshusen uppförda särskilda anslag å tillhopa 63,533 kronor, däraf för *allmänna barnbördshuset* i tre särskilda poster sammanlagdt 24,853 kronor.

Direktionen för allmänna barnbördshuset har i underdånig skrifvelse den 10 oktober 1911 hemställt, det Kungl. Maj:t tacktes föreslå 1912 års Riksdag att från och med år 1913 tills vidare för allmänna barnbördshusets verksamhet bevilja ett till 97,000 kronor förhöjdt anslag.

Denna fråga har visserligen ännu icke blifvit slutbehandlad inom ecklesiastikdepartementet, men jag har det oaktadt ansett mig böra i underdånighet anmäla densamma, på det att erforderligt belopp — den begärda ökningen utgör 72,147 kronor — må varda taget i beräkning vid framläggande af propositionen angående statsverkets tillstånd och behof för år 1913.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att i afbidan på nådig proposition angående förhöjning af anslaget till allmänna barnbördshuset för ifrågavarande ändamål beräkna en höjning i det ordinarie anslaget till barnmorskeundervisningen och barnbördshusen från dess nuvarande belopp 63,533 kronor till 135,680 kronor eller med 72,147 kronor.

Vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

[48.]
Fast biträde å
akademiens
stat.

Under åberopande af hvad chefen för finansdepartementet till statsrådsprotokollet öfver finansrenden denna dag anført i fråga om fasta biträdens uppförande i stat hos vissa ämbetsverk och myndigheter, får jag underställa Kungl. Maj:ts pröfning frågan om uppförande af sådant biträde i vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens stat.

Denna stat, antagen vid 1909 års Riksdag, upptager »till amanuenser och vikariatsersättning samt extra biträden och vaktbetjäning» 25,000 kronor.

Af Kungl. Maj:ts proposition nr 1 vid nämnda Riksdag, 8:de hufvudtiteln, sid. 239 och 243 framgår, att berörda anslagsbelopp beräknats på följande sätt:

extra biträden vid samlingarnas ordnande och vid kansli- göromål	kr. 6,000: —
extra vaktbetjäning i och för samlingarnas tillgänglighet för allmänheten under sex dagar i veckan	» 3,000: —
extra tjänstemän	» 14,000: —
extra vaktmästare	» 800: —
vikariatsersättning under de ordinarie tjänstemännens semester	» 1,000: —
för anslagsbeloppets afrundning	» 200: —
Summa kr. 25,000: —	

[48.]

Akademien har i nu förevarande ärende anført hufvudsakligen följande:

Sedan några år hade akademien två kvinnliga biträden, hvilka vore på ett stadigvarande sätt uteslutande sysselsatta med skrifgöromål, bestående af »dels skrivelser från akademien och riksantikvarien samt andra kansligöromål, dels afskrifter af sådana beskrifningar å fornlämningar och fynd, som äro behöfliga för det antikvariskt-topografiska arkivet», och behöfde akademien alltjämt åtminstone två sådana biträden. Det arbete, hvarmed de vore sysselsatta, vore redan så betydande, att de ej utan hjälp kunde medhinna detsamma, och erfarenheten hade visat, att arbetet årligen ökades. Hvart och ett af dessa två biträden hade, med minst fem timmars daglig tjänstgöringstid, ett årsarfvode af 1,200 kronor, utgående af det i staten upptagna anslaget å 25,000 kronor. Det vore synnerligen önskvärdt, att de två ifrågavarande biträdena blefve uppförda på akademiens stat samt att deras aflöningsvillkor, tjänstgöringstid samt rätt till semester och pension blefve bestämda på samma sätt som skett beträffande skrifbiträdena hos fängvårdsstyrelsen och generaltullstyrelsen. Om detta bifölles, syntes det akademien, att från ofvanberörda anslag å 25,000 kronor ett belopp af 2,400 kronor borde afdragas.

Löneregleringskommittén har i sitt uti förutnämnda statsrådsprotokoll åberopade betänkande i ämnet meddelat, att akademiens räkenskaper för år 1910 gäfvade vid handen, att två skrifbiträden under året uppburit arfvode med 1,200 kronor hvartdera från meranämnda anslag samt att därutöver gäldats kostnad för tillfällig renskrifning med 43 kronor, som utgått från »Bergerska donationsfonden».

Af utredningen i ärendet har kommittén ansett framgå, att så godt som all vid akademien förekommande renskrifning kunnat verkställas af de nämnda två skrifbiträdena med en minimiarbetstid af 5 timmar om dagen. Enär vid sådant förhållande förutsättningarna för uppförande å akademiens stat af mer än ett skrifbiträde icke syntes kommittén vara för handen, hade kommittén hemställt,

att å vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens stat måtte uppföras 1 kvinnligt skrifbiträde med normalaflöning, samt

[48.]

att i sammanhang därmed det å akademiens stat uppförda anslaget å 25,000 kronor till amanuenser och vikariatsersättning samt extra biträden och vaktbetjäning måtte minskas med 1,200 kronor till 23,800 kronor.

Uti häröfver afgifvet underdånigt utlåtande den 5 september 1911 har vitterhetsakademien meddelat, att akademien ej funne någon annan erinran att göra i ärendet än att, i händelse arbetstiden för skrifbiträdena, hvilka vid akademien på grund af sakens natur måste besitta en alldeles särskild kvalificerad kompetens, höjdes med en timme utöfver hvad som för närvarande iakttoges, billigheten fordrade, att lönen höjdes till 1,400 kronor, dock att afdraget från ofvanberörda anslag å 25,000 kronor ej måtte sättas högre än 1,200 kronor.

Departementschefen.

Med hänsyn till de af löneregleringskommittén anförda skälen anser jag mig ej kunna förorda, att mer än *ett* fast skrifbiträde för närvarande uppföres å vitterhetsakademien. Jag finner mig ej heller böra frångå kommitténs förslag, att nämnda skrifbiträdes aflöning skall utgå enligt den för ifrågavarande befattningar föreslagna normala typen, dock med den af mig förut förordade modifikation, då det ju i akademien första skrifvelse i ämnet upplysts, att den dagliga arbetstiden för här ifrågavarande skrifbiträden i regel varit »minst fem timmar», hvadan densamma ju får antagas hafva redan under nuvarande förhållanden närmast sig de 6 timmar, som för framtiden skulle blifva det normala. Ökningen i arbetstid torde motsvaras af de förmåner, som åtfölja den fastare anställningen.

Lika med löneregleringskommittén anser jag, att den nya befattningen bör förbehållas kvinnor.

I händelse af bifall till nu ifrågavarande förslag torde ofvannämnda anslag till amanuenser m. m. böra minskas med 1,200 kronor. Jag har därvid icke ansett mig behöfva taga någon hänsyn till behovet af medel till vikariatsersättning. Hvad som efter afdrag af ofvanberörda 1,200 kronor återstår å akademien anslag till amanuenser m. m. torde säkerligen lämna möjlighet till bestridande af denna mindre betydande utgift.

Då ju begynnelseaflöningen enligt den normala typen utgör 1,200 kronor och sist omnämnda anslag, såsom nyss nämnts, bör minskas med samma belopp, föranleder icke uppförandet i akademien stat af ifrågavarande skrifbiträde någon ökning af det i riksstaten under rubriken: vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien upptagna anslaget.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att

dels i staten för vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien uppföra ett kvinnligt skrifbiträde med en aflöning af 1,200 kronor, däraf 700 kronor lön, 350 kronor tjänstgöringspenningar och 150 kronor ortstilllägg, med rätt till två ålderstillägg till lönen, hvartdera å 200 kronor, efter respektive 5 och 10 års tjänstgöring;

dels vid bifall härtill minska det å akademiens stat uppförda anslaget å 25,000 kronor till amanuenser och vikariatsersättning samt extra biträden och vaktbetjäning med 1,200 kronor till 23,800 kronor;

dels föreskrifva, att beträffande ifrågavarande skrifbiträde skola lända till efterrättelse de allmänna villkor och bestämmelser, som af chefen för finansdepartementet i statsrådsprotokollet öfver finansärenden denna dag föreslagits i fråga om fasta biträden hos vissa ämbetsverk och myndigheter, med bestämmelse tillika att skrifbiträde, som vid den nya befattningens tillkomst å ordinarie stat är anställdt vid vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien och antages till skrifbiträde å stat, äger att för åtnjutande af löneförhöjning räkna sig till godo den tid, hon därförinnan innehåft stadig anställning vid akademien;

dels ock medgifva, att de ofvannämnda skrifbiträde vid akademien tillkommande ålderstilläggen må utgå af det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg.

Med åberopande af hvad chefen för justitiedepartementet till statsrådsprotokollet öfver justitiedepartementsärenden denna dag anfört beträffande *semester för vaktmästare* i vissa ämbetsverk och med erinran, att i den för vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien gällande aflöningsstaten finnas uppförda 2 vaktmästare, samt under meddelande af den upplysningen, att, enligt hvad akademien tillkännagifvit, någon särskild kostnad icke skulle föranledas däraf, att dessa två vaktmästare tillerkändes semester i förutsatt omfattning, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att godkänna sådant tillägg till de genom kungl. kungörelsen den 11 juni 1909 stadgade villkoren och bestämmelserna för åtnjutande af de i ny aflöningsstat för

[49.]

Semester åt
vaktmästare.

akademien upptagna aflöningsförmånerna, att vaktmästarna hos akademien må årligen, i den mån sådant kan ske utan hinder för göromålens behöriga gång, åtnjuta semester under 15 dagar.

[50.]

Ökad anslag
för tryck-
ningskostna-
der m. m.

Sedan år 1908 finnes å vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens stat upptaget ett anslag för tryckningskostnader samt utgifvande af planschverk öfver fornsaker och andra märkvärdiga föremål i statens historiska museum m. m. till belopp af 7,000 kronor.

Akademien har nu i underdånig skrifvelse den 3 oktober 1911 under åberopande af motiveringen i en skrifvelse af riksantikvarien hemställt, att Kungl. Maj:t täcktes af 1912 års Riksdag begära dels ett anslag å extra stat om 3,500 kronor att under år 1912 utgå till täckande af den brist, som uppkommit å ifrågavarande ordinarie anslag, dels ock att detta anslag måtte ökas från 7,000 kronor till 12,000 kronor.

Riksantikvariens skrifvelse innehåller:

En af akademiens viktigaste uppgifter vore att genom utgifna skrifter bidraga till främjandet af den historiska forskningen, vare sig det vore fråga om de tider, från hvilka inga skriftliga dokument finnes, eller om senare perioder. Dessa publikationer måste ofta vara belysta af talrika afbildningar.

Akademien hade för närvarande till sitt förfogande ett ordinarie statsanslag af 7,000 kronor för tryckningskostnader samt utgifvande af planschverk. Till följd af en oväntadt stor stegring af tryckningskostnaderna — hvilka alltjämt hade benägenhet att ökas — hade emellertid detta anslag visat sig vara så otillräckligt, att brist därå uppkommit och nu uppginge till mer än 3,500 kronor. Denna brist hade uppstått, ehuru de med statsmedel bekostade publikationerna inskränkts till det minsta möjliga och ehuru af de till akademien donerade fonderna så stora belopp utbetalats för tryckning och illustrationer, som dessa fonders afkastning med hänsyn till de många andra ändamål, för hvilka de vore afsedda, kunde medgifva.

Med statsmedel borde af mera regelbundet återkommande publikationer bekostas:

- 1) Akademiens handlingar,
- 2) Antikvarisk tidskrift för Sverige,
- 3) Tidskriften Fornvännen, hvilken från och med början af år 1906 utgifvits i stället för akademiens månadsblad,
- 4) Vägledning för de besökande i statens historiska museum, dels på svenska, dels på tyska, franska och engelska, samt
- 5) Andra arbeten.

Af akademiens handlingar hade på många år intet kunnat tryckas. Flera af handlingar, som af nyvalda ledamöter upplästs, då de tagit sitt inträde i akademien, föreläge i manuskript, men hade i brist på medel ej kunnat befordras till trycket. Af Antikvarisk tidskrift hade under de senaste fem åren ej mer än det 18:e bandets 2:a häfte och det 19:e bandet utkommit. Endast Fornvännen hade kunnat regelbundet utgifvas. Af vägledningen i museet hade år 1909 tryckts en ny svensk upplaga, den nionde. Den tyska upplagan hade redan blifvit antikverad. Af de franska och engel-

ska upplagorna hade icke sedan ett par år något exemplar kunnat tillhandahållas de besökande. Under de fem åren 1907—1911 hade dessutom endast *ett* med statsmedel bekostadt arbete utkommit, »Der Runenstein von Rök», af akademiens numera aflidne ledamot professor Sophus Bugge.

Under samma fem år hade af de arbeten, som bekostades af akademiens enskilda medel, utkommit: Axel Oxenstiernas skrifter och bref, afd. 1, band 4. Före 1911 års slut blefve äfven 1:a delen af Östergötlands runinskrifter färdig. Dessutom hade — isynnerhet genom utförande af ett mycket stort antal illustrationer — synnerligen dyrbara förarbeten gjorts för några arbeten, som skulle bekostas af akademiens fonder, nämligen *Fynden på Björkö*, af professor Hj. Stolpe; *Fynden vid Vendel och Tuna i Uppland*, af densamme; samt *Svenska staffyrkor*, af antikvarien Ekhoff.

För tryckning och illustrationer hade akademien under åren 1907—1911 af enskilda medel utbetalat öfver 37,000 kronor. Härtill komme, att akademien ur de till henne donerade fonderna under nämnda fem år lämnat öfver 10,000 kronor såsom understöd åt författare af sådana vetenskapliga arbeten, hvilka ej utgifvits genom akademiens försorg.

Otillräckligheten af det till akademiens förfogande stående statsanslaget för tryckning och illustrationer vore så mycket mera att beklaga, som förberedelser till några viktiga arbeten just nu vore så nära färdiga, att de, så fort ske kunde, borde läggas under pressen. Bland dem borde nämnas: redogörelse för de viktiga grottfynd, hvilka professor Hj. Stolpe gjort på Stora Karlsö vid Gottland; ett planschverk öfver de talrika och dyrbara, i statens historiska museum förvarade fynden från Gottlands äldre järnålder; beskrifning öfver S:t Clemens kyrka i Visby, där märkliga upptäckter gjorts af antikvarien Ekhoff, samt ett planschverk öfver Skånes dopfuntar, kända för sin rika skulptur.

Vid bedömandet af frågan om det berättigade i att akademien nu skulle söka en förhöjning af ifrågavarande statsanslag borde det ej förgätas, att akademien stode i bytesförbindelse med mer än 700 utländska lärda sällskap, att således akademiens publikationer snabbt komme den internationella forskningen till godo samt att akademiens bibliotek i utbyte mot dessa publikationer erhöle ett stort antal skrifter, af hvilka många icke funnes i något annat svenskt bibliotek.

I en till ecklesiastikdepartementet öfverlämnad promemoria har riksantikvarien vidare meddelat:

Innan de båda å akademiens stat upptagna anslagen till tryckning och illustrationer från och med år 1908 sammanslagits till ett anslag, utgjorde det förra 3,000 och det senare 2,000 kronor. Om anslaget nu skulle höjas till 12,000 kronor, borde för tryckning afses högst 8,000 kronor och för illustrationer 4,000 kronor.

Om till nyssnämnda 8,000 kronor lades de 1,800 kronor, som enligt de senaste årens erfarenhet kunde beräknas såsom inkomst af försäljning, skulle akademien kunna använda till tryckning årligen 9,800 kronor.

Till sättning, tryckning, papper och häftning beräknades följande kostnader för de arbeten, som borde regelbundet utgifvas:

[50.]

Akademiens handlingar. 1 del (på 25 ark à 120 kronor) hvar 5:te år.	
Hela delen = 3,000 kronor. En femtedel däraf	kronor 600: —
Antikvarisk tidskrift. 1 del (på 24 ark à 120 kronor) hvarannat år.	
Hela delen = 2,880 kronor. Hälften däraf	» 1,440: —
Fornvännen för hvarje år, enligt medelkostnaden för åren 1908—1910	» 4,800: —
Vägledning, på svenska. Ny upplaga hvarannat år, omkring 1,100 kronor. Hälften däraf	» 550: —
Vägledning, på tyska, franska och engelska. Ny upplaga af hvardera efter 3 år. Arligen omkring	» 750: —
	Tillhopa kronor 8,140: —
För tryckning af andra arbeten skulle då återstå	» 1,660: —
	Tillhopa kronor 9,800: —

Af de arbeten, som delvis sedan flera år förberedts till utgifning och som nu vore färdiga, skulle följande bekostas af statsmedel, nämligen arbetena om grottfynden på Stora Karlsö, Gottlands äldre järnålder, S:t Clemens kyrka i Visby och Skånes dopfuntar.

Såvidt riksantikvariens nu kunde beräkna kostnaden för dessa fyra arbeten, skulle utgifterna för sättning, tryckning, papper och häftning — således utom de mycket betydande utgifterna för illustrationer — gå till minst 11,000 kronor.

I fall endast ofvan nämnda belopp af 1,660 kronor årligen kunde påräknas för ändamålet och ifall inga nya behof af tryckning yppade sig, skulle således mer än sju år förgå, innan dessa fyra arbeten blefve färdigtryckta.

Departementschefen.

Af riksantikvariens utredning synes det oemotsägligt framgå, att ifrågasvarande anslag är i synnerligen starkt behof af höjning samt att den ökning, hvarom vitterhetsakademien gjort framställning, icke i något afseende är för högt beräknad; och får jag därför tillstyrka, att framställning om denna anslagsökning göres hos Riksdagen.

Likaledes synes mig akademiens framställning i hvad den rör tåkande af brist, som uppstått å samma anslag, vara fullt motiverad; och torde jag få återkomma härtill vid anmälan af öfriga anslagsbehof å extra stat under riksstatsens åttonde hufvudtitel.

På grund af det anförda får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att höja det under vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens stat uppförda anslaget för tryckningskostnader samt utgifvande af planschverk öfver forn-saker och andra märkvärdiga föremål i statens historiska museum m. m. från 7,000 kronor till 12,000 kronor eller med 5,000 kronor.

Bifall till hvad under punkterna 48 och 49 föreslagits medför ej någon ökning af anslaget till vitterhets-, historie- och antikvitetsakademien.

Bifalles däremot hvad under punkten 50 föreslagits, kommer härigenom att förorsakas en ökning af ifrågavarande anslag med 5,000 kronor, eller från 83,900 kronor (däraf 1,000 kronor reservationsanslag) till 88,900 kronor (däraf 1,000 kronor reservationsanslag).

Undervisningsanstalter för döfstumma och blinda.

Direktionen öfver *institutet och förskolan för blinda å Tomtebodas* har i underdånig skrifvelse den 26 september 1911 gjort framställning om *höjning af ordinarie anslaget* till läroanstalten och beviljande af anslag på extra stat till *täckande af under åren 1907, 1908 och 1910 uppkommen brist* i anstaltens stat.

[51.]
Höjning af
anslaget till
institutet och
förskolan för
blinda å
Tomteboda
m. m.

Till stöd för denna framställning har direktionen anförde:

I den nya stat för institutet och förskolan för blinda å Tomteboda, som offentliggjorts genom nådiga kungörelsen den 13 juni 1908, är inkomststaten upptagen sålunda:

Ordinarie statsanslag	kronor	69,500: —
Elevavgifter	»	49,500: —
Summa kronor		119,000: —

Den senare posten utgör beräknade avgifter för 165 elever efter 300 kronor för hvarje elev, hvilka avgifter erläggas af landstingen och de städer, som ej deltaga i landsting.

Det har emellertid visat sig, att elevantalet, som under flera år varit i oafbrutet stigande och år 1905 uppgick till 162, hvarför man vid och före denna tid haft skäl att antaga en fortsatt stegring till det antal af 165 elever, som i staten beräknats, därefter haft afgjord tendens att nedgå. Läsåret 1911—1912 utgör antalet endast 156. De senaste årens till direktionen öfver läroanstalten ingångna uppgifter från rikets samtliga kommuner angående befintliga blinda gifva jämväl vid handen, att åtminstone för en längre tid framåt elevantalet sannolikt kommer att ytterligare nedgå. Detta visserligen i och för sig gynnsamma förhållande medför emellertid, att läroanstaltens inkomster af elevavgifter blifvit afsevärdt mindre, än hvad staten upptager. Så hafva för hvarjdera af åren 1909 och 1910, under hvilka den nya staten tillämpats, elevavgifterna med 2,400 kronor understigit det beräknade beloppet, och år 1911 blir skillnaden än större.

Tillika är det uppenbart, att omkostnaderna för en läroanstalt, anordnad som ett stort internat, icke kan i någon nämnvärdare mån nedbringas därför, att elevantalet understiger det beräknade med 8 å 10 elever, motsvarande omkring 5 å 6 procent å det beräknade antalet.

Omkostnaderna för fastighetens underhåll, inventarier, undervisningsmateriell, tvätt och renhållning, värme och lyshållning, stallen, vårdare och tjänstepersonal, läkare och sjukvård blifva så godt som alldeles oberörda af en sådan minskning i elevantalet. Kostnaderna för kosthållet kunna likaledes endast i mycket ringa mån antagas nedgå på grund häraf. Det är egentligen endast å posten för beklädnad, som någon afsevärdare besparing härigenom kan beräknas uppstå.

[51.]

Det lärar därför också icke vara för direktionen möjligt att nedbringa utgifterna för bestridande af nämnda omkostnader lika mycket, som inkomsterna af elevavgifter äro mindre än de beräknade, eller ens något alls.

Att detta likvisst lyckats år 1909, i det att utgifterna — oafsedt besparingar i den fastställda aföningsstaten till rektor, lärare m. fl. — det året understego de i staten beräknade utgifterna med icke mindre än kronor 3,356: 73, berodde endast därpå, att reparationsarbeten å fastigheten, hvilka de närmaste åren förut varit mycket omfattande, det året kunnat betydligt inskränkas, så att närmare 2,000 kronors besparing kunde göras endast å denna utgiftspost, hvarjämte större besparingar gjordes å utgiftstitlarna inventarier, undervisningsmateriell, äfvensom kosthåll och sjukvård, under det emellertid andra utgiftstitlar måste öfverskridas.

År 1910 understego utgifterna med kronor 1,322: 88 de i staten medgifna, i det att besparingar, om än i något mindre utsträckning, jämväl det året kunde göras å samma utgiftstitlar som året förut. Dessa besparingar understiga emellertid med kronor 1,077: 12 den omnämnda bristen i inkomststaten för samma år.

De besparingar å utgiftsstaten, som åren 1909 och 1910 kunde göras, berodde, såsom framgår af hvad här ofvan anförts, icke på det något mindre relevantalet vid läroanstalten under dessa år, utan äro att anse såsom af mera tillfällig natur och beroende på särskilda omständigheter, med hvilka man icke allt framgent kan räkna. Icke ens å posten beklädnad lärar någon minskning i det i staten upptagna beloppet, 11,000 kronor, vara möjlig, då utgifterna härför — väl mest beroende på ytterligare fördyring i arbets- och materialpriser — trots det mindre relevantalet år 1909 något öfverskridit och år 1910 med endast några hundra kronor understigit anslagsbeloppet.

Någon minskning i utgiftsstaten, hvarigenom bristen i inkomststaten skulle kunna täckas, är därför för framtiden icke att förutsätta, utan anser direktionen oundgängligt, att den brist i inkomststaten å posten elevavgifter, som för framtiden torde böra beräknas till 3,000 kronor årligen och som icke skäligen torde böra föranleda till åtgärder för höjning af de i lag till beloppet fastställda elevavgifterna, ersättes genom motsvarande höjning i det ordinarie statsanslaget.

Men icke ens denna höjning lärar kunna anses vara för framtiden tillfyllest, eftersom redan nu, såsom ofvan antydts, vissa utgiftstitlar i staten visat sig otillräckliga och måst öfverskridas. Närmare redogörelse härför lämnas i en direktionens framställning bilagd tablå, som hvad utgiftsposterna beträffar, för vinnande af säkrare jämförelse, för hvarje år upptager de utgifter, som afse detta år, oberoende därpå, när likviden faktiskt ägt rum.

Så äro till vårdare och tjänstepersonal anslagna 9,000 kronor, under det att härför år 1909 erfordrades kronor 9,632: 33 och år 1910 kronor 10,131: 03 samt i följd af de fortfarande allmänt uppgående arbetslönerna ytterligare ökning är att emotse. Posten för värme och lyshållning, i staten upptagen till 9,000 kronor, har för år 1909 uppgått till kronor 11,373: 51 och för år 1910 till kronor 11,334: 03. Bränsleåtgången har betydligt ökats i och med de under senaste tid tillkomna byggnaderna till lärarbostäder och till portvaktstuga jämte försäljningsbod, hvarjämte särskildt stenkolspriserna varit högre än förut. Direktionen tillåter sig härvid omnämna, att direktionen låtit sakkunnig person verkställa undersökning, om genom någon ej alltför omfattande ändring i det förefintliga, numera i viss mån föråldrade värmeledningssystemet bränsleåtgången vid läroanstalten skulle för framtiden kunna nedbringas, men att detta icke ledt till önskad resultat.

Direktionen finner på grund af det anförda nödvändigt, att utgiftstitlarna vårdare

och tjänstepersonal samt värme och lyshållning ökas, den förra med 1,500 kronor, den senare med 2,500 kronor till respektive belopp af 10,500 kronor och 11,500 kronor och utgiftsstaten i sin helhet sålunda ökas med 4,000 kronor.

Denna ökning i utgiftsstaten förutsätter emellertid en motsvarande ökning i inkomststaten, och skulle sålunda det ordinarie statsanslaget till läroanstalten behöfva ökas utom med förut angifna 3,000 kronor till täckande af brist i nuvarande inkomststaten med ytterligare 4,000 kronor till bestridande af ökade utgifter eller med tillsammans 7,000 kronor från nuvarande 69,500 kronor till 76,500 kronor. Inkomst- och utgiftsstat skulle härigenom komma att sluta på ett belopp af 123,000 kronor.

Såsom redan anförts, hade under de närmaste åren före år 1909 särskildt omfattande reparationsarbeten å fastigheten utförts. Utgifterna härför uppgingo år 1907 till kronor 9,603: 50 och år 1908 till kronor 10,565: 37. Utgifterna för värme och lyshållning voro jämväl höga och uppgingo år 1908 till icke mindre än kronor 12,512: 79. Samtliga utgifter, i stat fastställda löner oräknade, uppgingo år 1907 till kronor 85,801: 09 och år 1908 till kronor 88,768: 99. Inkomsterna till täckande häraf uppgingo emellertid endast till kronor 82,545 år 1907 och till kronor 82,550 år 1908. En brist uppstod alltså i själfva verket år 1907 å kronor 3,256: 09 och år 1908 å kronor 6,218: 99 eller å tillsammans kronor 9,475: 08 och nödvändiggjorde, att en del utgiftsposter till motsvarande belopp måste öfverföras och likvideras å efterföljande års stat.

I betraktande af att de större reparationerna å fastigheten åren 1907 och 1908 skulle möjliggöra betydliga besparingar i sådana utgifter under de närmast följande åren och att jämväl å andra utgiftstitlar en del besparingar beräknades kunna göras, hade direktionen hyst förhoppning, att de öfverskjutande utgifterna åren 1907 och 1908 utan vidare skulle kunna utjämnas under de närmast följande åren. Trots också att utgifterna åren 1909 och 1910 kunde väsentligt nedbringas, år 1909 med cirka 8,000 kronor och år 1910 med cirka 6,000 kronor under utgiftssumman år 1908, blef det till följd af den ofvan omförmälda bristen i den från och med år 1909 nya inkomststaten omöjligt att täcka eller minska bristen från åren 1907 och 1908. År 1909 kunde visserligen en mindre utjämning göras med kronor 956: 73, men år 1910 ökades bristen, såsom i annat sammanhang här förut uppgifvits, med kronor 1,077: 12, hvarigenom vid 1910 års slut å omkostnadskontot förefanns ett belopp å kronor 9,595: 47, som måste öfverföras till ersättande af följande års anslagsmedel eller annorledes.

Enär det särskildt på grund af den fortfarande bristen i inkomststaten icke torde vara möjligt att innevarande eller nästa år amortera detta öfverskjutande utgiftsbelopp från år 1910, utan det fastmer kan vara att befara, att, liksom år 1910, den förefintliga bristen kan än ytterligare ökas, finner direktionen det vara önskvärdt, att särskilda medel anvisades och ställdes till direktionens disposition till bristens täckande.

På grund af det anförda tillåter sig direktionen i underdånighet hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes till näst sammanträdande Riksdag afgifva nådig proposition dels om beviljande af förhöjning i ordinarie statsanslaget till läroanstalten från och med år 1913 med 7,000 kronor till 76,500 kronor, därvid inkomstposten elevavgifter torde böra nedsättas till 46,500 kronor, dels ock om beviljande å extra stat för år 1913 af ett anslag å 9,595 kronor 47 öre att utgå redan år 1912 till täckande af den under åren 1907, 1908 och 1910 uppkomna brist.»

Den i skrifvelsen omförmälda tablån är af detta utseende:

På grund af nådig remiss har statskontoret den 19 oktober 1911 uti [51.] ärendet afgifvit underdånigt utlåtande och därvid anført:

»Då genom den underdåniga framställningen synes vara ådagalagdt behovet af ett särskildt anslag å 9,595 kronor 47 öre till täckande af brister, som uppkommit i de för åren 1907, 1908 och 1910 anvisade medlen, tillstyrkes framställningen i denna del.

Beträffande därefter institutets inkomststat finner statskontoret skäligt, att den förändring i nämnda stat, som af direktionen föreslagits, vidtages, och hemställer förty statskontoret, det täcktes Kungl. Maj:t i nådig proposition till Riksdagen föreslå, att ordinarie statsanslaget varder ökad och inkomstposten elevavgifter minskad med 3,000 kronor; och skulle, i händelse af bifall härtill, ordinarie anslaget komma att utgå med 72,500 kronor samt inkomstposten elevavgifter i staten upptagas med endast 46,500 kronor.

Hvad åter angår den begärda ytterligare förhöjningen å 4,000 kronor i statsanslaget, hvilken förhöjning skulle föranledas af att vissa under utgiftsstaten förekommande poster för närvarande vore upptagna med för låga belopp, vill det synas statskontoret, som om, med hänsyn till hvad i handlingarna meddelas angående utfallet af de två senaste årens bokslut, behovet af en sådan förhöjning icke är mera trängande, än att densamma åtminstone för närvarande och intill dess någon erfarenhet vunnits angående den verkan på institutets ekonomi, som ett, enligt hvad ofvan tillstyrkts, med 3,000 kronor förhöjdt statsanslag kommer att utöfva, icke bör ifrågakomma.

Statskontoret anser sig emellertid böra i detta sammanhang framhålla, att äfven med den nu tillstyrkta anslagsökningen någon stadga i institutets stat icke är att förvänta, så länge inkomststaten är delvis byggd på så osäker grund som befintligheten vid institutet af ett större eller mindre antal elever och de avgifter, som därigenom kunna komma att inflyta, samt under gruppen »öfriga utgifter» ingår en post »fastigheters underhåll», å hvilken, enligt sakens natur, utgifterna under olika år kunna uppgå till mycket växlande belopp, utan att det är medgifvet, att hvad som under ett år å denna post besparas, må kunna för samma ändamål reserveras till nästkommande år.»

Ehuru jag har anledning antaga, att vissa under institutets utgiftsstat förekommande poster verkligen äro upptagna till alltför låga belopp, anser jag mig likväl, innan en närmare undersökning häraf skett, för närvarande ej kunna gå längre än statskontoret hemställt. I det jag anhåller att vid anmälan af de extra anslagsbehofven få upptaga frågan om äskande af medel på extra stat för år 1913 till täckande af bristen i institutets och förskolans stat, hemställer jag alltså, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen att

Departement-
schefen.

dels godkänna följande ändrade lydelse af inkomststaten för institutet och förskolan för blinda å Tomte-
boda:

A. *Inkomststat.*

Ordinarie statsanslag	kronor	72,500: —
Elevavgifter	»	46,500: —
Summa kronor		119,000: —;

dels ock höja det under rubriken: »Institutet och förskolan för blinda å Tomtebodas» i riksstaten uppförda anslaget från 69,500 kronor till 72,500 kronor eller med 3,000 kronor.

[52.] Till Kungl. Maj:t har inkommit en underdånig framställning om statens medverkan till anordnande af *undervisning i landtbruk för döfstumma*. Ifrågavarande framställning, som är undertecknad af F. Nordin, J. Wallin, F. Svanström, Hilda Lundgren och Amanda Jungner i egenskap af interimsstyrelse för Landtbruksskoleföreningen för döfstumma, är af följande lydelse:

Anordnande af undervisning i landtbruk för döfstumma.

»De döfstumma äro på grund af sitt lyte utestängda från många af de områden, på hvilka fullsinnade människor kunna förvärfva sin utkomst. Ett arbetsfält, som lämpar sig synnerligen väl för dem, och där de borde hafva stora möjligheter att förvärfva sig en säker bärgning, är jordbruket. Men för att de med framgång skola kunna slå in på den vägen, erfordras liksom vid andra yrken utbildning, och om den döfstumme skall kunna tänka att vare sig på egen hand sköta ett jordbruk t. ex. såsom småbrukare eller få lönande anställning i landbruksarbete i jämbredd med hörande kamrater, så tarfvas både teoretisk och praktisk utbildning.

En dylik utbildning kan den döfstumme ej erhålla annat än i en landtbruksskola, som är särskildt upprättad för döfstumma och hvaräst sålunda undervisning kan meddelas och handledning gifvas på ett för dem ändamålsenligt sätt. Deras lyte gör nämligen alltid, att anvisningar och förklaringar, som erfordras vid deras praktiska arbete, såväl som hela den teoretiska undervisningen måste meddelas med vida större enkelhet och tydlighet och förorsaka större tidsutdräkt än för hörande människor.

Både i Danmark och Norge har man sedan några år tillbaka särskilda landtbruksskolor för döfstumma i verksamhet.

För två år sedan bildades i Sverige en förening för beredande af undervisning i landtbruk åt döfstumma. Föreningen tillsatte en interimsstyrelse för utarbetande af utredning och förslag till undervisningens ordnande, hvilket förslag här vidfogas.

Enligt detsamma upprättas till att börja med en skola för hela landet, förlagd i mellersta Sverige, och därefter, om så skulle erfordras, en skola för Norrland och en för södra Sverige, likasom också en skola med undervisning i de s. k. landtbrukets binärningar och hushållsgöromål för kvinnliga deltagare.

Kursen i den nu föreslagna skolan blir 2-årig och eleverna 12, af hvilka 6 intagas hvarje år.

De erhålla teoretisk undervisning och praktisk handledning efter ungefär samma plan, som följes i de nuvarande af staten och hushållningssällskapen understödda landt-

bruksskolorna. Undervisningen skall likasom vid dessa meddelas af en föreståndare, en lärare, som genomgått landtbruksinstitut, och en arbetsledare.

Det är ej blott med afseende på undervisningens ordnande, som man sökt följa de förut omnämnda landtbruksskolorna. Man har också tänkt sig skolan inrymd på en egendom, där eleverna utföra sitt praktiska arbete för gårdens räkning under viss bestämd tid, och där de erhålla bostad och kost m. m. af gårdens ägare, hvilken därjämte mot en bestämd ersättning aflönar lärare och arbetsledare. Kursen skulle sålunda för eleverna vara afgiftsfri, och man vill dessutom söka bereda dem något bidrag till beklädnad.

Man har föreslagit denna form för skolan, emedan föreningen då ej behöfver anskaffa medel till inköp af egendom och inventarier.

Genom annonsering i olika landtmannatidningar har föreningen erhållit anbud från och inledt underhandlingar med flera ägare till jordegendomar om skolans förläggande. Den lägsta årliga ersättning som begärts har varit 4,000 kronor i ett för allt.

Föreningen har tänkt sig att kunna öppna skolan den 1 november 1911.

Då skolan kommit i gång, hoppas föreningen att erhålla årliga anslag af de landsting, från hvilkas områden elever besöka skolan.

För bestridande af första årets afgift har föreningen ingått till rikets samtliga hushållningssällskap med anhållan om ett anslag af 200 kronor en gång för alla.

Föreningen vågar också hysa den förhoppningen, att Kungl. Maj:t täcktes behjärta ifrågavarande för de döfstumma viktiga sak, så att denna deras fortsatta undervisning också måtte erhålla stöd af statsmedel.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt och under förutsättning att skolan enligt utarbetad plan kommer till stånd, vågar landtbruksskoleföreningen för döfstumma härmed i djupaste underdånighet anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes ingå till Riksdagen med proposition om, att på villkor, som Kungl. Maj:t behagade bestämma, af det belopp, som finnes anslaget för döfstumundervisningen, och hvilket på grund af den sjunkande döfstumfrekvensen ej numera helt tages i anspråk, måtte få användas 250 kronor för hvarje i skolan intagen elev för bestridande af kostnaderna för undervisningen.»

Vid framställningen voro fogade tryckta exemplar af dels ett utaf interimsstyrelsen den 9 april 1910 afgifvet betänkande angående beredande af undervisning i landtbruk åt döfstumma, dels ock förslag till stadgar för föreningen. Af betänkandet framgick bland annat, att den föreslagna skolan ansetts böra omfatta allenast manliga elever.

På grund af nådiga remisser hafva styrelserna för de olika döfstumskoldistrikten afgifvit underdåniga utlåtanden i ärendet.

Styrelsen för första distriktet har därvid såsom eget utlåtande åberopat ett af föreståndaren för distriktets döfstumskola J. Prawitz på annanmodan afgifvet yttrande i ämnet. Prawitz har därvid anfördt:

»De döfstumma i vårt land, särskildt i dess södra och mellersta delar, äro till stort antal barn af personer, som sysselsätta sig med landtbruk. Som bevis härpå kan

[52.]

nämnas, att af Manilla döfstumskolas nuvarande 109 elever 30 eller 27,52 % äro barn af hemmansägare, arrendatorer, torpare, rättare o. d. Helt visst skulle af dessa döfstumma många, som nu dragas till städerna för att vid fabrikerna få en snar utkomst, stanna vid sina fäders yrke, om tillfälle gäfvos för dem till erhållande af den teoretiska och praktiska utbildning, hvaraf de ännu mer än den fullsinnade äro i behof. Ett fullsinnadt barn, som uppväxer i ett landtbrukarhem, får nämligen genom åseendet af och deltagandet i arbetet å fädernegården ganska betydlig praktisk insikt i landtbruksgöromål, och genom samtal med föräldrar och arbetare på gården får han äfven en del teoretiska kunskaper, som för en landtbrukare äro behöfliga. Annorlunda förhåller det sig med den döfstumme. Han uppfattar föga genom samtal, och under den för hans utveckling betydelsefullaste åldern måste han allra största delen af året lämna sitt hem för att på annan ort inhämta den vanliga folkskolebildningen. När han därför vid 15 å 16 års ålder utskrifvits från skolan, är landtbruket för honom ett ganska främmande arbete, som han ogärna ägnar sig åt, om icke tillfälle till utbildning i yrket beredes honom.

Såsom sökandena framhålla, kan emellertid den döfstumme för erhållande af dylik utbildning ej hänvisas till en för fullsinnade afsedd landtbruksskola. Sällan blir han så drifven i konsten att från andras läppar uppfatta språket, att han kan draga gagn af undervisning, som är lämpad för hörande. Önskar man därför bibringa honom förmåga att med framgång ägna sig åt landtbruksskötsel, torde ingen annan utväg finnas än upprättandet af en särskild för döfstumma afsedd landtbruksskola.

På grund af hvad sålunda blifvit anfördt, får jag vördsamt föreslå styrelsen att tillstyrka bifall till interimsstyrelsens för landtbruksföreningen för döfstumma underdåniga framställning.»

Styrelsen för sjunde döfstumskoldistriktet yttrar i sitt utlåtande:

»Såsom i landtbruksskoleföreningens underdåniga skrifvelse framhålles, är den döfstumme på grund af sitt lyte utestängd från många, ja, man kan väl säga från de flesta af de områden, där fullsinnade människor kunna förvärfva sin utkomst. Äfven med ringa eftertanke torde man lätt finna, att nästan på hvarje arbetsfält är det ett oeftergiftigt villkor att äga hörselförmåga och särskildt för hvar och en, som vill blifva sin egen. Därför finner man de döfstumma företrädesvis ägna sig åt vissa handverk såsom skomakeri, skrädderi, snickeri och några andra dylika, där hörseln åtminstone för den simple arbetaren kan umbäras. Däremot är antalet döfstumma, som ägna sig åt jordbruk, förhållandevis ganska ringa, och dock skulle jordbruksarbetet ägna sig synnerligen väl för dem, på samma gång som det är ett friskt och hälsosamt arbete. Detta förhållande beror ingalunda på allmän bristande lust och fallenhet hos de döfstumma för nämnda arbete, utan fastmera på svårigheten för dem att erhålla sådant. En landtbrukare, som behöfver arbetshjälp, tager nämligen ej gärna i sin tjänst en döfstum, af hvilken han har svårt att göra sig förstådd och hvilken han har svårt att meddela sig med, försävidt den tjänstsökande ej är någorlunda hemmastadd i jordbruket, något som han näppeligen kunnat blifva vid den döfstumanstalt, där han i öfrigt erhållit sin uppfostran. En särskild landtbruksskola för döfstumma, där de kunde på ett för dem lämpadt sätt erhålla inblick i jordbruksnäringen och under sakkunnig ledning få deltaga i jordbruksarbete samt där de finge tillfälle att se och inse resultatet af sitt arbete, en sådan anstalt skulle utan tvifvel vara till stor välsignelse för många döfstumma. Och då det sätt, hvarpå landtbruksskoleföreningen tänkt sig den

föreslagna skolan kunna ordnas, synes vara praktiskt och enkelt, vill skolstyrelsen på det lifligaste tillstyrka nådigt bifall till föreningens underdåniga anhållan.»

[52.]

Styrelsen för andra, tredje och fjärde distriktet tillstyrka bifall till föreningens anhållan.

Styrelsen för fjärde distriktet motiverar sitt tillstyrkande därmed, att det framlagda förslaget syntes styrelsen väl utredt, att en god utbildning i landbruksgöromål enligt förslaget skulle kunna beredas de döfstumma samt att därigenom äfven den stora fördelen skulle kunna vinnas, att många döfstumma, som eljest skulle söka sig till städerna och de där belägna fabrikerna, genom lämplig utbildning i landbruk skulle kvarhållas å landsbygden och vid dess sundare och enklare förhållanden.

Styrelsen för femte distriktet har på det varmaste tillstyrkt bifall till föreningens ifrågavarande framställning, men förklarat sig icke kunna göra något bestämdt uttalande om den föreslagna planen. Tillika har styrelsen anført:

Det vore önskvärdt, att därest statsbidrag lämnades landbruksskolan, därmed måtte förenas det villkoret, att så länge endast *en* skola funnes, dess styrelse vore skyldig taga nödig hänsyn därtill, att elever från de olika distriktet vore lika berättigade att vinna inträde. Skulle i framtiden mer än *en* skola blifva behöflig för mellersta och södra Sverige, syntes det vara af mindre vikt att taga hänsyn till det geografiska läget än till andra omständigheter, t. ex. skötseln af ett jordbruk på slättbygden och ett sådant i skogsbygden, enär väl slättbygdens jordbruk bedrefves ungefär lika på skilda orter, då däremot skogsbygdens torde i väsentlig mån förete olikheter mot det förra. Äfven kunde väl tänkas, att *en* skola, såsom den föreslagna, mera vore afsedd för större jordbruk, en annan för utbildning af småbrukare, möjligen med till ett småbruk hörande binäringar. Önskligt vore nog också, att innan elev antoges, föreståndare vid den döfstummskola, han genomgått, sattes i tillfälle yttra sig öfver ansökningen.

Endast styrelsen för sjätte distriktet har afstyrkt bifall till framställningen. Styrelsen hyste nämligen tvifvel om att döfstumma vore ägnade att på egen hand och för egen räkning sköta landtbruk eller lämpade sig att såsom rättare leda landbruksarbete.

Härefter har inspektören öfver döfstummskolorna, kyrkoherden Johan Östberg, den 16 maj 1911 yttrat sig och därvid anført:

Den utredning, som interimsstyrelsen i förut omförmälda betänkande framlagt, vore omsorgsfullt utarbetad, och förslaget till stadgar för föreningen gäfvade icke anledning till erinran. De skäl, som blifvit anförda för den underdåniga ansökningen, vore behjärtansvärda, och de åtgärder, som redan vidtagits för den tilltänkta planens förverkligande, syntes vara så ändamålsenliga, som omständigheterna medgäfvade. Erfarenheten hade visat, att döfstumma, som vore födda och uppfostrade af jordbrukande föräldrar, velat och kunnat ägna sig äfven åt landtbruk, men framgången på detta arbetsområde vore i hög grad beroende af nödig utbildning, som till följd af de döfstummas

[52.] lyte icke kunde bibringas dem i de vanliga landtbruksskolorna utan endast i särskild för dem upprättad skola. På dessa skäl tillstyrkte Östberg bifall till framställningen.

Ärendet remitterades därpå till statskontoret, som den 13 juni 1911 afgaf underdånigt utlåtande af följande innehåll:

»Om än, såsom styrelsen för sjätte döfstumskoldistriktet framhållit, de döfstumma svårligen torde lämpa sig att såsom rättare leda landtbruksarbete, lärar dock deras lyte ej utgöra något svårare hinder för dem att bedriva eget mindre jordbruk; och har statskontoret för sin del ej något att erinra däremot, att på ett eller annat sätt statsbidrag beredes ifrågavarande skola, där de döfstumma skulle få tillfälle att förvärfva härför nödig utbildning.

Men att, såsom sökandena ifrågasatt, för denna specialutbildning taga i anspråk det under åttonde hufvudtiteln uppförda anslaget till befrämjande af döfstumundervisningen, hvilket är afsedt att lämna statens bidrag till kostnaden för meddelande åt de döfstumma af allmän folkskolebildning, synes statskontoret vara mindre lämpligt. Den fackskola, som nu är ifrågasatt, synes böra i likhet med andra undervisningsanstalter för jordbruk och landtmannanäringar ställas under landtbruksstyrelsens öfverinseende och det statsanslag, som må anses erforderligt, anvisas under nionde hufvudtiteln, tills vidare såsom ett särskildt anslag å extra stat.

Enligt det af landtbruksföreningen för döfstumma uppgjorda förslaget synes den tilltänkta skolans organisation tämligen nära öfverenastämma med de lägre landtbruksskolors, åt hvilka för närvarande statsunderstöd utgår från anslaget till undervisningsanstalter för jordbruk och landtmannanäringar. Statskontoret anser sig emellertid ej böra inlåta sig på frågan, huruvida i detta fall statsbidrag bör utgå i samma form och under liknande villkor som till de lägre landtbruksskolorna, eller hvilka jämkningar i villkoren som möjligen kunna påkallas af den nu ifrågavarande skolans säregna beskaffenhet, då det nämligen synes böra lämpligen öfverlämnas åt landtbruksstyrelsen att i sådant afseende framställa förslag.»

Slutligen har landtbruksstyrelsen, efter nådig remiss, den 19 oktober 1911 anfört:

För sin del kunde landtbruksstyrelsen icke dela statskontorets uppfattning beträffande den ifrågasatta skolans allmänna uppgift. Såvidt landtbruksstyrelsen kunde finna, vore skolans ändamål icke att befordra landthushållningen inom riket, utan att bereda de döfstumma möjlighet till lämplig sysselsättning. För att kunna öfvertaga ledningen af en dylik skola eller föreslå sättet för dess anordnande erfordrades ingående kännedom om de döfstummas utvecklingsmöjligheter och sättet att befordra eller tillvarata dessa. Härför saknade landtbruksstyrelsen nödiga förutsättningar, liksom det torde falla utom landtbruksstyrelsens uppgift att taga befattning med en angelägenhet af ifrågavarande art. Landtbruksstyrelsen, som af sagda anledning icke kunde ingå i pröfning, huruvida skolan i fråga ur döfstumutbildningens synpunkt kunde vara önskelig eller lämplig, uttalade såsom sin åsikt, att i landtbrukets intresse anledning ej förefunnes, att statsanslag beviljades till ifrågavarande undervisningsanstalt.

Innan jag går att för egen del yttra mig i föreliggande ämne, ber jag få meddela, att af föreståndaren för tredje distriktets döfstummskola till mig inlämnats en P. M. i frågan af hufvudsakligen följande innehåll:

På framställning af styrelsen för tredje döfstumskoldistriktet hade landsting och stadsfullmäktige i distriktet beslutat att å en för ändamålet inköpt landtgård invid Lund upprätta en landtbruks- och handtverksskola för döfstumma.

Behovet af dylika praktiska fortbildningsanstalter för döfstumma hade gjort sig starkt gällande. Och det vore gifvet, att om fullsinnade ynglingar vore i behof af den fortsatta teoretiska och praktiska utbildning, som meddelades dem i fortbildningsanstalter af allehanda slag, så vore den döfstumme det i ännu högre grad.

Bland döfstumlärarna hade också detta behof länge varit insedt, på grund hvaraf det bland dem bildats en förening, som skulle verka för beredande af landtbruksundervisning åt döfstumma.

Då emellertid den landtbruksskola, som föreningen hade för afsikt att upprätta, komme att förläggas till norra eller mellersta Sverige, då den utbildning, som blifvande landtbrukare i Skåne vore i behof af, ej lämpligen kunde gifvas i norra eller mellersta Sverige, enär ju det skånska jordbruket bedrefves efter andra grunder än i det öfriga Sverige, och då vidare den af föreningen planerade landtbruksskolan ej kunde mottaga så många elever, som önskade inträde (den vore beräknad för 6 elever i hvardera af 2 årskurser, och ensamt i Skåne hade för närvarande 11 döfstumma anmält sig till genomgående af kurs), samt slutligen då härtill komme, att icke blott de döfstumma, som önskade utbilda sig till jordbrukare, vore i behof af sakkunnig ledning, utan detta i lika hög grad vore fallet med dem, som önskade utbilda sig i handtverk, hade styrelsen för tredje döfstumskoldistriktet vågat uttala den önskan, att i en blifvande proposition till Riksdagen framställning måtte göras om ett årligt anslag å 250 kronor att efter Kungl. Maj:ts pröfning och under villkor, som Kungl. Maj:t funne för godt föreskrifva, utgå för hvarje i landtbruks- eller handtverksskola intagen döfstum.

Det vore särdeles önskvärdt, att ett dylikt anslag beviljades, dels på grund däraf, att det komme att medföra dryga kostnader för landsting och stadsfullmäktige att ensamma underhålla institutionerna i fråga, och dels af den anledning, att döfstumma från distriktet då kunde beredas ej blott kostnadsfri undervisning utan äfven fritt uppehälle vid skolan.

Medel härför kunde lämpligen utgå af det anslag, som af Riksdagen beviljats för döfstumundervisning. Ifrågavarande anslag vore ett förslagsanslag å 200,000 kronor. Af detta förbrukades emellertid för döfstumundervisningen årligen endast omkring 150,000 kronor. För landtbruks- och handtverksundervisningen i tredje distriktet skulle, i händelse statsanslag härför beviljades, årligen utgå omkring 5,000 kronor.

Staten hade ju redan sörjt för de blindas praktiska utbildning genom upprättandet af en handtverksskola i Kristinehamn, till hvilken statsanslag årligen utginge med omkring 20,000 kronor, hvartill komme, att statsanslag ju utginge för döfstumma, blinda och sinnesslöa blinda, som vore intagna i arbetshem.

Beträffande den af föreståndaren för tredje döfstumskoldistriktet omnämnda planerade nya landtbruks- och handtverksskolan för döfstumma i Skåne har jag inhämtat, att landstingen i Malmöhus, Kristianstads och Blekinge län samt stadsfullmäktige i Malmö med anledning af styrelsens

[52.] för tredje döfstumskoldistriktet förutnämnda anhållan under hösten 1911 sammanställande beslutat bemyndiga styrelsen

1) att för en summa af minst 50,000 kronor försälja distriktets fastighet i Karlskrona med tillträde för köparen den 1 november 1912;

2) att för en summa af högst 35,000 kronor inköpa egendomen nr 3 St. Råby, kallad Råbylund, vid Lund;

3) att till den sålunda inköpta egendomen Råbylund förflytta distriktets skydds- och arbetshem;

4) att därstädes upprätta en handtverks- och landtbruksskola för döfstumma ynglingar i hufvudsaklig öfverensstämmelse med en af styrelsen framlagd plan — af hvilken framgår, bland annat, att undervisningen i landtbruksskolan skulle vara i allo skild från den i handtverksskolan; och

5) att företaga de om- och nybyggnader vid Råbylund, som för ändamålet äro nödiga.

Till utförande af dessa om- och nybyggnader hafva landstingen och stadsfullmäktige beslutat ställa till styrelsens förfogande, utom det öfver-skott, som komme att uppstå genom utbyte af fastigheten i Karlskrona mot egendomen Råbylund, tillhopa 25,000 kronor.

Styrelsen för tredje döfstumskoldistriktet har visserligen ännu icke inkommit med någon underdånig framställning om statsbidrag för uppehållande af undervisningen uti ifrågavarande skola, men i sin skrifvelse till landstingen och stadsfullmäktige har styrelsen uttalat, att enligt styrelsens förmenande goda utsikter förefunnes, att anslag till landtbruksskolan skulle kunna erhållas från länens hushållningssällskap med 200 kronor för elev och af staten med 250 kronor för elev. Framställning om statsbidrag torde således vara att förvänta.

Departementschefen.

För min egen del anser jag det vara i hög grad förmånligt, att döfstumma, särskildt de från landsbygden, efter slutad skolgång erhålla undervisning i landtbruk och dess binäringar. Det gagn, som sådan undervisning skulle för dem medföra, har så kraftigt framhållits, att jag icke anser mig hafva något att tillägga. Jag vill blott gentemot invändningarna från styrelsen för sjätte distriktet erinra därom, att syftet med den ifrågasatta undervisningen ingalunda är att utbilda förmän vid större jordbruk — något hvarför de döfstumma ej torde lämpa sig — utan jordbruksarbetare och i främsta rummet småbrukare. Den plan, efter hvilken den af landtbruksskoleföreningen för döfstumma föreslagna nya skolan skulle ordnas, förefaller mig praktisk och lämplig — den har ju ock vunnit

sakkunnigas gillande. Hvad beträffar kostnaderna för anordningens genomförande synas dessa komma att hålla sig inom ett ganska blygsamt mått. Det äskade statsbidraget, 250 kronor årligen för hvarje elev, är det samma som nu enligt 1889 års Riksdags beslut utgår ur förslagsanslaget till befrämjande af döfstumundervisningen för hvarje döfstumt barn, som åtnjuter underhåll inom eller af döfstumskola, anordnad af skoldistrikt omfattande mer än ett landstingsområde eller en stad, som ej deltagar i landsting. Emellertid och då det är att hoppas, att ytterligare några landtbruksskolor för döfstumma snart nog skola tillkomma — i Skåne är man ju redan på god väg — torde saken bäst främjas, om man ej, såsom i den underdåniga ansöknings begäres, från början binder understöden vid en viss undervisningsanstalt, utan om det åt Kungl. Maj:t öfverlämnas att bestämma, hvarest sådan undervisning må anordnas, samt att fastställa läroplan och utfärda öfriga erforderliga bestämmelser, såsom om elevantal och inspektion.

De principiella betänkligheter mot att för ifrågavarande ändamål anlita förslagsanslaget till befrämjande af döfstumundervisningen, som statskontoret gjort gällande, kan jag för min del alls icke dela. Det är, såsom landtbruksstyrelsen påpekat, ej närmast eller hufvudsakligast i landthushållningens intresse, som denna undervisning skulle anordnas, utan syftet med densamma är att bereda de döfstumma större möjligheter till själf-försörjning.

Under år 1910, det senaste för hvilket fullständiga uppgifter föreligga, hafva utgifterna å förslagsanslaget till befrämjande af döfstumundervisningen uppgått till endast 176,225 kronor, hvadan anslaget alltså med sitt nuvarande belopp, 200,000 kronor, utan svårighet kan lämna tillgång till bestridande af kostnaderna för ifrågavarande undervisning i föreslagen omfattning. Till de beräknade direkta utgifterna för statsbidrag till elevernas underhåll torde böra läggas ytterligare ett belopp till gäldande af kostnaderna för nödig inspektion. Ett arfvode till en eller flera inspektörer å tillhoppa högst 300 kronor torde äfven för en längre framtid vara fullt tillräckligt, då resekostnads- och traktamentsersättning till vederbörande inspektör lämpligen torde kunna bestridas af det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget till rese- och traktamentspenningar. Äfven till inspektionsarfvodet lämnar anslaget till döfstumundervisningen för närvarande god tillgång.

På grund af hvad sålunda anförts hemställer jag, det Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen medgifva

att af förslagsanslaget till befrämjande af döfstumundervisningen må utgå ej mindre till uppehållande af för döfstumma afsedda landbruksskolor under de villkor, Kungl. Maj:t äger bestämma, för år räknadt statsbidrag med högst 250 kronor för hvarje döfstum, som inom sådan landbruksskola eller på dess bekostnad åtnjuter underhåll, än äfven till arfvode för inspektion af sådan döfstumundervisning ett årligt belopp af högst 300 kronor.

[53.]

Viss löneturs-
beräkning
för rektorn
Th. Rupert.

Med underdånigt utlåtande den 4 november 1911 har styrelsen öfver förskolan för blinda i Växjö till Kungl. Maj:t öfverlämnat en af rektorn vid nämnda skola Thore Rupert gjord underdånig ansökning om rätt för honom att för erhållande af löneförhöjning få räkna sig till godo sjutton år, under hvilka han tjänstgjort såsom ordinarie lärare vid institutet för blinda å Tomtebodas. Till stöd för denna framställning har Rupert anfört följande:

Den 1 juli 1892 hade Rupert anställts som e. o. lärare vid institutet för blinda å Tomtebodas och efter aflagda prof förordnats till ordinarie lärare påföljande år. Med undantag af tiden 1 november 1901—1 januari 1903, då Rupert beklädt befattningen som t. f. rektor vid institutet och förskolan för blinda, hade han tjänstgjort som lärare vid förstnämnda anstalt intill den 1 november 1909, då han mottagit förordnande som vikarierande rektor vid förskolan för blinda i Växjö, där han sedermera af skolans styrelse utnämnts till ordinarie rektor från den 1 oktober 1911.

Som lärare vid institutet för blinda hade Rupert uppburit från den 1 januari 1909 i högsta lönegraden 3,400 kronor för år räknadt, hvarjämte han åtnjutit förmånen af bostad med värme. Rektor vid förskolan i Växjö i första lönegraden åtnjöte, förutom samma förmån af bostad med värme, i kontant lön 3,000 kronor för år, alltså ett belopp, som med 400 kronor understeg det förra.

I nädiga kungörelsen angående ny stat för förskolan för blinda i Växjö af den 13 juni 1908 stadgades i fråga om förhöjning af lönen efter viss tids fortsatt innehavande af befattning under B) mom. h) — — — »börande löntagare därvid tillgodoräknas dels den tid, hvarunder han eller hon innehaft motsvarande tjänst eller tjänst, som enligt nya staten är förenad med lika hög aflöning som den tjänst, hvarför ålders-tillägg ifrågasättes, vid annan statens läroanstalt för blinda, dels ock den tid, som före den nya aflöningsstatens trädande i kraft förflutit från tillträdet till befattningen.»

Till rektorsbefattningen vid förskolan för blinda i Växjö fordrades, förutom lämplighet för föreståndarkallet, samma behörighet som till ämneslärartjänst vid institutet å Tomtebodas. Båda befattningarna tillsattes af respektive skolstyrelser, och samma rätt i fråga om beräkning af pensionsålder syntes gälla för dem båda, då väl rektor vid förskolan för blinda i Växjö inbegreps i de vid blindundervisningsanstalterna anställda lärarna.

Styrelsen har i sitt utlåtande hemställt om bifall till Ruperts ansöknings och därvid yttrat: [53.]

Styrelsen hade granskat de i ansökningen lämnade uppgifterna, hvilka styrelsen bekräftade, äfvensom öfvervägt de skäl, som åberopades såsom stöd för ansökningen i fråga, och instämde i desamma. Det syntes också styrelsen vara af vikt, att vid en eventuell transport från tjänsten som lärare vid institutet för blinda å Tomtebodas till tjänsten som rektor vid förskolan för blinda i Växjö — en transport som gifvetvis kunde anses som den naturligaste utvägen för besättandet af rektorsbefattningen vid sistnämnda blindanstalt — den transporterades löneförmåner vid tiden för transporten i hvarje fall ej lede minskning. Styrelsen befarade, att det i sådant fall kunde visa sig svårt att till befattningen i fråga erhålla fullt lämplig och kompetent person.

På grund af nådig remiss har statskontoret den 28 november 1911 uti ärendet afgifvit underdånigt utlåtande, så lydande:

»På sätt sökanden själf erinrat, äger enligt den för förskolan i Växjö gällande stat vederbörande löntagare att för ålderstilläggs åtnjutande tillgodoräkna den tid, hvarunder han eller hon innehaft motsvarande tjänst eller tjänst, som enligt nya staten är förenad med lika hög aflöning som den tjänst, hvarför ålderstillägg ifrågasättes, vid annan statens läroanstalt för blinda.

Då aflöningen för rektorstjänsten i Växjö, utgörande 3,000 kronor med två ålders-tillägg, hvartdera å 500 kronor, är väsentligt högre än aflöningen för lärartjänst vid institutet å Tomteboda, som uppgår till blott 2,200 kronor med tre ålderstillägg, hvar och ett å 400 kronor, samt sökandens påstående att sistnämnda tjänst skulle motsvara rektorstjänsten i Växjö lärar sakna fog, torde hans begäran att få för ålderstillägg vid rektorstjänsten tillgodoräkna sig sin föregående tjänstgöring vid Tomteboda icke kunna bifallas.

Då emellertid styrelsen öfver förskolan i Växjö framhållit, hurusom en transport från lärartjänst vid institutet å Tomteboda till rektorsbefattningen vid nämnda förskola kan anses såsom den naturligaste utvägen för besättandet af sistberörda befattning, samt det med afseende härå torde få anses obilligt, att sökanden, som befann sig i högsta lönegraden såsom lärare vid Tomteboda, skulle genom sin befordran till rektor lida en afsevärd minskning i inkomster, vill statskontoret i underdånighet hemställa, huruvida ej Kungl. Maj:t må finna skäl föreligga att föreslå Riksdagen medgifva, att Rupert må för åtnjutande af ålderstillägg i egenskap af rektor vid förskolan för blinda i Växjö tillgodoräkna sig fem år af sin tjänstgöring såsom lärare vid institutet å Tomteboda samt på grund häraf från 1912 års början åtnjuta rektorslön i andra lönegraden.»

Såsom statskontoret anført, torde Rupert icke på grund af gällande lönestat för förskolan för blinda i Växjö äga rätt att för erhållande af löneförhöjning räkna sig till godo sin tjänstgöring såsom ämneslärare vid institutet för blinda å Tomteboda. Emellertid tala ju starka lämplighets- och billighetsskäl för att Rupert genom befordran till rektor icke bör lida någon minskning i inkomster. Detta skulle undvikas, om Rupert, såsom

Departementschefen.

statskontoret hemställt, finge tillgodoräkna sig fem år af sin föregående tjänstgöring.

Jag tillstyrker därför, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen medgifva,

att rektorn vid förskolan för blindas i Växjö Thore Rupert må för erhållande af ålderstillägg i sin innehavande befattning, under i öfrigt gällande villkor, tillgodoräkna sig fem år af sin tjänstgöring såsom ämneslärare vid institutet för blindas å Tomtebodas.

Bifall till hvad under punkterna 52 och 53 föreslagits föranleder ingen ökning af anslaget till undervisningsanstalter för döfstumma och blindas. Bifalles däremot hvad under punkt 51 föreslagits, kommer nyssnämnda anslag att ökas från 287,500 kronor till 290,500 kronor, eller med 3,000 kronor.

Ålderstillägg.

[54.]
Höjning af
anslaget.

Under åberopande af hvad jag förut under punkten 34 anfört angående ny stat för högre lärarinneseminarier hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

att öka det under riksstatens åttonde hufvudtitel uppförda förslagsanslaget till ålderstillägg från 135,000 kronor till 139,000 kronor eller med 4,000 kronor.

Skrifmaterialier och expenser, ved m. m.

[55.]
Skrifmate-
rialier och
expenser,
ved m. m.

Under åberopande af hvad chefen för finansdepartementet till statsrådsprotokollet öfver finansärenden denna dag anfört beträffande de å riksstatens särskilda hufvudtitlar uppförda förslagsanslagen till *skrifmaterialier och expenser, ved m. m.* och då i fråga om berörda anslag i hvad angår åttonde hufvudtiteln inga särskilda omständigheter utöfver de af nämnda departementschef andragna torde böra komma i betraktande vid

fastställandet af det faktiska anslagsbehovet, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att höja förslagsanslaget till skrifmaterialier och expenser, ved m. m. från nuvarande beloppet, 55,095 kronor (däraf till domkapitlens expeditioner högst 10,000 kronor), till 63,000 kronor (däraf till domkapitlens expeditioner högst 10,000 kronor), eller med 7,905 kronor.

Tryckningskostnader.

På sätt inhämtas af chefens för finansdepartementet under näst föregående punkt åberopade yttrande har nämnda departementschef däruti uttalat sig för att ur åttonde hufvudtiteln förslagsanslag till skrifmaterialier och expenser, ved m. m. borde utbrytas ett särskildt förslagsanslag till *tryckningskostnader*, samt beräknat det för sistnämnda anslag erforderliga beloppet till 15,000 kronor. Af innehållet i samma yttrande framgår afven, att detta nya anslag blott skulle vara afsedt för sådana tryckningskostnader, som för närvarande bestridas af anslaget till skrifmaterialier och expenser, ved m. m., men däremot ej för tryckningskostnaderna hos de ämbetsverk och förvaltningar, hvilkas expenser för närvarande bestridas på annat sätt än från hufvudtiteln expensanslag. Från denna regel torde dock, i hvad åttonde hufvudtiteln angår, böra göras ett mindre väsentligt undantag. Såsom jag under närmast föregående punkt i anmärkt, utgår af hufvudtiteln anslag till skrifmaterialier och expenser, ved m. m. ett belopp af högst 10,000 kronor till domkapitlens expeditioner. Dessa 10,000 kronor äro afsedda — förutom till inköp af skrifmaterialier och nödiga inventarier, till renhållning, gas och lyse, ved och vedhuggning, där utgifter härför icke bestridas af vederbörande domkyrka, bokinköp, inbindning af böcker och tidningsprenumeration med undantag för Lunds stift, annons- och fraktkostnader samt utgifter för telegraphporton — jämväl till gäldande af tryckningskostnader. Den obetydliga del af anslaget, som kan falla på sistnämnda post, torde icke motivera en utbrytning af densamma ur totalsumman. Bestämmelserna angående expensanslaget till domkapitlens expeditioner, meddelade med anledning af riksdagsbeslut åren 1902, 1903 och 1908, torde alltså böra lämnas orubbade.

I det för det nya anslaget beräknade beloppet torde, för utjämning af hufvudtiteln slutsumma, en höjning böra äga rum med 25 kronor.

[56.]

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att för bestridande af tryckningskostnader, som icke skola af andra medel gäldas, å åttonde hufvudtiteln uppföra ett ordinarie förslagsanslag å 15,025 kronor.

Beträffande *öfriga ordinarie anslag*, som i riksstaten för år 1912 finnas uppförda under åttonde hufvudtiteln, har jag icke att nu föreslå någon ändring.

Extra anslag.

Ecklesiastikdepartementets afdelning af Kungl. Maj:ts kansli.

Till *provisorisk lönereglering för befattningshafvare i ecklesiastikdepartementet* i enlighet med af Riksdagen angifna grunder och på vissa af Riksdagen godkända villkor har Riksdagen efter af Kungl. Maj:t gjorda framställningar på extra stat för hvar och ett af åren 1911 och 1912 anvisat ett förslagsanslag af 12,145 kronor, däraf högst 275 kronor finge användas till höjning af vikariatsersättning under semester.

[57.]
Provisorisk
lönereglering
för departe-
mentet.

Under återopande af hvad chefen för justitiedepartementet denna dag yttrat beträffande fortsatt anslag till provisorisk lönereglering för statsdepartementen får jag meddela, att i ecklesiastikdepartementet beträffande tjänster, om hvilka här är fråga, under år 1911 icke inträffat någon annan förändring, som kan medföra ökning eller minskning af ifrågavarande anslag, än att en kanslisekreterare från och med år 1912 tilldelats ett första ålderstillägg å sin lön, på grund hvaraf det belopp, som motsvarar pensionsavgiften för hans tjänst, bör höjas med 50 kronor och följaktligen anslaget minskas med samma belopp. Registratorns årliga sportelinkomst synes fortfarande kunna beräknas till 1,000 kronor, betingande ett afdrag från aflöningstillägget å 500 kronor. För år 1913 erfordras följaktligen å ecklesiastikdepartementets stat ett anslag af 12,095 kronor, däraf högst 275 kronor må användas till höjning af vikariatsersättning under semester.

För åtnjutande af det provisoriska aflöningstillägget torde böra stadgas de villkor och förbehåll, chefen för justitiedepartementet i sitt förutnämnda anförande förordat. Jag ansluter mig jämväl till hans förslag beträffande de föreskrifter, som böra meddelas i fråga om utbetalningen af aflönings-tilläggen.

På grund af det anförda får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen att

dels till provisorisk lönereglering för befattningshafvare i ecklesiastikdepartementet, i enlighet med hvad ofvan blifvit angifvet, å extra stat för år 1913 bevilja ett förslagsanslag af 12,095 kronor, hvaraf högst 275

kronor må användas till höjning af vikariatsersättning under semester,

dels ock godkänna af mig förordade villkor för åtnjutande af de provisoriska aflöningstilläggen samt föreskrifter till iakttagande vid utbetalningen af aflönings-tilläggen.

[58.]

Extra byrå-
chef i
ecklesiastik-
departe-
mentet.

Vidare hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen att, i likhet med hvad för år 1912 ägt rum, för beredande af arfvode å 7,800 kronor, hvaraf 2,500 kronor må anses motsvara tjänstgöringspenningar, åt en *extra byråchef inom ecklesiastikdepartementet* på extra stat för år 1913 anvisa ett belopp af 7,800 kronor.

[59.]

Arfvoden
åt särskilda
föredragande
i ecklesiastik-
departe-
mentet
m. m.

Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1910 års Riksdag för beredande af *arfvoden åt extra föredragande i ecklesiastikdepartementet m. m.* på extra stat för år 1911 ett anslag af 11,500 kronor. Af ifrågavarande belopp voro 7,000 kronor afsedda till bestridande af arfvoden, belöpande på år 1910, och endast återstående 4,500 kronor ämnade till arfvoden för år 1911. — 1911 års Riksdag anvisade på Kungl. Maj:ts framställning under samma anslagstitel å extra stat för år 1912 ett belopp af 4,500 kronor. Däraf utgå 500 kronor till kanslisekreteraren å läroverksbyrån för uppdrag såsom särskild föredragande, 2,000 kronor till en amanuens, som uppehåller denne kanslisekreterares tjänst med undantag af förandet af sakregister och utarbetandet af framställningar till Riksdagen, och 2,000 kronor till en amanuens, som biträder å folkskolebyrån.

Anslag till ifrågavarande ändamål är äfven behöfligt för år 1913. Jag finner mig emellertid med hänsyn till förekomna särskilda omständigheter böra ifrågasätta en icke oväsentlig höjning af anslagets belopp.

I det belopp å 7,000 kronor, som afsågs för år 1910, ingingo 1,000 kronor till arfvode åt kanslisekreteraren å folkskolebyrån, hvilken hade sig anförtrodd föredragningen i såväl regeringsrätten som statsrådsberedningen af *sådana mål och ärenden å nämnda byrå, som tillhörde regeringsrättens handläggning*. Vid anmälan af detta anslagsbehof uttalade min företrädare i ämbetet, på sätt statsrådsprotokollet öfver ecklesiastikärenden den 14 januari 1910 punkten 25 utvisar, såsom sin åsikt, att denne särskilda föredragande borde i aflöningsförmåner likställas med den kanslisekreterare, som i jordbruksdepartementet hade att ansvara för föredragningen i regeringsrätten, och sålunda för år 1910 erhålla ett tilläggsarfvode af 2,000 kronor. Enär ifrågavarande bägge kanslisekreterare, som då ej voro berättigade till

ålderstillägg, för sistnämnda år — provisorisk lönereglering för Kungl. Maj:ts kansli tillämpades först med år 1911 — åtnjoto aflöning såsom kanslisekreterare med 4,000 kronor, uppgingo hvars och ens sammanlagda aflöningsförmåner detta år till 6,000 kronor. Hvad den särskilda föredraganden på folkskolebyrån beträffade skulle medel härtill beredas dels genom användande af nyssnämnda belopp å 1,000 kronor af det *extra* anslaget (å 11,500 kronor), dels genom anlitande af ett på ecklesiastikdepartementets stat uppfördt *ordinarie* anslag å 1,000 kronor för beredande åt chefen på folkskolebyrån af befrielse från beredningen af en del till byrån hörande mål och ärenden. Med hänsyn till den vid 1910 års Riksdag föreslagna provisoriska löneregleringen för Kungl. Maj:ts kansli ansåg sig departementschefen emellertid icke böra ifrågasätta äskande af anslag på extra stat till arvode för år 1911 åt den särskilda föredraganden på folkskolebyrån, hvilken alltså sistförflutna år, med inberäkning af det förenämnda *ordinarie* anslaget å 1,000 kronor samt provisoriskt aflöningstillägg, kom i åtnjutande af enahanda ersättning som för år 1910.

Enligt hvad det vid 1911 års statsverksproposition fogade protokollet öfver ecklesiastikärenden för den 13 januari 1911 under punkt 40 utvisar, erinrade ock dåvarande departementschefen vid anmälan af anslagsbehofven för år 1912 om jämställigheten i aflöningshänseende mellan de bägge föredragandena i regeringsrätten från ecklesiastikdepartementet och från jordbruksdepartementet, men begärde dock icke heller då något extra anslag för år 1912 till den förres förmån. Dennes aflöningsförmåner komma därför under innevarande år, sedan han blifvit berättigad till ett ålderstillägg å 500 kronor, att vara begränsade till 6,500 kronor.

Min uppmärksamhet har emellertid blifvit fästad därå, att 1910 och 1911 års Riksdagar genom beviljande af erforderliga anslag beredt möjlighet att tillerkänna den förut omnämnda kanslisekreteraren i jordbruksdepartementet ett tilläggsarvode om 2,000 kronor jämväl för åren 1911 och 1912, under hvilka år provisoriska lönetillägg tillkommit och tillkomma kansliets tjänstemän, dock att, på sätt vederbörande departementschef i sina yttranden i ämnet till statsrådsprotokollet uttalade, samtliga löneförmåner för den extra föredraganden i jordbruksdepartementet icke må öfverskjuta 7,000 kronor. Denne föredragande åtnjöt alltså under år 1911 *1,000 kronor mer* och uppbär under år 1912 *500 kronor mer* än den motsvarande särskilda föredraganden i ecklesiastikdepartementet. Äfven en kanslisekreterare i civildepartementet, hvilken tjänstgör såsom särskild föredragande, uppbär härfor ett arvode af 7,000 kronor, med afstående af samtliga löneförmåner vid kanslisekreterartjänsten.

Då väl för *samma uppdrag*, lämnadt åt *likställda* personer, också enahanda *ersättning* bör bestås, synes det mig, som om konsekvens och billighet

- [59.] skulle fordra, att äfven den särskilda föredraganden på folkskolebyrån bereddes aflöning af 7,000 kronor för år. Och som den föreliggande ojämnheten i aflöningsförhållanden med det snaraste synes mig böra rättas, torde den särskilda föredraganden å folkskolebyrån från och med år 1912 böra tillerkännas sistnämnda aflöning af 7,000 kronor för år. Som han emellertid, såsom jag redan nämnt, från och med år 1912 uppbär ett första ålders-tillägg såsom kanslisekreterare å 500 kronor, hvarigenom hans aflöning såsom kanslisekreterare, med inräkning af provisoriskt aflöningstillägg, kommer att uppgå till 5,500 kronor, så erfordras, då ju det för folkskolebyrån afsedda anslaget å ordinarie stat å 1,000 kronor alltjämt finnes disponibelt, för hvar och ett af åren 1912 och 1913 ett extra tillägg af allenast 500 kronor. På extra stat för år 1913 skulle alltså för ändamålet behöfva äskas 1,000 kronor att utgå med halfva beloppet under år 1912.

Af förutnämnda för år 1912 beviljade anslag å 4,500 kronor utgår till kanslisekreteraren å läroverksbyrån för uppdrag såsom *särskild föredragande för universitetsärenden med mera* ett arvode af 500 kronor. Till honom utgår dessutom ett å ecklesiastikdepartementets stat uppfördt ordinarie anslag å 500 kronor, hvilket utgör arvode åt den kanslisekreterare, som af Kungl. Maj:t förordnas att på eget ansvar till föredragning bereda *vissa ärenden, som skola föreläggas Riksdagen*. Då nu ifrågavarande särskilda föredragande i sin egenskap af kanslisekreterare är i åtnjutande af två ålderstillägg, uppgå hans aflöningsförmåner, med inräknande af provisoriskt aflönings-tillägg, för närvarande till 7,000 kronor för år. För att så skall blifva fallet jämväl under år 1913, erfordras på extra stat för nämnda år ett anslag af 500 kronor.

Min företrädare i ämbetet uttalade till förut omnämnda statsrådsprotokoll öfver ecklesiastikärenden för den 14 januari 1910, hurusom det visat sig nödvändigt att helt och hållet befria den extra föredraganden på folkskolebyrån från hans åligganden såsom *kanslisekreterare därstädes*, och detta äger numera så mycket mera giltighet som, för lätande af arbetsbördan å departementets öfriga byråer, en del af dessa byråers regeringsrättsmål öfverlämnats till samma extra föredragande. Enligt yttrande till nämnda statsrådsprotokoll tänkte sig dåvarande departementschefen, att kanslisekreterartjänsten å folkskolebyrån skulle kunna tillsvidare uppehållas sålunda, att åt en amanuens, som föreslagits såsom *biträde åt den extra föredraganden å byrån*, skulle uppdragas att fullgöra denne föredragandes protokollstjänstgöring både i regeringsrätten och i statsrådet äfven som i öfrigt, i den mån sådant skäligen kunde påfordras, biträda med ar-

betet å byrån samt att *byråns amanuenser* då skulle få svara för återstoden af kanslisekreterarens tjänståligganden. Departementschefen anförde vidare, att man gifvetvis måste tillse, att sistnämnda amanuenser erhöles någon ersättning för det ökade arbete, som sålunda skulle åläggas dem, men att det för det dåvarande icke syntes nödigt att i sådant syfte göra framställning till Riksdagen, enär utväg tills vidare torde kunna beredas att i annan ordning förskaffa dem erforderlig arfvodesförhöjning.

Som i de af Riksdagen till arfvoden för åren 1910—1912 beviljade anslagen ingå 2,000 kronor årligen till arfvode åt den extra föredragandens biträde, har byråarbetet kunnat hållas i gång i hufvudsaklig öfverensstämmelse med denna plan. Med undantag af protokollsföringen har den viktigare delen af kanslisekreterararbetet å byrån såväl med uppsättande af propositioner och expediering af Riksdagens beslut som i öfrigt legat å en äldre *amanuens*, hvilken med hänsyn till tjänstgöring i annat ämbetsverk på egen begäran ej ifrågakommit till förordnanden å högre tjänst inom departementet och därför kunnat åt folkskolebyrån odeladt ägna den tid, som för departementstjänstgöringen skäligen kunnat påfordras. Denna amanuens har uppburit årligt arfvode af 2,000 kronor ur anslaget till amanuenser och dessutom vid jultiden tillerkänts en gratifikation ur samma anslag, uppgående år 1911 till 400 kronor.

Dessa rent provisoriska anordningar hafva låtit sig försvara, så länge folkskolebyrån ägt en chef, som besuttit en ovanlig, under mångårig tjänstgöring förvärfvad rutin och erfarenhet om byråns alla detaljer, hvilken gjort det för honom *möjligt* att under någon tid umbära det biträde, som han rätteligen borde haft att påräkna från en under tjänstgöringen på ämbetsrummet ständigt tillgänglig kanslisekreterare. Denne chef, kansli-rådet I. A. Lyttkens, har emellertid den 29 september 1911 beviljats afsked med utgången af samma månad, hvarefter till chef för folkskolebyrån den 27 oktober 1911 förordnats t. f. rektorn vid folkskoleseminariet i Linköping K. L. E. Sandberg. Intill midten af innevarande månad, då Sandberg åtnjutit ledighet för arbete i folkundervisningskommittén och byråchefsämbetet uppehållits af tillfällig vikarie, har emellertid f. d. kansli-rådet Lyttkens välvilligt fortfarande ägnat tid och krafter åt byrån, så att saknaden af en sekreterare å densamma ej gjort sig så kännbar. I början af år 1912 inträder emellertid Sandberg, som sagdt, i tjänstgöring.

Då ju den nye chefen för folkskolebyrån på grund af sin föregående verksamhet helt naturligt vid tillträdet till tjänsten måste stå jämförelsevis främmande för de departementala arbetsmetoderna, har jag funnit nödvändigt att från och med årets början uppdraga åt en i byråarbetet förfaren amanuens att gifva byråchefen det biträde, som han af kansli-

[59.] sekreteraren å byrån bör vara berättigad att erhålla. En bidragande orsak till denna min åtgärd har varit den omständigheten, att den amanuens på folkskolebyrån, som, enligt hvad jag förut nämnt, *hittills* uppehållit den viktigare delen af kanslisekreterarens arbete utom protokollsföringen, inom närmaste framtiden väntas komma att lämna departementet för att tillträda ordinarie befattning i annat ämbetsverk. Såsom sekreterare å folkskolebyrån med skyldighet att svara för alla kanslisekreterarens åligganden har därför placerats den äldste af de amanuenser, som afvakta befordran inom departementet. En dylik anordning har jag emellertid ej ansett mig kunna föreslå denna amanuens, med mindre än att samtidigt ställdes i utsikt, att kanslisekreterares aflöningsförmåner också skulle kunna beredas honom, detta så mycket mera, som han under en del af år 1911 innehaft förordnande att uppehålla kanslisekreterarbefattning å annan byrå mot åtnjutande af samtliga därmed förenade löneförmåner, men på grund af skedda omplaceringar inom departementet nödgats frånträda detta förordnande.

Enligt den för år 1912 gällande provisoriska löneregleringen är årliga aflöningen för kanslisekreterare i första lönegraden efter afdrag af beräknad pensionsavgift 5,050 kronor. För att bereda en *extra kanslisekreterare på folkskolebyrån* motsvarande förmåner erfordras nu anslag å dels 5,050 kronor att utgå under år 1912, dels ock enahanda belopp att utgå under år 1913, naturligtvis under förutsättning att nämnda provisoriska lönereglering blir gällande äfven under sistnämnda år. På extra stat för år 1913 skulle således för ändamålet behöfva äskas 10,100 kronor. Jag anser, att därest anslaget beviljas, af den extra kanslisekreterarens aflöningsförmåner böra, i analogi med den provisoriska löneregleringens bestämmelser, 3,450 kronor betraktas såsom lön och ortstillägg samt 1,600 kronor såsom tjänstgöringspenningar.

Genom anställande af en extra kanslisekreterare på folkskolebyrån har möjlighet beredts till indragning af en af de båda amanuensstjänsterna på denna byrå. Därigenom har dock ej besparing af det till denne amanuens utgående arfvodet kunnat äga rum, emedan det synnerligen betungande arbetet på läroverksbyrån, som i realiteten uppdelats på två byråer, kraft öfverflyttande dit af den på folkskolebyrån lediga arbetskraften.

Enär den tilltänkte extra kanslisekreteraren skulle öfvertaga alla med kanslisekreterarbefattningen å folkskolebyrån förenade åligganden, följer där-af, att *biträdet åt extra föredraganden därstädes* blir befriadt från protokolls-föringen i statsrådet. Denna lättnad torde emellertid motvägas dels däraf, att biträdet ifråga kan mera än hittills anlitas till hjälp vid uppsättning af rubriker och promemorior åt föredraganden i regeringsrätten, dels ock däraf, att sagda biträde numera svarar för all på departementet

ankommande protokollsföring i regeringsrätten. Sistnämnda anordning har visat sig synnerligen ändamålsenlig såsom medförande såväl större enhetlighet gentemot regeringsrätten som minskad splittring af kanslisekreterarnas arbetstid.

[59.]

I det för år 1912 beviljade anslaget å 4,500 kronor ingå, såsom jag förut nämnt, 2,000 kronor, ämnade till arfvode åt den amanuens, som är biträde åt den extra föredraganden på folkskolebyrån. Ett annat belopp af 2,000 kronor af samma anslag är afsedt till arfvode åt en amanuens, som uppehåller kanslisekreterarens å läroverksbyrån tjänst med undantag af förändret af sakregister och utarbetandet af framställningar till Riksdagen. I fråga om dessa arfvoden kvarstår behovet af anslag oförändradt för år 1913.

De belopp, som, enligt hvad jag nu anför, för uppehållande af extra föredragning inom departementet behöfva af Riksdagen begäras å extra stat för år 1913, äro sålunda följande:

fyllnadsarfvode för år 1912 åt kanslisekreteraren å folkskolebyrån	kronor	500: —
fyllnadsarfvode åt densamme för år 1913	»	500: —
fyllnadsarfvode för år 1913 åt kanslisekreteraren på läroverksbyrån	»	500: —
arfvode för år 1912 åt en extra kanslisekreterare å folkskolebyrån	»	5,050: —
däraf 1,600 kronor må anses utgöra tjänstgöringspenningar		
arfvode åt densamme för år 1913	»	5,050: —
däraf 1,600 kronor må anses utgöra tjänstgöringspenningar		
arfvode för år 1913 åt en amanuens, som biträder å folkskolebyrån	»	2,000: —
arfvode för år 1913 åt en amanuens, som delvis uppehåller kanslisekreterartjänsten å läroverksbyrån	»	2,000: —
eller tillhopa kronor		15,600: —

På grund af hvad jag sålunda anför, får jag i underdånighet hemställa, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

Ökadt anslag.

att för beredande af arfvoden åt extra föredragande i ecklesiastikdepartementet m. m. på extra stat för år 1913 bevilja ett anslag af 15,600 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t att häraf förskottsvis under år 1912 af tillgängliga medel utanordna 5,550 kronor.

[60.]

Ökadt anslag
till amanu-
ser m. m.

Under anslagstiteln Ecklesiastikdepartementets afdelning af Kungl. Maj:ts kansli är till departementschefens förfogande för amanuenser, vikariatsersättning, renskrifning m. m. i riksstaten uppfördt ett anslag, som genom 1907 års Riksdags beslut, i enlighet med Kungl. Maj:ts framställning, bestämts till ett belopp af 26,500 kronor. Därjämte har Riksdagen på extra stat för hvar och ett af åren 1910—1912 anvisat ett *anslag* af 10,950 kronor *till förhöjning af de inom ecklesiastikdepartementets afdelning af Kungl. Maj:ts kansli anställda amanuensernas arfvoden m. m.* Dessa anslag hafva emellertid visat sig vara otillräckliga. Jag anhåller fördenskull att få i korthet redogöra för anslagens användande.

Af det ordinarie anslaget äro 2,700 kronor afsedda till de kvinnliga arbetsbiträden, som äro sysselsatta å departementets statistiska afdelning. Från anslagen i öfrigt, tillhopa 34,750 kronor, utgå vikariatsersättningar, renskrifningskostnader, ersättning åt biträden och extra vaktbetjäning, hvar efter återstoden användes till aflönande af amanuenser.

Vikariatsersättningarna betingas icke blott af de ordinarie tjänstemännens rätt till semester, utan ock af den omständigheten, att såväl åt expeditionschefen för beredande af vissa oftast statsregleringen rörande ärenden som äfven åt byråchefer och kanslisekreterare för beredande af större ärenden måste beviljas ledighet från öfriga med tjänsten förenade åligganden, hvilka då skötas af vikarie. Vid dessa tillfällen uppbäras den tjänstlediges tjänstgöringspenningar af hans vikarie, och den tjänstledige erhåller ersättning därför af nu ifrågakvarande anslag med belopp, svarande mot de mistade tjänstgöringspenningarna. I den framställning till 1909 års Riksdag, hvilken, såsom nyss antydde, föranledde Riksdagen att för år 1910 och sedermera jämväl för åren 1911 och 1912 för här ifrågakvarande ändamål bevilja ett extra anslag af 10,950 kronor, beräknades sist omnämnda godtgörelse draga en årlig kostnad af 1,500 kronor. Dylik ersättning uppgick emellertid för år 1911 till omkring 1,870 kronor eller till 370 kronor mer än man antagit. Då det icke är att förvänta, att departementets arbetsbörda — den 31 december 1907 uppgick antalet diarieförda mål i ecklesiastikdepartementet till 3,222, samma dag år 1908 till 3,281, samma dag år 1909 till 3,762, samma dag år 1910 till 3,465

och samma dag år 1911 till 3,673 — under den närmaste tiden kommer att afsevärdt minskas, utan snarare all sannolikhet talar för en fortsatt stegring, torde minst samma belopp, som åtgått under år 1911, böra för enahanda ändamål fortfarande beräknas.

[60.]

Renskrifningskostnaderna utgjorde under år 1911 i rundt tal 5,300 kronor. Då i den utredning, som låg till grund för Kungl. Maj:ts framställning till 1909 års Riksdag, sistberörda kostnader beräknades till 3,600 kronor, erfordras alltså för bestridande af renskrifningskostnader en anslagsökning af minst 1,700 kronor.

I framställningen till 1909 års Riksdag angafs såsom ett önskemål att kunna i departementet anställa några kvinnliga biträden med fullgod allmänbildning för att öfvertaga en del af de amanuenserna påhvilande göromålen. De senares arbetskraft skulle härigenom frigöras för mera fordrande uppgifter. För två kvinnliga biträden beräknades ett årligt belopp af i allt 2,400 kronor. Med 1910 års ingång anställdes också i departementet *två kvinnliga extra amanuenser* med en aflöning af 100 kronor i månaden och en daglig tjänstgöring af 5 timmar. Det alltjämt ökade arbetet har emellertid påkallat en tidvis ganska omfattande tjänstgöring på öfvertid, som då naturligtvis måst särskildt betalas. För sådant ändamål har under år 1911 utgått omkring 250 kronor utöfver det beräknade beloppet af 2,400 kronor. Den erfarenhet, man hittills haft af ifrågasvarande extra amanuensers arbete, låter med visshet förmoda, att detsamma kommer att i ökad grad tagas i anspråk, hvadan för framtiden en merkostnad af 400 kronor utöfver nämnda 2,400 kronor torde vara att förvänta.

Då *departementets bibliotek* sedan länge befunnit sig i ett ganska oordnad skick, som försvårade dess användande för departementets behof, har det befunnits nödvändigt att vidtaga särskilda åtgärder för afhjälpan af detta missförhållande, och har med anledning häraf uppdragits åt en extra tjänsteman i departementet att ordna och handhafva vården om biblioteket. Dessutom har under senare tiden å biblioteket varit anställdt ett manligt biträde, som emellertid icke vidare är behöfligt, sedan biblioteket numera blifvit något så när ordnad. Ännu återstår dock åtskilligt arbete, innan biblioteket kan anses vara i fullgodt skick. Sålunda bör en del för departementet obehöflig litteratur utgallras och öfverlämnas till vederbörande fackbibliotek, hvarjämte katalog öfver böcker och tidskrifter bör upprättas. Vårdaren af biblioteket har därjämte till åliggande att mot kvitto utlåna böcker till departementets tjänstemän samt

[60.]

att tillse, det utlånta böcker återställas. Härtill kommer det ganska afsevärda arbete, som påkallas af fördelningen på skolor och andra institutioner af de talrika tidskrifter, som på grund af särskilda föreskrifter insändas till departementet. Då detta arbete i förening med bibliotekets skötsel för framtiden synes kräva en tid af åtminstone 2 timmar dagligen, torde såsom ersättning härför böra beräknas ett årligt belopp af minst 800 kronor. Då någon dylik utgift icke ingick i den för 1909 års Riksdag framlagda beräkningen af anslagsbehofvet, erfordras för beredande af sagda ersättning en anslagsökning af 800 kronor.

Till *extra vaktbetjäning* beräknades i ofvannämnda utredning åtgå 1,600 kronor årligen. Då det emellertid numera visat sig nödvändigt att något höja dagaflöningen till de extra vaktmästarna i departementet, i likhet med hvad som skett i andra departement, har af denna anledning ifrågavarande utgiftspost under år 1911 ökats med omkring 200 kronor.

De af mig angifna merkostnaderna utöfver dem, som beräknades år 1909, uppgå sammanlagdt till 3,470 kronor eller i rundt tal 3,500 kronor. Också har, sedan till vikariatsersättningar, renskrifningskostnader, ersättning åt biträden och extra vaktbetjäning samt till aflöning åt amanuenser med fasta arfvoden — af dessa åtnjuta 8 ett arfvode af 2,000 kronor samt 3 ett arfvode af 1,800 kronor, hvarjämte de å departementets statistiska afdelning anställda 2 amanuenserna från berörda anslag erhålla tillhoppa 1,000 kronor, under det att återstoden af deras arfvoden utgår af särskilda utaf Riksdagen beviljade anslag till biträden vid utförandet af inom departementet förekommande statistiska arbeten — under år 1911 af ifrågavarande anslag utbetalats tillhoppa omkring 34,000 kronor, vid årets slut återstått allenast en summa af 750 kronor till *gratifikation*er åt 11 amanuenser utan fast aflöning samt åt kvinnliga skrifbiträden och extra vaktmästare. Då detta belopp uppenbarligen var för ändamålet otillräckligt, har Kungl. Maj:t genom beslut den 15 december 1911 för sistnämnda ändamål anvisat ett belopp af 3,500 kronor att utgå af det under åttonde hufvudtiteln uppförda anslaget till extra utgifter. Sålunda utdelade gratifikationer hafva utgått med högst 600 kronor och lägst 50 kronor.

Anslaget till *extra utgifter* bör tydligtvis icke betungas med årligen återkommande utgifter af nu ifrågavarande beskaffenhet. Vid sådant förhållande återstår endast att hos Riksdagen begära en förhöjning af här ifrågavarande extra anslag, en förhöjning som torde böra bestämmas till 3,500 kronor.

På grund af hvad jag sålunda anført hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att till förhöjning af de inom ecklesiastikdepartementets afdelning af Kungl. Maj:ts kansli anställda amanuensernas arfvoden m. m. på extra stat för år 1913 anvisa ett belopp af 14,450 kronor.

Sedan åtskilliga år har Riksdagen årligen beviljat ett extra anslag till *biträden vid utförande af de inom ecklesiastikdepartementet förekommande statistiska arbetena*. Detta anslag, som under hvar och ett af åren 1907—1909 utgjorde 3,600 kronor, har årligen från år 1910 utgått med 6,200 kronor. Anledningen till höjningen af anslaget var den, att begynnelse aflöningen för de vid de statistiska arbetena anställda kvinnliga biträdena ansågs böra höjas till 90 kronor i månaden och 75 öre i timmen för arbete å extra tid från förut utgående respektive 75 kronor i månaden och 60 öre i timmen samt aflöningen sedermera efter omkring fem års tjänstgöring ökas till högst 105 kronor i månaden och 85 öre i timmen för extra arbete. Vid anslagets höjning beräknades, att de två i tjänsten äldsta kvinnliga biträdena skulle tilldelas ett arvode af 105 kronor i månaden och ersättning af 85 öre i timmen för extra arbete och de tre öfriga erhålla ett arvode af 90 kronor i månaden och 75 öre i timmen för extra arbete. I enlighet härmed hafva de två äldsta biträdena tilldelats den högre aflöningen. Af de öfriga biträdena, hvilka tillerkänts den lägre aflöningen, har emellertid nu ett biträde tjänstgjort å departementets statistiska afdelning under fem år, hvadan hon synes vara berättigad till den högre aflöningen från och med år 1912. För beredande åt henne af denna aflöningsförhöjning erfordras under åren 1912 och 1913 ett belopp af sammanlagdt omkring 500 kronor. Då ofvannämnda extra anslag äfvensom öfriga för de statistiska arbetena afsedda medel — nämligen dels ett belopp af 2,700 kronor af departementets ordinarie anslag till amanuenser, vikariatsersättning, renskrifning m. m., dels ock ett ordinarie anslag af 2,000 kronor för anställande af ett biträde vid utförande af de inom departementet förekommande statistiska arbetena — icke lämna tillgång till nu ifrågavarande aflöningsförhöjning, torde det extra anslaget böra höjas så, att ytterligare 250 kronor kunna för här berörda ändamål utgå under hvar och ett af åren 1912 och 1913, alltså med 500 kronor.

[61.]

Biträden vid utförande af de statistiska arbetena inom departementet.

Jag hemställer således, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

Ökad anslag.

att på extra stat för år 1913 bevilja ett anslag af 6,700 kronor till biträden vid utförande af de inom ecklesiastikdepartementet förekommande statistiska arbetena.

Vid bifall härtill läres hinder icke möta för Kungl. Maj:t att låta redan under år 1912 af förenämnda anslag förskottsvis ur tillgängliga medel utanordna högst 250 kronor.

Riks- och landsarkiven.

[62.]
Utgifvande
af historiska
handlingar.

Under en lång följd af år har Riksdagen anvisat ett extra anslag om 3,000 kronor till utgifvande i tryck genom riksarkivet af sådana skrifter och handlingar, som äro af vikt för fäderneslandets historia. Under åtskilliga år har Riksdagen därjämte beviljat ett extra anslag om 1,500 kronor till utgifvande genom riksarkivet af Svenska riksdagsakter jämte andra handlingar, som höra till statsförfattnings historia under tiden 1521—1809. I stället för dessa båda anslag anvisade 1911 års Riksdag på extra stat för år 1912 ett gemensamt anslag å 4,500 kronor till fortsatt utgifvande i tryck genom riksarkivet af sådana skrifter och handlingar, som äro af vikt för fäderneslandets historia, hvarjämte samma Riksdag medgaf, att för enahanda ändamål finge gemensamt disponeras hvad som icke blifvit användt af de för år 1911 eller tidigare beviljade anslagen å respektive 3,000 kronor och 1,500 kronor, hvarom ofvan nämnts.

Nu har Kyrkomötet i underdånig skrifvelse den 2 november 1910 gjort framställning om anslag för utgifvande af vissa Sveriges prästestånds äldre riksdagsprotokoll med tillhörande handlingar, och har Kyrkomötet härom anfört:

I en vid Kyrkomötet afgifven motion, n:r 28, hade föreslagits, att Kyrkomötet måtte i underdånig skrifvelse hemställa, det tacktes Kungl. Maj:t efter föregången utredning aflåta nädig proposition till Riksdagen om beviljande af nödiga medel för utgifvande af Sveriges prästestånds riksdagsprotokoll med tillhörande handlingar från 1600-talets början till och med år 1800.

Till stöd för det i motionen framställda yrkandet hade hufvudsakligen erinrats om det centrala rum inom fäderneslandets häfder, som intoges af den svenska Riksdagens historia, och hurusom i följd häraf Riksdagens protokoll med dithörande aktstycken utgjorde en utomordentligt viktig källa till vår såväl yttre som inre historia, hvarjämte i motionen framhållits, att af de äldre riksdagsprotokollen prästeståndets protokoll torde öfverträffa de öfriga ståndens i betydighet såsom kyrko- och kulturhistorisk källa.

I likhet med motionären och på af honom anförda skäl ansåge Kyrkomötet det vara synnerligen önskvärdt, att prästeståndets äldre protokoll blefve utgifna af trycket. Någon säker beräkning öfver totalkostnaderna kunde för närvarande knappast göras, beroende därpå att det vore omöjligt att på förhand beräkna, i hvilken omfattning de

till protokollet hörande handlingarna, särskildt för tiden efter år 1719, skulle medtagas. Såsom motionären framhållit, torde nämligen ändamålsenlig afgränsning gentemot serien Riksdagsakter i fråga om hvad som borde tagas med eller icke af bilagor med mera bäst göras efter hand som arbetet fortginge; och syntes detta lämpligast ske genom att arbetet enligt motionärens förslag anförtröddes åt riksarkivet. Men att publikationen, därest 20 å 25 tryckark per år utgäfves, komme att pågå ett 30-tal år, syntes sannolikt.

Om emellertid arbetet — i öfverensstämmelse med det sätt, hvarpå andra likartade urkundspublikationer utgäfves, samt i enlighet med hvad en vid Kyrkomötets skrifvelse såsom bilaga fogad promemoria gäfvade vid handen — utsträcktes öfver en längre tidsperiod, torde auslagsfrågan i hvarje fall få anses begränsad till sådant belopp, att kostnadssynpunkten ej borde verka afskräckande. Ett årsanslag af 2,000 kronor eller däromkring syntes sålunda vara för ändamålet till fyllest, hvarvid Kyrkomötet utgått från kostnaden för publikationen Svenska riksdagsakter.

På grund häraf och då enligt Kyrkomötets uppfattning knappt någon torde vara närmare att taga initiativ i denna sak än Kyrkomötet, hvilket ju i viss mån vore att anse som det gamla prästeståndets arftagare, finge Kyrkomötet i underdånighet anhålla, det täcktes Kungl. Maj:t hos Riksdagen utverka ett årsanslag af 2,000 kronor eller det belopp, som efter närmare utredning kunde anses erforderligt, för utgifvande af Sveriges prästestånds riksdagsprotokoll med tillhörande handlingar från 1600-talets början till och med år 1800, dock — hvad handlingarna beträffade — med nödig begränsning särskildt för tiden från och med år 1719.

Öfver denna Kyrkomötets framställning har riksarkivarien den 22 september 1911 afgifvit infordradt underdånigt utlåtande och därvid yttrat:

»I motionen n:r 28, som ligger till grund för Kyrkomötets skrifvelse, framhålls till en början den betydelse, som Riksdagens protokoll med dithörande aktstycken äga för Sveriges historia. Under sådana förhållanden, heter det i motionen, måste man beklaga, att våra äldre riksdagsprotokoll ännu till stor del vore outgifna och sålunda otillgängliga för andra än vissa specialforskare. Ett första steg till offentliggörande af de äldre riksdagsprotokollens innehåll togs af tre medlemmar af prästeståndet, Ahlquist, Bexell och Lignell, som år 1835 utgäfvade tre smärre häften »Bidrag till svenska kyrkans och riksdagarnas historia ur presteståndets archiv», hvilka dock endast meddelade korta utdrag och notiser ur de ifrågavarande protokollen. Ridderskapet och adeln vidtog en effektivare åtgärd, då detta stand på 1850-talet beslöt att låta utgifva sina äldre protokoll, som numera också föreläge i tryck från 1600-talets början (bör vara från år 1627) till och med 1751—1752 års riksdag. Prästeståndet var, enligt motionärens mening, i äldre tider i politiskt inflytande ej sällan adelns vederlike, i djupgående bildning dess öfverman, och dess protokoll vore förvisso fullt ut lika väl värda att offentliggöras som någonsin adelns. Äfven de två återstående ståndens protokoll förtjänade säkerligen att publiceras, men af de äldre riksdagsprotokollen torde prästeståndets öfverträffa de andra i betydenhet såsom historisk, nammeligen kyrko- och kulturhistorisk källa.

Utan tvifvel vore det önskvärdt att få prästeståndets äldre protokoll utgifna af trycket, på samma sätt som det skett och sker med ridderskapets och adelns. Riksarkivarien är i det afseendet ense med motionären och Kyrkomötet. Något hinder att häraf göra en särskild publikation förefinnes icke, då meningen från början varit,

[62.]

att protokollen i egentlig mening eller ståndsprotokollen icke skulle ingå i den serie af Svenska riksdagsakter, som sedan ett antal år genom riksarkivet utgifves. Där- emot torde det icke vara lämpligt att, såsom motionären och Kyrkomötet föreslå, låta en dylik serie gå tillbaka ända till 1600-talets början. Prästeståndets egna protokoll börja först med riksdagen 1642, och någon anledning att skrida längre tillbaka synes icke föreligga, lika litet som man i fråga om ridderskapets och adelns protokoll gått längre tillbaka än till det äldsta faktiskt föreliggande protokollet (1627).

Omfånget af en dylik publikation kan, såsom Kyrkomötet anmärker, svårigen på förhand beräknas. Protokollen före frihetstiden äro visserligen af jämförelsevis obetydligt omfång, på en hylla endast upptagande omkring 60 centimeter i bredd; så mycket utförligare äro de för 1700-talet, men slutåret sammanfaller ju med nämnda århundrades slut. Kyrkomötet beräknar för publikationens fullbordan ett trettiotal år med 20 å 25 tryckark om året. Erfarenheten visar emellertid, att det torde blifva rätt svårt att underhålla en så jämn publikation, och måhända kommer ännu något årtionde att krävas. Omfånget, såsom ock vederbörligen frambälles, beror i ej ringa mån på antalet bilagor. Bestämmandet däraf kan emellertid först ske i sammanhang med fastställande af planens detaljer, hvilka icke torde behöfva underställas Kungl. Maj:ts pröfning.

Hvad själfva utgifvandet vidkommer anser motionären, med hvilken Kyrkomötet äfven i den delen instämmer, att det lämpligen kunde anförtros åt riksarkivet, som utom den äldre serien af Svenska riksdagsakter numera äfven utgäfvit en serie af Riksdagens och sekreta utskottets skrivelser till Kungl. Maj:t. Skulle riksarkivet erhålla uppdraget, så vunnas enligt motionärens mening därmed, att publicerandet skedde under högsta inseende af riksarkivarien med ty åtföljande garanti icke blott för ett mönstergillt utgifvande i allmänhet, utan äfven särskildt med afseende på ändamåls- enlig afgränsning gent emot serien Riksdagsakter i fråga om hvad som bör tagas med eller icke af bilagor, propositioner, memorial o. s. v. De skäl, som motionären anför, äro tveifvelsutan beaktansvärda, och ingenting torde därför vara att erinra mot att en serie »Prästeståndets protokoll» upptages bland de af riksarkivet utgifna publikationerna, detta dock åtminstone för närvarande under förutsättning att lämplig utgifvare kan anskaffas utom riksarkivet. Såsom motionären också anmärker, äger riksarkivarien enligt senaste instruktion äfven att utse redaktör bland personer, som icke tillhöra riksarkivet, och, tillägger motionären, torde för uppgiften lämplig person i närvarande stund nog finnas.

Som årligt statsanslag för ändamålet anse motionären och Kyrkomötet, att minst 2,000 kronor borde begäras. Det är gifvetvis svårt för att icke säga omöjligt att på förhand fixera någon summa. Det format, som måhända bäst skulle lämpa sig för en publikation af ifrågavarande slag, är det, som användes för den af riksarkivet utgifna serien Svenska riksrådets protokoll. För densamma har hittills (alltsedan år 1877) till förlagsfirman P. A. Norstedt & Söner betalats 48 kronor per tryckark, då 135 exemplar ställas till riksarkivets disposition, med förhöjning för register. Från förlagsfirman har emellertid inhämtats, att för en ny publikation en förhöjning af riksarkivets bidrag till minst 58 kronor är att vänta. Arfvodet har varit bestämdt till 25 kronor per ark för ordinarie, 35 kronor för extra ordinarie tjänsteman i riksarkivet (dubbla beloppet för register). För en fullt kvalificerad person utom riksarkivet torde arfvodet ej kunna sättas lägre än 50 kronor per ark, så framt man vill hafva någon utsikt att en längre tid få behålla honom. Om nu ofvan anförda summa per ark med

angifven förhöjning erlägges till tryckeriet och ett arfvode af 50 kronor per ark utbetalas till redaktören, skulle hvart ark kosta minst 108 kronor och sålunda för 2,000 kronor kunna presteras omkring 19 ark om året. Till kostnaderna torde dock äfven böra läggas betalningen för afskrifter, som billigtvis synes böra bestridas af anslaget, och antalet ark kommer därigenom något att minskas. Det torde emellertid vara anledning att antaga, att i regeln 20 ark är en maximisiffra för hvad som kan presteras. Det är gifvetvis omöjligt för en person att på ofvannämnda villkor odeladt ägna sig åt ifrågavarande publikation; han måste sköta den vid sidan af andra göromål.

Den frågan uppstår då, huruvida något särskildt anslag skulle för ändamålet behöfva begäras af Riksdagen. I detta afseende må erinras, att 1911 års Riksdag på framställning af Kungl. Maj:t på extra stat för år 1912 anvisat ett gemensamt anslag af 4,500 kronor till fortsatt utgifvande i tryck genom riksarkivet af sådana skrifter och handlingar, som äro af vikt för fäderneslandets historia, i stället för att tidigare för detta ändamål varit anvisadt ett anslag af 3,000 kronor samt ett särskildt anslag af 1,500 kronor för utgifvande af Svenska riksdagsakter m. m., hvarjämte Riksdagen medgifvit, att för enahanda ändamål må gemensamt disponeras hvad som icke blifvit användt af för år 1911 eller tidigare beviljade anslag. År 1904 återlevererades till statskontoret från riksarkivet då upplupna besparingar å ifrågavarande anslag med 3,389 kronor 25 öre. Då denna summa enligt meddelade upplysningar är för ändamålet att disponera och då vid 1911 års slut besparingar torde uppstå på 1911 års anslag, torde, försåvidt samma belopp af 4,500 kronor äfven äskas för år 1913, något särskildt anslag icke för närvarande behöfva begäras för tryckningen af en serie Prästeståndets protokoll. År 1911 kan någon tryckning gifvetvis icke börja, i bästa fall först ett godt stycke in på år 1912.

Riksarkivarien får sålunda med anledning af Kyrkomötets framställning i underdänighet hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes bestämma, att bland de af riksarkivet utgifna textpublikationerna äfven upptages en serie af Prästeståndets protokoll 1642—1800, under förutsättning att lämplig redaktör står att finna utom riksarkivet; att åt sådan redaktör tillerkännes ett arfvode af 50 kronor per tryckark och dubbelt för registret; att afskrifterna bestridas af tryckningsanslaget; samt att kostnaderna i öfrigt tills vidare bestridas af de besparingar, som uppstått och möjligen uppstå på de anslag af sammanlagdt 4,500 kronor, som på extra stat anvisats och under den närmaste tiden kunna komma att anvisas åt riksarkivet för utgifvande af sådana skrifter och handlingar, som äro af vikt för fäderneslandets historia.»

I underdänig skrifvelse den 27 september 1911 har riksarkivarien yttrat sig bland annat om behovet af fortsatt anslag å 4,500 kronor till utgifvande i tryck genom riksarkivet af sådana skrifter och handlingar, som äro af vikt för fäderneslandets historia. Riksarkivarien har därvid anfört:

Under år 1911 hade utgifningen fortgått af de tre publikationer, för hvilka ifrågavarande anslag hittills användts, nämligen Gustaf I:s registratur, Svenska riksrådets protokoll och Svenska riksdagsakter, andra serien. Rikets ständers och sekreta utskottets skrivelser till Kungl. Maj:t från och med år 1719. Af den förstnämnda publikationen

[62.]

beräknades 20 ark text och 5 registerark kunna fullbordas under året 1911 på bandet XXVI, af den andra 11 ark på bandet XIII och af den tredje omkring 27 ark på bandet II. I ofvannämnda utlåtande af den 22 september 1911 hade riksarkivarien hemställt, att bland riksarkivets publikationer måtte upptagas en serie prästeståndets protokoll 1642—1800; och komme riksarkivarien att i en annan underdånig skrifvelse hemställa, att Kungl. Maj:t täcktes medgifva planerande af vissa andra publikationer och förberedelser för desamma i den mån tillgängliga medel sådant medgäfv. Under dessa förhållanden vore det gifvetvis från riksarkivets sida en angelägen sak, att ifrågavarande anslag af 4,500 kronor äfven beviljades för år 1913.

Den af riksarkivarien sålunda förebådade underdåniga framställningen, dagtecknad den 28 oktober 1911, har numera inkommit; och har riksarkivarien i denna skrifvelse såsom sin önskan uttalat, att på programmet för riksarkivets urkunds- och textpublikationer måtte upptagas:

- 1) handlingar rörande 1812 års politik (ett till två band);
 - 2) frihetstidens grundlagar och konstitutionella stadgar, inklusive instruktionerna för sekreta utskottet och deputationerna (ett band);
 - 3) stora deputationens protokoll och handlingar vid riksdagen 1765—1766 (ett till två band); samt
 - 4) protokoll och handlingar rörande försöken att vid 1769—70 års riksdag förbättra frihetstidens statsskick (ett band),
- samtliga dessa arbeten att i den mån medel och arbetskrafter det medgäfv förberedas till utgifning.

I skrifvelse af den 28 oktober 1911 framhåller riksarkivarien, att den förutnämnda serien »Konung Gustaf I:s registratur» för närvarande förts fram till slutet af år 1556 och med ytterligare två eller tre band torde kunna afslutas. I skrifvelsen anför riksarkivarien vidare:

»År 1878 började utgifningen af *Svenska riksrådets protokoll*, hvars trettonde band omfattar året 1649. Meningen har icke varit att låta sistnämnda publikation fortgå längre än till Karl X:s död 1660, åtminstone icke tillsvidare, och rådsprotokollen för de ännu felande åren äro jämförelsevis föga omfångsrika. År 1888 öfvertog riksarkivet publikationen *Svenska riksdagsakter* m. m. Denna fortgår numera i två serier. Af den förra äro tre digra band utgifna, och af den senare utkommer snart det andra; båda serierna komma ännu att räkna många band. Alla dessa publikationer hafva ägt och äga fortfarande stor betydelse i historiskt hänseende och äfven, isynnerhet hvad registraturet angår, i språkligt. De hafva emellertid alla varit eller äro afsedda för långa bandräckor, som visserligen bilda ståtliga serier, men å andra sidan verka i någon mån enformigt och tröttnande för andra än de egentliga fackmännen. Härtill kommer en annan omständighet. Handlingarna från en viss riksdag kunna visserligen sägas bilda ett afslutadt helt, men i öfrigt behandla ifrågavarande publikationer en mångfald af ämnen eller frågor utan att uttömma någon. Hvad riksregistraturet angår är det icke heller meningen att fortsätta dess utgifning efter Gustaf I:s tid på samma sätt som hittills skett eller in extenso. Å andra sidan kan

det tvifvelsutan vara af betydelse för forskningen att få en föreställning om registratrets innehåll åtminstone för äldre tider, men detta mål torde kunna vinnas genom en utgifning i sammandrag eller i så kallad registform, hvarigenom man i ett band skulle kunna sammanpressa flera år.

I en underdänig skrifvelse den 22 september 1911 har riksarkivarien på grund af senaste Kyrkomötes framställning hemställt om upptagande bland riksarkivets publikationer af *Prästeståndets riksdagsprotokoll 1642—1800*. Afven denna serie är beräknad på många band, men härvid är en särskild eriuran att göra. Trots de antydningar, som gifvits om tillbudsstående utgifvarkrafter, måste det i närvarande stund, äfven under förutsättning af nådigt bifall till nämnda underdäniga framställning, anses rätt problematiskt, icke mindre när utgifningen kan taga sin början, än äfven i hvilket tempo densamma kan ske. Inom riksarkivet finns för närvarande ingen för en så omfattande, på många band beräknad publikation disponibel tjänsteman, och erfarenheten har visat, att så snart man endast haft att lita till för ändamålet visserligen kvalificerade personer, men med andra hufvudsysselsättningar, utgifningen af texter eller urkunder, när det gäller, fått sitta emellan.

Det torde under dessa förhållanden vara lämpligt att i tid förbereda en eller annan ny publikation, särskildt af den art, att den kunde afslutas med ett eller ett par band. Sådana har riksarkivet tidigare någon gång utgifvit, såsom 'Lagförslag från Karl IX:s tid' (ett band) samt 'Kyrkoordningar och förslag därtill före 1686' (tre band), och i fråga om dylika blefve det gifvetvis lättare att fördela arbetena mellan riksarkivets tillgängliga krafter, ifall icke till äfventyrs någon redaktör utom densamma skulle i något enstaka fall befinnas vara den lämpligaste. Förarbetena torde mer än en gång blifva obetydliga. Ämnesvalet är rikt. Rörande Sveriges utrikes politik finnes sålunda för vissa tidsskeden mycket af intresse. Då emellertid i vitterhets-, historie- och antikvitetsakademiens stora publikation 'Axel Oxenstiernas skrifter och brevväxling' bland åtskilligt aunat tryckes ett betydande material rörande Sveriges deltagande i den tidens stora europeiska politik och då äfven i 'Historiska handlingar' utgifna af kungl. samfundet för utgifvande af handskrifter rörande Skandinaviens historia motsvarande tidsskede af den svenska utrikespolitiken, d. v. s. den så kallade stormaktstiden, ej så sällan uppmärksammas, kunde det vara skäl att tänka på någon senare period. Sista gången Sverige på något mera bestämmande sätt ingrep i Europas öden var som bekant år 1812 och följande år. 1812 års politik har varit mycket omstridd. Att utgifva en samling aktstycken rörande densamma synes kunna blifva af stort intresse. Det borde kunna ske i ett eller ett par band, beroende på hur långt fram i tiden man vill gå.

Hvad Sveriges inre förhållanden vidkommer har såväl 1500- som 1600-talet blifvit i ganska rikt mått tillgodosedt, såsom redan af ofvan gjorda redogörelse framgår. Riksarkivarien har i en för några år sedan aflåten underdänig skrifvelse, den, som föranledde upptagande bland riksarkivets publikationer af rikets ständers och sekreta utskottets bref till Kungl. Maj:t, framhållit den synnerligt stora betydelse, den så kallade frihetstiden ägt för vår inre utveckling. Materialet är ofantligt rikt och kan ge stoff till ett flertal publikationer. I fråga om själfva statsskickets formulering och utveckling var sålunda hos maktägande ständer intresset i hög grad lifligt. En modern upplaga af frihetstidens grundlagar och af hvad man kunde kalla dess konstitutionella stadgar borde kunna blifva af betydelse både för det historiska och det statsvetenskapliga studiet. Det är sant, att ett flertal lagar och förfatningar redan torde

[62.]

föreligga i samtida tryck, men på spridda håll och numera tämligen svåråtkomligt. En kommentar till texterna, bland hvilka äfven instruktionerna för deputationerna eller utskotten borde finna plats, kunde därjämte här och hvar behöfvas. Det hela borde kunna rymmas i ett band. — Mot slutet af samma tidevarf behandlades på ett synnerligt ingående och intresseväckande sätt de viktigaste frågor, t. ex. rörande tryckfriheten, själfva statsskickets grundvalar, näringslagstiftningen m. m. Vid 1765 års Riksdag tillsattes en så kallad stor deputation, hvars protokoll och handlingar kunde förtjäna offentliggöras — de föreligga endast till en mindre del uti samtida tryck — och torde kunna inrymmas i ett eller två band. Det var särskildt tryckfriheten, som vid den Riksdagen behandlades. — Vid följande Riksdag, 1769—70, gjordes det stora försöket att genom ständerna själfva reformera frihetstidens statsskick, ett försök, som på ett mycket snöpligt sätt misslyckades. Frågan behandlades under sammanträden af sekreta utskottet, sekreta deputationen och justitiedeputationen. Protokollen vid sammanträdena äfvensom de viktigaste då ingifna, ej sällan förträffligt skrifna memorialen föreligga visserligen i samtida tryck, men då de med skäl kunna sägas lämna en koncentrerad belysning af de statsrättsliga åskådningarna och teorierna på den tiden och de gamla trycken endast torde finnas fullständigt tillgängliga i de stora biblioteken, synes en ny samlad edition väl låta motivera sig. Den borde för öfrigt kunna kompletteras med ett eller annat belysande aktstycke från andra håll, möjligen med protokollen vid frågans behandling i stånden. Det hela synes kunna rymmas i ett band.

Det säger sig själf, att det icke är meningen att på en gång taga itu med alla de ofvan angifna publikationerna. Men i mån af tillgång på medel och arbetskrafter kan den ena eller andra publikationen förberedas, nödiga afskrifter anskaffas, andra redaktionella åtgärder vidtagas, och om någon af de i gång varande publikationerna skulle afbrytas eller alldeles upphöra, vore man beredd att utan allt för stort uppskof skjuta in en annan i stället.»

Departementschefen.

Af hvad Kyrkomötet och riksarkivarien anført beträffande utgifvandet af prästeståndets äldre protokoll synes mig framgå, att dessa handlingar erbjuda särdeles mycket af värde såväl ur historisk som kulturhistorisk synpunkt. Då det emellertid, såsom riksarkivarien framhållit, icke kan ifrågakomma att utgifva alla dessa akter in extenso, utan ett urval måste ske, ligger det uppenbarligen stor vikt däruppå, att utgifningen anförtras åt en för ändamålet särskildt skickad person. Då riksarkivarien i sin senaste skrifvelse i ämnet synes draga i tvifvelsmål, att en sådan person står till buds, synes mig lämpligast att uppskjuta med frågans afgörande, intill dess rätte mannen blifvit funnen.

Riksarkivariens förslag att i den mån medel och arbetskrafter förslå förbereda utgifvande af några smärre samlingar af akter från intressanta epoker i Sveriges historia synes mig välbetänkt, och ämnar jag, då särskilda anslag för ändamålet icke synas vara behöfliga åtminstone för de närmaste åren, i sinom tid taga denna senare fråga under förnyad

ompröfning. Någon anledning att nedsätta det hittills utgående anslaget synes mig icke förefinnas, och torde i fråga om eventuella besparingar å 1912 års anslag böra af Riksdagen utverkas ett medgifvande liknande det, som erhöles vid 1911 års Riksdag.

Jag hemställer alltså, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att dels till fortsatt utgifvande i tryck genom riksarkivet af sådana skrifter och handlingar, som äro af vikt för fäderneslandets historia, på extra stat för år 1913 anvisa ett anslag af 4,500 kronor, dels ock medgifva, att för enahanda ändamål må disponeras hvad som icke blifvit använt af de af 1911 års Riksdag för ändamålet anslagna medlen.

I nyssnämnda underdåniga skrifvelse den 27 september 1911 har riksarkivarien jämväl anført:

Hvad landsarkiven anginge finge riksarkivarien anmäla det fortfarande behovet af anslag å extra stat af 1,800 kronor till en amanuens vid hvart och ett af landsarkiven i Uppsala, Vadstena, Lund och Göteborg med rätt för Kungl. Maj:t beträffande hvart och ett af dessa anslag att, om särskilda förhållanden skulle därtill föranleda, bestämma om medlens användning till ersättande af flera extra biträden. Behovet af dylika arfvoden torde ej behöfva vidare motiveras.

[63.]

Arfvoden åt
e. o. tjänste-
män vid
landsarkiven.

I skrifvelse den 26 juli 1911 hade landsarkivarien i Lund hemställt, att äfven för år 1913 ett anslag på extra stat måtte utverkas till ersättning åt extra biträden, och i en skrifvelse den 22 september 1911 hade landsarkivarien i Uppsala numera för sitt arkiv gjort samma hemställan. Landsarkivet i Lund hade länge med afseende på forskningsbesök haft ett betydligt försprång framför de öfriga landsarkiven. Uppsala landsarkiv hade småningom börjat närma sig detsamma. Besökssiffran hade år 1911 redan ökats till 912 mot 382 samma tid år 1910 och 313 år 1909, och landsarkivet syntes hafva i allt högre grad börjat begagnas icke blott för släkthistoriska utan äfven för statistiska och till och med konsthistoriska forskningar. Expeditionsgöromålen hade gifvetvis i sammanhang därmed väsentligen ökats, såsom landsarkivarien också framhållit. Därjämte hade till landsarkivet öfverlämnats, utom andra, länsstyrelsernas arkiv från sex län. Dessa vore dels mycket omfattande, dels hade de öfverlämnats i mycket oordnad skick, men deras innehåll vore delvis af stort administrativt och äfven historiskt värde och kräfde för att fullt kunna tillgodogöras ett ganska långvarigt, planmässigt arbete. Riksarkivarien kunde icke annat än gifva sitt erkännande åt dessa motiv, som styrktes af de erfarenheter, som gjorts vid de senare årens inspektioner, och måste sålunda finna det önskvärdt, att äfven åt Uppsala landsarkiv bereddes ett anslag på extra stat för år 1913 af 1,000 kronor.

Under åberopande af hvad riksarkivarien sålunda anført tillstyrker jag, att Eders Kungl. Maj:t behagade föreslå Riksdagen

Ökad anslag.

dels att på extra stat för år 1913 anvisa till arfvode åt en amanuens vid landsarkivet i Uppsala 1,800 kronor, till arfvode åt en amanuens vid landsarkivet i Vadstena 1,800 kronor, till arfvode åt en amanuens vid landsarkivet i Lund 1,800 kronor samt till arfvode åt en amanuens vid landsarkivet i Göteborg 1,800 kronor, med rätt för Kungl. Maj:t, hvad angår hvart och ett af dessa belopp, att, om särskilda förhållanden skulle därtill föranleda, bestämma om medlens användande till ersättning åt flera extra biträden vid landsarkivet i fråga, *dels ock* att likaledes på extra stat för år 1913 bevilja till ersättning åt extra biträden vid landsarkivet i Uppsala 1,000 kronor och till ersättning åt extra biträden vid landsarkivet i Lund likaledes 1,000 kronor.

Bifall till denna framställning innebär, såsom af det nämnda framgår i förhållande till det i 1912 års riksstat uppförda extra anslaget för liknande ändamål en *ökning* med 1,000 kronor.

Kungl. biblioteket.

[64.] Med bifall till Kungl. Maj:ts därom gjorda framställning beviljade 1911 års Riksdag, i likhet med hvad för åren 1907—1911 ägt rum, på extra stat för år 1912 ett belopp af 1,500 kronor till redigering af den för Sveriges offentliga bibliotek gemensamma accessionskatalogens 26:e årgång, omfattande år 1911.

Vid beviljande af ifrågavarande anslag yttrade Riksdagen:

Ifrågavarande anslag hade varit uppfördt å extra stat från och med år 1907. Emellertid hade, enligt hvad Riksdagen inhämtat, utgifvandet af accessionskatalogerna fortskridit så långsamt, att ännu i början af år 1911 1908 års katalog icke från trycket utkommit. Då det vore uppenbart, att genom sådant förhållande ett af katalogernas hufvudsakligaste ändamål, att utgöra en vägledning för de olika biblioteken vid bedömandet af behovet af inköp af större och dyrbarare vetenskapliga arbeten, i väsentlig grad måste förfelas, hade Riksdagen velat uttala önskvärdheten af att arbetet med katalogernas utgifvande i största möjliga grad påskyndades.

Efter det Kungl. Maj:t anbefallt riksbibliotekarien att inkomma

med underdånigt yttrande i anledning af hvad Riksdagen sålunda anført, har riksbibliotekarien i underdånig skrifvelse den 26 oktober 1911, samtidigt med anhållan om anslaget fortfarande beviljande, anført:

[64.]

Till en början finge riksbibliotekarien meddela den faktiska upplysningen, att accessionskatalogen för år 1908 varit fullbordad och färdigtryckt redan i december 1910 samt utkommit i januari 1911, alltså visserligen betydligt försenad men dock ej fullt så mycket, som man af ordalagen i Riksdagens anförda yttrande skulle kunnat antaga. Vidare vore det nog sant, att accessionskatalogerna i viss mån kunde tjäna till vägledning för de olika biblioteken vid bedömandet af behovet af inköp af större och dyrbarare vetenskapliga arbeten, men äfven om dessa katalogers utgifning blefve på önskad sätt reglerad, kunde med de ifrågavarande inköpen i allmänhet ej anstå i afvaktan på katalogens utkommande. Den samverkan vid inköpsbehovens bedömande, hvars angelägenhet af Riksdagen påpekats och af de olika bibliotekens målsmän till fullo erkändes, ägde i alla fall rum genom ständiga meddelanden, hvad kungl. biblioteket beträffade, å ena sidan med universitetsbiblioteken, å den andra med de specialbibliotek i Stockholm, hvilkas uppgifter i vissa delar sammanföllö med Kungl. bibliotekets.

Om det alltså icke kunde sägas, att det hörde till accessionskatalogernas »hufvudsakligaste ändamål» att utgöra vägledning vid bokinköpen, och om i sådant fall utgifningens fördröjande saknat större betydelse, vore det i alla fall uppenbart, att ett sådant fördröjande verkade i hög grad menligt på hvad riksbibliotekarien ansåge vara dessa katalogers hufvuduppgift, nämligen att lämna forskare och studieidkare i hela vårt land fullständig och så vidt möjligt snabb upplysning om de offentliga bibliotekens nyaste bokförvärf och såmedelst sätta dem i tillfälle att ofördröjligen tillgodogöra sig desamma. Allvarliga bemödanden hade därför å hans sida icke saknats för att råda bot för det anmärkta misförhållandet.

Under den första tioårsperioden af accessionskatalogens tillvaro hade densamma utkommit regelbundet före medlet af det år, som efterföljde det, hvilket af vederbörande årgång omfattades. Samma ordning hade också i allmänhet kunnat iakttagas under de första åren af den därpå följande tioårsperioden, men därefter hade ett försenande inträdt, till en början förorsakadt af det med katalogernas växande omfång betydligt ökade redigeringsarbetet och sedan däraf, att riksbibliotekariens företrädare i chefskapet för kungl. biblioteket, på grund af förekommen tvekan om rätten att af befintliga anslag låta utanordna medel till tryckningskostnadernas bestridande, låtit helt och hållet inställa katalogutgifvandet. Detta hade emellertid upptagits efter det genom nädligt bref den 28 september 1900 förklarats, att Kungl. Maj:t funnit godt låta bero vid förut gjorda utbetalningar samt medgifvit, att kostnaden för accessionskatalogens tryckning finge påföras åttonde hufvudtitelns anslag till skrifmaterialier och expenser, ved m. m. Oaktadt man sedan dess sökt återställa den störda regelbundenheten dels genom att sammanslå årgångarna för åren 1903 och 1904 i en volym, dels genom att i förnyade cirkulär uppmana de deltagande biblioteken att påskynda de förberedande arbetena, hade de beklagligtvis existerande dröj-målen icke kunnat undvikas. Anledningen härtill vore uteslutande att söka i det betydligt ökade arbetet för redigering och korrekturläsning, i sin ordning betingadt af det ökade antalet i katalogen deltagande bibliotek och af de störres bland dessa med ökade inköpsanslag ökade bokförvärf. Under de första tio åren hade katalogen i medeltal omfattat 307 sidor; 1908

års årgång hade vuxit till 593 sidor, och de deltagande biblioteken, som år 1886 varit 7, uppginge för närvarande till ett antal af 42.

Sedan accessionskatalogens försenande väckt uppmärksamhet hos Riksdagens år 1910 församlade revisorer och hos statsutskottet vid 1911 års Riksdag, hade riksbibliotekarien ansett sig böra vidtaga den anordningen att sammanlämna årgångarna för 1909 och 1910 samt att fördela redaktions- och korrekturläsningsarbetet på tre personer. Till följd häraf hade de sammanslagna årgångarnas förra hälft, utgörande en volym om 617 sidor, kunnat utkomma den 15 september 1911, och arbetet med den senare hälften vore fortskridet så, att den kunde antagas föreligga färdig kort efter nyåret 1912. De ansträngningar, som för vinnande af detta resultat erfordrats, vore riksbibliotekarien fullt i tillfälle att vitsorda, då han påtagit sig själf en väsentlig del af arbetet och såsom redaktör af de första tio årgångarna kunde jämföra arbetsmängden nu mot förut. Det stode för honom uppenbart, att redaktionen numera icke kunde tillfredsställande besörjas annat än af en person, som därät odeladt finge ägna sina arbetskrafter. Då riksbibliotekarien ej ansåge sig böra föreslå redaktionsarfvodets höjande i förhållande härtill och då han ej kunde uppdraga arbetet åt någon af bibliotekets ordinarie tjänstemän, hvilkas verksamhet för andra uppgifter icke kunde undvaras, hade han för år 1912 aftalat med en af de extra ordinarie tjänstemännen, att han mot åtnjutande af högsta amanuensarfvodet, 2,000 kronor, samt det för samma år beviljade anslaget till accessionskatalogens redigering, 1,500 kronor, skulle ostörd af andra uppdrag besörja denna redigering samt icke göra anspråk på semesterledighet förr än föregående års katalog utkommit, hvilket antagits kunna inträffa i början af september 1912. I förhoppning att härigenom kunna undanröja anledningen till den framställda anmärkningens förnyande vågade riksbibliotekarien hos Kungl. Maj:t hemställa, att anslaget för accessionskatalogen fortfarande måtte få utgå med sitt hittills beviljade belopp.

Såsom af det anförda synes har riksbibliotekarien med erkännansvärd raskhet vidtagit åtgärder för afhjälpande af den utaf Riksdagen anmärkta förseningen med accessionskatalogernas utgifvande. Då anslagets upprepande gifvetvis är af nöden, får jag hemställa, det Eders Kungl. Maj:t täcktes föreslå Riksdagen

att till redigering af den för Sveriges offentliga bibliotek gemensamma accessionskatalogens 27:e årgång, omfattande år 1912, på extra stat för år 1913 anvisa ett belopp af 1,500 kronor.

[65.]

Bindning och
katalogise-
ring af äldre
böcker.

För hvarthdera af åren 1909, 1910 och 1911 har Riksdagen på extra stat anvisat dels till *inbindning af obundna böcker* i kungl. bibliotekets äldre samlingar 10,000 kronor och dels till *utarbetande af katalog* öfver ofullständigt förtecknade delar af dessa samlingar likaledes 10,000 kronor, hvarjämte 1911 års Riksdag för år 1912 beviljat för förstnämnda ändamål enahanda belopp som förut och för det sistnämnda 11,000 kronor.

I sin förberörda underdåniga skrifvelse den 26 oktober 1911 har nu riksbibliotekarien gjort framställning om beredande å extra stat jämväl

för år 1913 af anslag till ifrågavarande ändamål med samma belopp som för år 1912.

Då behof i förevarande afseenden jämväl föreligger för år 1913, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

att på extra stat för år 1913 anvisa
till inbindning af obundna böcker i kungl. bibliote-
kets äldre samlingar ett belopp af 10,000 kronor och
till utarbetande af katalog öfver ofullständigt för-
tecknade delar af dessa samlingar ett belopp af 11,000
kronor.

Uti underdånig skrifvelse den 27 oktober 1911 har riksbibliotekarien gjort framställning om anslag för inledande af *ny värmeledning m. fl. inredningsarbeten i kungl. biblioteket* och därvid anført:

»Då kungl. bibliotekets byggnad vid ingången af år 1878 togs i bruk, kunde densamma utan tvifvel betraktas såsom en af de ändamålsenligaste och bäst inrättade i Europa. De trettiotre år, som sedan dess förflutit, hafva visserligen ådagalagt åtskilliga ofullkomligheter eller felaktigheter i konstruktion och anordningar, och en jämförelse med resultaten af den snabbt utvecklade bibliotekstekniken på andra håll har gifvit anledning till önskemål, som borde i större eller mindre utsträckning realiseras. Lyckligtvis synas dessa önskemål icke böra åsyfta några mera genomgripande förändringar, och i stort sedt kan byggnaden fortfarande betraktas såsom väl motsvarande sitt ändamål. I vissa fall har dock erfarenheten visat ett trängande behof af förbättringar, och på några af dessa vågar jag härmed i underdånighet påkalla Kungl. Maj:ts uppmärksamhet.

I främsta rummet uppställer sig frågan om byggnadens förmåga att inhysa de starkt växande samlingarna och att gifva nödig plats för de besökandes såväl som personalens arbete. I underdånig berättelse för år 1903 framlades följande uppgifter angående utrymmet, beräknadt efter meterlängden af hyllor och af bokryggarnas sammanlagda bredd:

	Utländska afdelningen.	Svenska afdelningen.	Handskrifts- afdelningen.
Befintligt utrymme	11.935 m.	3.970 m.	450 m.
Upptaget utrymme.....	6.697 »	3.030 »	342 »
Återstår oupptaget utrymme	5,238 m.	940 m.	108 m.

Sedan dess har, intill 1910 års slut, utländska afdelningen ökat med 948 meter, svenska afdelningen med 389 meter och handskriftsafdelningen med 21,5 meter, hvadan det oupptagna utrymmet för närvarande utgör respektive 4.290 meter, 551 meter och 86,5 meter. Det frångår häraf, att särskildt för svenska afdelningen utrymmet är strängt anlitadt; med en årlig tillökning af i medeltal 55 meter skulle detsamma om tio år vara till fullt upptaget. I själfva verket kommer detta att inträffa tidigare, ja, kan sägas redan nu vara fallet, enär, såsom i ofvan nämnda årsberättelse framhölls, den systematiska uppställningen af böckerna kräfver, att plats öfverallt skall finnas för inordnande af tillkomster, och att följaktligen trängsel uppstår och däraf förorsakade besvärliga och

[66.]

Nya och för-
ändrade an-
ordningar
inom kungl.
bibliotekets
byggnad.

[66.]

tidsödade omflyttningar nödvändiggöras långt innan *hela* det befintliga utrymmet är taget i anspråk. Redan år 1903 ansåg jag mig böra betona det snart inträdande behovet af ökad plats för svenska afdelningen, och att detta behov, oakadt sedan dess en rätt genomgripande omflyttning af utrymmeshänsyn blifvit verkställd, nu är trängande torde af ofvan meddelade uppgifter vara uppenbart.

Om emellertid med vidtagande af häraf föranledda åtgärder ännu skulle kunna anstå ett eller annat år, tillkommer en omständighet, som gör en snar lösning af frågan ofvislig. I de gifna utrymmesuppgifterna ingå icke de svenska tidningarna eller den hyll-längd, som för desamma är afsedd. Tidningarna måste till följd af sitt format förvaras liggande, och dem afseende måttuppgifter kunna icke sammanslås med uppgifterna om sträckmeter beräknade efter bokryggarnas bredd. För de svenska tidningarna apterades år 1891 källaren i byggnadens östra del, och där är utrymmet, som helt och hållet är anvisadt åt landsortspressens alster, nu i det allra närmaste upptaget, under det att stockholmstidningarna allt fortfarande förvaras i de för svenska afdelningen afsedda boksalarna. Dels för att bereda ökad utrymme åt denna afdelning, dels och framför allt för att gifva rum åt de mer än någon annan del af samlingarna tillväxande tidningarna måste i den allra närmaste tiden nya lokaler finnas att tillgå. Sådana kunna också beredas i källaren under byggnadens västra del, som för närvarande dels användes till förvaring af dupletter, dels, efter det plats för vedupplag efter koleldnings införande blifvit obehöflig, är upptagen. Genom att här anbringa *hyllfack* i öfverensstämmelse med bilagd ritning skulle plats vinnas för alla i svenska afdelningen förvarade tidningar och dessutom ett betydande utrymme finnas för inredningens utvidgning till mötande af framtida behov. Den hyll-längd, som efter tidningarnas bortflyttning skulle vinnas för svenska afdelningen, uppgår till 600 meter, alltså skulle för denna afdelning ett oanvänt utrymme af tillsammans 1,151 meter blifva disponibelt.

För att källaren skall kunna användas till sagda ändamål är dock värmelednings anbringande därstädes en nödvändig förutsättning, och därtill kommer, att den nuvarande värmeledningen, hvars ursprungliga kapacitet redan minskats genom tidvis företagen utsträckning till nya lokaler, är fullkomligt otillräcklig. Dessutom är denna värmeledning, såsom framgår af ett riksbibliotekariens skrifvelse bilagdt förslag, på uppdrag af öfverintendentensämbetet uppgjort af ingenjören Hugo Theorell, äfven för sin uppgift i öfrigt otidsenlig och bristfällig. Till hvad i detta förslag yttras om uppvärmningens otillräcklighet kan läggas, att iakttagelser gjorda under sistlidna vinter, som dock var exceptionellt blid, utvisat, att temperaturen i öfre våningen i allmänhet hållit sig vid 10 å 11 grader och i nedre våningens boksalar vid omkring 14 grader, och dock måste i så ofullständigt uppvärmda lokaler en del af personalen, mestadels stillasittande, förrätta sitt arbete. Äfven om icke behov funnes af uppvärmning i västra källaren, synes alltså angelägenheten af den nuvarande värmeledningens utbyte mot en ny, kraftigare och ändamålsenligare, vara tillfullo ådagalagd.

Utom det redan anförda talar härför behovet att i *framtiden* bereda ökad hyllutrymme äfven för utländska afdelningen: den lämpligaste utvägen därför är tvefvelsutan att uppställa nya hyllor mellan de nuvarande på de platser, där de af värmeledningen upptagna golfkanalerna äro förlagda; ensamt i öfre våningens båda sidopartier skall därigenom kunna åstadkommas en ökad hyll-längd af minst 4.600 meter, beredande plats för omkring 132.000 volymer och alltså framskjutande den tidpunkt, då byggnaden skulle vara tillfullo upptagen, till en helt säkert aflägsen framtid.

Kostnaden för en ny värmeledning uppgår enligt ingenjör Theorells beräkning

till 22,000 kronor och kostnaden för däraf föranledda byggnadsarbeten, enligt beräkning af ingenjören hos öfverintendentsämbetet Knut Bildmark, till 8,461 kronor, hvar till komma dels, enligt sistnämnda beräkning, kostnader för golf å vinden (afsedd företrädesvis för det nu i källaren förvarade duplettfförrådet), för ommålning med mera af svenska afdelningen samt för källarlokalernas iordningställande till förvaring af tidningar samt öfriga därmed sammanhängande utgifter 11,539 kronor, tillsammans 20,000 kronor, dels slutligen, enligt likaledes bilagdt förslag af snickerifirman C. G. Johansson, kostnaden för hyllinredning i källaren, 3,000 kronor. Hela den erforderliga summan för ny värmeledning samt för inredning af källare- och vindsutrymmen skulle alltså uppgå till 45,000 kronor.

Närmast med anledning af meddelanden, som erhållits angående de försiktighetsmått, som i Uppsala universitetsbibliotek funnits behöfliga vid kontrollen af där befintliga elektriska ledningar, har jag i skrifvelse till öfverintendentsämbetet den 26 september 1911 anhållit om besiktning af de elektriska anordningarna inom kungl. biblioteket. Sedan sådan besiktning blifvit utförd och däröfver nu bilagdt besiktningsutlåtande af elektriska pröfningsanstalten afgifvits, har öfverintendentsämbetet i skrifvelse den 10 oktober 1911 förklarat, att det torde få anses ådagalagdt, att de elektriska ledningarna i kungl. biblioteket äro underhålliga och i stor utsträckning tarfva omläggning, men att det borde ankomma på riksbibliotekarien att föranstalta om uppgörande af plan för omläggningen samt att göra underdånig framställning om utverkande af anslag såväl härför som för de ifrågakommande arbetenas verkställande.

Med anledning häraf har jag anmodat elektriska pröfningsanstalten att uppgöra den erforderliga planen, omfattande äfven de nya arbeten, som förorsakas af den ofvan ifrågasatta nyinredningen af viss del af källaren; denna plan slutar å ett belopp af tillsammans 9,525 kronor. För att denna helt approximativa siffra skall kunna närmare bestännas, erfordras emellertid fullbordande af påbörjade ritningar samt införande af anbud från elektricitetsverkets entreprenörer. Jag får därför i underdånighet utbedja mig rätt att i detta fall senare inkomma med noggrannare prisuppgift, hvilken antages icke kunna öfverskrida den ofvan meddelade. För att motivera angelägenheten af att medel beredas för utförandet af här afsedda arbeten, åtminstone i den mån de åsyfta såsom nödvändiga befunkna säkerhetsåtgärder, torde icke behöfva anföras annat än det oafvisliga krafvet att intet försummas, som kan aflägsna fara från de dyrbara och till större delen oersättliga samlingar, som i kungl. biblioteket förvaras.

Det ständigt växande antalet besökande i bibliotekets läsesal har redan för flera år sedan ådagalagt behovet af ett ökad antal arbetsplatser därstädes. De numrerade platserna, hvar och en vid ett särskildt bord, uppgå till 41; därtill har på senare tid lagts ytterligare ett antal genom insättande af flera bord, där utrymmet sådant medgifvit. Oaktadt härigenom hela antalet platser kunnat uppbringas till ett femtiotal, inträffar ej sällan, att samtliga platser äro besatta och att två besökande måste placeras vid bord, som egentligen äro afsedda endast för en arbetande. Redan i kungl. bibliotekets berättelse för år 1908 framhölls, att den nuvarande anordningen med särskilda bord för hvarje besökande delvis borde utbytas mot större gemensamma arbetsbord, men att en sådan åtgärd, hvarigenom ett rätt betydligt antal platser skulle vinnas, till följd af de däraf föranledda kostnaderna, bland annat för eu genomgripande ändring af den elektriska belysningen, ej borde tillgripas, innan de provisoriska anordningarna visade sig medföra alltför stora olägenheter. Dessa olägenheter hafva sedan detta yttrades betydligt ökats, och då nu de elektriska ledningarna i läsesalen

[66.]

blifvit af sakkunniga utdömda, vore det naturligtvis särdeles olämpligt att aptera de nya belysningsanordningarna efter den nuvarande bordsinredningen. Jag har därför uppgjort ett förslag (hvar till hänsyn tagits i planen för den elektriska installationen), enligt hvilket fem större bord, hvar och ett med tolf arbetsplatser, skulle anbringas i läsesalen; dessutom skulle af de nuvarande enmansborden bibehållas ett antal af 20, företrädesvis afsedda för idkare af sådant arbete, som skulle kunna störas af det alltför nära grannskapet till andra besökande. Hela antalet arbetsplatser i läsesalen komme med dessa anordningar att uppgå till 80, ett antal som helt säkert för en tid framåt skulle visa sig tillräckligt.

Ännu en förändring i arbetsplatsernas anordning och i en del af samlingarnas förvaring har visat sig af stort behof påkallad. De talrika personer, som begagna bibliotekets i portföljer förvarade samlingar af planscher, porträtter, kartor och andra lösa blad af större format, hafva hittills ej kunnat få plats annorstädes än i själfva expeditionen, där de måste på stående fot genombläddra portföljerna, upplagda på expeditionsdysken eller i särskilda portföljställningar. Att detta bereder stora olägenheter såväl för de arbetande som de i expeditionen sysselsatta tjänstemännen är gifvet; trängsel med andra besökande kan icke undvikas, och att den nödiga kontrollen icke kan tillbörligen utöfas har tyvärr visat sig genom de stölder af dyrbara planscher, som under år 1910 inträffat. Ännu en olägenhet är den, att de tunga och skrymmande portföljerna måste bäras långa sträckor från förvaringsplatserna i boksalarna. En vida bättre anordning vore att till portföljernas förvaring anordna de obegagnade utrymmena under expositionsmontrerna i visningssalen och att i denna sal anbringa ett större bord, vid hvilket planscher med mera kunde begagnas under särskild tillsyn, ett begagnande som af hänsyn till befintliga arbetskrafter tills vidare måste inskränkas till ett färre antal timmar om dagen. En sådan inskränkning skulle dock för allmänheten innebära vida mindre olägenhet än ett fortbestånd af nuvarande olämpliga anordningar.

Kostnaden för här ifrågasatta nyanskaffning af bord med mera samt för ändring och nyanskaffning af monter i visningssalen är i bifogadt kostnadsförslag beräknad till 4,540 kronor.

I sista rummet bland de önskemål, som nu torde böra underställas Kungl. Maj:ts ompröfning, förekommer anläggningen af en lokaltelefon inom kungl. bibliotekets byggnad. För kommunikationen mellan byggnadens olika delar anordnades vid den ursprungliga inredningen ett system af talrör och signalklockor, men detta system visade sig genast opraktiskt och till större delen fullkomligt obrukbart, hvarför det samma i samband med senare utförda ändrings- och reparationsarbeten blifvit borttaget. För meddelanden mellan de arbetande i de vidsträckta lokalerna har man nu ej annat att anlita än budskickningar, förorsakande ej ringa besvär och tidsförlust såväl för tjänstemännen som i synnerhet för vaktmästarna. Liknande olägenheter i Uppsala universitetsbibliotek hafva redan för ett par år tillbaka blifvit afhjälpta genom anbringande af lokaltelefon. Kostnaden för en sådan, afsedd för 28 apparater med möjlighet att framdeles utvidga antalet, uppgår enligt bifogadt kostnadsförslag till 2,600 kronor.

På grund af hvad ofvan anförts får jag i underdånighet anhålla, att Kungl. Maj:t täcktes i proposition till 1912 års Riksdag föreslå beviljande af följande anslag för nya och förändrade anordningar i kungl. bibliotekets byggnad, nämligen:

för ny värmeledning samt för inredningsarbeten i källaren och på vinden	kronor 45,000: —
» de elektriska ledningarnas ändring och utvidgning (provisorisk uppgift)	» 9,525: —
» anskaffning af bord, stolar, montrar med mera samt ändring af förutvarande	» 4,540: —
» lokaltelefon	» 2,600: —
tillsammans kronor 61,665: —,	

hvilket belopp dock kan komma att minskas med den summa, som en närmare beräkning af kostnaden för elektricitetsledningarna antagas skola medgifva.»

Efter det riksbibliotekariens ifrågavarande underdåniga framställning remitterats till öfverintendentsämbetet, har till Kungl. Maj:t inkommit och till ämbetet för yttrande jämväl öfverlämnats en underdånig skrifvelse af den 12 december 1911, där riksbibliotekarien — under uppgift att sedan numera genom öfverintendentsämbetets försorg blifvit anskaffade uppgifter i fråga om kostnaden för förändring af elektricitetsledningarna och sedan den i den förut angifna slutsumman af 61,665 kronor ingående posten för anskaffning af bord, stolar, montrar m. m. med uteslutning af stolarna blifvit ändrad från 4,540 kronor till 4,420 kronor, riksbibliotekarien ville framlägga följande förändrade beräkning af det för samtliga nu ifrågasatta nya och förändrade anordningar i kungl. bibliotekets byggnad erforderliga anslagsbeloppet, nämligen

för ny värmeledning samt för inredningsarbeten i källaren och på vinden	kronor 45,000: —
» de elektriska ledningarnas ändring och utvidgning	» 8,980: —
» anskaffning af bord, montrar m. m. samt ändring af förutvarande	» 4,420: —
» lokaltelefon	» 2,600: —
Summa kronor 61,000: —	

Öfverintendentsämbetet har den 14 december 1911 afgifvit underdånigt utlåtande rörande denna anslagsfråga och därvid anført:

Mot sättet för utförandet af de föreslagna åtgärderna, hvilkas behöflighet måste, enligt ämbetets uppfattning, anses fullt ådagalagd, hade ämbetet icke funnit skäl till erinran, hvadan ämbetet för sin del tillstyrkte bifall till hvad riksbibliotekarien därinnan hemställt.

I fråga om de angifna omkostnadsbeloppen hade öfverintendentsämbetet, som på sätt riksbibliotekarien omförmält infördrat definitiva anbud å utförandet af de elektriska ledningarna, allenast att till Kungl. Maj:t öfverlämna det efter skedd granskning såsom lägst befunna anbudet, hvilket afgifvits af allmänna svenska elektriska aktiebolaget och slutade å en summa af 8,170 kronor; härtill syntes dock böra läggas

302 **Åttonde hufvudtiteln:** *Extra anslag, Nationalmuseum, Lifrustkammaren.*

ett belopp af 810 kronor för efterlagningar, målning, tillsyn och oförutsedda utgifter, hvadan ifrågavarande utgiftspost syntes böra beräknas till 8,980 kronor.

Därest anslag för ändamålet beviljades, borde detsamma ställas till ämbetets förfogande med befallning att verkställa arbetenas utförande i samråd med riksbibliotekarien.

Departement-
schefen.

Då jag finner de af riksbibliotekarien föreslagna åtgärderna för nya och förändrade anordningar inom kungl. bibliotekets byggnad nödvändiga och ändamålsenliga och icke heller funnit något att erinra mot de i ärendet senast framlagda kostnadsberäkningarna, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t måtte föreslå Riksdagen

Nytt anslag.

att för inledande af ny värmeledning i kungl. bibliotekets byggnad, utförande af vissa ändrings- och inredningsarbeten därstädes samt anskaffande af bord, montrar m. m. på extra stat för år 1913 anvisa ett belopp af 61,000 kronor.

Nationalmuseum.

[67.]
Vaktmästare
vid national-
museum.

Under återopande af hvad jag förut yttrat under punkten 5 angående ny stat för nationalmuseum, hemställer jag, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå Riksdagen

Nytt anslag.

att i afbidan på nådig proposition angående ny stat för nationalmuseum m. m. till aflöning åt tre vaktmästare därstädes beräkna på extra stat för år 1913 ett belopp af 3,600 kronor.

Lifrustkammaren.

[68.]
Tillsyn,
underhåll
och vård af
samlingarna.

För *tillsyn, underhåll och vård af lifrustkammarens samlingar* har Riksdagen sedan åtskilliga år beviljat ett årligt anslag af 6,200 kronor. På därom af Kungl. Maj:t gjord framställning anvisade vidare 1911 års Riksdag för *istandsättande af vissa föremål i nämnda samlingar* ett belopp af 300 kronor på extra stat för år 1912.

Nordiska museets nämnd har nu i skrifvelse den 8 september 1911, på framställning af intendenten för lifrustkammaren, anhållit om anvisande af nämnda två belopp jämväl för år 1913. Häremot har jag icke något att invända. — I sammanhang härmed anser jag mig böra erinra, att